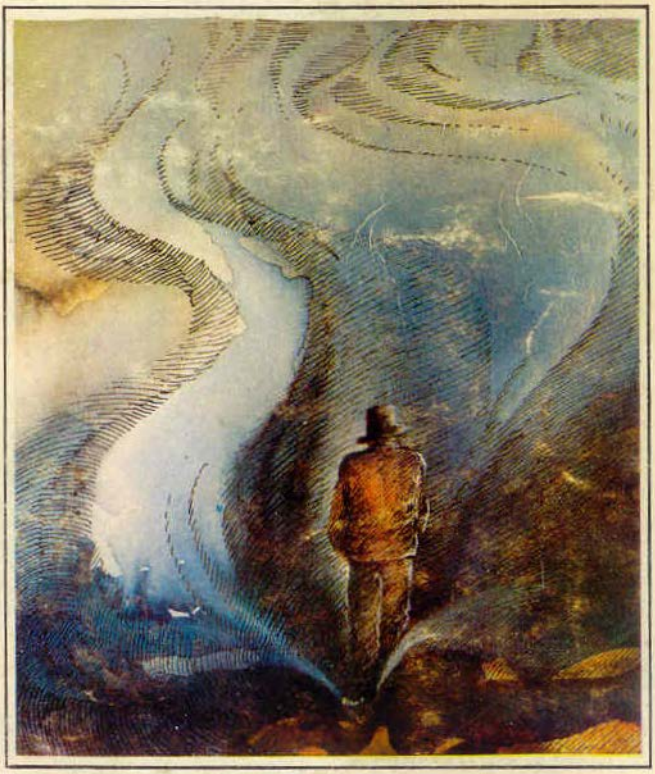
BULANTI

Jean-Paul Sartre

CAN YAYINLARI

Resimler
SAADET CEYLAN

Türkçesi
SELÂHATTİN HİLÂV

BULANTI

Jean-Paul Sartre

CAN YAYINLARI

ÇAĞDAŞ KLASİKLER DİZİSİ

Bu kitap ÖZAL Basımevi'nde (20 60 58)
dizilmiş ve basılmıştır (1981)

BULANTI

Jean-Paul Sartre

(La nausée)

ROMAN

Türkçesi
SELÂHATTİN HİLÂV

Resimler
SAADET CEYLAN

CAN SANAT YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi 40, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon : 28 61 13

Daha önce 1961 ve 1964 yıllarında iki basımı yapılmış olan bu çevirisini Selâhattin Hilâv yeniden gözden geçirmiştir. Üçüncü basımı yapılan bu çevirinin yayın hakları Can Sanat Yayınları Limited Şirketi'ndedir (1981).

"Toplumsal önemi olmayan bir kimse bu, bir birey ancak."

L.-F. CÉLINE
"Kilise"

Bu çeviriyi, dostum Sina Kabaağaç'a adadım.

S. Hilâv

YAYIMLAYANLARIN AÇIKLAMASI

Bu defterler, Antoine Roquentin'in kâğıtları arasında bulundu. Hiçbir değişiklik yapmaksızın yayımlıyoruz onları.

Birinci sayfaya tarih konmamış ama bunun, asıl günceden birkaç hafta önce yazılmış olduğunu söyleyebiliriz. Demek ki, en geç, 1932 Ocağının başlangıcında yazılmış olmalı.

O sırada Antoine Roquentin, Kuzey Afrika'da, Orta Avrupa'da ve Uzak Doğu'da yaptığı gezilerden dönmüş, Marquis de Rollebon'la ilgili tarih araştırmalarını tamamlamak üzere üç yıldan beri Bouville'de yerleşmiş bulunuyordu.

Yayımlayanlar

TARİHSİZ YAPRAKLAR

Olayları günü gününe yazmak daha iyi olacak. Açıkça kavramak için bir günce tutmalı. Önemsiz gibi görünseler de, küçük ayrıntıları, olaycıkları kaçırmamalı; özellikle hepsini sınıflamalı. Şu masayı, sokağı, insanları, tütün paketimi nasıl gördüğümü anlatmalıyım, çünkü değişen bu. Bu değişmenin alanını ve özünü iyice belirlemeliyim.

Sözgelimi, mürekkep şişemin içinde bulunduğu karton kutuyu ele alalım. Anlatmam gereken şu: onu daha önce nasıl görüyordum ve şimdi nasıl[1]... Söyleyeyim! Dikaçılı, altı yüzlü bir paralelkenar bu; açılıyor... Saçmaladım; kutu üzerine söylenecek sözüm yok. İşte bundan kaçınmak gerek; ille de acayiplik bulmaya çalışmamalıyım. Günce tutmanın tehlikeli yanı budur sanırım. İnsan, her şeyi büyütmeye, tetikte durmaya, doğruları durmadan zorlamaya kalkar. Öte yandan, önceki günkü izlenimi (özellikle şu kutuyla ve herhangi bir nesneyle ilgili olarak) her an yeniden yakalayabilirim. Gözümü açmalıyım, yoksa yine parmaklarımın arasından kayıp gidebilir. Kaçınmalıyım[2] ama olup bitenlerin hepsini bütün ayrıntılarıyla inceden inceye yazmalıyım.

Cumartesi günü, ya da önceki gün olup bitenler üzerine bir şey yazamam artık; onlardan çok uzağım şimdi; söyleyebileceğim tek şey, onların birer olay bile sayılamayacağıdır. Cumartesi günü, çocuklar kaydırmaca oynuyorlardı; onlar gibi ben de, denize bir çakıl taşı fırlatmak istedim. Tam o sırada durakladım; taşı elimden bı-

---

1. Yeri boş bırakılmış bir sözcük.
2. Karalanmış bir sözcük ("zorlamaktan" ya da "uydurmaktan" olabilir), üstüne başka bir sözcük yazılmış, ama okunmuyor.

raktım ve oradan ayrıldım. Sersemlemiş bir halim olmalı; çocuklar ardımdan güldüler.

İşin görünen yanı bu. İçimde olup bitenler, belirgin izler bırakmadı. Gördüğüm bir şey vardı, beni tiksindirmişti. Ama o sırada denize mi, yoksa çakıl taşına mı baktığımı bilemiyorum. Çakıl taşı yassıydı, bir yüzü baştan başa kuru, öteki yüzü ıslak ve çamurluydu. Elimi kirletmemek için parmaklarımın ucuyla kenarlarından tutuyordum.

Evvelki gün durum daha karmaşıktı. Açıklayamadığım bir sürü rastlaşmalar, yanılmalar da olmuştu. Bunları yazarak kendimi eğlendirecek değilim. Kısacası, korkmuş olduğum, ya da buna benzer bir duyguya kapıldığım besbelli. Neden korktuğumu bilmem bile büyük bir başarı olurdu.

İşin garibi, deli olduğuma inanacak halde de değilim; hattâ böyle olmadığımı kesin olarak biliyorum. Bütün bu değişmeler nesnelerle ilintili. Hiç değilse bunun böyle olduğuna inanmak istiyorum.

Saat onbuçuk[1]

Bu, belki de önemsiz bir delilik nöbetiydi. İz bırakmadan geçti. Geçen haftaki o acayip duygularıma gülüyorum bugün. Onları duymuyorum artık. Bu akşam içim ferah, rahatım yerinde. İşte odam; kuzey-doğuya bakar. Aşağıda Mutiles Sokağı ve yeni istasyonun şantiyesi. Penceremden, Victor-Noir bulvarının köşesinde, Rendez-vous des Cheminots barının kırmızı ve beyaz ışıklarını görüyorum. Paris treni biraz önce geldi. Yolcular eski istasyondan çıkıp yollara dağılıyorlar. Ayak sesleri ve konuşmalar duyuyorum. Son tramvayı bekleyenler çok. Penceremin tam altına düşen gaz fenerinin dibinde kasvetli bir topluluk oluşturmuşlardır şimdi. Daha birkaç dakika beklemeleri gerek: tramvay on bire çeyrekten önce geç-

1. Gecenin on buçuğu kuşkusuz. Bu parça, öncekilerden sonra yazılmıştır. En erken ertesi gün yazılmış olabileceğini sanıyoruz.

mez. Bu gece, gezici tacirlerden biri gelmese bari; uyku gözümden akıyor, üstelik geç kaldım. Rahat bir gece, bir tek gece geçirebilsem, başıma gelenlerin hepsini unutacağım.

Saat on bire çeyrek var. Korkacak bir şey kalmadı artık. Şimdiye kadar gelirlerdi. Yeter ki Rouen'li bayın günü olmasın. Her hafta gelir bu bay. Birinci kattaki iki numaralı odayı; bidesi olan odayı ona ayırırlar. Yatmadan önce Rendez-vous de Cheminots'da ufak bir bira içtiği için biraz geç kalır. Pek gürültü etmez zaten. Küçümen, akpak bir adamdır. Bıyıkları siyaha boyanmıştır, takma saç kullanır. Geldi işte. Yukarı çıktığını duyduğum zaman heyecanlandım doğrusu, içim güvenle doldu. Bunca düzenli bir dünyadan korkulur mu? İyileştim galiba.

İşte yedi numaralı tramvay: "Abartoirs-Grand Bassins". Tangır tungur geliyor. Kalktı. Uyuyan çocuklarla, valizlerle ağzına kadar dolu, Grands Bassins'e, karanlık Doğu'daki Fabrikalara doğru yollanıyor şimdi. Bu, son tramvaydan bir önceki. Son tramvay bir saat sonra geçecek.

Yatacağım. İyileştim. İzlenimlerimi, yepyeni ve cici bir deftere, küçük kızlar gibi günü gününe yazmaktan vazgeçtim.

Günce tutmak ancak bir tek halde ilgi çekici olabilir: o da[1].

1. Tarihsiz yapraklardaki yazı burda kesiliyor.

GÜNCE

29 Ocak 1932 Pazartesi

Başıma bir şey geldi; artık kuşkum yok. Herhangi bir kesinlik ya da apaçıklık gibi değil, bir hastalık gibi belirdi bu. Sinsi sinsi, yavaş yavaş yerleşti; biraz tuhaf, biraz tedirgin duydum kendimi, o kadar. Yerine oturunca kıpırdamadan kaldı. Hiçbir şeyim olmadığına, evhamlandığıma inandırdım kendimi. Oysa, şimdi dal budak salmaya başladı.

Tarihçiliğin, ruhbilimsel çözümlemeler yapmak gerektiği zaman yarar sağlamadığını sanıyorum. Bizim meslekte, Mevki Hırsı gibi, Menfaat gibi genel adlar alan tüm duygularla uğraşılır yalnız. Bununla birlikte, kendi kendimi azıcık tanısaydım, bu bilgiden yararlanmanın tam sırasıydı şimdi.

Sözgelimi, ellerimde bir değişiklik var. Pipomu ya da çatalımı tutuşum değişti. Belki de çatal elime yeni bir biçimde geliyor; bilmiyorum. Biraz önce, odama girmek üzereyken olduğum yerde kaldım; avucumda, kişiliği varmışçasına dikkatimi çeken soğuk bir nesnenin varlığını duydum. Avucumu açıp baktım: kapının tokmağını tutuyordum. Bu sabah Kitaplıkta, Autodidacte[1], günaydın demek için yanıma geldiğinde, tanıyabilmem için yüzüne uzun uzun bakmam gerekti. Tanımadık bir yüzdü gördüğüm; bir yüz demek bile zor. Sonra elini, iri beyaz bir

1. Ogier P. Günce'de, kendisinden sık sık söz edilecektir. İcra kâtibi olan bu adamı, Roquentin, 1930 yılında Bouville Kitaplığında tanımıştır. ("Autodidacte", kendi kendini eğitmiş, okul dışında bilgi edinmiş kimse anlamına gelir. Ç.N.)

solucan gibi duydum avucumda. Hemen bıraktım; kolu külçe gibi düştü.

Sokaklarda da, neidüğü belirsiz bir yığın gürültü sürüp gidiyor.

Öyleyse, şu son haftalar içinde bir değişiklik ortaya çıktı. Ama nerde? Hiçbir şeye bağlanılamayan soyut bir değişme bu. Değişen ben miyim? Ben değilsem şu oda, şu kent, şu doğa; seçmek gerek.

Değişen benim sanıyorum. En kolay çözüm yolu bu. En tatsızı da bu. Ansızın ortaya çıkan bu dönüşümlere uğramış olduğumu kabul etmek zorundayım. Sık sık düşünen bir kimse olmadığım için, ben farkında olmadan, içimde bir yığın ufacık başkalaşım birikir; sonra da günün birinde gerçek bir devrim ortaya çıkar. Hayatıma tutarsız, çelişik bir görünüş veren de budur. Fransa'dan ayrıldığım zaman, aklıma estiği için böyle yapmış olduğumu söyleyenler çoktu. Altı yıl dolaştıktan sonra, ansızın geri dönüğümde yine aynı şey söylenebilirdi. Kendimi, Mercier ile birlikte, geçen yıl Fétrou sorununun ardından görevinden ayrılan şu Fransız memurun yazıhanesinde görüyorum yeniden. Mercier, arkeoloji araştırmaları için Bengal'e gidiyordu. Ötedenberi Bengal'e gitmek isterdim, üstelik o da geleyim diye sıkıştırıyordu beni. Neden böyle yapıyordu acaba? Portal'a güveni yoktu sanırım. Ona gözkulak olurum diye benim de gelmemi istiyordu. Hayır demem için neden yoktu. Portal sorununu sezinlemiş olsaydım, gitmem için bir başka neden olurdu bu. Oysa, tutulup kalmıştım; tek sözcük söyleyemiyor, yanıt veremiyordum. Telefonun yanında, yeşil halının üzerinde duran küçük bir Khmere heykeline bakıyordum. Gövdem, lenfa ile ya da ılık sütle doluydu sanki; Mercier tedirginliğini gizleyen melekçe bir sabırla sordu:

"Biliyorsunuz, resmen atanmam gerekiyor. Nasıl olsa sonunda evet diyeceksiniz. Hemen söylemeniz daha iyi olur," diyordu.

Mercier'nin, kızıla çalan kara renkli, güzel kokulu bir sakalı vardı. Başını her sallayışında o kokuyu duyu-

yordum. Sonra birden, altı yıl süren bir uykudan uyanmıştım.

Karşımdaki heykel anlamsız, tatsız bir şeydi artık. Sıkıntıdan boğulacak gibi olduğumu duyuyordum. Niçin Hindiçini'de bulunduğumu anlayamıyordum. Bu ülkede ne işim vardı? Bu adamlarla niçin konuşuyordum? Niçin böyle gülünç bir biçimde giyinmiştim? Tutkum ölmüştü artık. Yıllarca onunla dolup sürüklenmiştim, ama şimdi içim bomboştu. Bu yetmiyormuş gibi, tatsız tuzsuz, koskoca bir düşünce de kayıtsızca durmuştu karşımda. Ne olduğunu pek bilmiyordum bunun ama, içimi öyle daraltıyordu ki, bakamıyordum. Bütün bunlar, Mercier'nin sakalının kokusuyla karışıyordu. Kanım başıma sıçramıştı. Kendimi toparlayıp kuru bir sesle:

"Size çok teşekkür ederim. Yaptığım geziler yeter sanırım. Artık Fransa'ya dönmem gerekiyor," dedim.

Ertesi gün, Marsilya'ya giden vapurdaydım.

Yanılmıyorsam; üst üste yığılan bu işaretler, hayatımın yeniden altüst olacağını gösteriyorsa, doğrusu korkuyordum. Korku, hayatımın serüvenli, dolgun ve değerli olduğundan değil. Ortaya çıkacak olandan, beni avucunun içine almasından, sürüklemesinden (kimbilir nereye?) korkuyorum. Araştırmalarımı, kitaplarımı, her şeyi yarıda bırakıp çekip gitmem mi gerekecek yine? Birkaç yıl sonra, ezilmiş, umudu kırılmış olarak, başka yıkıntılar içinde mi bulacağım kendimi? İş işten geçmeden anlamalıyım bunu.

30 Ocak Salı

Yeni bir şey yok.

Saat dokuzdan bire kadar Kitaplıkta çalıştım. Kitabımın XII. bölümünü ve Rollebon'un Rusya'da, birinci Poul'ün ölümüne kadar geçirdiği zamanla ilintili ne varsa hepsini toparladım. İşim bitti demektir: temize çekinceye kadar dokunmam artık.

Saat bir buçuk. Mably kahvesindeyim; bir sandviç yiyorum, aşağı yukarı her şey yolunda. Kahvelerde her şey yolundadır zaten. Hele Mably kahvesinde, hergelece, ama

güven verici bir hali olan bay Fasquelle'den ötürü, özellikle böyledir bu. Öğle uykusuna yatma zamanı geliyor; gözleri şimdiden kızarmış ama o canlı ve kararlı halini hiç bozmuyor. Masadan masaya giderek, müşterilere dostça yaklaşıp:

"Tamam mı efendim?" diye sormak âdetidir.

Onu böyle canlı görmek hoşuma gidiyor. Çünkü kahvesi boşaldığı zaman, sanki kafası da boşalır bay Fasqelle'in. İkiyle dört arasında kahvede kimsecikler olmaz. O zaman, bay Fasquelle, sağa aptalca gider gelir, garsonlar ışıkları söndürürken dalmaya başlar bile; yalnız kalmayagörsün, hemen uyur.

Kahvede on beş yirmi kişi var henüz: bekârlar, fen memurları, müstahdemler. Aşevimiz diye adlandırdıkları aile pansiyonlarında tez elden bir şeyler atıştırdıktan sonra, biraz da lükse ihtiyaçları olduğu için, yemeklerden sonra buraya gelir, kahve içer, zarla poker oynarlar. Biraz gürültü de ederler ama uzun sürmez, canımı da sıkmaz zaten. Varolmak için onların da birlikte bulunmaları gerekiyor.

Bense yalnız, yapayalnız yaşıyorum. Kimseyle konuşmuyorum; hiç kimseyle. Tek bir bağlantım yok. Autodidacte'ı saymamak gerekir. Bir de Rendez-vous des Cheminots'nun sahibi Françoise var, ama onunla konuşuyorum sayılır mı ki? Kimi zaman, akşam yemeklerinden sonra, biramı getirdiği sırada:

"Bu akşam serbest misiniz?" diye sorarım ona.

Hiç hayır demez. Saat hesabıyla ya da günlüğüne kiraladığı birinci kattaki büyük odalardan birine çıkarız. Para verdiğim yok. İkimizin de işine geliyor bu. O zevk alıyor, ben de nedenini pek iyi bildiğim belli birtakım sıkıntılardan kurtuluyorum. (Zaten başka ahbapları da var. Hergün bir erkek gerekli ona.) Konuştuğumuz iki lakırdıyı geçmez. Ne olacak sanki? Herkesin hesabı ayrı; onun gözünde kahvesine gelen iyi bir müşteriyim. Elbisesini çıkarırken:

"Baksanıza, Bricot diye bir aperitif biliyor musunuz? Bu hafta iki müşteri ondan istemiş. Garson kız gelip bana sordu. Bunu isteyenler yolcuymuş, Paris'te içmiş olmalılar. Bilmeden almak istemem. Çoraplarımı çıkarmasam

olur mu?" diyor.

Bir zamanlar (beni bırakıp gittikten nice sonraları bile), Anny'i düşünmüştüm. Şimdi kimseyi düşünmüyorum; sözcükleri bulmak için bile çabalamıyorum. Kimi zaman hızlı, kimi zaman yavaş, bir şeyler akıyor içimde: dokunmuyorum, bırakıyorum gitsin. Sözcüklere bağlanamadığım için, düşüncelerim çoğu zaman karmakarışık. Belirsiz ve hoş şekiller halinde ortaya çıkıyor, sonra kayboluyorlar, hemen unutuyorum onları.

Bayılıyorum şu delikanlılara: hem kahvelerini içiyor, hem de apaçık, inandırıcı hikâyeler anlatıyorlar. Dün neler yaptıklarını sorsanız, hiç şaşırmadan, iki sözcükle anlatıverirler. Bana sorulsa apışıp kalırdım. Vaktimi nasıl geçirdiğim, uzun zamandan beri kimsenin umurunda değil. İnsan yalnız yaşayınca, bir şey anlatmanın bile ne olduğunu unutuyor; dostlarla birlikte, inanılabilir şeyler de ortadan kayboluyor. Olaylar da öyle. İnsan onlara da aldırmaz oluyor: bir bakıyorsunuz, konuşan insanlar çıkıyor ortaya, bir bakıyorsunuz çekip gidiyorlar. Başını sonunu duymadığınız hikâyelere dalıyorsunuz. Duyduğunuzu anlatın deseler, kötü tanıklık edersiniz. Ama buna karşılık, kahvelerde anlatılamayacak ve inanılmayacak ne varsa, onu da görüyor insan. Sözgelimi, cumartesi günü, istasyon şantiyesinin ahşap kaldırımının sonunda, açık maviler giyinmiş ufak tefek bir kadın, elindeki mendili sallayıp gülerek, geri geri koşuyordu. O sırada, ayağında sarı ayakkabılar bulunan bej rengi pardesü giymiş yeşil şapkalı bir zenci, ıslık çalarak sokağın köşesini dönüyordu. Kadın hâlâ geriliyordu, tahta perdeye asılan, ve geceleri yakılan fenerin altında zenciye çarptı. Buram buram ıslak odun kokan o tahtaperde, o lâmba; kıpkızıl bir gök altında, bir zencinin kollarında o ufak tefek sarışın kadın, hepsi aynı anda ordaydı. Beş altı kişi olsaydık, bu çarpışmayı, bütün bu tatlı renkleri, bir kuştüyü yorganı andıran mavi mantoyu, açık renkli empermeyabli, lâmbanın kırmızı camlarını gözden kaçırmazdık. Bu iki çocukça yüzde beliren şaşkınlığa gülmek gelirdi içimizden.

Yalnızken insanın içinden gülmek gelmiyor pek. Gördüklerim benim için keskin, hattâ yırtıcı, ama katışıksız bir anlam taşıyordu. Sonra bu bütün parçalandı; fener-

den, tahtaperdeden, gökyüzünden başka şey kalmadı geriye, ama hâlâ oldukça güzeldi bu. Bir saat sonra fener yanmış, rüzgâr çıkmış, gökyüzü kararmıştı; bir iz bile kalmamıştı.

Bunların hiçbiri yeni sayılmaz. Bu çeşit zararsız heyecanları geri çevirdiğim olmadı, hattâ tersini yaptım. Onları duymak için biraz yalnız olmak yeter; inanılabilir olandan tam zamanında kurtulmaya elverecek kadar yalnız olmak. Ama ben insanların yanıbaşında, tehlikeyle karşılaşınca onların arasına sığınmaya iyice kararlı olarak yaşıyordum. Bugüne değin işin acemisiydim.

Oysa şimdi, çevremde, şurda masanın üzerinde duran bira bardağı gibi bir yığın nesne var. Gözüme çarpınca, "yeter artık, bıktım" demek geliyor içimden.

Çok ileri gitmiş olduğumu iyice anlıyorum. Bana kalırsa, yalnızlıkla uyuşmak kabil değil. Ama böyle düşünüyorum diye, her gece yatağımın altına baktığımı, ya da gece yarısı kapımın ansızın açılmasını beklediğimi sanmayın. Ne var ki, yine de tedirginim; yarım saattir şu bira bardağına bakmaktan kaçınıyorum. Altına, üstüne, sağına soluna bakınıyorum ama onu görmek istemiyorum. Çevremdeki bekârlardan hiçbiri yardım edemez bana; iş işten geçti, onlara sığınamam artık. Bunu iyice biliyorum. Yanıma gelip, omuzuma dostça vurarak, şöyle diyebilirler bana: "Bu bira bardağının nesi var? Ötekilerin aynı. Kesme bir bardak, kulplu, üzerinde bel resmi bulunan markası 'Spatenbrau' da yazılı." Bunları ben de biliyorum. Ama başka bir şey olduğunu da biliyorum. Ufacık bir şey. Açıklayamıyorum onu. Hiç kimseye. İşte, yavaşça suyun dibine doğru, korkuya doğru kayıyorum.

Bu sevinçli, akıllı uslu insan sesleri arasında yalnızım. Bütün bu adamlar, vakitlerini dertleşmekle, aynı düşüncede olduklarını anlayıp mutluluk duymakla geçiriyorlar. Aynı şeyleri hep birlikte düşünmeye ne kadar da önem veriyorlar! Bakışı içe dönük, balık gözlü, kimsenin kendisiyle uyuşamadığı adamlardan biri aralarına karışmayagörsün; suratları hemen değişir. Sekiz yaşındayken, Luxembourg Parkı'nda oynadığım sıralarda, böyle bir adam vardı; gelir, Auguste-Comte sokağına bakan demir parmaklığa bitişik nöbetçi kulübesinde otururdu. Hiç ko-

nuşmaz, arasıra bir bacağını uzatarak, ayağına korkuyla bakardı. Bekçinin, amcama söylediğine göre, eskiden öğretmen yardımcısıymış. Bir gün, Akademi Üyesi kılığına girip, sınıflarda karne notlarını okuduğu için emekliye ayırmışlar. Çok korkardık ondan, çünkü yalnız olduğunu sezerdik. Bir gün, Robert'e, ta uzaktan kollarını uzatarak gülümsemişti: çocukcağız nerdeyse bayılacaktı. Bizi asıl korkutan ne düşkün hali, ne de boynunda bulunan ve takma yakasının kenarına sürünüp duran urdu. Kafasından, yengeçsi düşüncelerin gelip geçtiğini duymamız korkutuyordu bizi. Nöbetçi kulübesi, çemberlerimiz ve çalılar üzerine yengeçsi şeyler düşünebilmesi içimize yılgınlık salıyordu.

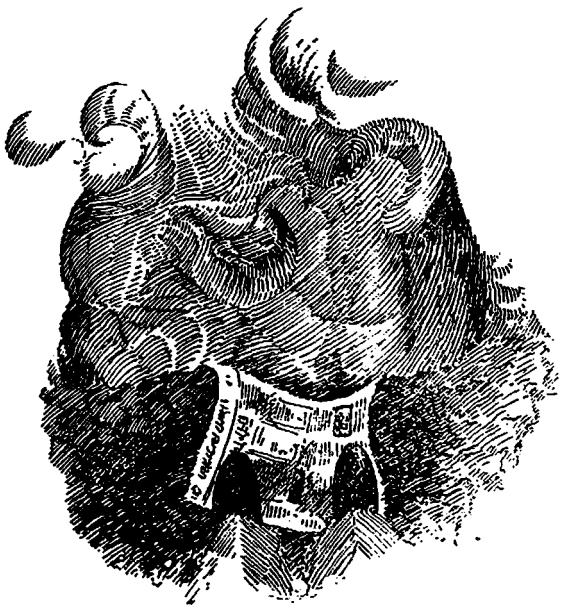
Ben de mi böyle olacağım sonunda? Yalnızlık ilk olarak canımı sıkıyor. Başıma gelenleri, iş işten geçmeden, küçük çocukları korkutmaya başlamadan önce birisine açmak istiyorum. Anny'nin burada olmasını isterdim.

Tuhaf şey! On sayfa yazdığım halde, doğruyu söylemedim; hiç olmazsa tümünü söylemedim. Tarih attıktan sonra, "Yeni bir şey yok" diye yazarken, içimden pazarlıklıydım. Ne olağanüstü ne de utanç verici olan bir küçük hikâye, dile gelmemek için direnip duruyordu. "Yeni bir şey yok". Yedi dereden su getirip yalan söylememize bayılıyorum doğrusu. Aslında yeni bir şey olduğunu da ileri süremem pek. Anlatayım: bu sabah, kitaplığa gitmek için, sekizi çeyrek geçe Britania otelinden çıkarken, yerde sürüklenen bir kâğıdı almak istedim, ama becceremedim. Hepsi bu kadar; bir olay bile sayılmaz. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, bu olay, ta içime işledi. Artık özgür olmadığımı düşündüm. Kitaplıkta, bu düşünceyi başımdan savmak için boşuna uğraştım. Mably kahvesine gidip, onun elinden kurtulmak istedim. Işığı görünce ortadan kaybolur diye umutlandım. Oysa, yerinden kıpırdamadı, içime kurşun gibi çöküp canımı acıttı. Bundan önceki sayfaları bu düşünce yazdırdı bana.

Niye sözünü etmedim onun? Kendini beğenmişlikten; biraz da acemilikten olacak. Başıma gelenleri, kendime anlatmaya alışkın değilim, olayları art arda koyamıyorum,

önemli olanı ayırt edemiyorum. Ama bu oyuna gelmeyeceğim artık. Mably kahvesinde yazdıklarımı yeniden okuyunca utanç duydum. Gizli kapaklı şeyler, ruh halleri, anlatılmaz duygular istemiyorum artık. Ben ne papaz, ne de kızoğlan kızım; iç hayatım diye tutturamam.

Söylenecek fazla bir şey yok; kâğıdı yerden alamadım, hepsi bu.

Kestaneleri, paçavraları, hele kâğıt parçalarını ellemeye bayılırım. Onları yerden alıp, avucumda tutmak hoşuma gider; küçük çocuklar gibi emesim gelir nerdeyse. Ben, ağır ve debdebeli, ama belki de dışkıya bulanmış kâğıt parçalarını bir ucundan tutup kaldırdığımda, Anny, kızgınlıktan bembeyaz kesilirdi. Yaz mevsiminde ya da güzün başlangıcında, parklarda, güneşten kavrulmuş ölü yapraklar gibi kuru ve gevrek gazete parçalarına rastlanır. Öylesine sararmışlardır ki, pikrik asidine

banılmışa benzerler. Kışın, paralanmış, ezilmiş, kirli yapraklar da görürsünüz; çürüyüp toprağa karışırlar. Kuğular gibi toprağa konmuş, titrek, bembeyaz, yepyeni, donmuş yapraklar da vardır. Ne var ki toprak şimdiden onları yakalamıştır. Çırpınır, çamurdan kurtulur gibi olurlar. Ama bu, biraz sonra yere yapışıp kalmalarıyla sonuçlanır. Bütün bunları ellemek ne hoş! Arasıra, onlara yakından bakar, sadece şöyle bir yoklarım. Kimi zaman çıtırtılarını duymak için yırtarım onları. Yaşsalar, kibrit çakıp tutuşturmaya çalıştığım da olur. Kolay bir iş değildir bu. Sonra, çamurlu ellerimi bir duvara, ya da bir ağaca sürüp temizlerim.

Evet, bu sabah, kışladan çıkan bir süvari teğmeninin kızıl renkli çizmeleri gözüme çarptı. Onlara bakarken, bir su birikintisinin yanında duran bir kâğıt parçası gördüm. Subayın, bu kâğıdı topuğuyla çamura gömeceğini sanmıştım. Ama öyle olmadı, su birikintisinin ve kâğıt parçasının üzerinden atladı. Yaklaşıp baktım; çizgili bir sayfaydı bu. Bir okul defterinden koparılmış olmalıydı. Yağmurda ıslanmış, buruş buruş olmuştu. Yanmış bir el gibi kabarmış, yer yer şişmiş, kenar çizgisi pembeleşip yayılmış, mürekkeple lekelenmişti. Sayfanın altı, kurumuş çamurla kaplıydı. Eğildim; elime alsam toprak haline girecek olan bu taze hamurumsu nesneye dokunmak büyük bir zevkti... Ama alamadım onu.

Bir an iki büklüm kaldım. Üzerinde şunlar yazılıydı: "Yazı ödevi: Ak baykuş". Ellerim bomboş doğruldum. Artık özgür değilim, istediğimi yapamıyorum artık.

Benim bildiğim, nesnelerin insana dokunmaması gerekir. Çünkü canlı değillerdir. Aralarında yaşar, onları kullanır, sonra yerlerine koruz. Onlar sadece yararlıdırlar. Oysa, bana dokunuyorlar. Çekilmez bir durum bu. Onlarla bağlantı kurmak korkutuyor beni. Sanki hepsi birer canlı hayvan.

Şimdi anlıyorum. Geçen gün, deniz kıyısında, çakıl taşını elime aldığım zaman ne duyduğumu şimdi daha iyi hatırlıyorum. İçim bayılır gibi olmuştu. Ne tatsız şeydi bu! Bu duygunun, çakıl taşından geldiğinden; ondan ellerime geçtiğinden eminim. Evet, evet ta kendisi: ellerde duyulan bir çeşit bulantı bu.

Perşembe sabahı, kitaplıkta

Biraz önce, otelde merdivenden indiğim sırada Lucie'nin, basamakları temizlerken, belki yüzüncü kere, patron kadına yakındığını duydum. Patron kadın henüz dişlerini takmamıştı; güçlükle ve kısa cümlelerle konuşuyordu. Hemen hemen çıplaktı. Sırtında pembe gecelik, ayağında şıpıtık terlikler. Lucie her zamanki gibi pisti. Patrona bakmak için, arada bir işini bırakıp doğruluyordu. Durmadan konuşuyordu. Akıllıca sözler eder gibiydi:

"Keşki kadın peşinde koşsa, üzülmem bile. Yeter ki, kendisi için zararlı olmasın."

Kocasından söz ediyordu. Bu karakuru kadıncağız, kırk yaşına gelince, biriktirdiği paralar sayesinde, Laceinte fabrikasında çalışan yakışıklı bir delikanlıya varmıştı. Ama evlilik hayatı mutlu olmadı. Kocası onu ne dövüyor ne de aldatıyordu; sadece içiyordu. Eve her gece zil zurna sarhoş geliyordu. İpin ucunu kaçırmış olmalı ki, üç ayda sararıp soldu. Lucie, içkiden diyor. Bana kalırsa, adam verem.

"Kuru gürültüye papuç bırakmamak gerek," diyordu Lucie.

Bu dert onu ağır ağır kemiriyor, biliyorum. Kendini tutmaya çalışıyor; avunmayı da, derdinin içine gömülmeyi de beceremiyor bu yüzden. Arada bir düşünüyor derdini, onu şöyle bir yoklayıp geçiyor. Özellikle, insan içindeyken yapıyor bunu. Çünkü başkaları onu avutuyor. Öğüt verir gibi, bu konudan ciddî bir biçimde söz açması acılarını biraz hafifletiyor. Ama bir odada yalnız kalınca, düşüncelerini kovmak için homurdanıp durduğunu işitiyorum. Yine de bütün gün suratı asıktır; hemen yorulup somurtur.

Elini boğazına götürerek: "Düğümlenip kalıyor burda, geçmiyor," der.

Cimrice acı çekiyor. Zevklerinde de böyle olmalı. Bu yeknesak sıkıntıdan, şarkıyı keser kesmez başlayan bu homurdanmalardan sıyrılmayı, doğru dürüst bir acı çektikten sonra, umutsuzluk içine gömülmeyi hiç istemez mi bu kadın? Sanmam, elinden gelmez bu. Kördüğüm olmuş artık.

"M. de Rollebon çok çirkindi. Kraliçe Marie-Antoinette, ona 'sevgili maymun' demekten hoşlanırdı. Ama, ucube Voisenon gibi soytarılık etmeksizin saray kadınlarının hepsini ele geçirmişti. Öyle bir çekiciliği vardı ki, güzel kadınları, tutkunun en tehlikeli sınırlarına kadar sürükleyerek elde ederdi. Kraliçenin Gerdanlığı olayında, kuşkulu bir rol oynamış; bir ara Mirabeau-Tonneau ve Nerciat ile ticaret işlerine giriştikten sonra ortadan kaybolmuştu. Bundan sonra Rusya'da ortaya çıkıyor; birinci Paul'ün öldürülmesine karışıyor; oradan Hindistan, Çin, Türkistan gibi uzak ülkelere gidiyor. Kaçakçılık, sahtekârlık, casusluk yapıyor. 1813'te Paris'e dönüyor. 1816'da kudretinin doruğuna ulaşmıştır. Angoulem Düşesi'nin biricik sırdaşı oluyor. Çocukluğunun korkunç hatıralarıyla dolu olan bu huysuz ihtiyar kadın, onu görünce hemen yatışıp gülümsüyor. Rollebon, bu kadın sayesinde sarayda her istediğini yaptırıyor. 1820 yılının Mart ayında, on sekiz yaşında güzel bir kızla, Mlle de Roquelaure ile evleniyor. Rollebon o sırada yetmiş yaşındadır. En gözde insanlardan biridir. Hayatının doruğuna ulaşmıştır artık. Yedi ay sonra devlete hiyanetten sanık olarak zindana atılıyor. Beş sene yattıktan sonra mahkemeye çıkmadan ölüyor."

Germain Berger'in[1] bu notunu üzüntüyle yeniden okudum. M. de Rollebon'u, önce bu satırlar aracılığıyla tanımıştım. Nasıl sarmıştı beni, şu birkaç sözcükle onu hemen nasıl da sevmiştim! Bugün burada bulunuşumun nedeni bu adamcağız. Geziden döndüğümde Paris ya da Marsilya'da pekâlâ yerleşebilirdim. Ama Rollebon'un Fransa'da geçirdiği uzun süreyle ilintili belgelerin çoğu, Bouville'de Belediye Kitaplığındaydı. Rollebon, Marommes beyiydi. Dünya Savaşından önce, bu kasabada, Rollebon'un soyundan gelen Rollebon-Campouyré adında bir mimar yaşamıştı. 1912 yılında öldüğü zaman, Bouville kitaplığına çok önemli bir bağışta bulunmuştu. Rollebon'un mektupları, güncesinden bir parça, çeşitli yazıları böy-

1. Germain Berger. Mirabeau-Tonneau et ses amis, sayfa: 406, not 2, Champion, 1906 (Yayımlayanın notu).

lece kitaplığa girmişti. Hepsini inceleyemedim henüz.

Bu notları yeniden bulduğuma sevindim. Onları yeniden okumayalı on yıl oldu. Elyazım değişti galiba. Eskiden daha sık yazıyormuşum. O yıl M. de Rollebon'u nasıl seviyordum! Bir akşamı, bir salı akşamını hatırlıyorum. O gün, Mazarine'de sabahtan akşama kadar çalışmış, 1789-1790 tarihli mektuplarını inceleyerek, Nerciat'yı nasıl ustaca faka bastırmış olduğunu sezinlemiştim. Karanlık bastırmıştı. Main caddesinden aşağı iniyordum. Gaité sokağının köşesinde, kestane kebabı satın aldım. Nerciat'nın Almanya'dan dönüşünde ne kadar kızmış olduğunu düşünüp gülüyordum. Rollebon'un yüzü de şu mürekkep gibi, kendisiyle ilgilenmeye başladığımdan bu yana, epeyce soluklaştı.

Doğrusu, 1801'den sonra yaptıklarından hiçbir şey anlamıyorum. Oysa mektuplar, bilimsel yazılar, gizli raporlar, polis kayıtları gibi belgeler eksik değil. Tersine, gerektiğinden fazlası var elimde. Bütün bu tanıklıklarda eksik olan şey, sağlamlık, kesinlik. Yalanlamıyorlar birbirlerini, ama uyuşmuyorlar da. Sanki aynı insanla ilintili değiller. Ama öteki tarihçiler bu çeşit bilgilere dayanarak yazıyorlar. Nasıl beceriyorlar bunu? Daha ince eleyip sık mı dokuyorum? Yoksa onlardan daha az mı zekiyim? Soru bu biçime girince beni ilgilendirmiyor artık. Aslında, ben ne arıyorum? Bilmiyorum ki. Rollebon, uzun zaman, bir insan olarak beni yazacağım kitaptan daha çok ilgilendirmişti. Ama şimdi aynı adam, evet aynı insan canımı sıkmaya başlıyor. Kitaba daha çok bağlanıyorum. Onu yazmak ihtiyacını gittikçe daha kuvvetle duyuyorum. Bu ihtiyaç yaşlandıkça artıyor denebilir.

Rollebon'un Birinci Paul'ün öldürülmesinde parmağı olduğu, sonra Çar hesabına Doğu'da önemli bir casusluk görevi aldığı ve Napoleon adına Çar Aleksandre'a sık sık ihanet ettiği kolayca kabul edilebilir. Bir yandan da Artois Kont'u ile sık sık mektuplaşıp; kendisine olan bağlılığını, yolladığı önemsiz bilgilerle göstermeye çalışmış olabileceğini söyleyebiliriz. Bütün bunlara inanılabilir. Aynı çağda, Fouchet de bir başka tehlikeli ve karmaşık oyuna girmiş bulunuyordu. Belki de Rollebon, Asya'daki küçük prensliklere onun hesabına silâh satıyordu.

Evet, bütün bunları yapmış olabilir. Ama hiçbiri kanıtlanmış değil. Zaten, hiçbir şeyin kanıtlanamayacağını düşünmeye başladım. Bunlar, olgular gözönünde tutularak kurulmuş güvenilir varsayımlar. Ama varsayımların kendimden geldiğini, bilgilerimi birleştirmek için kullandığım birer araç olduklarını açıkça seziyorum. Rollebon yönünden tek bir ışık gelmiyor. Ağır aksak, tembel ve suratsız olaylar, kendilerine vermek istediğim düzenin içine en sonunda giriyorlar. Ama bu düzen, onlara yabancı kalıyor. Salt hayalgücüne dayanan bir çalışma yapıyorum gibime geliyor. Bununla birlikte, roman kahramanlarının, benim kahramanımdan daha gerçeksi, hiç olmazsa daha sevimli olabileceklerinden eminim.

Cuma

Saat üç. Bir şey yapmak isterseniz, bu saat ya çok geç ya çok erkendir. Öğleden sonra acayip bir an. Hele bugün hiç çekilmiyor.

Ölü bir güneş, camların tozunu ağartıyor. Solgun gökyüzü beyaz lekelere bölünmüş. Bu sabah, sular donmuştu.

Kaloriferin yanında, tembel tembel sindirim yapıyorum. Bugünün kaybolmuş bir gün olduğunu şimdiden biliyorum. Karanlık basmadan önce doğru dürüst bir şeyler yapmayacağım. Bütün kabahat güneşte. Şantiyenin üstünde salınan kirli, beyaz sisleri şöyle bir yaldızlıyor, sonra odama doluyor; sapsarı, sopsolgun, masanın üzerine aldatıcı, donuk yansılar bırakıyor.

Pipom altın suyuna batırılmış gibi. Cıvıl cıvıl bir hali var. İnsanın gözünü alıyor. Ama bakmaya devam ederseniz altın renkli cilâ eriyip gider, bir odun parçası üzerindeki donuk bir döküntüden başka şey kalmaz geriye. Her şey böyle; evet her şey, ellerim bile. Böyle bir güneş olduktan sonra gidip yatmak en iyisi. Ama dün gece deliksiz bir uyku çektim, uykum yok şimdi.

Hem gülünç, hem içe işleyen bir yüz gibi camlara dayanmış olan o dünkü daracık, karanlık gökyüzünü ne çok seviyordum. Oysa, bugünkü güneş gülünç değil, tam tersi. Sevdiğim her şeyin; şantiyedeki paslanmış demir-

lerin, tahtaperdenin çürümüş kaplamalarının üzerine hesaplı ve cimri bir ışık saçıyor. Bu ışık, uykusuz bir geceden sonra bir gün önce coşkunluk duyarak alınmış kararlara, ya da çalakalem yazılmış sayfalara çevrilen bir bakışı andırıyor. Victor-Noir bulvarında, geceyi yanyana aydınlatan o dört kahve (kahveden çok akvaryumları, gemileri, yıldızları ya da iri beyaz gözleri andırırlar), neidüğü belirsiz inceliklerini kaybetmişler.

İnsanın içine kapanması için bundan elverişli gün olmaz. Güneşin acımasız bir yargı gibi yaratıkların üzerine saçtığı bu soğuk aydınlıklar, gözlerimden içime akıyor; yoksullaştırıcı bir ışıkla aydınlanıyorum. Kendi kendimden tiksinmenin doruğuna erişmem için on beş dakika yeter; eminim. İstemem, eksik olsun! Rollebon'un, Saint-Petersburg'da geçirdiği günler üzerine dün yazdıklarımı da yeniden okumayacağım. Kollarım iki yana sarkmış, oturup duruyorum. Ya da korka korka birkaç sözcük karalıyor, esniyor, gecenin gelmesini bekliyorum. Karanlık bastırınca, nesneler de ben de tenlerimizden sıyrılacağız.

Rollebon, birinci Paul'ün öldürülmesine katıldı mı acaba? Bugünkü sorum bu. Buraya kadar geldim. Karar vermeden, devam etmeyeceğim.

Tcherkoff'a göre, Kont Pahlen, ona para vermişti. Yine Tcherkoff'a göre, düşmanları, Çar'ı tahttan indirip, hapsetmekle yetineceklerdi. (Aleksandre, bunun en iyi çare olduğunu savunur gibi gözükmektedir). Ama Pahlen, Çarın işini bitirmek istemiş olmalı. Paul'ün düşmanlarını cinayete kışkırtmak işi de, M. de Rollebon'a verilmiş olabilir.

"Bu adamların her birini teker teker görüyor ve cinayetin nasıl gerçekleşeceğini şaşılacak bir ustalıkla canlandırıp, içlerindeki öldürme hırsını körüklüyordu."

Ama Tcherkoff'a güvenemiyorum. Aklı başında bir tanık değil. Yarı delinin, eziyet etmekten hoşlanan büyücünün biri. Her şeyde şeytanca bir yan görür. M. de Rollebon'a, bu melodram rolünü hiç yakıştıramıyorum. Cinayetin nasıl gerçekleşeceğini canlandırmış, öyle mi? Hadi ordan! Heyecansız bir insandır o; kolay kolay coşmaz. Açıkça anlatmaz, işmar eder. Şatafatsız bir yöntemi var-

dır. Bu yöntem, mantığa düşkün dalaverecilere, siyasilere, kendi kıratındaki kimselere uygulanınca başarı sağlar ancak.

Mme de Charrières şöyle yazıyor: "Adhèmar de Rollebon, konuşurken tasvir yapmazdı. Sesini yükseltip alçaltmaktan, el kol hareketi yapmaktan da kaçınırdı. Gözlerini yarı kapalı tutardı. Kirpiklerinin arasından gri gözbebeklerinin kenarı zarzor görülürdü. Sınırsız bir şekilde canımı sıktığını kendi kendime itiraf edeli birkaç yıl oldu ancak. Konuşması, Papaz Mably'nin yazışını andırır gibiydi."

Bu adam mı cinayetin nasıl gerçekleştiğini canlandıracak... Peki öyleyse, kadınları nasıl baştan çıkarıyordu? Sonra, Ségur'ün anlattığı şu acayip hikâye de var; doğru galiba:

"1787'de, Moulins yakınlarında bir handa, filozofların etkisinde yetişmiş ve Diderot ile arkadaşlığı olan bir ihtiyar ölmek üzereydi. Yöredeki papazlar, ellerinden gelen her şeyi yapmışlardı ama, çabaları boşa gitmişti. İhtiyar, dinin son gereklerinin yerine getirilmesini bir türlü kabul etmiyordu, çünkü tüm tanrıcıydı. Hiçbir şeye inanmayan M. de Rollebon da o yöredeydi. İhtiyarı iki saat içinde Hıristiyan dinine döndüreceğini söyleyerek, Moulins papazıyla bahse girişti. Papaz, bahsi kabul etti ve kaybetti. Rollebon, sabahın üçünde işe girişti, ihtiyar beşte günah çıkarttı ve yedide öldü. Papaz, 'tartışma sanatında ne kadar güçlüymüşsünüz! Bizi bile geçtiniz,' dedi. Rollebon: 'Onunla tartışmadım, cehennemden söz açıp içine korku saldım,' diye karşılık verdi."

Şimdilik, cinayete katılıp katılmadığı sorusu önemli. Cinayet gecesi, arkadaşlarının gönderdiği biri, onu kapısına kadar götürmüştü. Yeniden dışarı çıktıysa, nasıl oldu da hiç korkmadan Saint-Pétersburg'u bir baştan öbür başa geçebildi. Yarı çıldırmış halde olan Paul, saat dokuzdan sonra ebelerle hekimlerden başka sokakta gezen herkesin yakalanmasını emretmişti. Yoksa Rollebon'un, saraya ulaşmak için, ebe kıyafetine girdiğini anlatan saçma hikâyeye mi inanmalı? Doğrusu, elinden bu da gelir. Ne olursa olsun, cinayet gecesi evinde olmadığı kanıtlanmış gibi görünüyor. Aleksandre, ondan iyice kuşku-

lanmış olmalı ki, tahta çıkınca yaptığı ilk işlerden biri, Rollebon'u bir bahaneyle Uzak-Doğu'ya göndermek oluyor.

M. de Rollebon yüzünden içime hafakanlar bastı. Ayağa kalkıyorum. Solgun ışığın içinde kıpırdıyorum. Ellerimin, ceketimin kolağızlarının üzerinde değişip durduğunu görüyorum ışığın. Beni öyle tiksindiriyor ki, anlatamam! Esniyorum. Masanın üzerindeki lâmbayı yakıyorum; gün ışığını ortadan kaldırır belki. Ama öyle olmuyor, tam dibinde zavallı bir ışık lekesi beliriyor. Söndürüp ayağa kalkıyorum. Duvarda beyaz bir delik var. Ayna bu. Bir tuzak. Bu tuzağa düşeceğim, biliyorum. Düştüm işte. Aynada gri bir şey beliriyor. Yaklaşıp bakıyorum, kurtaramıyorum kendimi.

Yüzümün yansısı bu. Yapacak işim olmadığı günlerde, onu seyreder dururum. Gördüğüm bu yüzden, hiçbir şey anlamıyorum. Başkalarının yüzleri bir anlam taşıyor. Benimki öyle değil. Güzel mi, yoksa çirkin mi; bunu bile söyleyemem. Çirkin galiba. Çünkü böyle olduğunu söylediler. Bana dokunan bu değil. Yüzüme böyle nitelikler verilebilmesine şaşıyorum aslında. Bir toprak parçasına, ya da bir kayaya güzel ya da çirkin demek gibi bir şey bu.

Yanakların yumuşaklığının ve alnın üzerinde öyle bir şey var ki, yine de insanın gözünü okşuyor. Tatlı kırmızı alevden bir taç gibi süslüyor başımı; saçlarım bu. Bakmaktan zevk alıyor insan. Ne de olsa net bir renk. Kızıl saçlı olduğumdan hoşnutum. İşte karşıda, aynada, ışıyıp duruyor. Talihliymişim. Saçlarımın rengi, sarıyla kestane arasında neidüğü belirsiz bir renk olsaydı yüzüm silik bir yüz olacak, başdönmesi verecekti bana.

Bakışlarım sıkıntılı bir şekilde, alından, yanaklardan yavaş yavaş aşağı iniyor. Sağlam bir şeye rastlamıyor; kuma batıyor sanki. Karşımda bir burun, iki göz, bir ağız olduğu belli, ama anlamı yok bunların; insansal bir anlatımları da yok. Oysa, hem Anny hem Velines, canlı bir halim olduğunu söylerlerdi. Belki de yüzüme fazla alışmışımdır. Küçükken, Gigeois halam bana şöyle derdi: "Uzun zaman aynaya bakarsan, orada bir maymun görürsün." Daha da uzun zaman bakmış olmalıyım. Çünkü, gördüğüm maymundan beter. Bitkiler acununun sınırında,

poliplerin katında bir şey. Canlı bu; tersini söyleyecek değilim. Ama Anny'nin düşündüğü canlılık, bu canlılık değildi. Hafif titremeler, zonklayıp duran, genişleyen sakil bir et görüyorum. Yakından bakınca gözler pek korkunç. Camdan yapılmışlar sanki; yumuşacık, kör, kırmızı kenarlı bir şey. Balık pullarını andırıyor.

Çerçeveye bütün ağırlığımla yüklenip, değinceye kadar aynaya yaklaştırıyorum yüzümü. Gözler, burun, ağız hepsi siliniyor. İnsansal hiçbir şey kalmıyor ortada. Titreyen dudakların her iki yanında yağız kırışıklar, çatlaklar, köstebek yuvaları. Yanakların çıkıntısını sapsarı ayva tüyleri kaplamış, burun deliklerinden iki kıl fırlamış, bir kabartma harita sanki. Ayın yüzeyini andıran bu dünya, yine de yabancım sayılmaz. Ayrıntılarını tanıyorum diyemem. Ama bütün olarak onu daha önce gördüm gibime geliyor. Bu sersemletiyor beni, nerdeyse uyuyacağım.

Kendimi toparlamak isterdim. Canlı ve keskin bir duyum kurtarabilir beni. Sol elimi yanağıma dayıyorum, derimi çekiştiriyorum, ağzımı burnumu oynatıyorum. Yüzümün yarısı yaptıklarımın etkisinde kalıyor, ağzımın sol yarısı burkulup şişiyor, bir diş ortaya çıkıyor, göz çukuru pembe ve kanlı bir etin, beyaz bir yuvarlağın üzerinde açılıyor. Aradığım bu değildi. Bunlarda, hiçbir yenilik, hiçbir sağlamlık yok, hepsi yumuşak, belli belirsiz ve daha önceden görülmüş şeyler. Gözlerim açık, uyuyorum. Aynadaki yüz gittikçe büyüyor, büyüyor... Işığın içinde kayan kocaman solgun bir hâle bu.

Dengemi kaybetmem uyandırıyor beni. Bir sandalyenin üzerine yığılmışım. Sersemliğim hâlâ geçmedi. Yüzlerini yargılarken, başkaları da benim kadar güçlük çekiyorlar mı acaba? Vücudumu nasıl, sağır ve organik bir duyumla duyuyorsam, yüzümü de öyle görüyorum gibime geliyor. Peki başkaları? Örneğin, Rollebon? Aynada yüzünü seyretmek ona da uyku getiriyor muydu? Mme Genlis o yüzden şöyle söz ediyordu: "Çiçek bozuğuyla çopurlaşmış, ufacık, akpak, kırışık dolu bir yüz. Özel bir kötülük dile getiriyor. Ne yapsa, başkalarının bunu farketmesinin önüne geçemiyor. Saç tuvaletine düşkündür. Bir kere perukasız görmedim. Ama pek beceremediği halde, kendini traş etmekten vazgeçmediği ve sakalları sık olduğu için,

yanakları karaya çalar mavi bir renk alıyordu. Yüzünü, Grimm gibi kurşun karbonatla yıkıyordu. M. de Dangevillé, bu beyaz ve mavinin onu Rokfor peynirine benzettiğini söylüyordu."

Hoş bir hali vardı herhalde. Ama Mme de Charrières'in gözüne hoş görünmemişti. Ona, yitik bir adam duygusunu vermişti, sanırım. İnsanın kendi yüzünü anlayabilmesi belki de elinde değil. Belki de tek başıma yaşadığım için böyle oluyor. Topluluk içinde yaşayanlar, kendilerini, arkadaşlarına nasıl görünüyorlarsa, aynalarda tıpkı öyle görmeyi öğrenmişlerdir. Benim arkadaşım yok. Tenimin bunca çıplak olması acaba bu yüzden mi? Buna, insansız... evet insansız doğa denebilir.

Çalışmak gelmiyor içimden. Geceyi beklemekten başka çare yok.

İşler kötü, hem de çok kötü: pislik, Bulantı içimi doldurmuş. Bir yenilik var bu kez. Kahvede yakaladı beni. Bugüne kadar kahveler tek sığınağımdı. İnsanla dolup taştıkları, aydınlık oldukları için. Onları da kaybettim. Odamda, dört yanımdan çevrildiğim zaman, nereye gideceğimi bilemeyeceğim artık.

Patron kadınla yatmak için kahveye gitmiştim. Kapıyı açar açmaz, garson kız Madeleine:

"Patron burada değil, alışveriş için kente gitti," diye seslendi.

Kasıklarımda acı bir hayalkırıklığı, bir türlü geçmeyen tatsız bir kaşıntı duydum. Aynı anda gömleğimin, meme uçlarıma süründüğünü de duyuyordum. Ta dipte, parlayıp duran banketleri içine alan bir anafora; aynaların, dumanların içinde beliren ışıklardan, sislerden doğmuş ağır ve renkli bir anafora kapılmış, hapsedilmiştim. Anafor niçin şuradaydı, niçin böyleydi bilmiyorum. Kapının eşiğindeydim, kararsızdım, bir kıpırtı oldu, tavandan bir gölge geçti, ileriye itildiğimi duydum. Sanki yüzüyordum. Her yönden, aynı anda içime dolan ışıklı sisler aptallaştırmıştı beni. Madeleine, salına salına gelip pardesümü aldı. Saçlarını geride topladığını, küpe takmış olduğunu farkettim. Tanımıyordum onu. Kulaklarına doğru yayılıp, bir türlü bitmek bilmeyen koca yanaklarına bakıyordum. Elmacık kemiklerinin altında, yanak çukurunda yapayalnız iki pembe leke vardı. Bu zavallı etin üzerinde bulunmaktan sıkılıyorlardı sanki. Yanaklar, kulaklara doğru durmadan uzuyor ve Madeleine gülüyordu:

"Ne içersiniz bay Antoine?"

İşte o zaman Bulantı beni yakaladı; banketin üzerine yığıldım. Nerde olduğumu bile bilmiyordum, çevremde renklerin ağır ağır döndüğünü görüyordum; kusmak geliyordu içimden. Böyle işte, o andanberi Bulantı ayrılmadı, salıvermedi beni.

Parayı ödedim. Madeleine tabağımı kaldırdı. Bardağımın dibinde, mermerin üzerinde ufak bir bira birikintisi var. Üzerinde bir kabarcık yüzüyor. Banketin, üzerinde oturduğum kısmı çökmüş, kaymamak için ayaklarımı ye-

re sıkı sıkıya basmam gerekiyor; hava soğuk. Sağımda, bir yün örtü üstünde kâğıt oynuyorlar. Girerken onları görmemiştim. Yarısı banketlerde, yarısı dipteki masada bulunan ve ellerini kollarını sallayan bir topluluk sezinlemiştim sadece. Bu arada Madeleine, tahta bir tabak içinde, kartları, örtüyü, fişleri getirmiş. Üç beş kişi olmalılar, bakmaya bile cesaretim yok. Gövdemde bir sakatlık var: gözlerimi çevirebiliyorum ama boynumu oynatamıyorum. Başım yumuşacık, lâstik gibi, sanki boynumun üstüne oturtuluvermiş; çevirsem düşecekmiş gibime geliyor. Ama kesik bir soluma duyuyorum, göz ucuyla, beyaz tüylerle kaplı kırmızımtırak bir parlama görüyorum arasıra. Bir el bu.

Patron alışverişe gidince, tezgâha kuzeni geçer. Adı Adolphe. Yerime otururken ona bakmıştım, başımı çeviremediğim için hâlâ bakıp duruyorum. Sırtında bir gömlek var. Eflâtun rengi askılarını takmış. Gömleğin yenlerini, dirseklerinin üzerine kadar sıvamış. Mavi gömleğin üstünde, askılar pek göze çarpmıyor. Mavinin içine gömülmüş gibiler. Ama düzmece bir alçakgönüllülük bu. Unutulmaya razı olacak gibi değiller; koyunca dikkafalılıkları canımı sıkıyor. Menekşe rengini almak isterken, yarı yolda kalmışlar; ne var ki bu isteklerinden de vazgeçmişe benzemiyorlar. İnsanın: "Haydi, menekşe rengini alın da bu hikâye sona ersin!" diyeceği geliyor. Ama ne gezer! Sonu gelmeyen çabaları içinde kalakalmışlar, inat ediyorlar. Çevrelerindeki mavi, kimi zaman kaplıyor onları, iyice kaplıyor. Bir an gözden kaybediyorum. Ama bu gelip geçiyor, mavi renk, yer yer soluklaşıyor. Birleşerek, askıyı yeniden ortaya koyan eflâtun renkli kararsız lekelerin belirdiğini görüyorum. Adolphe'un gözleri yok: şişkin ve devrik gözkapaklarının arasından gözlerinin akı azıcık görünüyor. Uykulu bir yüzle gülümsüyor. Düş gören bir köpek gibi arasıra ürküyor, çemkiriyor ve depreşiyor.

Ardındaki çukulata renkli duvar üstünde, mavi pamuk gömleği göz kamaştırıyor. Bu da, evet bu da Bulantı veriyor insana. Daha doğrusu, Bulantının kendisi bu. Bulantı bende değil, onu orada, duvarda askıların üstünde, dört bir yanımda duyuyorum. Kahveyle özdeşleşiyor. O

bende değil ben ondayım.

Yanımdaki topluluk gürültü etmeye, elini kolunu sallamaya başladı.

"Al bakalım kozunu!.. Koz ne?" Kâğıtlara eğilen kapkara kalın bir ense. "Hah hah ha! Görmüyor musun? Şimdi oynadı." "Bilmiyorum, görmedim!" "Demin oynadım canım." "Ha... peki, demek koz körmüş." Şarkı söyler gibi: "Koz körmüş, koz görmüş, koz köörmüş!" Yeniden konuşuyor: 'Bu ne beyim, bu ne beyim? Aldım!"

Yeniden sessizlik... damağımda havanın şekerimsi tadını duyuyorum. Kokular. Askılar.

Adolphe yerinden kalktı. Birkaç adım attı, ellerini arkasında kavuşturuyor, gülümsüyor, başını kaldırıp, topuklarının üzerinde geriye doğru yaylanıyor. Uyukluyor bu durumda. Sallanıp duruyor karşımda, vire gülüyor. Düşecek nerdeyse. Arkaya kaykılıyor, kaykılıyor, yüzü tavana çevrili, tam düşeceği sırada tezgâhın kenarını ustaca yakalayıp dengesini sağlıyor. Sonra yeniden başlıyor. Bıktım artık. Garson kızı çağırıyorum.

"Madeleine, bir plâk çalar mısın lütfen? Hani şu benim sevdiğimi, Some of these days'i".

"Olur, ama belki şu beylerin hoşuna gitmez. Oyun oynarken müzik istemezler. Sorayun bir kere!"

Başımı güç belâ çevirebiliyorum. Dört kişiler. Madeleine, kara çerçeveli kelebek gözlüğünü burnunun ucuna iliştirmiş, mor suratlı bir ihtiyarın kulağına eğiliyor. İhtiyar kartlarını göğsüne siper edip gözlüğünün altından bana bakıyor.

"Rica ederim."

Karşılıklı gülümsüyoruz. İhtiyarın dişleri çürük. Kırmızı el onun değilmiş. Yanında oturan siyah bıyıklı adamın. Bıyıklının bütün bir aileye yetecek kadar hava çekebilecek, mağara gibi burun delikleri var. Yüzünün yarısını kaplıyor. Ama yine de, hafifçe soluyarak, ağzından soluyor. Yanlarında köpek başlı bir delikanlı da var. Dördüncüyü seçemiyorum.

Kartlar, yün örtünün üstüne döne döne düşüyor. Sonra yüzüklü eller, tırnaklarıyla örtüyü kazıyarak topluyor onları. Eller örtünün üzerinde beyaz lekeler gibi görünüyor. Şişirilmiş, tozlu nesneleri andırıyor. Kartlar durma-

dan düşüyor, eller gidip geliyor. Ne garip iş! Oyuna da, gülüşe de, alışkanlığa da benzemiyor bu. Zaman öldürmekten başka bir amaç gütmüyorlar sanırım. Ama zaman çok geniş; tüketilemiyor. Zamanın içine sokulan her şey yumuşuyor, uzuyor. Kartları toplayan elin şu hareketini göz önüne alalım. Pelte gibi bir hareket bu. Söküp içeriden biçmek gerek.

Madeleine gramofonu kuruyor. Şaşırıp da, geçen seferki gibi, Cavalleria Rusticana'nın aryasını koymasa bari. Tamam, doğru koydu: bu havayı hemen tanırım. Nakaratı şarkılı, eski bir rag-time'dır bu. La Rochelle sokağında Amerikalı askerlerin, bu havayı ıslıkla çaldıklarını duymuştum; yıl, 1917 idi. Ama plâk çok daha sonra doldurulmuş. Yine de kahvedeki plâklar arasından en eskisi. Safir iğneyle çalınan Pathé markalı bir plâk.

Nakarat birazdan başlayacak. Bu nakaratı ve dik kayalıkların denize uzanışı gibi ansızın ortaya çıkışını seviyorum asıl. Henüz sıra cazın; melodi yok, notalar var yalnız; binlerce küçücük titreyiş. Durup dinlenmiyorlar; eğilip bükülmez bir düzen onları ortaya çıkarıyor ve yok ediyor. Toparlanmalarına, kendileri için varoluşmalarına zaman bırakmıyor. Koşuyor, acele ediyor, yanımdan geçerken bana sertçe çarpıyor ve yok olup gidiyorlar. Onları durdurmak isterdim. Ama birini durdursam, elimde yavşak ve kötü bir sesten başka bir şey kalmayacağını biliyorum. Ölümlerine katlanmam gerek, hattâ istemem gerekiyor bunu. Edindiğim izlenimlerin pek azı bu kadar acı ve güçlüdür.

Canlanmaya, mutluluk duymaya başlıyorum. Şaşılacak bir şey değil bu. Bulantının küçük bir mutluluğu. Yapışkan bira birikintisinin, bizim çağımızın (mavi askılar, çöküş banketler çağının) dibinde uzayan mutluluk. Bu mutluluk, yağ lekesi gibi genişleyen kocaman yumuşak anlardan kurulmuştur. Doğar doğmaz eskiyiverir. Onu yirmi yıldır tanıdığımı sanıyorum.

Başka bir mutluluk da var. Dışımızda, şu çelik şerit, yani çağımızı yer yer geçen ve onu kupkuru, keskin uçlarıyla paralayan yadsıyan müziğin dapdaracık süresi de var; başka bir zaman var.

"Bay Randu kör oynuyor... Sen de beyi."

Adamın sesi hafifleyip duyulmaz hale giriyor. Çelik şerite hiçbir şey işlemiyor. Ne açılan kapı, ne dizlerimin arasından geçen soğuk hava, ne de baytarın küçük kızıyla birlikte içeri girişi: müzik bütün bu belirsiz şekilleri delip geçiyor. Küçük kız, oturur oturmaz kaptırdı kendini, kaskatı kesildi, gözleri faltaşı gibi açılmış; yumruğunu masaya sürüp dinliyor.

Birkaç saniye kaldı, zenci kadın şarkıya başlayacak. Kaçınılmaz bir şey bu. Müziğin zorunluğu öylesine güçlü ki, kimse durduramaz onu. Dünyanın içine atılmış olduğu şu zamandan gelen hiçbir şey bu işi yapamaz. Düzeni gereğince, kendi kendine sona erecek. Bu güzel sesi sevişimin asıl nedeni bu. Yoksa tok ve içli oluşu değil. Bir yığın notanın önceden ölerek onun ortaya çıkışını hazırlaması hoşuma gidiyor. Ama yine de tedirginim. Gramofonun durması için önemsiz bir olay bile yetişir. Bir yay kırılabilir, ya da kuzen Adolphe'un huysuzluğu tutar. Bu sağlamlığın, bunca dayanıksız olması heyecanlandırıyor insanı.

Onu hiçbir şey durduramaz, ama her şey kırabilir.

Sonuncu akor da bitti. Ardından gelen kısa sessizlik boyunca bir şeyin gerçekleştiğini, bir şeyler olduğunu iyiden iyiye duyuyorum.

Sessizlik.

Some of these days
You'll miss me honey!

Gerçekleşen şey şu: Bulantı ortadan kayboldu. Kadın, sessizlik içinde şarkıya başlayınca, gövdemin katılaştığını, Bulantının ortadan kaybolduğunu duydum. Birden oldu bu: böyle kaskatı ve pırıl pırıl kesilmek kolay dayanılır şey değil. O ara, müziğin süresi bir hortum gibi genişliyor, şişiyordu. Yürekleracısı çağımızı duvarlara vurup parçalayarak, kahveyi, madenimsi saydamlığıyla dolduruyordu. İşte müzikteyim. Aynalarda ateş yuvarlakları dönüyor, dumandan halkalar onları kuşatıyor, çeviriyor ve ışığın sert gülüşünü bir saklayıp bir gösteriyor. Bira bardağım küçüldü, masaya yapışıyor. Yoğun bir hali var. Gerekli bir nesne sanki. Avucuma alıp tartmak istiyorum, elimi uzatıyorum... Tanrım! Hareketlerim hepsinden fazla değiş-

miş. Kolumun hareketi yüce bir melodi gibi gelişti, zenci kadının şarkısı boyunca uzandı, dans ediyor sandım kendimi.

Adolphe'un yüzü şurada, çukulata rengi duvarın üstünde; elimi uzatsam dokunacağım sanki. Bardağı kavradığım sırada başı gözüme ilişti. Mantıksal sonuçlar gibi apaçık ve zorunlu bir baştı bu. Bardağı sıkıca kavrıyorum. Adolphe'a bakıyorum, mutluyum.

"Al bakalım!"

Bir ses ötekileri bastırıyor. Konuşan, yanımdaki kupkuru ihtiyar. Yanakları, kahverengi banketin üzerinde menekşe rengi bir leke halinde. Masaya bir kart atıyor: karonun beyi.

Köpek başlı delikanlı gülümsüyor. Kırmızı yüzlü rakibi masaya eğilmiş onu gözlüyor; çullanmaya hazır.

"Al öyleyse!"

Delikanlının eli karanlıktan çıkıyor, üşengeç ve bembeyaz, bir an havada süzülüyor ve sonra bir şahin gibi dalıp, tuttuğu kartı masaya yapıştırıyor. Kırmızı yüzlü iri herif, havaya sıçrıyor.

"Vay namussuz! Kesti!"

Kasılmış parmakların arasından körün papazı görülüyor. Sonra kartı tersine çevirip oyuna devam ediyorlar. Kaybolmuş nice hareketle, nice düzenle ortaya çıkarılan, ta uzaklardan gelen güzelim papaz! Başka düzenler, başka hareketler, saldırılar, karşılamalar, talih dönüşleri, bir yığın küçük serüven ortaya çıksın diye bu kez o kaybolup gidiyor!

Heyecanlanıyorum. Gövdem dinlenme halinde bir ince makine sanki. Başımdan gerçekten serüvenler geçti. Ayrıntıları aklıma gelmiyor ama, olayların şaşmaz bir biçimde ardarda gelişini unutmadım. Denizler aştım, ardımda denizler bıraktım, ırmakların kaynaklarına ulaşmaya çalıştım ya da ormanlara daldım. Görmediği kentlere yöneliyordum hep. Kadınlarla yatıp kalktım, heriflerle dalaştım. Geriye dönmek elimden gelmiyordu. Bir plâğın geri dönememesi gibi. Bütün bunlar beni nereye götürüyordu? Şu âna, müzikle kaynaşan şu aydınlık yuvarlağın içindeki şu bankete.

And when you leave me.

Evet, Roma'da Tiber ırmağı kıyılarında oturmayı, Barselona'da Rambla'larda durup dinlenmeden gezmeyi bunca seven; Angkor dolaylarında Baray-Kan adasında bir Nagas kilisesini kökleri arasına almış bir hint inciri görmüş olan ben, şimdi şurada manil oyuncularının yaşadığı aynı saniyelerde yaşıyor, güçsüz bir gece dışarda sürtüp dururken, şarkı söyleyen zenci bir kadını dinliyordum.

Plâk durdu.

Gece usul usul, çekine çekine içeri giriyor. Göze görünmüyor ama şurada, lâmbaları örtüyor; havada herkesin soluğuna karışan ağdalı bir şey var: Gecenin ta kendisi bu. Hava soğuk. Oyunculardan biri karmakarışık kâğıtları başka birinin önüne itiyor. Öteki topluyor. Bir tanesi destenin dışında kaldı. Acaba görmüyorlar mı? Sonunda, biri onu alıp, köpek başlı delikanlıya uzatıyor:

"Bak hele! Körün dokuzlusuymuş!"

Yeter, artık gideceğim. Mor yüzlü ihtiyar, bir kâğıdın üzerine eğilmiş, elindeki kurşun kalemin ucunu emip duruyor. Madeleine, bomboş gözlerle seyrediyor onu. Delikanlı, kör papazını parmakları arasında vire çeviriyor. Hay Allah!

Güçbelâ yerimden kalkıyorum; aynada, baytarın kellesinin üstünde insana benzemez bir yüz yükseliyor.

Birazdan sinemaya gideceğim.

Açık hava ferahlatıyor içimi. Ne şekerli bir tat, ne de vermutun şarabımsı kokusu var havada. Ama ayaz dehşet.

Saat yedi buçuk, karnım aç değil, sinema da dokuzda başlar. Ne yapacağım şimdi? Kızışmak için hızlı yürümeliyim. Duraksıyorum. Kentin göbeğine, ana caddelerin ışık cümbüşüne, Palas Paramount'a, İmperial'e, büyük Jahan mağazalarına giden bulvar tam arkamda. Ama bunlar çekmiyor beni. Aperitif saati şimdi. Canlı varlıkları, köpekleri, insanları, kendi kendine hareket edebilen peltemsi kitleleri yeterince gördüm.

Sola dönüyorum. Lâmba dizisinin ucundaki boşluğa dalacağım. Galvani caddesine çıkıncaya kadar Noir bulvarı boyunca yürüyeceğim. Boşluktan buz gibi bir rüzgâr

esiyor. Taştan, topraktan başka şey yok orada. Taşlar kaskatıdır, yerlerinden kıpırdamazlar.

Yolun bir parçası can sıkıcı: sağ kaldırımın üstünde, ışıklarla grileşmiş dumanlı bir kitle, deniz kabuklarını hatırlatan gürültüler çıkarıyor. Eski gar bu. Noir bulvarının ilk yüz metrelik parçasına —Redoute bulvarından Paradis sokağına kadar— canlılık vermiş: bir düzine fener, birbirine bitişik dört kahve çıkarmış ortaya. Rendez-vous des Chemlnots ile öteki üç kahve burdadır. Bütün gün sinek avlar bu kahveler. Ama akşam olunca ışıklanır, yolun üzerine dörtgen biçiminde aydınlıklar dökerler. Tepemden aşağı üç sarı ışık daha boşandı. Rabache aktar dükkânından, atkısını başına çekip koşmaya başlayan ihtiyar bir kadının çıktığını görüyorum. İşte geçtim. Paradis sokağının kaldırımının ucuna geldim, sonuncu lâmbanın yanındayım. Asfalt ansızın bitiyor. Sokağın öte yanı karanlık, çamurlu. Paradis sokağını geçiyorum. Sağ ayağım bir su birikintisine batıyor; çorabım sırılsıklam, gezinti başladı artık.

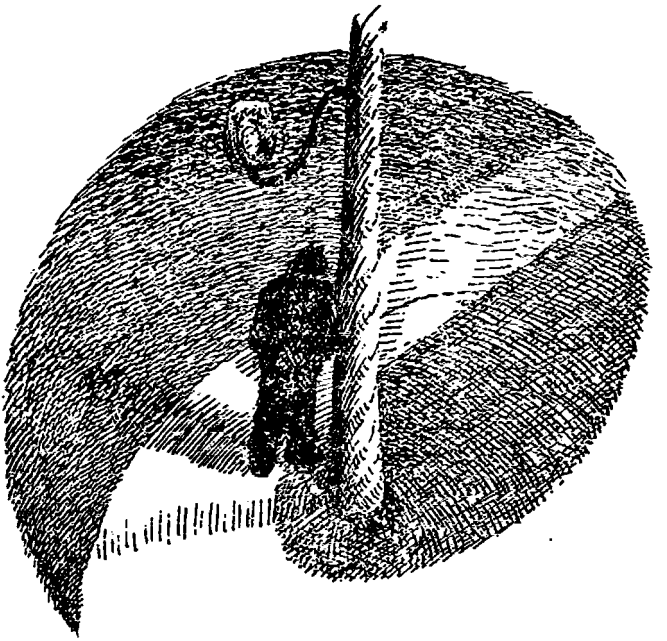
Noir bulvarının bu parçasında kimse oturmuyor. İklim pek çetin, toprak çok verimsiz; hayatın yerleşmesine, gelişmesine elvermiyor. Soleil Kardeşler'in üç bıçkı atölyesi (Sainte-Cécile-de-la-Mer Kilisesinin yüz bin franga mal olan kaplama kubbesi bu atölyelerden çıkmıştır), bütün kapı ve pencerelerini uğultuyla doldurduğu sakin Jeanne-Berthe-Coeuroy sokağına açar. Duvarlara bitişik sırtları, Victor-Noir bulvarına dönüktür. Bu binalar, soldaki kaldırımı dört yüz metre boyunca kaplıyor, tek bir pencere, hattâ tek bir mazgal yok.

Bu kez her iki ayağım birden suya battı. Sokağı bir baştan öbür başa geçiyorum. Karşı kaldırımın üstünde, tek bir fener, harap bir tahtaperdeyi aydınlatıyor; yeryüzünün ucuna konmuş bir deniz feneri sanki.

Afiş parçaları hâlâ tahtaların üzerine asılı kalmış. Yırtılıp, yıldız şeklini almış beyaz bir zemin üzerinde, nefret dolu güzel bir yüz göze çarpıyor. Birisi, ağzının üzerine bir bosbıyık kondurmuş. Bir başka parça üzerinde, beyaz harflerle yazılmış "safdil" sözcüğü okunabiliyor. Kırmızı damlalar düşüyor üzerinden; belki de kan damlaları. Resim de yazı da aynı afişten kopmuş olabilir. Afiş parça-

lanmış artık. Onları birbirine bağlayan önceden hesaplanmış yalınç bağlantılar ortadan kaybolmuş. Ama büzülmüş ağız, kan damlaları, okunabilen sözcüğün son heceleri, beyaz harfler arasında bir birlik kendiliğinden ortaya çıkmış. Durup dinlenmek bilmeyen öldürücü bir tuttu, bu sırlı işaretlerde kendini açığa vuruyor sanki. Tahtaların aralarından, demir yolunun ışıkları görülüyor. Daha sonra uzun bir duvar geliyor. İki yüz metre uzayıp bir evle sona eden, deliksiz, penceresiz bir duvar. Lâmbanın ışığından çıkıp karanlık boşluğa giriyorum. Gölgemin, ayak ucumda karanlıklara battığını görünce, buzlu bir suya dalıyormuşum gibime geliyor. Karşımda, ta dipte, yoğun karanlıkların ardında pembe bir aydınlık seçiyorum. Galvani caddesi bu. Başımı geriye çeviriyorum; lâmbanın gerilerinde, ta uzakta, belirsiz bir aydınlık var: garla yanındaki dört kahve. Önümde ve ardımda insanlar var; birahanelerde içip, kâğıt oynuyorlar. Oysa, burada karanlıktan başka şey yok. Rüzgâr, ta uzaklardan yapayalnız bir zil sesi getiriyor kulaklarıma. Ev içi gürültüleri, otomobillerin uğultusu, bağırıp çağırmalar; aydınlık sokaklardan ileriye geçemezler. Canlılığı ve sıcağı bırakamazlar. Oysa bu zil sesi, karanlıkları yırtıp buraya kadar geliyor. Çünkü öteki gürültülerden daha sert ve daha az insansal.

Dinlemek için duruyorum. Üşüyorum, kulaklarım acıyor, soğuktan, adamakıllı kızarmış olmalılar. Ama kendimle ilgilenmiyorum artık. Çevremdekilerin katışıksızlığına kapılmışım. Hiçbir şey canlı değil burda. Rüzgâr esiyor, kaskatı çizgiler karanlığın içinde uzayıp gidiyor. Noir bulvarı gelip geçenlere 'yaltaklanan burjuva sokakları gibi yılışık değil. Kimse allayıp pullamaya kalkışmamış onu; öteki sokakların tam karşıtı. Jeanne-Berthe-Coeuroy'nin, Galvani caddesinin tam karşıtı. Bouville'liler, sırf dışardan gelenleri düşündükleri için bu sokağın, garın yakınındaki bölümleriyle biraz ilgilenirler. Ama birkaç adım sonra onu kendi haline bırakırlar; kör gibi, dümdüz ilerleyip Galvani caddesine çarpmak üzere uzayıp durur. Kent unutmuş onu. Arasıra, toprak rengi bir kamyon son hızla, gökgürültüsü sesleri arasında onu bir uçtan öte uca geçer. Bu sokakta katil de, öldürülecek adam da bulun-

madığı için cinayet işlenmez. Noir bulvarı, insandışı bir yerdir. Maden parçasıdır sanki. Ya da bir üçgendir. Bouville'de böyle bir sokağın bulunması, bir talih eseridir doğrusu. Bu çeşit sokaklar, genel olarak, başkentlerde bulunur. Berlin'de Neukolln yakınlarında, ya da Friedrischshain'e giderken Londra'da Greenwich'in arkasında. Hava akımından geçilmeyen, kaldırımları ağaçsız, rüzgârlı koridorlardı bunlar. Çoğunlukla, kentleri doğuran o acayip kenar mahallelerde, garların, tramvay depolarının, salhanelerin, gazhanelerin yakınında bulunur bu sokaklar. Yağmur yağıp dindikten iki gün sonra, güneşin ışınları altında, sırsıklam kent, buram buram tüterken, bu sokaklar hâlâ çamurlu, vıcık vıcık ve sopsoğuktur. Yılda yalnız bir kere, Ağustos ayında, kuruyan su birikintilerine bile rastlanır bu sokaklarda.

Bulantı orada, sarı ışığın içinde kaldı. Mutluyum; soğuk da, gece de öylesine katışıksız ki, ben bile donmuş

bir hava akımından farksızım. Kandan, lenfadan, etten sıyrılmak! Şu upuzun kanal boyunca karşıki solgunluğa doğru akmak! Soğuktan başka bir şey olmamak!

Birileri var. İki gölge. Burada ne arıyorlar?

Ufak tefek bir kadın, bir adamı kolundan çekiyor. Hafif ve aceleci bir sesi var. Rüzgâr yüzünden, söylediklerini duyamıyorum.

Adam: "Çeneni kapayacak mısın sen?" diyor.

Kadın vire konuşuyor. Adam birdenbire itiyor kadını. Birbirlerine bakıyorlar, duraksıyorlar. Sonra adam, ellerini ceplerine sokup ardına bakmaksızın yürüyor.

Gözden kayboldu. Kadınla aramda birkaç adım var. Birden acı acı haykırmaya başlıyor. Çığlıkları olağanüstü bir şiddetle sokağı dolduruyor.

"Charles, yalvarırım, ne dediğimi bilmiyor musun? Charles gel buraya! Çektiğim yeter! Öyle mutsuzum ki!"

Yanından geçiyorum, elimi uzatsam değeceğim. Tanıdım... İnanılacak şey değil! Şu yanıp tutuşan gövde, acıyla parlayan şu yüz o olabilir mi? Ama atkısını ve sağ elinin üzerindeki şarap rengi lekeyi tanıdım. Lucie bu, ta kendisi... Otelde çalışan kadın. Yardımına koşmaya cesaret edemiyorum. Ama belki ister bunu. Yanından ağır ağır geçerken gözlerinin içine bakıyorum. O da bakıyor ama görmüyor beni. Acıdan kendini kaybetmiş sanki. Bir iki adım atıyorum. Geri dönüyorum.

Evet Lucie bu. Ama başkalaşmış, kendini kaybetmiş. Delice bir cömertlikle acı çekiyor. Gıpta ediyorum ona. Şurada dimdik duruyor, damga vurulmasını bekler gibi kollarını uzatmış, ağzını açmış, zorla soluyor. Yolun iki yanından duvarların büyüdüğünü, birbirine yaklaştığını, Lucie'nin bir kuyunun dibindeymiş gibi onların arasında kaldığını sanıyorum. Birkaç saniye bekliyorum, kaskatı kesilip yere düşecek diye korkuyorum. Bu olağanüstü acıya dayanamayacak kadar çelimsiz. Ama kıpırdamıyor bile. Çevresindeki nesneler gibi o da taşlaşmış. Bir ara, onun hakkında yanılıp yanılmadığımı, gördüğümün onun gerçek varlığıyla ilgili olup olmadığını düşünüp, kuşkulanıyorum.

Hafifçe inildiyor. Gözlerini faltaşı gibi açıp ellerini boğazına götürüyor. Hayır, böylesine acı çekme gücünü

kendinden almıyor o. Bu güç ona dışardan gelıyor... Şu bulvardan. Kolundan tutup ışığa, insanların arasına, pespembe sokaklara götürmeli onu. Orada böyle acı çekilmez; yumuşayıverir, güvenç dolu halini bulur ve her zamanki acılarının düzeyine iner.

Uzaklaşıyorum ondan. Yine de şansı var. Oysa ben, üç yıldan beri öyle durgun bir hayat yaşıyorum ki! Bu acıklı yalnızlıklar bomboş bir katışıksızlıktan başka şey vermez bana. Yola koyuluyorum.

Perşembe, saat onbir buçuk

Okuma salonunda iki saat çalıştım. Sonra, pipo içmek için aşağıya, avluya indim. Zemin, gül rengi tuğlalarla döşelidir. Onsekizinci yüzyıldan kaldığı için Bouville'liler bu avluyla övünürler. Chamade ve Suspédard sokağının başına yerleştirilmiş eski zincirler yüzünden otomobiller içeri giremez. Köpeklerini gezdirmeğe çıkmış siyah elbiseli kadınlar, duvarlar boyunca kemerlerin altında dolaşırlar. Aydınlığa çıkmazlar pek. Ama genç kızlarınki gibi kaçamak ve hoşnut bakışlarını Güstave İmpétraz'ın heykeline çevirir, onu gözucuyla süzerler. Bu bronz devin adını bilmezler herhalde. Ama redingotuna ve silindir şapkasına bakıp seçkin bir kişi olduğunu anlarlar. Güstave İmpétraz, şapkasını sol elinde tutuyor, sağ elini bir kâğıt tomarının üzerine dayamış. Sanki büyük babaları, bronz haline getirilip bu kaidenin üzerine yerleştirilmiş gibi gelir onlara. Her konu üzerinde kendileri gibi, hem de tıpkı kendileri gibi düşündüğünü anlamak için uzun boylu bakmak zorunda değildirler. Bu adam, elinin altında ezilen kâğıt tomarlarından edindiği uçsuz bucaksız bilgeliğini ve yetkisini, bu hanımların minnacık ve kaskatı düşüncelerinin yararına kullanmıştır. Siyahlar giyinmiş hanımlar, bir iç rahatlığı duyar; ev işlerine yönelir, köpeklerini gezdirirler. Çünkü, babalarından kalan o kutsal, o güzelim düşünceleri savunmak sorumluluğu onlara düşmez. Bronzdan bir adam bu işi üzerine almıştır.

Büyük Ansiklopedi'de bu zatla ilgili birkaç satır var.

Geçen yıl okudum. Kitabı pencerenin kenarına koymuştum, bulunduğum yerden İmpétraz'ın yemyeşil kellesini görebiliyordum. 1890 yıllarına doğru, kendini gösterdiğini öğrendim. Akademi müfettişiymiş. Sevimli resimler yapmış. Üç tane de kitabı var: "Eski Yunanlılarda ün kazanma üzerine" (1887), "Bollin'in Eğitbilimi" (1891), ve 1899'da yazdığı bir şiirsel Vasiyet. Çoluk çocuğunun sağbeğeni sahiplerinin yakarışlarını ardında bırakarak 1902 yılında bu dünyadan göçmüş.

Sırtımı kitaplığın duvarına dayadım. Sönmeğe yüz tutan pipomu çekiştiriyordum. Kemerlerin altından, korka korka çıkıp İmpétraz'a gözünü kırpmadan kurnazca bakan ihtiyar bir kadın görüyorum. Birden yüreklenip, avluyu dörtnala geçiyor; heykelin önünde bir an duruyor, geviş getirir gibi çenelerini oynatıyor. Sonra basıp gidiyor ve duvarın çatlaklarından birinin içinde gözden kayboluyor.

1800 yıllarına doğru, pembe tuğlaları ve evleriyle, bu alan belki de neşeli bir yerdi. Oysa, şimdi kurumuş, kötülemiş, tiksinti veriyor insana. Kaidenin üzerinde duran şu adamcağızdan ötürü bu. Bronza dökülünce, bu üniversite öğretmeni bir sihirbaz haline girmiş.

İmpétraz'a tam karşıdan bakıyorum. Gözleri yok, burnu pek belirli değil. Bir ilçedeki bütün heykellere, bulaşıcı hastalık gibi arasıra musallat olan o acayip cüzzam, sakalını kemirmiş. Selâm veriyor. Yeleğinde, kalbinin üzerine gelen yerde açık yeşil renkli bir leke var. Hastalığa tutulmuş sanki. Canlı değil, ama büsbütün ölü de sayılmaz. Çevresine sessiz bir güç yayıyor, bir rüzgâr gibi itiyor gövdemi. İmpétraz, beni avludan dışarı atmak istiyor. Pipomu bitirmeden hiçbir yere gitmem.

Sıska bir gölge beliriyor ardımda, irkiliyorum.

"Özür dilerim efendim, rahatsız etmek istemezdim. Kendi kendinize konuştuğunuzu gördüm de. Yazacağınız cümleleri düşünüyordunuz mutlaka." Gülümsüyor: "Aleksandirin[1] yakalıyordunuz herhalde."

Autodidacte'a aptal aptal bakıyorum. Şaşkınlığım onu

1. **Aleksandrin**: Bir dizesinde oniki hece olan klasik Fransız şiir biçimi (Can Yay.)

da şaşırtmış gibi:

"Düzyazıda aleksandirinlerden kaçınmak gerekmez mi efendim?"

Biraz gözünden düştüm. Bu saatte burada ne işi olduğunu soruyorum. Patronunun izin verdiğini, dosdoğru kitaplığa geldiğini, yemek yemeden akşama kadar çalışacağını söylüyor. Ne dediğini dinlemiyorum artık:

"...Sizin gibi bir kitap yazabilmek mutluluğuna erişmek." sözünü ansızın duyunca biraz önceki konudan ayrıldığını anlıyorum.

Bir şeyler söylemem gerekiyor.

İnanmıyormuş gibi: "Mutluluğuma mı?" diyorum.

Söylediklerimi yanlış anlayıp hemen düzeltmeğe kalkıyor:

"Değerliliğine demem gerekirdi efendim."

Merdiven çıkıyoruz. Çalışmak gelmiyor içimden: Biri, masanın üzerine Eugénie Grandet'yi bırakmış yirmiyedinci sayfası açık. Hiçbir şey düşünmeksizin elime alıyorum onu. Önce yirmiyedinci sonra yirmisekizinci sayfayı okuyorum. İlk sayfadan başlamağa cesaretim yok. Autodidacte, hızlı adımlarla raflara yöneliyor. Aldığı iki kitabı, kemik bulmuş köpek gibi masanın üzerine koyuyor.

"Ne okuyorsunuz?"

Bunu açıklamaktan tiksiniyor sanki. Biraz duraksıyor, şaşkın şaşkın bakınıyor, sonra sıkıntılı bir halde kitapları uzatıyor. Larbalétrier'in **Turbalar ve Turbalıklar'ı** ve Lastex'in **Hitopadèsa yada Yararlı Bilgi'siymiş.** Anlamıyorum doğrusu! Neden sıkılıyor acaba? Okudukları doğru dürüst şeyler. **Hitopadèsa'yı** karıştırıyorum; yüce duygulardan gayri bir şey yok içinde.

Saat 3

Eugènie Grandet'yi bıraktım. İstemeye istemeye çalışmaya koyuldum. Yazı yazdığımı gören Autodidacte, saygı dolu bir zevkle gözlüyor beni. Arasıra başımı kaldırıyorum: horozunkine benzer boynunu çevreleyen koskoca, dimdik takma yakası gözüme çarpıyor. Elbiseleri yıpranmış, ama gömleği kar gibi beyaz. Aynı raftan bir başka

kitap aldı. Adını tersinden okuyorum. **Caudebec'in Oku**; Mlle Julie Lavergne tarafından yazılmış bir Norman kroniği. Autodidacte'ın okudukları şaşırtıyor beni. Birden, son olarak elden geçirdiği kitapları yazanların adları aklıma geliyor. Lambert, Langlois, Larbalétrier, Lastex, Lavergne. Birden anlayıveriyorum. Okuma yöntemini buluyorum. Öğrenimini abece sırasına göre yapıyor.

Bir çeşit hayranlıkla seyrediyorum onu. Böyle geniş kapsamlı bir işi yılmadan, ağır ağır gerçekleştirmek için öyle bir irade gerekli ki.. Yedi yıl önce bir gün (öğrenimine başlayalı yedi yıl olduğunu söylemişti), bu kitaplığa kabararak girmiştir. Duvarları kaplayan sayısız ciltlere bakıp, Rastignac gibi: "Bilimler! Bu iş ikimize kaldı," demiştir. Sonra en sağdaki ilk raftan ilk kitabı çekip, sarsılmaz kararına eklenen bir saygı ve korku duygusuyla ilk sayfayı açmıştır. Bugün L harfine gelmiş. J'den K'ye, K'den L'ye geçmiş. Kınkanatlılarla ilgili bir incelemeden kuanta teorisine, Aksak Timur üzerine bir kitaptan Darvinciliği yeren bir katolik kitapçığına ansızın geçtiği halde, tedirginlik duymamış. Her şeyi okumuş. Partenojenez ile ilgili bütün bilgilerin, canlı hayvan teşrihine karşı ileri sürülen bütün karıştırların yarısını kafasına doldurmuş. Ardında bir evren bırakmış, önünde bir evren var. En soldaki son rafın son kitabını bitirdikten sonra: "Peki şimdi?" diyeceği gün yaklaşıyor.

Kahvaltı saati geldi. Çukulatasını ve ekmeğini masum bir halle yiyor. Gözkapakları inik; işim olmadığı için kıvır kıvır, güzel kirpiklerini seyrediyorum. Kadın kirpikleri gibi. Gövdesinden bir eski tütün kokusu yayılıyor. Nefes aldıkça, çukulatanın tatlı kokusu tütün kokusuna karışıyor.

Cuma, saat 3

Az kalsın aynaların tuzağına düşüyordum. Kurtardım kendimi ama, bu kez de pencereye yakalandım. Ellerim iki yanıma sarkmış, kararsız, pencereye yaklaşıyorum. Şanti-

1. **Parthenogènese**: Döllenmesiz üreme (Can Yay.)

ye, Tahta Perde, Eski Gar. — Eski Gar, Tahta Perde, Şantiye. Çenem düşecek gibi esniyorum, gözlerim yaşarıyor. Pipomu sağ, tütün paketimi sol elimde tutuyorum. Pipoyu doldurmak gerek. Ama bu işi yapacak gücüm yok. Kollarımı iki yanıma bırakmışım, alnımı cama dayıyorum. Şu ihtiyar kadın canımı sıkıyor. Bomboş gözlerle, inatçı inatçı sekip duruyor. Aradabir, sanki görünmez bir tehlikeyle karşılaşmış gibi korkuyla duraklıyor. İşte penceremin altına geldi, rüzgâr etekliğini dizlerine yapıştırıyor. Durup atkısını düzeltiyor. Elleri titriyor. Uzaklaşmaya başladı, sırtını görüyorum şimdi. İhtiyar tesbihböceği! Sağa, Noir bulvarına sapacak galiba. Daha yüz metre yürümesi gerek. Bu yürüyüşle on dakika sürer. Bu on dakka boyunca, alnım cama dayalı, onu böyle seyredip duracağım. Belki kırk kere duracak, yeniden yürüyecek, yine duracak.

Geleceği görüyorum. Şurada, sokakta işte. Şimdi'den biraz daha solgun. Gerçekleşecek de ne olacak sanki? Gerçekleşmekten ne kazanacak. İhtiyar kadın topallayarak uzaklaşıyor, sonra duruyor, atkısından çıkan aklaşmış bir tutam saçı çekiştiriyor. Yürüyor, demin oradaydı, şimdi başka yerde... Anlayamıyorum bunu; hareketlerini görüyor muyum, yoksa önceden kestiriyor muyum? Şimdi'yi gelecekten ayıramıyorum artık ama sürüp gidiyor bu, yavaşça gerçekleştiriyor kendini, yani ihtiyar kadın ıssız sokak boyunca ilerliyor, ayağındaki koca erkek ayakkabılarını sürüyüp duruyor. Zamanın ta kendisi bu; hem de çırılçıplak zaman. Ağır ağır varoluyor, bekletiyor insanı. Ama ortaya çıktığı zaman canınızı sıkıyor. Çünkü çoktan beri orada bulunduğunu anlıyorsunuz. İhtiyar, sokağın dönemecine yaklaşıyor, ufacık kara bir kumaş yığınından başka bir şey değil artık. Buna diyeceğim yok doğrusu. Biraz önce ihtiyar orada değildi. Ama bu, insanı şaşırtmayan tatsız ve solgun bir yenilik. Köşeyi dönecek, işte dönüyor — bu dönüş sanki sonsuz bir süre.

Pencereden çekip alıyorum kendimi, sallana sallana odanın öte yanına gidiyorum, aynaya yakalandım, bakıyorum; tiksinmek geliyor içimden, işte sonsuz bir süre daha. Aynadaki görüntümden kurtulup yatağın üzerine

yığılıyorum. Tavana bakıyorum; bir uyuyabilsem!

Sessizlik. Sessizlik. Zamanın değip geçişlerini, kayıp gidişlerini duyumsamıyorum artık. Tavanda imgeler görüyorum. Önce ışıktan halkalar sonra haçlar. Pır pır ediyorlar. Sonra gözlerimin derinliğinde başka bir imge beliriyor. Çökmüş koca bir hayvan bu. Ön ayaklarını ve sırtındaki semeri görüyorum. Gerisi bulanık. Ama yine de tanıyorum. Marakeş'te gördüğüm bir deve bu. Taşa bağlıydı. Altı kere çöküp kalkmıştı; çocuklar gülüyor ve bağırarak kızdırıyorlardı onu.

İki yıl önce ne hoştu: gözlerimi kapadığımda, başım bir arı kovanı gibi uğuldamaya başlayıverirdi. İnsan yüzleri, ağaçlar, evler, bir fıçıda çırılçıplak yıkanan Kamaishi'li Japon kadını, mağara gibi açılmış yarasından akan kanların birikintisinde yatan ölü bir Rus görürdüm. Kuskusun tadını, öğle üstleri Burgos sokaklarını dolduran zeytinyağ kokusunu, Tetuan sokaklarını kaplayan rezene kokusunu, Rum çobanlarının ıslık seslerini yeniden duyar, heyecanlanırdım. Bu neşe çoktandır eskidi. Bugün yeniden ortaya çıkacak mı acaba?

Yakıcı bir güneş, kafamın içinde büyülü lâmba camı gibi dimdik kayıp gidiyor. Ardından bir parça mavi gökyüzü geliyor; güneş bir iki sallandıktan sonra duruyor, içim baştan başa yaldızlanmış gibi. Bu parıltı, Fas'ta (belki Cezayir'de? belki de Suriye'de?) geçirdiğim hangi gündüzden kopup geldi? Geçmişe kapıp koyveriyorum kendimi.

Meknès. Berdaine camisiyle bir dut ağacının gölgelediği o güzelim alanın arasındaki daracık sokakta, bizi ürküten dağlıyı gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. Üstümüze gelmişti. Anny sağımdaydı. Yoksa solumda mıydı?

O güneş de, o gökyüzü de birer aldanıştan başka şey değildi. Belki yüzüncü kez aldanışımın önüne geçemiyorum. Anılarım, şeytanın kesesindeki paralara benziyor: keseyi açınca içinde kurumuş yapraklardan başka şey bulamıyorsunuz.

Dağlının, körelmiş, koca bir beyaz oyuk haline girmiş gözünü hatırlıyorum yalnız. Bu göz gerçekten onun mu? Bakü'de bana, resmen çocuk düşürmenin ilkelerini açıkla-

yan doktor da kördü. Ne zaman yüzünü hatırlamak istesem, hep o beyazımsı yuvarlak geliyor gözümün önüne. Bu iki adamın da, Norn'larınki gibi, sırayla ödünç aldıkları bir tek gözleri var.

Meknes'te, o her gün gittiğim alana gelince iş daha kolaylaşıyor; onu hiç hatırlamıyorum. Bu alanın güzel olduğunu belirten yarım yamalak bir duygu var içimde. Bir de, birbirinden ayrılması olanaksız şu dört sözcük: Meknes'te güzel bir alan. Gözlerimi kapar ya da tavana rastgele bakarsam o durumu yeniden kurabilirim kuşkusuz: uzakta bir ağaç, üzerime yürüyen tıkız, esmer biri. Ama bütün bunları iş olsun diye uydurmuş olurum. Bu Faslı, uzun boylu ve zayıf bir kimseydi. Zaten, bana dokunmadan önce görmemiştim onu. Demek ki, uzun boylu ve zayıf bir kimse olduğunu hâlâ biliyorum. Bazı kıpkısa bilgilerin belleğimde kaldığını gösteriyor bu. Ama gözümün önüne gelen hiçbir şey yok. Geçmişi ne kadar yoklasam, imge kırıntılarından başka şey bulamıyorum orada. Onların neyi canlandırdıklarını iyice bilmiyorum. Birer anı mı, yoksa kuruntu mu olduklarını da bilmiyorum.

Çoğunlukla bu kırıntılar da yok oluyor. Geriye, yalnız sözcükler kalıyor. Hikâye anlatmak hâlâ elimden gelir. Hem de ustaca anlatabilirim (Deniz subaylarıyla, ekmeğini bu işten kazananlar bir yana), hikâye anlatmak konusunda herkesle boy ölçüşürüm. Ama bu hikâyelerin birer cesetten farkı yok. Hikâyelerimde, şunu ya da bunu yapmış birinden söz açılır. Ama o adam ben değilim. Onunla hiçbir ilişkim yok. Dolaştığı ülkeleri tanımıyorum, sanki oralarda hiç bulunmamışım. Hikâyem boyunca, atlaslarda görülen o güzelim adları söylediğim olur. Aranjuez ya da Canterbury gibi. Bu sözcükler yepyeni imgeler doğurur içimde. Hiç geziye çıkmamış kimselerin, okudukları üzerinde imgeler kurmasına benzer bu. Bütün yaptığım, sözcükler üzerinde düşler kurmak zaten.

Yüz cansız hikâyeye karşılık, yine de, bir iki canlı hikâye kalıyor. Sık sık değil, arasıra düşünüyorum onları. Çünkü eskitmekten korkuyorum. İçlerinden birini yakalayıp, dekorunu, kişilerini, davranışları yeniden görüyorum. Birden duruyorum, bir yıpranmışlık geliyor elime.

Bir sözcüğün, duyumların ağını yırtıp çıktığını görüyorum. Çok geçmeden, bu sözcüğün, sevdiğim birçok imgenin yerini alacağını anlıyorum. Hemen durup, başka bir şey düşünmeye koyuluyorum. Anılarımı yormak istemem. Ama bu çabam boşa gidiyor, onları yeniden hatırladığımda, birçoğunun donup kalmış olduğunu görüyorum.

Masanın altına koyduğum kutuda bulunan Meknes'le ilgili fotoğrafları almak için yerimden kalkmaya çabalıyorum. Neye yarar sanki. Bu çeşit uyartıcı nesneler, belleğimi pek etkilemiyor. Geçen gün, bir kurutma kâğıdının altında, sararmış bir küçük fotoğraf buldum. Havuz kenarında gülümseyen bir kadın resmiydi bu. Kim olduğunu çıkaramadım, bir an bakakaldım. Sonra arkasındaki yazıyı okudum. "Anny, 7 Nisan 27, Portsmouth."

Gizli boyutlardan yoksun oluşumu, varlığımın yalnız vücudum ve ondan kabarcıklar gibi yükselen sudan düşüncelerle sınırlı oluşunu, bugünkü kadar kuvvetle duyumsamamıştım hiç. Anılarımı şimdi'den türetiyorum. Şimdi'nin içine fırlatılmış, orada bırakılmışım. Geçmişime yeniden dönmek istiyorum, ama tutsaklığımdan kurtulamıyorum.

Kapı vuruluyor. Autodidacte geldi. Unutmuştum onu. Yolculuklarda çektiğim fotoğrafları göstereceğimi söylemiştim. Allah kahretsin!

Bir iskemleye oturuyor. Kalçaları yayıldı, iskemlenin arkalığına değiyor, kaskatı gövdesi ileriye uzanmış. Yatağın ucundan kalkıp ışığı yakıyorum.

"Zahmet etmeseydiniz efendim."

"Fotoğrafları daha iyi görürsünüz."

Elinde evirip çevirdiği şapkasını alıyorum.

Gezilerimde çektiğim fotoğrafları göstereceğimi söylemiştim. Allah kahretsin!

"Kuşkusuz."

Bu bir dalavere; onlara bakıp, konuşmaya fırsat bulamayacak. Masanın altına eğilip kutuyu, yeni boyanmış ayakkabılarının yanına itiyorum. Bir kucak dolusu kartpostal fotoğrafı, kucağına yığıyorum. Bu fotoğraflar İspanya ve İspanyol Fas'ı ile ilgili.

Ama yüzündeki gülümseyişi ve parıltıyı görünce su-

sacağını sanmakla yanılmış olduğumu anlıyorum. Saint Sébastien'ın Igueldo dağından çekilmiş bir manzarasına göz attıktan sonra fotoğrafı masanın üzerine dikkatle koyuyor, bir süre sesini çıkarmıyor. Sonra içini çekerek:

"Ne kadar talihlisiniz! Söylenen doğruysa, yolculuklar en iyi okuldur. Siz de böyle mi düşünüyorsunuz efendim?"

Anlamsız bir hareket yapıyorum. İyi ki sözünü bitirmedi:

"Kimbilir ne kadar şaşırır insan. Bir yolculuğa çıkabilseydim, döndüğümde ne kadar değiştiğimi anlamak için yola çıkmadan önce kişiliğimin en ince ayrıntılarını not ederdim. Bazı gezginlerin, yolculuktan döndükten sonra, yakınları tarafından tanınmayacak kadar, hem ruhça hem de vücutça değişmiş olduklarını okumuştum."

İri bir fotoğraf paketini evirip çeviriyor, aklı başka yerde. Aradan bir fotoğraf çekip, ne olduğuna bakmadan masanın üzerine koyuyor. Ondan sonrakini, Burgos kilisesinde bulunan bir Saint-Jérome heykelini gösteren fotoğrafı dikkatle inceliyor.

"Burgos'taki hayvan derisinden yapılmış İsa heykelini gördünüz mü? Hayvan derisinden, hattâ insan derisinden yapılmış heykellerle ilgili acayip bir kitap var. Ya zenci Meryem? O Burgos'ta değil Saragos'ta değil mi? Belki Burgos'ta da bir tane vardır. Hacılar onu kucaklayıp öperler değil mi? Yani Saragos'takini demek istiyorum. Anaların çocukları ittikleri delikte bulunan taşın üzerinde ayağının izi varmış, öyle mi?"

Kaskatı kesilmiş halde, sanki önünde bir çocuk varmış gi kollarını uzatıyor. Gören, Artaxerxès'in armağanlarını geri çeviriyor sanır.

"Şu töreler ne kadar ... ne kadar garip şeyler."

Eşeğinkine benzeyen çenesini, soluğu kesilmiş bir halde bana doğru uzatıyor. Bayat su ve tütün kokuyor. Şaşkınlık dolu güzel gözleri, ateş yuvarlakları gibi yanıyor ve seyrek saçları, kafatasını, buhardan bir haleyle çeviriyor. Bu kafatasının içinde, Samoyède'ler, Nyam-Nyam'lar, Malgache'lar, Fuégien'ler en acayip törenlerini yapıyorlar; yaşlı babalarını ve çocuklarını yiyorlar, tamtamların sesine uyup bayılıncaya kadar dönüp duruyorlar;

öldürme çılgınlığına kapılıyor, ölülerini yakıyor, dam üzerine uzatıyor, meşalelerle aydınlatılmış kayıklara koyup su akıntısına bırakıyorlar; anayla oğul, babayla kız, erkek kardeşle kız kardeş rastgele çiftleşiyor, gövdelerini sakatlıyor, iğdiş ediyor, dudaklarını maden levhalarla genişletiyor ve sırtlarına korkunç hayvan resimleri yaptırıyorlar.

"Pascal gibi, törelerin bir ikinci doğa olduğu söylenebilir mi?"

Kara gözlerini, gözlerimin içine dikiyor. Karşılık vereyim diye yalvarıyor.

"Duruma göre değişir," diyorum.

Derin bir nefes alıyor.

"Ben de böyle düşünüyorum efendim. Ama kendime güvenim yoktur. Her şeyi okumak gerek."

Bir sonraki fotoğraf aklını başından alıyor. Sevinçle haykırıyor:

"Ségovie! Ségovie! Burayla ilgili bir kitap okumuştum!"

Belli bir kibarlıkla ekliyor:

"Yazarın adını hatırlayamıyorum. Unutuyorum zaten... N... No... Nod..."

"Nasıl olur, siz daha Lavergne'desiniz," diyorum birden.

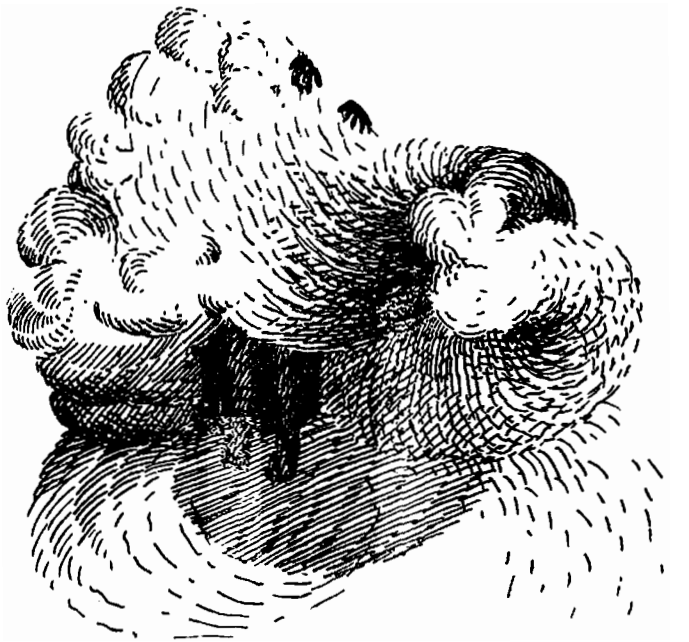
Bunu söylediğim için ansızın pişmanlık duyuyorum. Çünkü okuma yönteminden hiç söz açmamıştı bana. Gizli bir çılgınlık olmalı bu. İşte, bozulmasından belli. Kalın dudakları ağlayacak gibi uzuyor. Sonra başını önüne eğip, tek söz söylemeden, bir düzine fotoğrafı gözden geçiriyor.

Ama yarım saat geçmeden, güçlü bir coşkunluğun içini kapladığını, konuşmasa delirecek gibi olduğunu fark ediyorum.

"Eğitimimi bitirdiğim zaman (daha altı yıl gerek), izin verilirse, Yakın-Doğu'da yıllık geziler yapan profesör ve öğrenciler grubuna katılacağım." İçli bir sesle şöyle devam ediyor: "Bazı bilgilerimi kesinleştirmek istiyorum. Sonra, yepyeni şeyler yaşamak, serüvenlere katılmak da istiyorum."

Sesini alçaltıp hergelece bir tavır takınıyor.

"Ne tür serüvenler?" dedim, şaşkınca.

"Her türlü serüven efendim. Yanlış trene binmek. Bilmedik bir kentte inmek. Cüzdanımı kaybetmek, yanlışlıkla tutuklanıp geceyi içerde geçirmek. Bence serüven, ille de olağanüstü olması gerekmeyen, ama olağanın dışına çıkan bir olay diye tanımlanabilir efendim. Serüvenlerin büyüsünden söz edilir. Bu deyim yerinde midir sizce? Size bir şey sormak isterdim, efendim.

"Nedir?"

Kızarıyor ve gülümsüyor:

"Belki de yersiz kaçar."

"Sorun canım."

Bana doğru eğiliyor. Gözleri yarı kapalı, soruyor:

"Başınızdan çok serüven geçti mi efendim?"

Soluğunun iğrenç kokusundan kaçınmak için geriye çekilerek, hiç düşünmeden:

"Birkaç tane," diye karşılık veriyorum.

Evet, hiç düşünmeden gelişigüzel söyledim bunu. As-

lında başımdan bunca serüven geçmiş olması böbürlendiriı· beni. Ama, şu anda, bu sözcükleri söyler söylemez, kendime kızmaya başladım. Galiba yalan söylüyorum; galiba bütün hayatım boyunca bir tek serüven bile yaşamadım, ya da serüven sözcüğünün ne gibi bir anlam taşıdığını bile bilmiyorum. Aynı anda, dört yıl önce Hanoi'da, Mercier'nin kendisiyle gelmem için beni zorladığı; benimse o Khmère heykeline bakıp durduğum sırada, içime çöken korkunun tıpkısını duyuyorum. O sırada, içimi tiksintiyle dolduran o beyaz kitle, o düşünce de şurada şimdi. Dört yıldır onu hiç görmemiştim.

"Rica etsem acaba..." diyor Autodidacte.

Hay Allah! Şu ünlü serüvenlerden birini ona nasıl anlatırım? Bu konu üzerinde tek söz bile söylemek istemiyorum.

Daracık omuzlarının üzerinden eğilip, parmağımı bir fotoğrafa bastırarak: "Bakın işte Santillane bu. İspanya'nın en güzel kasabası," diyorum.

"Gil Blas'ın Santillane'ı değil mi? Böyle bir yerin var olduğuna inanmıyordum. Sizinle konuşmak ne kadar faydalı. Geziler yapmış olduğunuz nasıl belli oluyor."

Ceplerini kartpostallarla, gravürlerle, fotoğraflarla doldurduktan sonra, sepetledim onu. Giderken ağzı kulaklarına varıyordu. Işığı söndürdüm. Yalnızım şimdi. Ama yapayalnız değilim. O düşünce var karşımda, bekleyip duruyor. Koca bir kedi gibi tostoparlak olmuş. Bir şey açıkladığı yok, kıpırdamıyor da. "Hayır" demekle yetiniyor. Hayır, benim başımdan serüvenler geçmedi.

Pipomu doldurup yakıyorum. Bacaklarımın üzerine bir palto atıp yatağıma uzanıyorum. Bunca üzgün, bunca yorgun olmam şaşırtıyor beni. Başımdan tek bir serüven geçmemiş olsa bile ne çıkar. Bana kalırsa bu, zaten yalnız sözcüklerle ilgili bir soru. Sözgelimi, biraz önce düşündüğüm şu Meknès olayını ele alalım. Faslı'nın biri üzerime atılmış, büyük bir çakıyla vurmaya kalkışmıştı beni. Ben de şakağına bir yumruk yapıştırmıştım... Bunun üzerine Arapça bağırıp çağırmaya başlamış, bizi Attarin sokağına kadar kovalayan bir sürü baldırıçıplak peydahlanmıştı. Bu olaya her ad verilebilir, ama şurası belli ki, bu başımdan

geçmiş bir olaydır.

Hava adamakıllı karardı. Pipomun yanıp yanmadığını kestiremiyorum. Bir tramvay geçiyor; tavanda kırmızı bir aydınlık beliriyor. Sonra evi yerinden oynatan ağır bir taşıt. Saat altı olmalı.

Başımdan tek serüven geçmedi. Hikâyeler, olaylar, kazalar ne isterseniz var bende. Ama serüven yok. Bu sözcüklerle ilgili bir soru değil, şimdi anlıyorum. Farkında olmadan, kendisine her şeyden daha fazla bağlandığım bir şey vardı. Aşk değildi bu, Tanrı da değildi, ün kazanmak, zengin olmak da değildi. Bu... Kısacası, belli zamanlarda, hayatımın, zor rastlanır, değerli bir nitelik kazanacağını ummuştum. Olağanüstü durumlar söz konusu değildi. Bütün istediğim biraz şaşmazlıktı. Hayatımın göz alıcı hiçbir yanı yoktu, ama arasıra, sözgelimi kahvelerde müzik çalındığı zaman, geçmişe yönelip, bir zamanlar Londra'da, Meknès'te, Tokyo'da tatlı anlar geçirmiştim, benim de başımdan serüvenler geçmişti diyordum. Bu, elimden alındı bugün. Ortada hiçbir neden yokken, birden, on yıldır kendime yalan söyleyip durduğumu anladım. Serüvenler kitaplardadır. Kitaplarda anlatılanların hepsi hayatta gerçekleşebilir tabii, ama aynı biçimde değil. Oysa, benim için o gerçekleşme biçimi önemliydi.

Önce, başlangıçların gerçek başlangıçlar olması gerekiyordu. Yazık! Ne istediğimi şimdi o kadar açıklıkla görüyorum ki! Süreyi pekleştiren, sıkıntıları kesip atan, bir caz havasının ilk notaları, trompetlerin tiz sesleri gibi ortaya çıkan gerçek başlangıçlar; daha sonraları, "bir Mayıs akşamıydı, gezinmeye çıkmıştım" diye söz açtığımız, ötekilerden ayrı tuttuğumuz akşamlar gerekliydi. Gezintiye çıkarsınız; ay yeni yükselmiştir, tembel, bağımsız, boşalmış gibi duyarsınız kendinizi. Sonra birden, "bir şey oldu" diye düşünürsünüz. Karanlığın içinde bir şey çıtırdar ya da tüy gibi bir gölge sokağın bir ucundan öte ucuna geçer; hangisi olsa olur. Ama bu önemsiz olay, ötekilerine benzemez. Bu olayın, çevresi sisler içinde kaybolan kocaman bir şeklin başlangıcı olduğunu birden kavrarsınız. O zaman: "bir şey başlamak üzere," dersiniz.

Bir şey, sona ermek için başlamıştır. Serüven uzamaya gelmez; ona anlam veren ölümüdür yalnız. Bu ölüme,

belki benim de sonum olan bu ölüme, sürüklenirim. Geriye dönmek elimden gelmez. Her an, ardından geleni getirmek için ortaya çıkar. Her an'a, bütün varlığımla sarılırım. Onun yerine, başkasının konulamayacağını, onun başkasına benzemediğini bilirim. Ama onu yitip gitmekten alıkoymak için bir şey de yapamam. Berlin'de, ya da Londra'da iki gün önce rastladığım bir kadının koynunda geçirdiğim dakikanın (çılgınca sevdiğim dakikanın, neredeyse âşık olacağım kadının) da sona ereceğini bilirim. Birazdan, başka bir ülkeye gitmek üzere yola çıkacağım. Bu dakikayı da, bu kadını da bulamayacağım bir daha. Her saniyenin üzerine titrer, her birini emip bitirmek isterim. Hiçbir şey gözümden kaçmaz. Her şeyi unutulmaz bir biçimde yerleştiririm gönlüme. Ne o güzelim gözlerin kaçamak sevecenliğini, tatlılığını, ne sokağın gürültüsünü, ne de neredeyse ışıyacak günün aldatıcı aydınlığını gözden kaçırırım. Ama dakikalar yine de, geçip gider. Durduramam onları. Geçip gitmelerinden hoşlanırım.

Sonra, ansızın, bir şey çattadak kırılır. Serüven bitmiştir artık. Zaman gündelik gevşekliğini alır. Geri dönerim; o güzelim müziksel şeklin, ta ardımda, geçmişin içine batıp gittiğini görürüm. Gittikçe ufalır; gömüldükçe dertop olur, başlangıcını sonundan ayıramam şimdi. Bu pırıl pırıl noktayı gözlerken, ölümle karşılaşmak, para pul kaybetmek uğruna da olsa, hepsini, aynı durumlar içinde, baştan başa, yeniden yaşamak isteyeceğimi düşünürüm. Ama bir serüven yeniden başlamadığı gibi, uzayıp gitmez de.

Evet bunu isterdim. İşin garibi, hâlâ aynı şeyleri istiyorum. Ben ki, bir zenci kadın şarkı söylerken bunca mutluluk duyuyorum; hayatım o melodinin özü olsaydı, kimbilir hangi yüksekliklere erişmezdim.

Düşünce, o adlandırılamayan, hâlâ şurada. Sessiz sedasız bekliyor. Şimdi, sanki şöyle diyor:

"Öyle mi? İstediğin bu muydu? Ama sen onu hiç elde etmedin ki. Kendini sözcüklerle aldattığını, yolculuklarının hiçliğini, kızlarla oynaşmayı, heriflerle dalaşmayı, cıncık-boncuğu serüven diye adlandırdığını hatırlasana! İstediğini hiçbir zaman da elde edemeyeceksin. Başka birisi de elde edemeyecek."

Ama niçin? NİÇİN?

Autodidacte, okuma salonuna girdiğimi görmedi. Dipteki masanın ucunda oturuyordu. Önünde bir kitap vardı, ama okumuyordu onu. Kitaplığa sık sık gelen, kara yüzlü bir okul öğrencisine gülümseyerek bakıyordu. Çocuk, Autodidacte'ın sağında oturuyordu. Autodidacte'ın kendisini seyretmesine bir an göz yumduktan sonra, dilini çıkararak, yüzünü çarpıttı. Autodidacte kızardı, başını hemen kitabına eğip okumaya koyuldu.

Dün düşündüklerimi yeniden gözden geçirdim. Soğukkanlılıkla düşünüyordum; serüvenler geçirmemiş olmak vızgeliyordu bana. Merak ettiğim tek şey, serüven geçirilip geçirilmeyeceği idi.

Şunu düşündüm: en bayağı olayın bir serüven haline girmesi için onu anlatmaya koyulmanız gerekir ve yeter. İnsanları aldatan da bu zaten. Kişioğlu hikâyecilikten kurtulamaz; kendi hikâyeleri ve başkalarının hikâyeleri arasında yaşar. Başına gelen her şeyi hikâyeler içinden görür. Hayatını, sanki anlatıyormuş gibi yaşamaya çalışır.

Ama, ya yaşamayı ya da anlatmayı seçmek gerek. Sözgelimi, Hambourg'da, pek güvenmediğim, üstelik benden ürken şu Erna ile acayip bir hayat geçiriyordum. Ama işin içindeydim, düşünmüyordum bunu. Bir akşam, San Pauli'de küçük bir kahvedeydik. Tuvalete gitmek için yanımdan ayrılmıştı. Yalnız kalmıştım, bir gramofonda Blue sky çalınıyordu. Limana çıktığımdan beri başımdan geçenleri kendi kendime anlatmaya koyulmuştum: "Geldiğimin üçüncü akşamı Mavi Mağara adındaki dansinge girerken, çakırkeyif iriyarı bir kadın gözüme ilişti. Şu anda, Blue sky'ı dinlerken beklediğim ve birazdan gelip yanıma oturarak kollarını boynuma dolayacak olan kadın işte o gözüme ilişen kadındır." Bunları düşünürken, bir serüven yaşamış olduğumu şiddetle duymuştum. Ama Erna, yanıma gelip kollarını boynuma dolayınca, neden bilmem, bir tiksinti kaplamıştı içimi. Ama şimdi anlıyorum: yaşamaya yeniden dönmek gerektiği için serüven duygusu ortadan kayboluyordu.

Yaşarken başımızdan hiçbir şey geçmez. Dekorlar değişir, kişiler girer çıkar yalnız. Başlangıçlar da yoktur;

günler anlamsız bir biçimde birbirine eklenir durur; sonu gelmez, tekdüze bir ekleniştir bu. Arasıra şöyle bir hesap yapılır: İşte üç yıldır yolculuk yapıyorum. Bouville'e geleli üç yıl oldu, denir. Başlangıç olmadığı gibi, son da yoktur. Bir kadın, bir dost, bir kent, bir kerede terkedilemez. Hepsi birbirine benzer zaten. Aradan iki hafta geçince, Şanghay, Moskova, Cezayir birbirinin aynıdır. Kimi zaman (pek sık değil), durumu gözden geçirir, bir kadına bağlandığınızı, kötü bir işe girdiğinizi fark edersiniz. Göz açıp kapayıncaya kadar sürer bu. Sonra geçit yeniden başlar; saatleri ve günleri birbirine eklemeye koyulursunuz. Pazartesi, Salı, Çarşamba. 1924, 1925, 1926.

Yaşamak budur işte. Ama hayatınızı anlatırsanız, her şey değişir. Ne var ki, bu değişikliği kimse fark etmez. Gerçek hikâyelerden söz edilmesi bunun kanıtıdır. Sanki, gerçek hikâyeler olabilirmiş gibi! Olayları anlatırken, onların ortaya çıkış biçimini tam tersine döndürmüyor muyuz sanki? Hikâye anlatırken, önce başlangıcı ileri sürüyor gibi görünürüz: "1922 yılının güzel bir Ağustos akşamıydı, Marommes'da noter kâtipliği görevindeydim," deyince, baştan başlıyoruz sanılır. Oysa, aslında sondan başlamış oluyoruz. Son, göze görünmez bir biçimde orada bulunmakta ve şu sözlere başlangıç olmak yüceliğini vermektedir: 'Dolaşıyordum, farkına varmadan, kasabanın dışına çıkmıştım. Para sorunlarını düşünüyordum." Bu cümle tek başına ele alınırsa, kahramanın bir şeye dalmış olduğunu, üzüldüğünü ve serüven yaşamaktan uzak bulunduğunu gösterir. Bu durumda, insan, geçip giden olayları bile fark edemez pek. Ama her şeyi değiştiren son, orada bulunmaktadır. Söz konusu olan kişi, daha o anda hikâyenin kahramanı gibi görünmeye başlamıştır bize. Üzüntülü hali, para sıkıntısı, bizim sıkıntılarımızdan daha önemlidir; çünkü gelecek tutkuların ışığıyla pırıl pırıl yanmaktadır onlar. Hikâye tersine gelişmekte, an'lar, birbiri üzerine yığılacak yerde, sonun anaforuna kapılıp, kendilerinden bir önce gelen an'ı da çekip birlikte götürmektedirler. "Gece bastırmıştı. Sokak ıssızdı." Bu sözler sanki rastgele söylenmiş gibidir. Ama kanmayız biz; onu bir köşeye koyup saklarız. Çünkü o, değerini daha sonra anlayacağımız bir bilgidir. Kahramanın, o gecenin bütün

ayrıntılarını birer işmar, birer bildiri gibi gördüğünü, ya da serüveni haber veren belirtilerden başkasını duymadığını ve fark etmediğini düşünürüz. Geleceğin henüz gerçekleşmemiş olduğunu ve adamın, birörnek zenginliklerini karmakarışık bir halde sunan, geleceğe ilişkin tek bir belirti bile vermeyen gecenin içinde dolaşıp durduğunu, şunu ya da bunu seçmek durumunda olmadığını unuturuz.

Hayatımın anlarının; hatırlanan bir hayatın anları gibi birbirini izlemesini istemiştim. Zamanı kuyruğundan yakalamaya kalkışmanın böyle bir önemi olabilirdi.

Pazar

Sabahleyin, bugünün pazar olduğunu unutmuştum. Dışarı çıktım ve her zamanki gibi sokaklarda dolaşmaya başladım. Eugénie Grandet'yi yanıma almıştım. Ama parkın kapısını açarken, bir şey bana el ediyor sandım birden. Bahçe ıssız ve çırçıplaktı. Ama... bilmem ki, nasıl anlatsam? Her zamanki gibi değildi, gülümsüyordu bana. Bir an parmaklığa abandım kaldım, sonra günlerden pazar olduğunu hatırladım. Oradaydı, ağaçların ve çimenlerin üzerinde bir belirsiz gülümseyiş gibi duruyordu. Onu dile getirmek olanaksızdı: "Bu bir park, mevsim kış, bu bir pazar sabahı" demek gerekiyordu, hızla.

Kapıyı bıraktım, hali vakti yerinde insanların oturduğu evlerin ve sokakların bulunduğu yana yöneldim. Usul usul, "bugün pazar" diyordum.

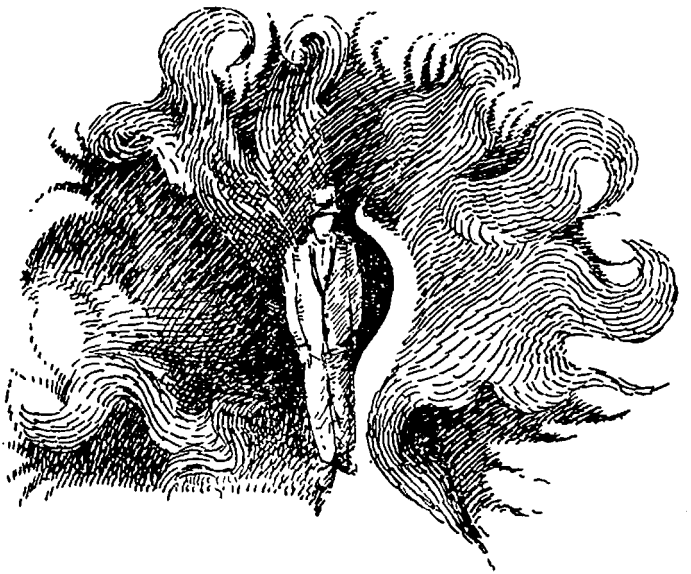
Bugün pazar. Dokların ardında, kıyı boyunda, garın yakınında, kentin çevresinde bomboş hangarlar ve karanlığın içinde kıpırdamadan duran makineler var. Bütün evlerde, erkekler, pencere ardında tıraş oluyor ve başlarını arkaya doğru eğiyorlar. Bir karşılarındaki aynaya, bir soğuk gökyüzüne bakıp, havanın güzel olup olmayacağını kestirmeye çalışıyorlar. Genelevler ilk müşterilerine, yani köylülerle askerlere kapılarını açıyor. Kiliselerde, mum ışığında, bir adam, diz çökmüş kadınların karşısında şarap içiyor. Kente inen bütün sokaklarda, fabrikaların bitmek bilmeyen duvarları arasında upuzun, kara taburlar yola koyulmuştur. Kentin merkezine doğru

ağır ağır ilerliyorlar. Onları karşılamak için yollar, ayaklanma günlerinin manzarasını almışlar. Yani, Tournebride sokağındaki bir yana, bütün mağazalarda kepenkler indirilmiş. Birazdan, hiç ses çıkarmaksızın, bu kara taburlar, ölü taklidi yapan sokakları kaplıyacaklar. Önce, Tourville'in demiryolu işçileri ile Saint-Symphorin sabun yapımevlerinde çalışan karıları gelecek. Sonra Jouxtebouville'in küçük burjuvaları. Onlardan sonra, Pinot iplik fabrikası işçileri, daha sonra Saint-Maxence mahallesi tamircileri sökün edecek. Thérache'lılar en sonra, on bir tramvayıyla gelecekler. Kilitli mağazalar ve kapalı kapılar arasında, pazar günü kalabalığı birazdan ortaya çıkacak.

Bir saat on buçuğu çalıyor. Hemen yola koyuluyorum. Pazar günü bu saatte Bouville'de çok güzel bir gösteri vardır. Ama kilisedeki büyük törenden çıkış saatini kaçırmamak gerekir.

Küçük Joséphine-Soulary sokağı sanki ölü, mahzen kokuyor. Ama her pazarki gibi, bir gelgit gürültüsüyle dolu. Président-Chamart sokağına sapıyorum. Bu sokaktaki bütün evler üç katlıdır. Kocaman beyaz panjurları vardır. Bu noterler sokağı da, pazar gününün ağır gürültüsüyle kaplanmış. Gillet geçidinde gürültü daha da artıyor. O zaman, bunu insanların çıkardığını anlıyorum. Sonra birden, sol yanımda bir ışık-ses curcunası patlıyor. Geldim artık. Burası Tournebride sokağı. Benzerlerimin arasına katılmaktan başka yapacak şeyim yok. Bayların, şapkalarını çıkararak nasıl selâmlaştıklarını göreceğim.

Altmış yıl önce, hiç kimse, Bouville'lilerin küçük Prado diye adlandırdıkları Tournebride sokağının inanılmaz alınyazısını hayal bile edemezdi. 1847 tarihli bir kent planı görmüştüm; orada sokağın adı bile yoktu. O çağlarda, kaldırımlarının arasından balık kafalarını ve artıklarını sürükleyen küçük bir derenin aktığı, pis kokulu, kara bir geçit olmalıydı. Ama 1873 yılı sonlarına doğru, Millet Meclisi, Montmartre tepesinde bir kilise yapılmasının halka yararlı olacağını bildirdi. Birkaç ay geçmemişti ki, Bouville belediye başkanının karısı bir düş gördü. Bu düşte, en önemli saydığı azize, yani Sainte-Cécile kendisine bir güzel çıkışmıştı. Seçkin kişilerin, her pazar, din törenine katılmak için Saint-Réne ya da Saint-Claudien kili-

selerine kadar gitmeleri, üstelik esnafla birlikte törene katılmaları dayanılacak şey miydi? Millet Meclisi örnek vermemiş miydi? Tanrının lûtfu sayesinde Bouville, para bakımından çok iyi bir durumda bulunuyordu. Bir kilise yaptırıp, Tanrıya şükran borcunu ödemek doğru olmaz mıydı?

Bu düşün doğruluğunu herkes kabul etti. Belediye Meclisi tarihi bir toplantı yaptı ve piskopos para toplama işini üzerine aldı. Yalnız yer sorunu kalıyordu geriye. Eski armatör ve tacir aileleri, kilisenin kendi oturdukları Coteau-Vert'in tepesinde yapılması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Böylece, "Sacré-Coeur de Jesus, Paris'i nasıl koruyorsa, Sainte-Cécile de Bouville'i öyle koruyacaktı." Ama Maritime bulvarının sayıları pek az olan yeni zenginleri ağırdan aldılar. Gereken parayı vereceklerini, ama kilisenin Marignan alanında yapılması gerektiğini bildirdiler. Para verdiklerine göre, kiliseden yararlanmaları gerekiyordu. Kendilerine türedi gözüyle bakan o kibirli burjuvalara güçlerini duyurmak hoşlarına gitmiyor değildi. Piskopos, uzlaştırıcı bir yol buldu. Böylece, kilise, Coteau-

Vert ile Maritime bulvarına eşit uzaklıkta, Halle-aux-Morues alanında yapıldı. Bu alana da Sainte-Cécile-de-le-Mer adı verildi. 1887 yılında bitirilen bu koskoca anıt, on dört milyondan ucuza çıkmadı.

Tournebride sokağı genişti ama, pislikten geçilmiyordu. Üstelik kötü tanınmıştı. Bu sokak yeni baştan yapıldı ve orada oturanlar, kesin olarak Sainte-Cécile alanının arkasına sürüldü. Böylece, küçük Prado, özellikle pazar günleri, çıtkırıldımlarla seçkinlerin buluşma yeri haline geldi. Birbiri ardından, göz alıcı mağazalar açıldı. Paskalyanın pazartesi günü, Noel gecesi ve her pazar öğleye kadar bu mağazalar açık kalıyordu. Sıcak etezmeleri pek ünlü olan domuzkasabı Julien'in bitişiğinde, pastacı Foulon, üzerlerinde şekerden bir menekşe bulunan, ebegümeci yağından yapılmış konik şeklindeki lezzetli çöreklerini sergiler. Kitapçı Dupaty'nin vitrininde, Plon'un en son yayınları, Denizcilik Kuramı gibi teknik kitaplar, Voilure'ün bir kitabı, resimli büyük bir Bouville tarihi, ya da mavi deriyle ciltlenmiş, Koenigsmark ve Paul Doumer'nin, üzerinde mor çiçekler bulunan bej deri ciltli Oğullarımın Kitabı gibi lüks baskılar da bulunur. "İnce Dikiş, Paris Modelleri" Chislaine, çiçekçi Piégeois ile antikacı Paquin arasında yer alır. Dört manikürcü çalıştıran berber Gustave, sarı boyalı yepyeni bir yapının birinci katına yerleşmiştir.

İki yıl önce, Moulins-Gémeaux çıkmazı ile Tournebride sokağının köşesinde bulunan arsız bir dükkân hâlâ, Tu-pu-nez adında bir böcek öldürücü ilâcın reklamını yapıyordu. Balıkçıların, Sainte-Cécile alanında bağırarak morina balığı sattıkları çağda açılmıştı; tam yüz yıllıktı. Bu dükkânın camekânları arasıra yıkanırdı. Üzerlerinde ateş rengi cepkenler bulunan, balmumundan yapılmış fare ve sıçanları bunca kir-pasın içinden seçebilmek için çaba harcamak gerekiyordu. Bu hayvanlar, bastonlara dayanarak, yüksek güverteli bir gemiden aşağıya iniyorlardı. Daha yere ayak basmalarına zaman kalmadan, güzel giyinmiş, ama pislikten kapkara kesilmiş bir köylü kız, üzerlerine Tu-pu-nez serperek hepsini kaçırıyordu. Bu dükkânı çok seviyordum. Hiçbir şeye inanmayan, dik kafalı bir hali vardı. Fransa'nın en pahalıya mal olmuş kilisesinin

yanıbaşında, böceklerin ve pisliğin de var olduğunu küstahça hatırlatıyordu.

Dükkân sahibi ihtiyar geçen yıl ölünce, yeğeni burasını başka birine sattı. Birkaç duvar yıkıldı ve iş çözümlendi. Dükkân bir konferans salonu haline getirildi. Adı: "la Bonbonnière". Geçen yıl Henry Bordeaux, bu salonda, dağcılık üzerine bir konuşma yaptı.

Tournebride sokağında acele etmeye gelmez. Aileler ağır ağır yürürler. Kimi zaman, bir sıra öne geçersiniz; çünkü bütün bir aile Foulon'a ya da Piégeois'ya girmiştir. Ama karşı yönden gelen aileler karşılaşıp birbirlerinin ellerine yapışınca, durup, yerinizde saymanız da gerekir. Kısa adımlarla ilerliyorum. Boyum, hem aşağı inen, hem de yukarı çıkan sıranın üstünden bakmama elveriyor. Bir yığın şapka görüyorum; şapkalardan bir deniz sanki. Çoğu siyah renkli; yumuşak olmayan türden. Arasıra, bir tanesi, bir kolun ucuna takılıp uçuyor, bir kelle tatlı tatlı kıpırdıyor. Sonra şapka, ağır ağır yerine dönüyor. Tournebride sokağında, on altı numaradaki şapkacı Urbaine, altın zincirli yerden iki metre yükseğe kadar inen kırmızı renkli kocaman bir piskopos şapkası asmış; bir simge diyeceği geliyor insanın.

Duruyoruz. Tam zincirin altında bir topluluk belirdi. Yanımdaki adam, kollarını iki yana salıvermiş, sabırsızlıkla bekliyor. Porselen gibi solgun, dokunulsa kırılacak duygusunu veren bu adam ticaret odası başkanı Coffier olmalı. Hiç konuşmadığı için, herkesi yıldıran bir kimseymiş. Coteau Vert'in tam tepesinde, pencereleri her zaman ardına kadar açık duran, tuğladan yapılmış büyük bir evde oturur. Tamam, topluluk dağılıyor, yeniden yürüyoruz. Yeni bir topluluk ortaya çıktı. Ama pek yer kaplayamıyor. Ortaya çıkmasıyla, Ghislaine'in vitrinine doğru itilmesi bir oluyor. Yürüyenler duraklamıyor bile, biraz yana kayıyorlar. El sıkışan altı kişinin önünden geçiyoruz. "Günaydın beyefendi, günaydın efendim, nasılsınız, şapkanızı giyin efendim soğuk alacaksınız, teşekkür ederim hanımefendi, hava pek soğuk değil. Sevgilim, sana doktor Lefrançois'yı tanıştırayım; sizi tanıdığıma çok sevindim doktor, kocam kendisini özenle tedavi eden doktor Lefrançois'dan hep söz ederdi. Şapkanızı giysenize dok-

tor, yoksa üşüteceksiniz. Ama siz çabucak iyileşirsiniz değil mi? Maalesef hanımefendi, doktorlar en az özen gösterilen kimselerdir; doktor değerli bir müzisyendir. Öyle mi? Bilmiyordum bunu, keman mı çalarsınız? Doktor çok yeteneklidir."

Yanımdaki ufak tefek ihtiyar mutlak Coffıer olmalı. Topluluktaki kadınlardan biri, esmer bir kadın, hem doktora gülümsüyor, hem de yanımdaki adama yiyecek gibi bakıyor. Sanki şöyle düşünüyor: "İşte ticaret odası başkanı bay Coffıer. Ne kadar yılgı verici hali var. Soğuk bir adam olduğunu söylerler." Ama bay Coffıer, bakmaya bile tenezzül etmiyor. Bunlar, Maritime bulvarında oturan insanlar. Onun dünyasıyla ilişkileri yok. Pazar gününün şapka çıkarışlarını görmek için bu sokağa geleliberi, bulvarda oturanlarla yamaçta oturanları birbirinden ayırt etmesini öğrendim. Yepyeni bir palto, bir fötr şapka, bir cafcaflı gömlek giyen ve yürürken sanki hava boşluğu yaratan birisi, mutlak Maritime'lidir. Coteau Vert'te iyice açıklayamadığım zavallı ve yitik görünüşleriyle ötekilerden ayrılırlar. Omuzları daracıktır, yıpranmış yüzlerinden küstahlık akar. Küçük bir çocuğu elinden tutan şu şişman adamın Vert'li olduğuna yemin ederim. Yüzü kül rengi, kravatını sicim gibi bağlamış.

Şişman adam bize yaklaşıyor, gözlerini bay Coffıer'ye dikmiş. Tam onunla karşılaşacağı sırada başını çevirip, oğluyla şakalaşmaya başlıyor. Bir iki adım daha atıyor, çocuğuna doğru eğilmiş, ondan başkasını gözü görmüyor; tam bir baba. Sonra ansızın, bize dönüyor, ufak tefek ihtiyara şöyle bir bakıp, koluyla havada bir çember çizerek, geniş ve kuru bir selâm sarkıtıyor. Şaşkına dönen oğlan, selâm vermeye vakit bulamıyor. Ne de olsa, bu büyükleri ilgilendiren bir iş.

Basse-de-Vieille sokağının köşesinde bizim sıra, kiliseden çıkan dindarların sırasıyla çatışıyor. Bir düzine insan birbirine çarpıyor, kasırgaya tutulmuş gibi selâmlaşıyorlar. Şapkalar o kadar hızlı çıkıyor ki, ayrıntıları yakalayamıyorum. Bu yağlı ve soluk kalabalığın üstünde, Sainte-Cécile kilisesinin korkunç beyaz kitlesi yükseliyor; karanlık gökyüzü üstünde bir tebeşir beyazlığı bu; pırıl pırıl duvarlarının içinde azıcık gece karanlığı barındı-

rır. Biraz değişikliğe uğramış olarak yeniden yola koyuluyoruz. Bay Coffier, arkamda kaldı. Maviler giyinmiş bir kadın, sol yanıma abanıyor. Törenden çıkmış; gün ışığından kamaşan gözlerini kırpıştırıp duruyor. Önünde yürüyen şu incecik boyunlu bay da kocası.

Karşı kaldırımda, bir adam, kolundan tuttuğu karısının kulağına bir şeyler fısıldayıp gülmeye başlıyor. Kadının una bulanmışa benzeyen yüzünde ansızın hiçbir anlam kalmıyor. Önünü görmüyormuş gibi bir iki adım atıyor. Bu işaretler aldatmaz insanı; mutlak birini selâmlayacaklar. Nitekim biraz sonra, adam elini havaya kaldırıyor. Parmaklar şapkaya yaklaşıyor, tepesini kibarca tutmadan önce bir saniye duraklıyor. Daha kolay çıksın diye, başını eğip şapkasını yavaşça havalandırırken, karısı ileriye atılıp yüzüne bir genç kız gülüşü konduruyor. Bir gölge eğilerek yanlarından geçiyor; ama ikiz gülümseyişleri hemen kaybolmuyor, bir çeşit kalıntı gibi, dudaklarının üstünde birkaç saniye sürüp gidiyor. Hizama geldiklerinde her zamanki duygusuz görünüşlerini almışlardı, ama ağızlarının çevresinde neşeye benzer bir şey vardı.

Bitti artık; kalabalık seyrekleşti, şapka çıkarışlar azaldı, vitrinlerin çekiciliği kalmadı pek. Tournebride sokağının sonuna geldim. Sokağı geçip karşı kaldırımdan geri mi dönsem acaba? Bu kadar yeter gibime geliyor. Yeterince dazlak kafa; yeterince kuru, seçkin, silik insan yüzü gördüm. Marignan alanını geçeceğim. Kalabalıktan sakına sakına uzaklaşırken, tam yanımda, kara bir şapkanın içinden gerçek bir beyefendi kafası fırlıyor. Maviler giyinmiş kadının kocası bu. Ah o kısa ve sık saçlarla kaplı dolikosefal kafa! Ah o gümüş tellerle süslü Amerikanvari alımlı bıyık! Hele o mektep-medrese görmüş insan gülüşü yok mu? Burnun üstüne bir de kelebek gözlük oturtmuş.

Karısına dönerek şöyle diyor:

"Fabrikaya yeni gelen bir desinatör bu. Burada ne işi var acaba? İyi bir çocuk. Hem de çekingen. Hoşuma gidiyor."

Genç desinatör, domuz-kasabı Julien'in önünde duruyor, saçlarını yeni taramış, yüzü hâlâ kırmızı, gözleri ya-

rı kapalı, inat eder gibi bir hali var. Sanki zevkten bitmiş. Tournebride sokağını geçmeye cesaret ettiği ilk pazar gününün bugün olduğu besbelli. Bir sünnet çocuğuna benziyor. Ellerini arkasında bağlayıp, uyarıcı bir utançla ışıyan yüzünü vitrine çevirmiş. Maydanozla süslenmiş pırıl pırıl parlayan jelatinli dört sosise görmeden bakıyor.

Bir kadın, dükkândan çıkıp koluna giriyor. Karısı bu. Yüzü çiçek bozuğu, ama çok genç olduğu belli. Tournebride sokağında ne kadar dolaşsa boşuna, kimse ona hanımefendi diye bakmaz. Gözlerindeki köpeksi pırıltı; açıkgözlü ve pek hesaplı hali, eleveriyor onu. Gerçek hanımefendiler öteberinin fiyatını bilmezler; tatlı çılgınlıkları severler onlar; gözleri, tertemiz çiçeklere; kış bahçelerinde yetiştirilmiş çiçeklere benzer.

Saat biri çalarken, Vézelize birahanesine girdim. İhtiyarlar her zamanki gibi buradalar. İçlerinden ikisi yemeğe başlamış bile. Aperitif içerek manil oynayan dört kişi de var. Ötekiler, masalarının hazırlanmasını beklerken, ayakta oyunu seyrediyorlar. İri yarı, gür sakallı olanı borsa tellâlıdır. Ötekisi Inscription Maritime'in emekli müfettişlerinden. Delikanlılar gibi yiyip içerler. Pazarları lahana haşlaması yerler. Geç gelenler yemeğe başlamış olanları sorguya çeker:

"Yine her pazarki lahana haşlaması mı?"

Oturup rahat bir nefes alırlar:

"Mariette yavrum, bir lâhana haşlaması, bir de bira; köpüksüz olsun!"

Mariette babacan bir kızdır. Dipteki masalardan birine oturduğum sırada, Mariette'in vermut verdiği kırmızı yüzlü ihtiyarlardan biri çatlayacakmış gibi öksürmeye başlıyor.

Öksürüğünün arasından: "Biraz daha koysana, canım!" diyor.

Vereceği bütün vermutu koymamış olan Mariette, bu kez kızıyor:

"Bırakın da koyayım. Bir şey demedik ki! Buluttan nem kapanlara benziyorsunuz."

Ötekiler gülmeye başlıyorlar.

"Ağzının payını aldın mı?"

Oturmaya hazırlanan borsa tellâlı, Mariette'i omuz-

larından tutuyor:

"Bugün pazar, sevgilinle sinemaya gitmiyor musun?"

"Evet gidiyorum! Bugün Antoinette'in izin günü. Nereye gidecekmişim!"

Borsa tellâlı, sinek kaydı tıraş olmuş kasvetli bir ihtiyarın karşısına oturuyor. İhtiyar, elini kolunu sallayarak hemen bir hikâye anlatmaya koyuluyor. Ama borsa tellâlı dinlemiyor onu. Yüzünü ekşitip sakalını çekiştiriyor. Birbirlerini hiç dinlemezler zaten. Yanımda oturanları tanıyorum. Ticaretle uğraşan kimselerdir. Pazar günü hizmetçileri izinlidir. O yüzden buraya gelirler. Hep aynı masada otururlar. Adam, az pişmiş güzel bir sığır pirzolası yer. Eti, burnunun dibine getirip inceler; kokladığı da olur. Karısı azar azar ve düzenle yer. Kırk yaşlarında, iri yarı bir kadındır bu. Tüylerle kaplı al yanakları var. Saten bluzunun içinden, taş gibi güzel göğüsleri belli olur. Her yemekte, bir şişe Bordo şarabını temizler. Erkeklerden aşağı kalmaz.

Eugénie Grandet'yi okuyacağım. Hoşuma gittiğinden değil, iş olsun diye. Rastgele bir yer açıyorum. Anayla kız, Eugénie'nin alevlenmeye başlayan sevdası üzerinde konuşuyorlar:

Eugénie, annesinin elini öperken:

"Anneciğim, ne kadar iyi kalplisin!" dedi.

Bu sözler, bitmez tükenmez acıların yozlaştırdığı annenin yüzünü aydınlattı:

"Onu beğenmiyor musun?" diye sordu Eugénie.

Bayan Grandet, yanıt vereceğine gülümsemekle yetindi. Biraz durduktan sonra, alçak sesle:

"Yoksa ona şimdiden âşık mısın? Doğru olmaz bu," dedi.

"Doğru değil mi? Niçin? Senin de, Nanon'un da hoşuna gidiyor. Niçin benim hoşuma gitmesin? Hadi anneciğim, nerdeyse gelecek, masayı hazırlayalım."

İşini elinden bıraktı. Annesi de işini bırakırken:

"Delisin sen," dedi.

Ama kızının deliliğine katılarak onu haklı çıkarmak hoşuna gitti.

Eugénie, Nanon'a seslendi:

"Ne var? Yine ne istiyorsunuz küçük hanım?"

"Öğle için krema var mı Nanon?"

"Öğle için mi? Evet var," dedi, ihtiyar hizmetçi kadın.

"Öyleyse okkalı bir kahve yap ona. M. des Grassin söylemişti, Paris'te kahveyi çok okkalı yaparlarmış. Fazla koyarsın."

"Kahve nerden bulayım?"

"Satın al!"

"Ya beyefendiyle karşılaşırsam?"

"O şimdi tarlalarda..."

Yanımdakiler geldiğimden beri susuyorlardı. Ama adamın sesi birden okumamı yarıda bıraktı.

Neşeli ve esrarengiz bir halle, karısına şöyle diyordu:

"Gördün mü, ha?"

Kadın, irkilerek kocasına bakıyor. Bir düşten uyanıyor sanki. Adam yiyip içiyor, sonra yine hergelece bir tavır takınarak:

"Hah, ha!" diyor.

Bir sessizlik. Kadın yeniden düşlere dalıyor.

Birden titriyor. Kocasına soruyor:

"Ne dedin?"

"Dün Suzanne."

Kadın: "Ha evet," diyor "Victor'u görmeye gitmişti."

"Ben sana ne demiştim?"

Kadın sabırsızlanmış gibi tabağını itiyor:

"İyi değilmiş."

Tabağının kenarları, çiğneyip çıkardığı kül rengi et topaklarıyla dolu. Adam düşündüklerine dalmış:

"Şu kadıncağız yok mu.."

Susuyor; yüzünde belirlenmemiş bir gülüş var. Tam karşımızda, ihtiyar borsa tellâlı, soluyarak, Mariette'in kolunu okşuyor. Aradan biraz geçiyor:

"Geçen gün söylemiştim sana."

"Ne demiştin?"

"Victor'u görmeye gidecek demiştim." Sonra ürkmüş gibi birden soruyor: "Ne var, beğenmedin mi yemeği?"

"İyi değil."

Adam ciddiyetle: "Doğru, eskisi gibi değil Hécart'ın

zamanında başkaydı burası. Hécart nerde şimdi, biliyor musun?"

"Domrémy'de değil mi?"

"Evet, öyle. Kim söyledi sana?"

"Sen söyledin, pazar günü."

Kadın, kâğıt masa örtüsünün üzerine düşmüş bir parça ekmek içini alıp yiyor. Sonra, ellerini masanın kenarında gezdirerek, kâğıdı düzeltmeye çalışıyor:

"Biliyor musun? Düşündüğün doğru değil. Suzanne çok..."

"Belli olmaz yavrucuğum, belli olmaz," diyor adam dalgın bir şekilde. Mariette'le gözgöze gelmeye çalışıyor, işaret ediyor.

"Hava sıcak."

Mariette ahbapça bir tavırla masanın kenarına abanıyor.

"Evet çok sıcak," diyor kadın. İnleyerek: "Nerdeyse bayılacağım. Et de iyi değil. Patrona söyleyeceğim bunu. Eskiden başkaydı. Mariette'ciğim pencereyi biraz açın bari."

Adam yine neşeleniyor:

"Baksana, gözlerini gördün mü?"

"Ne zaman sevgilim?"

Adam sabırsızlanarak karısının taklidini yapıyor:

"Ne zaman sevgilim? Böylesindir zaten! Ne zaman olacak, çıkmaz ayın son çarşambasında."

"Ha! Dün demek istiyorsun."

Adam gülüyor, uzaklara bakıyor. Hızla bir şeyler söylüyor. Kaptırmış kendini:

"Kabahat işleyen kedilerin gözlerini andırıyor..."

Adam o kadar hoşnut ki, sanki söylemek istediğini unutuyor. Bu kez kadın içtenlikle neşeleniyor:

"Ah sen yok musun sen!"

Adamın omuzuna usul usul vuruyor:

"Ah seni arlanmaz seni!"

Adam daha güvençle tekrarlıyor:

"Kabahat işleyen kedilerin gözlerini andırıyor."

Ama kadın gülmüyor artık:

"Yok canım! Ciddi bir kızdır o. Şakayı bırak."

Adam eğilip, kadının kulağına uzun bir hikâye fısıldıyor. Kadın ağzını açıp bakıyor bir an. Yüzü hem gergin, hem gülümser gibi. Nerdeyse koyverecek kendini. Sonra, ansızın geriye kaykılıp kocasının ellerini tırmalamaya başlıyor:

"Doğru değil bu, hayır doğru değil!"

Adam bilgelik dolu ciddi bir sesle:

"Doğru olmasa ne diye böyle şeyler söylesin yavrucuğum?" diyor.

"Hayır, olamaz."

"Ama söyledi bunu... Bak şimdi..."

Kadın gülmeye koyuluyor:

"René'yi düşününce gülüyorum."

"Evet."

Adam da gülüyor. Kadın ciddi ve pes bir sesle yeniden söze başlıyor:

"Demek salı günü farkına varmış bunun?"

"Hayır, perşembe günü."

"Olmaz! Salı günüdür. Nedenini biliyorsun..."

Eliyle, havada elipse benzer bir şekil çiziyor.

Uzun bir süre konuşmuyorlar. Adam, ekmek içlerini yemeğin salçasına batırıyor. Mariette tabakları değiştirip pasta getiriyor onlara. Birazdan ben de bir pasta yiyeceğim. Kadın yarı düş içinde, dudaklarının ucunda beliren utangaç ve kibirli bir gülüşle, ansızın söze başlıyor; miyavlar gibi konuşuyor:

"Yok canım, biliyorsun sen!"

Kadının sesindeki iç gıcıklayıcılık adamı harekete getiriyor. Tombul eliyle karısının ensesini okşamaya başlıyor.

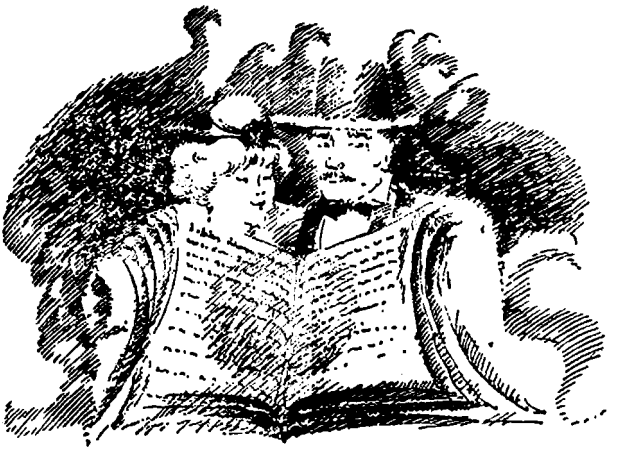
"Charles, yapma sevgilim, huylanıyorum," diye fısıldıyor kadın gülümseyerek. Ağzı dopdolu.

Elimdeki kitabı okumaya çalışıyorum:

"Kahve nerden bulayım?"
"Satın al."
"Ya beyefendiyle karşılaşırsam?"

Kadının söylediklerini duyuyorum hâlâ:

"Göreceksin, Marthe'a söyleyeceğim, çok eğlenecek."

Pastayı yedikten sonra, sesleri kesildi. Mariette erik getirdi onlara. Kadın, çekirdekleri kaşığına kibarca yumurtlamakla meşgul. Gözlerini tavana çevirmiş olan kocası, eliyle masanın üzerinde tempo tutuyor. Susmak onların doğal hali sanki. Konuşmak da arasıra geçirdikleri bir nöbet.

"Kahve nerden bulayım?"
"Satın al."

Kitabı kapıyorum. Dolaşmaya çıkacağım.

Vézelize birahanesinden çıktığım zaman saat üçe geliyordu. Öğleüstünü, hantallaşmış gövdemde duyuyordum. Bu, benim öğleüstüm değildi. Yüzbin Bouville'linin birlikte yaşayacakları bir öğleüstüydü. Bu saatte, bol bir öğle yemeği yedikten sonra, sofradan kalkıyorlardı. Onlar için bir şey sona ermişti. Pazar günü, uçarı gençliğini kaybetmişti biraz. Pilici ve pastayı sindirmek, dışarı çıkmak için giyinmek gerekiyordu.

Eldarado sinemasının zili, berrak havada çınlıyor. Güpegündüz duyulan bu zil sesi, pazar gününün alışılmış gürültülerindendir. Yeşil duvar boyunca yüzden fazla insan kuyruk yapıyor. Tatlı karanlıklar, gevşemeler ve kapıp-

koyvermeler saatini tutkuyla bekliyorlar. Beyaz perdenin, sular altında bir çakıl taşı gibi parıldayacağı; kendileri için düşler kurmaya, konuşmaya başlayacağı saati bekliyorlar. Boş bir istek bu, ne yapsalar içlerinde bir şey kasılıp duracak. Çünkü pazar günlerinin boşa gitmesinden korkup duruyorlar. Birazdan, her pazar olduğu gibi, hayal kırıklığına uğrayacaklar. İğrenç bir filim görecekler; yanlarında oturan, piposunu içip yere tükürecek. Ya da Lucien kabalık edip duracak; bir tek tatlı söz söylemeyecek. Ya da bir pazar günü sinemaya gittiler diye bel ağrıları tutacak. Birazdan, her pazarki gibi, karanlık sinema salonunda ufacık boğuk öfkeler büyüyüp duracak.

Sessiz Bressen sokağından geçiyorum. Güneş bulutları dağıtmıştı. Ortalık günlük güneşlikti. "La Vague" adını taşıyan villadan bir aile henüz dışarı çıkmıştı. Genç kız, kaldırımın üzerinde eldivenlerini ilikliyordu. Otuz yaşlarında olmalıydı. Merdivenin ilk basamağında duran anne, derin derin soluyarak, güvenle önüne bakıyordu. Babanın iri sırtından başka bir şey görmüyordum. Eğilmiş, kapıyı kilitliyordu. Onlar dönünceye kadar ev bomboş ve kapkara kalacak. Daha önce terkedilmiş ve kilitlenmiş komşu evlerde, mobilyalar ve döşemeler usul usul çatırdıyordu. Çıkmadan önce, yemek odasının şöminesindeki ateşi söndürmüşlerdir. Baba, kadınların yanına geldi. Üçü birden, tek söz söylemeden yola koyuldular. Nereye gidiyorlardı acaba? Pazar günü mezarlığa ya da akrabalara gidilir. Yapılacak hiçbir iş yoksa Jetée üzerinde piyasaya çıkılır. Benim yapacak işim yoktu. Jetée-Promenade'a çıkan Bressan sokağı boyunca yürüdüm.

Gökyüzü soluk maviydi. Ötede beride dumanlar görülüyordu. Sürüklenip giden bir bulut, güneşin önünden geçiyordu arasıra. Jetée-Promenade boyunca uzayan beyaz çimento parmaklığı ta uzaktan görüyorum. Aralıklarından deniz parlayıp duruyor: Deminki aile sağa, Coteau-Vert'e çıkan Aumonier-Hilaire sokağına saptı. Ağır ağır yürüdüklerini gördüm. Asfaltın parıltısı üzerinde üç kara leke gibi görünüyorlardı. Sola dönüp, deniz kıyısında dolaşan kalabalığa katıldım.

Sabahkinden daha karışık bir kalabalık bu. Bütün bu insanlar, öğle yemeğinden önce o kadar onurlandıkla-

ri güzelim toplumsal kademeleşmeyi sürdürecek gücü artık yitirmişler sanki. İş adamları ile memurlar, omuz omuza yürüyorlar; bitik yüzlü müstahdemlerin kendilerine çarpmalarına ve bu yüzden yer değiştirmek zorunda kalmış olmalarına bile ses çıkarmıyorlar. Aristokratlar, seçkinler ve meslekdaşlar, bu miskin kalabalığın içinde eriyip gitmişler. Kalabalığın dışında, neyin nesi olduğu anlaşılmayan tek tek insanlardan başka şey yok.

Uzakta bir ışık birikintisi: çekilmiş durumdaki deniz bu. Birkaç kaya parçası bu aydınlık yüzeyi delip çıkıyordu. Dalgakıranı denizlerden korumak için dibine dökülmüş olan ve aralarında, dalgaların durmadan uğuldadığı yapışık dörtköşe taşların yakınında, kumun üzerinde balıkçı kayıkları duruyordu. Dış limana girilen yerde, bir temizleme makinesi, güneşin ağarttığı göğün üzerinde heyulâ gibi beliriyordu. Her gün, gece yarısına kadar, bu makine korkunç gürültüler çıkarıp dünyayı birbirine katar. Ama pazar günü işçiler onu bırakırlar. İçinde bir tek nöbetçi kalır. Sesi çıkmaz bu yüzden.

Güneş, bir kadeh beyaz şarap gibi aydınlık ve donuktu. Işıkları, insan gövdelerini zar zor aydınlatıyordu. Onlara gölge ve derinlik sağlamıyordu. Çehreler ve eller soluk, altın rengi lekeler gibi. Bütün bu pardesülü adamlar, sanki yerden bir karış yukarda salınıp duruyorlardı. Arasıra rüzgâr, su gibi titrek gölgeler kapatıyordu üzerimize. Çehreler bir an sönüyor, tebeşirleşiyordu.

Pazardı bugün. Parmaklıklı sayfiye evleri arasında sıkışmış olan kalabalık, Compagnie Transatlantique'in koca binasının ardında, dağılıp gitmek üzere küme küme ilerliyordu. Ne çok çocuk var! Arabaların içinde, kucakta, anababalarının yanında, ya da önlerinde, ikişer üçer ukalâca yürüyen çocuklar! Bütün bu yüzleri, bir pazar sabahının tazeliği içinde, birkaç saat önce, güleç ve sağlam bir halde görmüştüm. Oysa şimdi, güneşe belenmiş halde, durgunluk, gevşeklik ve bir çeşit inatçılıktan başka şey taşımıyorlardı.

Fazla el kol hareketi de yok. Hâlâ selâmlaşanlar var, ama sabahın verdiği abartma ve sinirli neşe yok bu selâmlaşmalarda. Hepsi biraz geriye kaykılmış, bakışlar uzaklarda, mantolarını şişirerek iten rüzgâra bırakmış-

lardı kendilerini. Arasıra, hemen kesilen kuru bir gülüş, bir annenin bağırışı duyuluyordu. Jeannot, Jeannot, gelir misin buraya! Sonra ses çıkmıyor. Sarı tütünün hafif kokusu: memurlar içer bunu. Salambo, Ayşe; yani pazar sigaraları. Kendini daha fazla kapıp koyvermişe benzeyen bazı yüzlerde, biraz hüzün görür gibi oldum. Hayır hüzünlü değildi onlar. Neşeli de değillerdi. Dinleniyorlardı sadece. Faltaşı gibi açılmış durağan gözleri, denizi ve gökyüzünü yansıtmaktan başka şey yapmıyordu. Birazdan evlerine dönecekler; yemek odasındaki masada, çoluk çocuk birlikte bir fincan çay içecekler. Şu anda elden geldiğince az güç harcayarak, davranışlarında, sözlerinde, düşüncelerinde tutumlu davranarak yaşamak istiyorlardı. Yüzlerindeki çizgileri, göz kenarlarındaki kırışıkları, haftalık çalışmanın verdiği acı yorgunlukları ortadan kaldırmak için bir tek gün vardı ellerinde: tek bir gün. Dakkaların ellerinden kayıp gittiğini duyuyorlardı. Pazartesi sabahı, dokuzda evden çıkmak için gerekli gücü toplayacak zamanı bulacaklar mı acaba? Deniz havası canlandırıyordu onları. Derin derin solumaları bundan ötürü. Uyuyanlarınkine benzeyen, düzenli ve derin soluyuşlarından başka hiçbir şey, canlı olduklarını göstermiyordu. Parmaklarımın ucuna basarak yürüyordum. Dinlenip duran şu acıklı insanlar arasında, kaskatı ve taptaze gövdemi ne yapacağımı bilemiyordum.

Deniz arduvaz rengine bürünmüştü şimdi. Ağır ağır yükseliyordu. Geceleyin adamakıllı yükselecek. Bu gece. Jetée-Promenade, Victor-Noir bulvarından da daha ıssız olacak. İlerde, sol tarafta, kanalın üzerinde bir kırmızı ışık görülecek.

Güneş, denize doğru ağır ağır iniyordu. O arada, norman tipi bir kalenin camını tutuşturdu. Gözleri kamaşan bir kadın, elini tembelce gözlerine götürüp başını salladı.

Kesik bir gülüşle: "Gaston, gözlerimi kamaştırıyor bu!" dedi.

Kocası: "Tatlı tatlı ışık saçıyor. Isıtmıyor ama zevk veriyor insana," diye karşılık verdi.

Kadın denize bakarak, sözüne devam etti:

"Burdan görülüyor sanmıştım."

"Görülmez şimdi. Güneş engel oluyor."

Güney ucu temizleme makinesi ile dış limanın rıhtımı arasından görülebilen Caillebotte adasından söz ediyorlardı herhalde.

Aydınlık yumuşadı. Bu kaypak saatte, bir şey geceyi haber veriyordu. Pazar günü şimdiden geçmişe karışmıştı. Villalar ve parmaklık, biraz geride kalmış anılara benziyordu. İnsanların yüzlerindeki işsiz güçsüz anlam kayboluyordu bir bir. Kimisi, nerdeyse tatlılaşmıştı bile.

Bir gebe kadın, kaba görünüşlü bir delikanlıya yaslanmıştı:

"Bak, bak, orda işte!" diyordu.

"Ne?"

"Bak, bak, martılar orda işte!" diyordu.

Delikanlı omuz silkti. Martı filân yoktu ortada. Gökyüzü tüm arınmıştı. Ufuk çizgisinde biraz pembelik vardı yalnız.

"Martıların sesini duydum. Bak dinle, çığrışıyorlar."

Delikanlı:

"Bir şey gıcırdamış olmalı," dedi.

Bir gaz lâmbası yandı. Lâmba yakıcısı geçmiş olmalı diye düşündüm. Çocuklar onu gözlerler. Çünkü, eve dönme işaretini çocuklara o verir. Ama yanılmışım. Güneşin son yansılarından biriymiş bu. yökyüzü hâlâ aydınlıktı, ama toprak alacakaranlığa gömülmüştü. Kalabalık dağılmaya başladı. Denizin iççekişleri iyice duyuluyordu. İki eliyle parmaklığa abanmış bir genç kadın, dudak boyasının karasıyla çizgilenmiş mavi yüzünü gökyüzüne çevirdi. Bir aralık, insanları sevecek miyim yoksa, diye düşündüm. Ama, bu eninde sonunda onların pazarıydı; benim pazarım değil.

İlk yanan ışık Caillebot Feneriydi. Bir oğlan çocuğu yanımda durup, sanki kendinden geçmiş gibi: "Aaa, fenere bak!" dedi.

O zaman, yüreğimin yüce bir serüven duygusuyla kabardığını duydum.

Sola dönüp Voiliers sokağından geçerek Petit Prado'ya geliyorum. Vitrinlerin demir kepenkleri indirildi. Tournebride sokağı aydınlık ama ıssız. Sabahleyin birkaç saat

süren parlaklığını kaybetmiş. Bu saatte, onu öteki sokaklardan ayıran bir şey yok. Sertçe bir rüzgâr esmeye başladı. Tenekeden yapılmış piskopos şapkasının gıcırdadığını duyuyorum.

Yalnızım. İnsanların çoğu evlerine gitti; radyo dinleyerek akşam gazetelerini okuyorlar. Sona eren pazar günü, ağızlarında bir kül tadı bırakmıştır. Daha şimdiden pazartesiyi düşünüyorlar. Ama benim için ne pazartesi, ne de pazar var. Günler ite kaka sürüyor birbirlerini, sonra ansızın şöyle bir parıltı ortaya çıkıyor.

Hiçbir şey değişmedi ama, yine de her şey başka bir biçimde varolup gidiyor. Anlatamıyorum. Bulantıya benziyor bu, ama aynı zamanda onun tam tersi: sonunda başımdan bir serüven geçiyor, kendimi sorguya çekince, kendimin kendim olmaklığımın ve burada bulunmaklığımın başımdan geçtiğini görüyorum. Geceyi yarıp geçen ben'im. Bir roman kahramanı gibi mutluyum.

Bir şeyler olacak; Basse-de-Vieille sokağının karanlığında beni bekleyen bir şey var. Hayatım orada, bu sessiz sokağın tam köşesinde başlayacak. Bir alınyazısını gerçekleştiriyor gibi yürüdüğümü görüyorum. Sokağın köşesinde, beyaz bir kilometre taşını andıran bir nesne var. Uzaktan kapkara görünüyordu. Her adım atışımda biraz daha ağarıyor. Yavaş yavaş aydınlanan bu nesne, olağanüstü bir etki bırakıyor bende. Tüm aydınlık ve beyaz olduğu zaman, yanında duracağım onun, o zaman serüven başlayacak. Karanlığın içinden beliren şu beyaz fener, öyle yakınımda ki şimdi; korkuyorum. Bir ara geriye dönmeyi düşünüyorum. Ama bu büyüyü bozmak elden gelmiyor. İlerliyor, elimi uzatıyor ve taşı tutuyorum.

İşte Basse-de-Vieille sokağı ve devsel kitlesi karanlığın içinde büzülmüş, camları pırıldayan Sainte-Cécile kilisesi. Teneke şapka gıcırdıyor. Dünya mı böyle dertop oldu, yoksa sesler ve şekiller arasında bu kadar güçlü bir birlik kuran ben miyim; bilemiyorum. Çevremdeki nesnelerin neyseler ondan başka bir şey olduklarını bile kavrayamıyorum.

Bir an duruyorum; bekliyorum, kalbim çarpıyor; ıssız alana göz atıyorum. Bir şey yok. Sertçe bir rüzgâr esmeye başladı. Aldanmışım, Basse-de-Vieille sokağı bir

durak sadece, beni bekleyen şey, Ducoton sokağının bitiminde.

Yeniden yürümeye koyulmak için acelem yok. Mutluluğumun doruğuna eriştiğimi sanıyorum. Marsilya'da, Şanghay'da, Meknès'te, böyle dolgun bir duygu edinmek için neler yapmamıştım? Bugün hiçbir şey ummuyorum, bomboş bir pazar gününün sonunda eve dönüyorum, işte o duygu orada.

Yeniden yürüyorum. Rüzgâr bir vapur düdüğünün çığlığını getiriyor. Yapayalnızım, ama bir kente yürüyen ordu gibiyim... Şu anda, denizlerin üzerinde müzikle çalkanan gemiler var; Avrupa'nın bütün kentlerinde ışıklar yanıyor; Berlin sokaklarında komünistlerle naziler çarpışıyor; işsizler, New York kaldırımlarını arşınlayıp duruyorlar; sıcak odalarda, tuvalet masalarının karşısına geçmiş kadınlar, kirpiklerini boyuyorlar. Ve ben burada, şu ıssız sokaktayım. Neukölln'deki bir pencereden sıkılan her kurşun; götürülen yaralıların her kanlı hıçkırığı; süslenen kadınların her ufacık, şaşmaz el hareketi, adımlarımın herbirine, kalbimin her atışına yanıt veriyor.

Gillet pasajının önünde ne yapacağımı bilemiyorum. Pasajın sonunda beklemiyorlar mı beni? Ama Tournebride sokağının sonunda, Ducoton alanında, ortaya çıkmak için beni bekleyen bir şey de var. İçim boğuntuyla dolu, en önemsiz hareketim bile bağımlıyor beni. Benden ne istendiğini kestiremiyorum. Ama yine de seçmek gerek. Gillet pasajını gözden çıkarıyorum; orada benim için neler saklı olduğunu hiçbir zaman bilemiyeceğim.

Ducoton alanı bomboş. Aldandım mı yoksa? Böyle bir duruma boyun eğemem. Gerçekten hiçbir şey olmayacak mı? Mably kahvesinin ışıklarına yaklaşıyorum. Şaşırdım; içeri girip girmeyeceğimi bilmiyorum. Buğulanmış, kocaman camlardan bakıyorum.

İçerisi ağzına kadar dolu. Islak elbiselerden tüten buhar ve içilen sigaralar yüzünden hava, masmavi kesilmiş. Kasiyer kadın yerinde. İyi tanırım onu; benim gibi kızıl saçlıdır, bir karın hastalığı çekiyor. Ayrışan gövdelerin kimi zaman çıkardıkları menekşe kokusunu andıran üzüntülü bir gülüşle orada, etekliklerinin altında çürüyüp duruyor. Tepeden tırnağa titriyorum, o... evet, be-

ni bekleyen oydu. Tezgâhın arkasında, dimdik duruyor, gülümsüyordu. Bu kahvenin içinden bir şey gerilere, pazar gününün dağınık anlarına gidip onları birbirine yapıştırıyor; onlara bir anlam veriyor. Bütün bu günü, burada bitirmek, alnım şu cama dayalı, nar rengi bir perde üzerinde beliren şu incecik yüzü görmek için yaşadım. Her şey durdu, hayatım durdu işte. Şu koca cam, su gibi mavi şu ağır hava, suyun dibindeki şu etli ve beyaz bitki ve kendim, kıpırdamayan dopdolu bir bütün oluşturuyoruz. Mutluyum.

Kendimi yeniden Redoute bulvarında bulduğum zaman içimde acı bir pişmanlıktan başka hiçbir şey kalmamıştı. Şöyle diyordum: "Yeryüzünde şu serüven duygusu kadar bağlı olduğum başka şey yok belki. Ama bu duygu istediği zaman geliyor, sonra hemen kaçıp gidiyor. Gittiği zaman nasıl bomboş kalıyorum! Yoksa, hayatımı boşa harcadığımı anlatmak için mi bu kısa ve alaycı ziyaretleri yapıyor bana?"

Ardımda, kentin içinde, geniş ve dümdüz yollarda, lâmbaların soğuk aydınlığında, yaman bir toplumsal olay can çekişiyordu; pazar gününün bitişiydi bu.

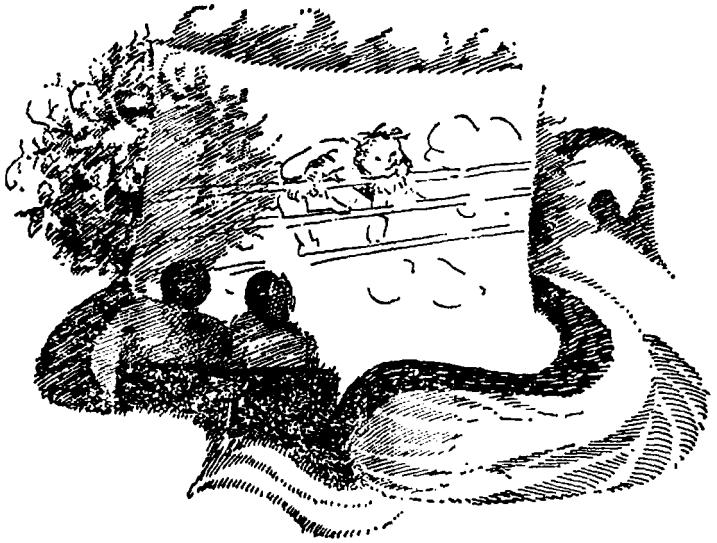
Pazartesi

Dün, şu böbürleniş dolu saçma cümleyi yazabilmişim: "Yalnızdım, ama bir kente yürüyen ordu gibiydim."

Cümleler yaratmak zorunda değilim. Belli durumları açığa çıkarmak için yazıyorum ben. Edebiyattan kaçınmalıyım. Sözcükleri aramadan, çalakalem yazmak gerek.

Dün gece kendimi pek yüce duymuş olmamdan tiksiniyorum asıl. Yirmi yaşındayken kafayı çeker, sonra Descartes gibi bir adam olduğumu ileri sürerdim. Kendimi yücelikle şişirip durduğumu duyardım, ama engel olmazdım buna. Hoşuma giderdi. Ertesi gün, kusmuk dolu bir yatakta uyanmış gibi sıkılırdım. Sarhoşken kustuğum olmaz ama, keşke kussam! Dün akşam sarhoş bile değildim. Bir budala gibi coşturmuşum kendimi. Su gibi saydam, soyut düşüncelerle temizlemeliyim benliğimi.

Şu serüven duygusunun olaylardan gelmediği belli;

kanıtlandı bu. Serüven duygusu, anların ardarda geliş biçimine bağlı. Nasıl olduğunu anlatayım. Zamanın akıp gittiğini, bir anın ötekine, onun bir başkasına götürdüğünü, her anın kaybolup gittiğini, onu durdurmaya kalkmanın boş olduğunu v.b. ansızın hissederiz. O zaman, serüven özelliğini, anların içinde ortaya çıkan olaylara veririz. Yani, biçimin malı olanı öze veririz. Şu durmadan sözü edilen zaman akışını pek gördüğümüz yoktur. Bir kadın görürüz; ihtiyarlayacağını düşünürüz ama ihtiyarladığını görmeyiz. Arasıra kadının ihtiyarladığını görüyoruz gibi gelir bize. İşte serüven duygusu budur.

Yanlış hatırlamıyorsam buna, zamanın geriçevrilmezliği diyorlar. Öyleyse, serüven duygusu, zamanın geriçevrilmezliğinden başka şey olmamalı. Peki öyleyse, bu duygusu niçin her zaman yaşamıyoruz. Yoksa, zamanın geriçevrilmez olmadığı anlar mı var? Her istediğimizi yapabileceğimizi duyduğumuz anlar vardır. Önden gidebilir, geri dönebilirsiniz. Önemi yoktur bunların. Öte yandan, anların sıkıştığı, yeniden başlamamızın olanaksız olduğu ve atağımızın boşa gitmemesi gerektiği zamanlar da vardır.

Anny, zamanın verebileceği her şeyi çekip almasını bilirdi. Ben Aden'de, o Cibuti'de bulunduğumuz sırada, yirmi dört saat için kendisini görmeye gittiğimde, yanından ayrılacağım an'a bir saat kalana kadar çeşitli tatsızlıklar yapardı. Saniyelerin bir bir geçtiğini duymak için bir saat elverişli bir zamandır. O korkunç akşamlardan birini hatırlıyorum: Geceyarısı yanından ayrılmam gerekiyordu. Bir açıkhava sinemasına gitmiştik, umutsuzduk. O da benim kadar umutsuzdu. Ama durumu yöneten oydu. Saat on birde, asıl filim başlayınca, elimi tutup avuçlarında sıktı. Acı bir neşenin içimi kapladığını duydum. Saatime bakmadan onbir olduğunu anladım. O andan sonra dakikaların bir bir aktığını duymaya başladık. O kez, üç ay birbirimizi görmemek üzere ayrılıyorduk. Bir ara, perdeden aydınlık bir imge geçti, ortalık ağardı; başımı çevirince, Anny'nin ağladığını gördüm. Sonra tam saat onikide, elimi iyice sıktıktan sonra bıraktı. Ayağa kalktım. Tek bir söz söylemeden yanından ayrıldım. Güzel bir iş yapmıştı.

Akşam saat 7

Bütün gün çalıştım. Kötü gitmedi. Altı sayfa yazdım, hoşlandım da. Birinci Paul'ün çağıyla ilgili soyut düşünceler üzerinde çalıştığım için zevk duydum. Dünkü coşkunluktan sonra, bugün akşama kadar uslu durdum. Yüreğime başvurmak gerekmiyordu! Ama Rus otokrasisinin temellerini bir bir açarken, bir rahatlık duyuyordum.

Ne var ki, şu Rollebon canımı sıkıyor. Her şeyi bir sırla örtülü. 1804 yılının Ağustos ayında Ukrayna'da ne işi vardı? Yolculuğundan, iyice anlaşılmaz sözcüklerle söz ediyor.

"Gelecek kuşaklar, hiçbir başarının ödüllendiremeyeceği çabalarımın kabaca bir yana itilmek ve ses çıkarılmadan katlanılan küçümsenmelerden daha değerli yanklar bulup bulmayacağı konusunda yargıya varacaktır. Bunlara katlanırken, alaycıları susturacak ve korkutacak kozları elimde bulundurduğum da unutulmamalıdır."

Bundan önce bir kere aldanmıştım. Bouville'e yaptığı

ve hakkında gizli kapaklı ukalâca lâflar ettiği küçük bir yolculuk konusunda olmuştu bu. Söylediklerini ve hareketlerini irdelemek için tam bir ayımı harcamıştım. Oysa bütün yaptığı, yanında çalışan çiftçilerden birinin kızını gebe bırakmak olmuştu. Yoksa Rollebon, kötü bir oyuncudan başka bir şey değil mi?

Şu yalancı ukalâya karşı aksilik etmek geliyor içimden; belki de kızgınlıktan doğuyor bu. Ötekilere yalan söylemesinden hoşlanıyordum. Ama bana aynı biçimde davranmamasını isterdim. Bütün bu ölülerin üstünden, çarşılardaki hırsızlar gibi anlaşabileceğimizi ve onun en sonunda bana gerçeği söyleyeceğini ummuştum. Oysa hiçbir şey söylemedi bana, evet hiçbir şey! Aldattığı Onsekizinci Louis'ye, ya da Aleksandre'a söylediğinden fazlasını söylemedi. Rollebon'un esaslı bir kimse olmasının benim için çok önemi vardır. Hergelenin biri olduğu besbelli. Ama önemli olan küçük bir hergele mi, yoksa büyük bir hergele mi olduğu. Canlı olsa elimi sürmek bile istemeyeceğim birisi uğruna zaman kaybedecek kadar önem vermem tarih araştırmalarına. Rollebon hakkında ne biliyorum? Onun hayatından daha güzel bir hayat tasarlanamaz. Ama o hayatı gerçekten yaşadı mı? Mektupları bunca süslü yazılmış olmasaydı... Ah!.. Nasıl baktığını bilmiş olsaydım. Belki de başını tatlı bir şekilde yana eğiyordu. Ya da kurnazca dik tutuyor ve işaret parmağını burnunun kenarına dayıyordu. Kimi zaman, iki yaldızlı yalan arasında kısa bir öfkeye kapılıyor ama onu hemen bastırıyordu. Ne olursa olsun, Rollebon, bir ölüdür artık. Rollebon'dan geriye kalan bir Strateji Kitabı ile Erdem Üzerine Düşünceler.

Kendimi bıraksam, onu iyice tasarlayabileceğim. Sayısız kurbanlar verdiren alaycılığına rağmen, sığ ve çocuksu bir adam bu. Pek az düşünüyordu, ama her zaman gerekeni tıpatıp yapıyordu. Hergeleliği, saf, kendiliğinden ve hesapsız kitapsız bir hergelelikti. Erdeme karşı duyduğu sevgi kadar içtendi. Kendisine yardım edenlere ve dostlarına hıyanet ettiği zaman, ciddi bir tavırla olaylara dönüyor ve onlardan sonuçlar çıkarıyordu. Kendisinin başkaları üzerinde ve başkalarının kendisi üzerinde hakkı olduğunu bir an aklından bile geçirmemişti. Ha-

yatın kendisine verdiği yeteneklerin gerekçesiz ve nedensiz olduğunu düşünürdü. Her şeye sıkı sıkıya bağlanır, ama kolayca kurtulmasını bilirdi. Ne mektuplarını, ne de kitaplarını kendisi yazmış değildi. Onları parayla yazı yazanlara yazdırmıştı.

Çıkardığım sonuç buysa, Rollebon üzerine bir roman yazmam daha doğru olurdu.

Gece saat 11

Akşam yemeğini Rendez-vous des Cheminots'da yedim. Patron kadın ordaydı. Bu yüzden onunla sırf kibarlık yüzünden yatmak zorunda kaldım. Biraz tiksindiriyor beni. Hem çok beyaz, hem de yeni doğmuş bir bebek gibi kokuyor. Tutkularının en şiddetli anında başımı göğsünün üzerinde sıkıyordu. Güzel bir şey yaptığını sanıyor. Oysa ben, çarşafın altından kasıklarını dalgın bir halde okşayıp duruyordum. Sonra kolum ağırlaştı; M. de Rollebon'u düşünüyordum. Onun hayatıyla ilgili bir roman yazmaktan beni kim alıkoyabilir yani? Kolumu patron kadının gövdesi boyunca aşağıya bıraktım ve ansızın üzerlerinden kocaman kıllı yapraklar sarkan bodur ağaçlarla dolu küçük bir bahçe gördüm. Karıncalar, kırkayaklar ve güveler cirit atıyordu. Daha korkunç hayvanlar da vardı. Bunların gövdeleri, pişmiş güvercinlerin altına konan kızarmış ekmek dilimlerini andırıyordu. Yengeç ayaklarıyla yan yan yürüyorlardı. Koca yapraklar hayvanlarla kaplıydı. Hint incirlerinin ve kaktüslerin ardından parkın Velléda'sı, kasıklarını parmağıyla gösteriyordu. "Bu bahçe kusmuk kokuyor!" diye haykırdım.

Patron kadın: "Sizi uyandırmak istemezdim ama altımdaki çarşaf katlanmış. Sonra Paris trenine yetişecek müşterilere bakmak için aşağıya inmem gerekiyor," dedi.

Mardi gras

Maurice Barrès'i, kıçına vurarak dövdüm. Üç asker arkadaştık. Birimizin yüzünde bir delik vardı. Maurice Bar-

rès yanımıza yaklaşıp şöyle dedi: "Çok güzel!" Sonra hepimize birer küçük menekşe demeti verdi. Kafası delinmiş olan asker: "Bunu nereye sokacağımı bilemiyorum," dedi. Maurice Barrès, askere karşılık verdi: "Kafanızdaki deliğe sokmanız gerekiyor." Asker: "Ben onu senin kıçına sokacağım," diye yanıtladı. Sonra Maurice Barrès'i yatırıp pantalonunu çıkardık. Donunun altından kırmızı bir kardinal elbisesi çıktı. Elbiseyi çıkardık, Maurice Barrès: "Dikkat edin, ayakaltı şeritleri vardır!" diye bağırıyordu. Ama kanatıncaya kadar dövdük onu. Ve kabaetlerinin üzerine menekşe yapraklarıyla süslü bir Deroulède portresi çizdik.

Bir zamandır, düşlerimi sık sık hatırlamaya başladım. Uyurken durmadan sağa sola dönüyor olmalıyım. Çünkü yorganlarımı her sabah yerde buluyorum. Bugün yortu. Ama Bouville'de bunun pek önemi yoktur. Bütün kentte kıyafet değiştirip maske takanların sayısı yüzü geçmez.

Merdivenden inerken patron kadın seslendi:

"Bir mektup var size!"

Mektup varmış. Sonuncu mektup, geçen Mayıs ayında Rouen Kitaplığı yönetmeninden gelmişti. Patron kadın beni çalışma odasına götürdü; sarı renkli, uzun ve şişkin bir zarf verdi. Anny mektup yazmış. Beş yıldır haber almamıştım ondan. Mektup önce Paris'teki eski adresime gitmiş. Üzerinde 1 Şubat tarihi var.

Çıkıyorum. Mektup elimde, açmaya cesaret edemiyorum. Anny mektup kâğıdını değiştirmemiş. Acaba Piccadilly'deki küçük kitapçıdan mı alıyor hâlâ? Saç tuvaletini de değiştirmediğini kesmek istemediği gür sarı saçlarını aynı biçimde taradığını sanıyorum. Yüzünü kurtarmak için aynaların önünde sabırla savaşıp duruyor olmalı. Kendini beğendirmek istediği, ya da ihtiyarlamaktan korktuğu için yapmaz bunu. Anny nasılsa öyle kalmak, değiştirmemek ister. Onda en sevdiğim şey, görünüşünün en önemsiz çizgisine bile gösterdiği o sert ve güçlü bağlılıktı.

Mor mürekkeple (mürekkebini de değiştirmemiş) yazılmış adresin sımsıkı harfleri hâlâ parlıyor:

"Bay Antoine Roquentin"

Zarfların üstünde adımı okumak çok hoşuma gider. Sisler içinde, gülüşlerinden birini yakaladım; gözlerini, yana eğik başını gözümün önüne getirdim. Oturduğum zaman gelir, önüme dikilirdi gülümseyerek. Başım belinin hizasında dururdu. Omuzlarımdan tutup, gergin kollarıyla sarsardı beni.

Mektup ağır. İçinde en az altı sayfa olmalı. Eski oturduğum yerdeki kapıcı kadının kargacık burgacık harfleri şu güzel yazıyı biraz kapamış:

"Printania Oteli - Bouville"

Bu küçük harfler pırıldamıyor.

Zarfı açtığım sırada, *deminki yanılgıdan kurtulmam* beni altı yıl gençleştirdi:

"Anny, zarflarını böyle şişirmek için ne yapar, bilmiyorum. Koca zarfın içinden hiçbir şey çıkmıyor."

Şu andaki gibi, zarfın içinden dörde katlanmış bir kâğıt parçası çıkarmaya çalışırken, 1924 yılı baharında yukardaki cümleyi belki yüz kere söylemişimdir. Zarfın astarı müthiş bir şey; koyu yeşil, üstünde altın rengi yıldızlar var. Kolalanmış kalın bir kumaşı andırıyor. Zarfın ağırlığının dörtte üçü bu astardan geliyor.

Anny, kurşun kalemle şunları yazmış:

"Birkaç gün sonra Paris'ten geçeceğim. Yirmi Şubat günü, Espagne Oteline gelip, beni gör. Lütfen ("Lütfen"i satırın üzerine ekleyip acayip bir çengelle "beni gör"e bitiştirmiş). Seni görmem gerek. Anny."

Meknès'te, ya da Tanca'da gece eve döndüğümde, yatağımın üzerinde kimi zaman bir not buluyordum. "Seni hemen görmek istiyorum." Koşuyordum. Anny, kaşları havada, sanki şaşırmış gibi kapıyı açıyordu bana. Söyleyecek bir şeyi yoktu. Hattâ gelmiş olduğum için kızıyordu bile. Ama bu kez de gideceğim. Belki görmekten kaçınacak beni. Ya da otelin kapısında: "Bu adı taşıyan kimse yok otelimizde" diyecekler. Ama bunu yapacağını sanmam pek. Yalnız, bir hafta sonra düşüncesini değiştirdiğini ve bir başka zaman görüşeceğimizi yazabilir.

Herkes işinin başında. Tatsız tuzsuz bir Mardi gras[1]

1. Mardi gras: Karnavalın son günü (Can Yay.)

başlıyor. Mutilés sokağı, her zaman yağmur yağmadan önceki gibi ıslak odun kokuyor. Bu acayip günleri sevmem. Sinemalar erkenden başlar; okullar kapalıdır, sokaklarda dikkat ettiğiniz zaman hemen kaybolan bayramsı bir hava insanı etkiler durur.

Anny'yi görmeye gideceğim tabii. Ama bu düşüncenin beni neşelendirdiğini söyleyemem. Mektubunu aldığımdan beri içime bir âvârelik çöktü. İyi ki saat oniki. Karnım aç değil. Ama vakit geçirmek için yemek yiyeceğim. Horlogers sokağında, Camille'in lokantasına gidiyorum.

Sessiz bir yer burası. Bütün gece, lâhana haşlamasıyla güveç bulunur. Tiyatrodan çıkanlar buraya uğrarlar. Geceleyin kente varan karnı acıkmış yolculara polisler burasını salık verir. Sekiz mermer masa var. Deri kaplı bir banket duvarlar boyunca uzanıyor. Pas rengi lekelerle kaplı iki ayna. Kapıda ve iki pencerede buzlucamlar var. Tezgâh çukurda. Kenarda da bir salon var. Ama burası çiftler için; içeri girmedim hiç.

"Bana jambonlu bir omlet verin."

Masalara bakan kırmızı yanaklı iri yarı kız, erkeklerle konuşurken gülmeden edemez:

"Veremeyeceğim. Patatesli bir omlet istemez misiniz? Dolap kitli, jambonu çıkaramam. Yalnız patron keser onu zaten."

Bir güveç ısmarlıyorum. Patronun adı Camille. Kabadayı bir adamdır.

Garson kız uzaklaştı. Şu eski ve karanlık yerde yapayalnızım. Cüzdanımda Anny'den bir mektup var. Yapay bir utanç, mektubu yeniden okumaktan alıkoyuyor beni. Cümleleri bir bir hatırlamaya çalışıyorum:

"Sevgili Antoine'ım."

Gülümsüyorum. Anny'in "sevgili Antoine'ım" yazmadığı besbelli.

Altı yıl önceydi. Tokyo'ya gidiyordum. Anlaşarak ayrılmıştık birbirimizden. Ona bir şeyler yazmıştım. "Sevgilim Benim!" diye başlayamıyordum artık. Bütün masumluğumla "Sevgili Anny'im" diye başlamıştım.

Anny: "Senin densizliğine hayran kalıyorum," diye yanıt verdi. "Ben senin sevgili Anny'n değilim ve olmadım. Senin de, benim sevgili Antoine'ım olmadığına inan-

manı isterim. Beni nasıl adlandıracağını bilmiyorsan adlandırma daha iyi."

Mektubu cüzdanımdan çıkarıyorum. "Sevgili Antoine'ım" yazmamış. Mektubun sonunda kibarca sözler de etmemiş. "Seni görmem gerek," diyor yalnızca. Duygularını sezinlememi sağlayacak bir tutamak yok. Bundan yakınacak değilim. Yetkinliğe olan sevgisini görüyorum bu mektupta. Anny, "yetkin anlar" gerçekleştirmek isterdi hep. Durum elverişli değilse, hiçbir şeyden tad almaz olur, gözleri ölü gözlerine döner, ergenlik çağında koca bir kız gibi tembel tembel dolaşırdı. Ya da benimle kavga etmek isterdi:

"Bir burjuva gibi tantanayla sümkürüyor, mendiline öksürüp bundan hoşnut oluyorsun," derdi.

Yanıt vermemek, beklemek gerekiyordu. Birden, farkında olmadan yaptığım bir hareket, sanki bir işaret gibi titretiyordu onu. Yüzündeki o gevşemiş güzelim çizgileri sertleştiriyor ve iğneyle kuyu kazmayı andıran işine başlıyordu. Büyüleyici ve dayanılmaz bir sihirbazdı sanki. Dört bir yanına bakarak şarkılar mırıldanır, gülümseyerek ayağa kalkar, beni omuzlarımdan tutarak sarsmaya gelir ve birkaç dakika, çevresindeki nesnelere emirler verir gibi yapardı. Benden ne beklediğini, hızlı ve alçak bir sesle açıklardı:

"Dinle beni. Biraz çaba göstereceksin değil mi? Geçen seferki budalalığını unutma. Şu an'ın ne kadar güzel olabileceğini görüyorsun sanırım. Gökyüzüne bak. Halının üzerindeki güneş ışınlarının rengine bak! Yeşil elbisem üstümde: makyaj da yapmadım, solgunum. Geriye gidip, karanlığın içinde dur. Ne yapmak gerektiğini anlıyorsun değil mi? Hadi, başla! Ne ahmaksın! Bir şeyler söylesene bana!"

Bu işin başarıya ulaşmasının bana bağlı olduğunu duyuyordum. O an'ın karanlık anlamını ayıklamak, yetkinleştirmek gerekiyordu. Belli hareketlerin yapılması, belli sözlerin söylenmesi zorunluydu. Sorumluluğumun yükü altında eziliyor, gözlerimi faltaşı gibi açıyor, ama bir şey göremiyordum. Anny'nin o an için yarattığı törenler arasında bedelenip duruyor ve onları, kaba ellerimle sanki birer örümcek ağıymış gibi bozuyordum. O zaman Anny,

benden nefret ediyordu.

Onu görmeye gideceğim tabii! Anny'i hâlâ beğeniyor ve derinden seviyorum. Yetkin anlar yaratma oyununda bir başkası Anny'den daha usta ve şanslı olsun isterdim.

"Şu Allahın belâsı saçların her işi bozuyor," derdi. "Kızıl saçlı bir adam ne işe yarar zaten?"

Gülümsüyordu. Önce gözlerini, sonra incecik gövdesini unuttum. Gülüşünü elimden geldiği kadar uzun zaman tuttum aklımda. Üç yıl önce onu da kaybettim. Biraz önce, patron kadının verdiği mektubu alırken, bu gülüş birdenbire geri geldi. Anny'i gülümserken gördüğümü sandım. Bunu yeniden hatırlamaya çalışıyorum. Anny'nin bende uyandırdığı içlenişi yeniden duymam gerek. Bu içleniş orada, yakınımda duruyor. Ortaya çıkmaktan başka istediği yok. Ama gülüş geri gelmiyor, bitti artık. Bomboş ve kupkuru kaldım.

Soğuktan titreyen bir adam içeri giriyor:

"Günaydın!"

Yeşilimsi pardesüsünü çıkarmadan oturdu. Parmaklarını kenetleyip, ince uzun ellerini oğuşturuyor.

"Ne istersiniz?"

Adam irkiliyor. Gözleri tasalı:

"Ne mi? Bir Byrrh verin, suyla."

Garson kız kıpırdamıyor. Aynada sanki uyuyor gibi görünüyor. Gözleri açık aslında. Ama bunlar göz değil, birer yarık. Hep öyledir. Müşterilere hizmet ederken ağırdan alır. İstedikleri şeyleri uzun uzun düşünüp düşlere dalar. Tezgâhın üzerinden alacağı şişeyi, üzerinde kırmızı harfler bulunan beyaz etiketi, bardağa koyacağı ağdalı kara sıvıyı düşünüyor olmalı. Sanki kendisi içecek gibi!

Anny'nin mektubunu yine cüzdanıma koyuyorum. Bu mektup, verebileceği her şeyi verdi bana. Mektuptan hareket ederek, onu eline alıp katlıyarak zarfın içine koymuş olan kadına varamam. Geçmişte kalan bir kimseyi, düşünmek bile elden gelir mi acaba? Birbirimizi sevdiğimiz sürece, en önemsiz yaşantılarımızın, en hafif acılarımızın bile bizden koparak geride kalmasına göz yummamıştık. Sesleri, kokuları, günışığının küçük ayrımlarını, hattâ birbirimize açıklamadığımız düşüncelerimizi bile alıp götürmüştük. Bütün bunlar canlılıklarını yitirmediler. Bugün

bile bize ya acı, ya da sevinç veriyorlar. Bir anı değil; söndürülmez ve yakıcı bir aşk; geriye çekilmek, gölgeye, ya da bir kuytuya sığınmak olanaksız. Üç yıl tek bir an gibi duruyor. Anny'le bu yüzden ayrılmıştık. Bu ağır yükü çekemiyorduk. Ve Anny beni ansızın bıraktığında, üç yıl geçmişin içine gömüldü. Acı bile çekmemiştim. İçim boşalmış gibiydi. Sonra zaman geçmeye başladı ve boşluk genişledi. En sonunda, Saygon'da, Fransa'ya dönmeyi kararlaştırdığım sırada, geçmişten geri kalan her şey (yabancı yüzler, alanlar, büyük ırmaklar boyunca uzanan rıhtımlar) birden ortadan silindi. Geçmişim, uçsuz bucaksız bir delikten başka şey değil artık. Şimdi de tezgâhın yanında düşlere dalan şu siyah korsajlı garson kızla, şu ufak tefek adamcağızdan başka bir şey değil. Hayatımla ilgili olarak bildiğim her şeyi, kitaplardan öğrendim gibime geliyor. Benares Sarayları, Cüzzamlı Kıral taraçası, Java tapınakları ve parçalanmış koca merdivenleri, gözlerimde bir aralık yansımışlar, ama oldukları yerde kalmışlardı. Printania Oteli'nin önünden geçen tramvay, geceleri, camlarına vuran neon ışıklı yazıyı, alıp götürmüyor, bir an aydınlanıp sonra kapkara pencerelerle uzaklaşıp gidiyor.

Şu adam gözünü benden ayırmıyor. Canımı sıkmaya başladı. Kendini önemsettirmek istediği belli. Garson kız istediklerini getirmeye karar verdi sonunda. İri, esmer kolunu tembelce kaldırıp şişeyi tutuyor ve bir bardakla birlikte getiriyor.

"Buyrun bayım."

Adam kibarca: "Bay Achille'dir adım," diyor.

Kız yanıt vermeden bardağı dolduruyor. Adam, birden parmağını burnundan çekip iki elini de masaya dayıyor. Başını arkaya atıyor. Gözleri parıldıyor. Soğuk bir sesle:

"Zavallı kız!" diyor.

Kız şaşırıyor. Ben de şaşırıyorum. Adamın yüzünde anlatılmaz bir anlam var. Sanki bir başkası konuşmuş da şaşırmış gibi. Üçümüz de tedirgin olduk.

Hayalgücünden yoksun olduğu için önce kız kendini toparlıyor. Bay Achille'i küçümseyerek süzüyor. Tek eliyle bay Achille'i olduğu yerden alıp dışarı atabileceğini iyi-

ce biliyor:

"Niçin zavallı bir kızmışım ben?"

Adam duraksıyor. Kıza bakıyor. Çekiniyor gibi. Sonra gülüyor. Yüzünde binlerce kırışık beliriyor. Bileklerini oynatıyor:

"Canı sıkıldı. Ne var sanki? Sözgelişi böyle denir. Kötü niyet yok bunda."

Kız sırtını dönüp, tezgâhın arkasına gidiyor. Adamakıllı alındığı belli. Adam hâlâ gülüyor:

"Hah, ha... Ağzımdan kaçtı, canım. Kızdın mı? Kızmış!" diyor. Bana söyler gibi bir hali var.

Başımı öte yana çeviriyorum. Kadehini kaldırıyor, ama içmek niyetinde değil, bir şey hatırlamak ister gibi, çekingen ve şaşkın bir halde, gözlerini kırpıştırıyor. Kız, masanın arkasında oturup eline bir iş aldı. Gürültü eden yok. Ama bu biraz önceki sessizlik gibi değil. Yağmur başladı işte! Buzlu camlara hafifçe vuruyor. Sokakta hâlâ kıyafet değiştirmiş çocuklar varsa, maskeleri hamur gibi olur bu yağmurda; renkleri birbirine bulaşır.

Kız, lâmbaları yaktı; saat henüz iki, ama hava karanlık olduğu için elindeki işi göremiyor. Tatlı ışık! İnsanlar evlerindedir şimdi; onlar da ışıklarını yakmışlardır. Bir şeyler okur, arasıra pencereden gökyüzüne bakarlar. Onlar için... durum aynı değil. Onlar başka türlü yaşlanmışlardır. Babadan kalma eşyanın, armağanların arasında yaşayıp giderler; mobilyalarının herbiri birer anıdır. Asma saatler, madalyalar, portreler, deniz kabukları, kâğıt-tutacakları, paravanlar, şallar. Dolaplar şişelerle, kumaşlarla, pılı-pırtıyla, gazetelerle doludur. Her şeyi saklamışlardır. Geçmiş, mal sahibinin bir lüksüdür.

Ben geçmişimi nerede saklayacağım? Geçmişinizi cebinizde saklayamazsınız. Onu koyacak bir eviniz olmalı. Gövdemden başka şeyim yok benim. Yapayalnız bir adam, salt gövdesiyle anıları durdurup saklayamaz. Anılar üzerinden geçip gider onun. Ama yakınmamalıyım. Çünkü özgür olmaktan başka şey istememiştim.

Ufak tefek adam, kıpraşıyor, içini çekiyor. Paltosuna iyice sarılmış. Ama arasıra şöyle bir dikeliyor, insanca bir hal alıyor. Onun da geçmişi yok. İyice araştırılsa, artık kendisini görmeye gelmeyen kuzenlerinden birinin

evinde, onu, bir evlenme töreninde, kıvrık bir yaka, kolalı gömlek ve sert bir delikanlı bıyığıyla gösteren bir fotoğraf bulunur. Benim böyle bir fotoğrafım bile kalmamıştır sanırım.

İşte yine bana bakıyor. Bu kez konuşacak. Kaskatı kesildiğimi duyuyorum. Aramızda bir yakınlık duygusu yok. Birbirimize benziyoruz sadece. Benim gibi o da yalnız, ama yalnızlığın içine daha çok batmış. Kendi Bulantısını, ya da ona benzer bir şeyi bekliyor olmalı. Demek, beni tanıyan insanlar var artık. Yüzüme baktıktan sonra, "bu da bizden" diyen kimseler var. Ne var? Benden ne istiyor öyleyse? Birbirimize yardım edemeyeceğimizi bilmesi gerekir. Aileler, anılarının ortasında, evlerinde bulunuyorlar şimdi. Biz de burada, anısız, iki yıkıntıdan başka şey değiliz. Ayağa kalkıp, bana bir söz söylese, yerimden sıçrayacağım.

Kapı büyük bir gürültüyle açılıyor. Gelen, doktor Rogé.

"Hepinize günaydın!"

Gövdesini zorla taşıyan uzun bacaklarının üzerinde yalpalayarak, kuşkucu ve vahşi bir halle içeri giriyor. Pazar günleri, Vézelize birahanesinde sık sık görürüm onu. Ama beni tanımaz. Joinville'li eski öğretmen yardımcıları gibi iridir. Kollar, baldırım gibi; göğüs çevresi yüz on santim, ama ayakta duramaz.

"Jeanne, Jeanne yavrucuğum!"

Koca fötr şapkasını asmak için portmantoya kadar hızla yürüyor. İşini bir yana koyan kız, uykulu bir halle, doktorun empermeyablini[1] çıkarmak için ağır ağır ilerliyor.

"Ne içeceksiniz doktor?"

Doktor, kızı ciddi bir şekilde gözden geçiriyor. Güzel erkek yüzü dediğin böyle olur işte! Yaşantılar ve tutkularla yıpranmış, çökmüş. Ama doktor, hayatı anlamış ve tutkularını yenmesini bilmiştir.

Derin bir sesle: "Ne istediğimi bilmiyorum ki," diyor.

Tam karşımdaki banketin üzerine bıraktı kendini, alnını siliyor. Ayaklarının üzerinde durmak zorunluğundan

---

1. Imperméable: Su geçirmez yağmurluk (Can Yay.)

kurtulunca, rahat ediyor. Yücelik dolu iri siyah gözleri, insanın içine çekingenlik salıyor.

"Ne mi içeceğim? Ne mi içeceğim?.. Bir kalvados içeyim yavrum."

Kız, karşısındaki kocaman, yıpranmış yüzü kıpırdamadan seyrediyor. Düşlere dalmış kız. Ufak tefek adam başını kaldırıp, bir yükten kurtulmuş gibi gülümsüyor. Doğru; bu dev gibi herif bizi kurtardı. İkimizi de avucuna alacak korkunç bir şey gerçekleşecekti yoksa. Rahatça nefes alıyorum, artık insanların arasındayız.

"Benim kalvados geliyor mu?"

Kız kendini toparlayıp uzaklaşıyor. Doktor, kalın kollarını uzatıp masayı kenarlarından tuttu. Bay Achille çok sevinçli; doktorun ilgisini çekmek istiyor. Ama öyle cılız bir gövdesi var ki, banketin üstünde ne kadar debelense gürültü çıkaramıyor.

Kız kalvadosu getirdi. Bir baş işaretiyle, doktora ufak tefek adamı gösteriyor. Doktor Rogé, gövdesini ağır ağır çeviriyor. Boynunu döndürmek elinden gelmez.

"Bak hele! Aşağılık herif, senin burda ne işin var, öl-

medin mi daha?" diyor.

Sonra kıza dönüyor:

"Bunu buraya alıyorsunuz demek?"

Yırtıcı gözlerle bakıyor. Her şeyi yerli yerine koyan, dümdüz bir bakış bu. Açıklıyor:

"Kaçığın biridir bu. Ne yaparsın!"

Şaka ettiğini göstermek zahmetine bile katlanmıyor. Kaçık dediği adamın kızmayacağını, gülümseyeceğini biliyor. Tamam, işte öteki alçakgönüllülükle gülümsemeye başladı. Kaçığın biri! İçi rahat ediyor. Kendi kendine karşı korunduğunu duyuyor. Bugün başına hiçbir şey gelmeyecek. Benim de içime güven doldu. Demek bu adam kaçığın biriydi sadece.

Doktor gülümsüyor, işbirliği yapmak ister gibi bakıyor bana. Boyum bosumdan dolayı, besbelli. Sırtımda bir temiz gömlek de var. Bu yüzden beni alaylarına ortak etmek istiyor.

Gülmüyorum, gösterdiği yakınlığa karşılık da vermiyorum. O zaman, gülümsemesini kesmeksizin, gözbebeklerinin korkunç ateşini üzerime dikiyor. Birkaç saniye, konuşmadan birbirimizi gözden geçiriyoruz. Gözlerini kısarak süzüyor beni. Sınıflandırdığı belli. Kaçıklar sınıfına mı, yoksa hergeleler sınıfına mı koydu acaba?

Başını önce o çevirdi. Yapayalnız, toplumsal değeri olmayan birisinin karşısında yelkenleri suya indirmenin ne değeri var! Bundan söz edilmeye değmez bile! Hemen unutulur bu. Bir sigara sarıp yakıyor, sonra yaşlı kimseler gibi, durağan ve sert gözlerle kıpırdamadan duruyor.

Yüzünde bütün yüce çizgiler var. Alnı baştanbaşa geçen yatay çizgiler, kırışıklar; ağzın iki yanındaki acı kıvrımlar; çene altındaki sarı büklümler. İşte talihli bir adam. Uzaktan görür görmez, acı çekmiş, yaşamış bir adam olduğunu anlarsınız onun. Yüzünü hak ediyor zaten, çünkü geçmişini elde tutmak ve kullanmak konusunda yanlışa düşmez hiç. Geçmişini mumyalamış, kadınların ve delikanlıların kullanabileceği hazır deneyler haline getirmiş.

Bay Achille'in çoktan beri kendini bunca mutlu duymadığı belli. Hayranlıktan ağzı bir karış açık, yanakla-

rını şişirip, Byrrh'ini yudumluyor. Böyle işte! Doktor ona nasıl davranılması gerektiğini biliyor. Nerdeyse zıvanadan çıkacak bir deli karşısında şaşkınlığa düşer mi doktor? Bu herifleri görünce iyice haşlayacaksın; acı sözler söyleyeceksin. İstedikleri budur zaten. Doktor, görmüş geçirmiş adam. Hayatı bunun üzerine kurulmuş. Doktorlar, papazlar, yargıçlar, subaylar böyledir. İnsanı, sanki kendileri yaratmış gibi tanırlar.

Bay Achille hesabına utanıyorum. İkimiz aynı hamurdan olduğumuz için omuz omuza vermemiz gerekirdi. Ama bay Achille, beni bırakıp karşı tarafa geçti. Deney denilen şeye gerçekten inanıyor. Ama benim, ya da kendisinin değil, doktor Rogé'nin deneylerine inanıyor. Biraz önce, bay Achille tedirgindi, yapayalnız olduğunu duyuyordu, şimdi bir yığın benzeri bulunduğunu biliyor. Doktor Rogé, bu adamları tanır; hattâ gerekirse, onların hikâyelerini de anlatır bay Achille'e. Bay Achille, birkaç bayağı kavramın içine sokulabilen önemsiz bir yaratık sadece.

Önemli kişilerin oyununa kurban olduğunu, aldandığını anlatmak isterdim ona. Deney satarak geçinenleri bilirim! Hayatlarını sersemlik ve dalgınlık içinde geçirip durmuşlardır. Sabırsızlanıp evlenmişler, rastgele çocuk yapmışlar, öteki insanlarla kahvelerde, evlenme törenlerinde, cenazelerde karşılaşmışlardır. Arasıra, kargaşalığa kapılıp, başlarına ne geldiğini anlamadan, dobelenip durmuşlardır. Çevrelerinde olup biten her şey, onların görüş alanının dışında başlamış ve sona ermiştir. Upuzun, kara biçimler, uzaklardan gelen olaylar yanlarından geçip gitmiş; onlara bakmak istedikleri an, her şey çoktan sona ermiştir. Kırk yaşına gelince, o minicik inatçılıklarını ve birkaç atasözünü deney diye adlandırmışlardır. Para atılınca bir şeyler veren makinelere dönmüşlerdir. Sol deliğe bir beşlik atınca, yaldızlı kâğıda sarılı kıssalar, sağdakine bir beşlik atınca, dişlere yumuşak karamelâlar gibi yapışan değerli öğütler alırsınız. Ben de böyle bir adam gibi davranıp ahbaplar edinebilir ve yaradanın önünde büyük bir yolcu olduğumu söylemelerini sağlayabilirim. Evet; müslümanlar, çömelerek işerler, Hindistan'daki ebe kadınlar, keten lâpası yerine, tezekte dövülmüş cam kullanırlar. Borneo'da bir kız âdet görünce, evinin damın-

da üç gün ve üç gece geçirir. Venedik'te gondolla yapılan cenaze törenlerini, Seville'deki Kutsal Hafta bayramlarını, Oberammergau'da oynayan Tutku Oyunlarını gördüm. Bütün bunlar bildiklerimin ufacık bir parçası tabii. Bir iskemlenin üzerinde arkaya yaslanıp, neşeyle:

"Sevgili bayan, Jihlava'yı bilir misiniz acaba? 1924 yılında bulunduğum, ilgi çekici küçük bir Moravie kentidir bu..." diye söze başlayabilirim.

Görüp geçirmiş bir kimse olan Mahkeme Başkanı, hikâyem sona erince söze girişerek şöyle der:

"Ne kadar doğru efendim, ne kadar insansal bir şey. Meslek hayatına atıldığım sırada ben de böyle bir olayla karşılaşmıştım. 1902 yılındaydı. Limoges'da yargıç adayı olarak bulunuyordum..."

Ama gençken bu sözlerle adamakıllı canımı sıkmışlardı. Oysa, ailemde bu çeşit adamlar yoktu. Ama, amatörleri unutmamak gerek. Bunlar, kahvelerde başkalarını dinleyen, kâtipler, müstahdemler, satıcılardır. Kırk yaşlarına gelince, bir türlü dışarı dökemedikleri deneylerle şiştiklerini duyarlar. İyi ki çocuk yapmışlardır. Çocukları, deneylerini hemen oracıkta harcamalarına neden olur: Geçmişlerinin boşa gitmediğine, anılarının bir araya gelerek Bilgelik haline ağır ağır dönüştüğüne inandırmak isterler sizi. Kullanışlı geçmiş! Cep geçmişi; güzelim özdeyişlerle dolu, küçücük yaldızlı kitap! "İnanın bana, deneylerime dayanarak konuşuyorum. Bütün bildiğimi, hayattan öğrendim." Hayat onlar için düşünmek sorumluluğunu üzerine alır mı? Bu adamlar, yeniyi eskiyle açıklarlar. Eskiyi de daha eskiyle. Bu bakımdan Lenin'i bir Rus Robespierre'i ve Robespierre'i de bir Fransız Cromwell'i yapan tarihçilere benzerler. Sonunda hiçbir şey anlamazlar... Önemliliklerinin ardında karamsar bir tembellik farkedilir. Önlerinden, gölünüşlerin bir bir geçişini seyreder, esner ve güneş altında yeni bir şey olmadığını düşünürler. "Bir kaçık" —derken, özel olarak hatırlamadığı öteki kaçıkları yarım yamalak düşünüyordu doktor Rogé. Şu anda bay Achille'in yapacağı hiçbir şey bizi şaşırtamaz, çünkü bay Achille bir kaçıktır.

Oysa, hiç de öyle değil, bay Achille korkuyor. Neden korkuyor acaba? Herhangi bir şeyi anlamak istediğimiz

zaman, tek başımıza onun karşısında dururuz, kimse yardım etmez bize. İnsanların tüm geçmişi işe yaramaz olur. Sonra anlamak istediğim şey ortadan kaybolur, onunla birlikte anlamadığımız da silinip gider.

Genel düşünceler daha umut vericidirler. Üstelik deney üstatları hattâ amatörleri bile sonunda hep haklı çıkarlar. Bilgelikleri, elden geldiğince az gürültü etmeyi, az yaşamayı, bir köşede unutulmayı öğütler. En iyi hikâyeleri, cezalara çarptırılmış olan başkalarına benzemez, gözüpek kimselere ilişkindir. Evet, bu işler böyle oluyor. Kimse tersini söyleyemez. Belki bay Achille'in içi rahat değildir. Belki, babasının ya da ablasının öğütlerini tutsaydı şimdi şu duruma düşmüş olmayacağını düşünmektedir. Doktorun konuşmaya hakkı var, hayatını boşa harcamadı o; yararlı bir insan olmasını bildi. Şu ufacık yıkıntının üzerinde durgun ve güçlü bir şekilde yükseliyor. Sanki bir kaya!

Doktor Rogé kalvadosunu içti. İri gövdesi gevşiyor, gözkapakları iniyor. Yüzünü, gözsüz olarak ilk kez görüyorum. Karnaval olduğu için bugün dükkânlarda satılan kâğıttan maskelere benziyor. Yanaklarının pembeliği iğrenç... Birden kavrıyorum gerçeği: bu adam yakında ölecek. Bunu bildiği besbelli, aynaya bakması yeter. Her gün, ölüsüne biraz daha benziyor. Deney dedikleri bu işte. Deneylerin, ölüm koktuğunu sık sık düşünmem de bu yüzdendir; onların son savunmasıdır bu. Doktor buna inanmak; yapayalnız, bomboş, geçmişsiz bir kimse olduğunu, zekâsının körelip, vücudunun çürümeye yüztuttuğunu görmezliğe gelmek, bu korkunç gerçeği örtmek ister. O zaman bunun yerine koyacağı küçücük çılgınlığını kurmaya, onu en kullanışlı hale getirmeye çalışır, yani ilerlemeler gerçekleştirdiğini söyler kendine. Arasıra düşüncesi duraklıyor, kafasında karanlıklar mı beliriyor? Yargılarının gençlikteki hızdan yoksun olmalarındandır bu! Kitaplarda okuduklarını anlamıyor mu? Bu da, artık kitaplarla ilgilenmemesindendir! Kadınla yatmak elinden gelmiyor mu? Olsun, bunu eskiden yapmıştı! Kadınla yatmış olmak, hâlâ yatabilmekten iyidir. Çünkü aradan zaman geçmiş olduğu için insan doğru yargılara varır; karşılaştırmalar yapar, üzerinde düşünür. Böylece, doktor, şu

korkunç ölü yüzünü aynalarda görmeye dayanabilmek için, deneyin, bütün izlerini yüzünde bırakmış olduğuna inanmaya çalışmaktadır.

Doktor hafifçe başını çeviriyor. Gözkapakları açıldı, uykuyla kızarmış gözlerini dikiyor bana. Gülümsüyorum. Bu gülüşün, kendinden saklamak istediği her şeyi ona açıkça göstermesini istiyorum. "Gebereceğimi bilen birisi, işte!" derse kendine gelebilir ancak. Ama gözkapakları yeniden iniyor. Uyuklamaya başladı. Uykusunu gözetlemeyi bay Achille'e bırakıp dışarı çıkıyorum.

Yağmur dindi, hava tatlı, gökyüzü güzelim kara imgeler sürükleyip duruyor. Yetkin bir an yaratabilmek için her şey tamam. Şu imgeleri yansıtabilmek için, Anny olsa, gönüllerimizde küçücük, karanlık gel-gitler yaratırdı. Ama ben fırsatı kullanmasını bilmiyorum. İçim boşalmış ve yatışmış halde, şu kullanılmamış gökyüzü altında, rastgele yürüyorum.

Çarşamba

Korkmamak gerek.

Perşembe

Dört sayfa yazdım. Sonra, uzun bir mutluluk an'ı. Tarihin değeri üzerinde uzun uzadıya düşünmeli. Tiksinmek tehlikesi var. Hayatımı haklı çıkaracak tek şeyin, şu anda, M. de Rollebon olduğunu unutmamak gerek.

Tam bir hafta sonra Anny'i görmeye gideceğim.

Cuma

Redoute bulvarında öylesine yoğun bir sis vardı ki, duvara sürtünerek yürümenin akıllıca bir iş olduğunu

düşündüm. Sağımda, otomobillerin farları önlerinde ıslak bir ışık sürüyüp geçiyorlar; kaldırımın nerede bittiği belli değil. Çevremde insanlar vardı. Ayak seslerini, kimi zaman da mırıltılarını duyuyordum; ama kimseyi görmüyordum. Bir kere, omuzumun hizasından bir kadın başı belirdi, ama sis hemen yuttu onu. Bir kere de, nefes nefese biri yanımdan geçti. Nereye gittiğimi bilmiyordum, dalmıştım. Sakınganlıkla ilerlemek, ayağının ucuyla yeri yoklamak, hattâ ellerini ileriye uzatmak gerekiyordu. Bu hareketler hiç hoşuma gitmiyordu. Ama otele dönmek de istemiyordum; yakalanmıştım bir kere. Yarım saat geçtikten sonra, ta uzakta mavimsi bir buhar gördüm. Oraya yöneldim. Çok geçmeden büyük bir ışığın kıyısına geldim. Tam ortada, ışıklarıyla sisi delip geçen Mably kahvesini tanıdım.

Mably kahvesinde on iki lâmba vardır. Ama yalnız ikisi yakılmıştı, biri kasanın üstünde, öteki tavanda. Kahvenin biricik garsonu beni karanlık bir köşeye sürüklüyor.

"Burası olmaz efendim, temizlik yapıyorum."

Sırtında bir ceket var, yeleksiz, kolalı yakasını takmamış. menekşe rengi çizgili beyaz bir gömlek kiymiş. Esniyor, elleriyle saçlarını tarazlayarak, ters ters bakıyor bana.

"Bir kahveyle birkaç çörek getirin."

Karşılık vermiyor. Gözlerini ovuşturup uzaklaşıyor. Gözlerime kadar karanlık içindeyim, buz gibi bir karanlık. Kaloriferin yanmadığı besbelli.

Kahvede başkaları da var. Balmumu tenli bir kadın, tam karşımda oturmuş. Bluzunu okşamak, ya da siyah renkli şapkasını düzeltmek için elleri durmadan hareket ediyor. Yanında, hiç ses çıkarmadan çöreğini yiyen iri yarı, sarışın bir adam var. Sessizlik dayanılacak gibi değil. Pipomu yakmak istedim, ama kibrit çıtırtısıyla onların dikkatini çekmenin hoş olmayacağını düşündüm.

Telefon çaldı. Kadının elleri bluzuna asılı kaldı. Garson acele etmiyor. Telefonu açmaya gitmeden önce süpürmesini tantanalı bir şekilde bitirdi. "Alo, bay Georges, siz misiniz? Günaydın efendim... Evet bay Georges... Patron burda değil... Evet, nerdeyse iner... Doğru, bu sisli hava-

da... Genel olarak saat sekizde iner... Evet bay Georges, ben ona bildiririm. Güle güle bay Georges."

Sis, gri renkli ağır bir kadife perde gibi abanıyordu camlara. Bir yüz, bir ara cama yapıştı, sonra kayboldu.

Kadın yakarır gibi:

"Ayakkabımı bağlasana," diyor.

Adam başını çevirmeden: "Çözülmemiş ki, diye karşılık veriyor.

Kadın sinirleniyor, elleri bluzunda ve boynunda kocaman örümcekler gibi dolaşıyor.

"Çözüldü, çözüldü, hadi bağla."

Adam dargın bir yüzle eğiliyor, masanın altında kadının ayağına dokunuyor:

"Oldu."

Kadın neşeyle gülümsüyor. Adam, garsonu çağırıyor.

"Borcumuz ne kadar?"

Garson: "Kaç tane çörek var?" diyor.

Onlara bakar görünmemek için gözlerimi çeviriyorum. Biraz sonra, çıtırtılar duruyor; bir etekliğin ucunu ve üzerinde kuru çamurlar bulunan bir çift botu görüyorum. Bunların ardından adamın, sivri burunlu cilâlanmış ayakkabıları görülüyor. Bana doğru geliyorlar, duruyorlar, yarım dönüş yapıyorlar. Adam paltosunu giyiyordu. O sırada kaskatı bir kolun ucunda, bir el, eteklik boyunca aşağı doğru inmeye koyuldu, biraz durakladı, sonra etekliği yokladı.

"Hazır mısın?" dedi adam.

El, açılarak, sağ bot üzerindeki iri bir çamur lekesine dokundu. Sonra gözden kayboldu.

Adam: "Of!" dedi.

Portmantonun yanında duran bir valizi almışlardı. Çıktılar, sis içinde gözden kaybolduklarını gördüm.

Garson kahvemi getirirken: "Sanatçı bunlar," dedi. "Ciné-Palace'da, antraktaki numarayı yapan bunlardır. Kadın gözlerini bağlayıp seyircilerin küçükadlarını ve yaşlarını biliyor. Bugün gidiyorlar. Çünkü program cuma günleri değişir."

Sanatçıların kalktığı masada duran bir çörek tabağını almaya gidiyor.

"İstemez!"

O çörekleri yemek istemiyor canım.

"Elektrikleri söndüreyim. Sabahın dokuzunda tek bir müşteri için iki lâmba yandığını görse, patron çıkışır bana."

Alacakaranlık kahveyi kapladı. Gri ve kahverengiye bulanmış cılız bir aydınlık, yukarki camlardan dökülüyor şimdi.

"Bay Fasquelle'i görmek istiyorum."

Yaşlı kadının içeri girdiğini fark etmemiştim. Buz gibi bir esinti içimi titretiyor.

"Bay Fasquelle daha inmedi."

"Beni bayan Florent gönderdi. Biraz rahatsız. Bugün gelemeyecek."

Bayan Florent, kasada duran kızıl saçlı kadındır.

Yaşlı kadın: "Bu havalar, midesine iyi gelmiyor," diye devam ediyor.

Garson, ciddi bir tavır takınıyor:

"Evet, sis yüzünden... Bay Fasquelle de rahatsızlanır. Aşağı inmemesine şaşıyorum. Demin telefonla aradılar. Her zaman sekizde inerdi."

Yaşlı kadın düşünmeden tavana bakıyor:

"Yukarda mı?"

"Evet, odası orda."

Kadın, sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi, mırıldanarak:

"Ölmüş filân olmasın..." diyor.

Garson adamakıllı kızıyor: "Rica ederim, rica ederim!"

Ölmüş olmasın... Bu düşünce kafamdan şöyle bir geçmişti. Böyle sisli havalarda insan, bu çeşit düşüncelere dalar zaten.

Yaşlı kadın gitti. Ben de öyle yapmalıydım. Burası karanlık ve soğuk. Sis, kapının altından sızıyor, yavaşça yükselerek her şeyi kaplıyordu. Belediye Kitaplığında hem ışık, hem sıcaklık bulabilirdim.

Bir yüz yeniden cama yapışıyor, ağzını burnunu oynatıyor.

Garson öfkeyle: "Dur biraz," diyor. Sonra koşarak dışarı çıkıyor.

Yüz kayboldu, yapayalnız kaldım. Odamdan çıktığım için kızıyorum kendime. Sis, şimdi orayı da kaplamıştır, içeri girmek içime korku salar.

Kasanın arkasında, karanlıkta bir şey çıtırdadı. Özel merdivenin bulunduğu yerden geliyor. Yoksa patron aşağı mı iniyor? Hayır. Kimse görünmedi; basamaklar kendi kendine çıtırdamış. Bay Fasquelle hâlâ uyuyordu. Ya da başımın üstünde cansız yatmaktaydı. Sisli bir sabah yatağında ölü bulundu... İkinci başlık da şu olur: Hiçbir şeyden haberleri olmayan müşteriler kahvede yiyip içiyorlardı...

Acaba hâlâ yatağında mı? Çarşafları yere düşürüp, kafasını döşemeye çarparak yıkılmış olmasın?

Bay Fasquelle'i iyi tanırım; arasıra bana sağlığını sorardı. İriyarı, güleç yüzlü, tertemiz sakallı bir adamdır. Ölmüşse, nedeni kalp krizidir mutlak. Dili ağzından fırlamış, yüzü patlıcan rengini almıştır. Sakalı havada, kıvır kıvır tüyler altında boynu mosmor, yatıyordur.

Özel merdiven karanlık içinde gözden kayboluyor. Parmaklığın tokmağını zar zor görebiliyorum. Bu karanlığı geçmek gerek. Merdiven çıtırdar. Yukarda, oda kapı-

sının önüne gelirim...

Ceset orada, başımın üstünde. Elektrik düğmesini çevirir, iyice anlamak için ılık tenine dokunurum. Dayanamıyorum, yerimden kalkıyorum. Garson beni merdivende yakalarsa bir gürültü duyduğumu söylerim.

Garson, nefes nefese, hızla içeri girdi.

Budala! Üzerime geliyor.

"Borcunuz iki frank."

"Yukardan bir gürültü duydum," diyorum.

"Tabii, vakit epey geç oldu."

"Evet ama bildiğimiz gürültülerden değildi bu. Hırıltıya benziyordu. Sonra boğuk bir ses duyuldu."

Camlarını sis kaplamış şu küçücük karanlık yerde, buna kolayca inanılabilirdi. Adamın gözlerini nasıl açtığını hiç unutmayacağım.

Kalleşlik ederek: 'Çıkıp bakmalısınız," dedim.

"Hayır, olmaz," dedi. "Bana yapmadığını bırakmaz. Saat kaç?"

"On."

"İnmezse, saat on buçukta çıkıp bakarım."

Kapıya doğru ilerledim.

"Gidiyor musunuz? Kalmayacak mısınız?"

"Hayır."

"Bayağı hırıltılar mı duydunuz?"

Çıkarken: "Bilmem," dedim. 'Aklım bu çeşit şeylere takılmıştı, belki bu yüzdendir."

Sis kalkmış biraz. Tournebride sokağına erişmek için acele ediyorum, ışıklarına ihtiyacım var. Ama hayal kırıklığına uğradım. Işık yok değil. Mağazaların vitrinlerinden aşağı akıp duruyor. Ne var ki, bunlar neşeli ışıklar değil. Sis yüzünden bembeyaz kesilmişler, bir duşun suları gibi insanın üzerine dökülüyorlar.

Bir yığın insan var, çoğu kadın. Hizmetçiler, gündelikçi kadınlar, dükkân sahibi kadınlar da var. Hani şu, "alışverişi kendim yaparım, bu daha sağlam," diyen cinsten hanımlar. Camekânların önünde biraz duruyor sonra içeri giriyorlar.

Domuz-kasabı Julien'in önünde durdum. Arada bir, sosisleri ve mantarlı paçaları işaret eden bir el görüyorum; camın ardında, tombul, sarışın bir kız, göğüs bağır

açık, eğilip ölü et parçasını eline alıyor. Buradan beş dakika ilerde, bay Fasquelle, odasında cansız yatıyor.

Çevremde, dayanacak sağlam bir şey; beni düşüncelerimden koruyacak bir sığınak aradım. Böyle bir şey yoktu. Sis ağır ağır dağılmıştı, ama tedirgin edici bir şey sürüklenip duruyordu sokakta. Belki gerçek bir tehlike değildi bu; soluklaşmış, saydamlaşmıştı. Ama sonunda insanın içine korku salan da buydu. Alnımı cama dayadım. Rus usulü hazırlanmış yumurtanın mayonezi üzerinde, koyu kırmızı bir damla gördüm, kandı bu. Sarının üzerindeki bu kırmızı, yüreğimi bulandırıyordu.

Ansızın bir hayal kurdum: Birisi yüzükoyun düşmüştü, kanı tabaklara akıyordu. Yumurta kana belenmişti, tepesindeki domates dilimi fırlamış, yamyassı olmuş; kırmızı üstünde kırmızı. Mayonez biraz akmış. Kan dereciğini iki kola ayıran bir sarı krema birikintisi sanki.

"Amma saçma iş! Kendimi toparlamalıyım. Çalışmak için Kitaplığa gideceğim."

Çalışmak mı? Tek satır bile yazmayacağımı iyice biliyordum. Bir gün daha gitti. Parktan geçerken, her zaman oturduğum sıranın üstünde, kıpırdamayan mavi pelerinli bir adam gördüm. Herifçioğlu üşümüyor.

Okuma salonuna girdiğimde, Autodidacte dışarı çıkıyordu. Yakaladı beni:

"Size teşekkür etmeliyim efendim. Verdiğiniz fotoğraflara bakarak unutulmaz saatler geçirdim."

Onu görünce içimde bir umut doğdu. Belki, iki kişi bugünü daha kolayca geçiririz. Ama Autodidacte ile birlikte sadece görünüşte iki kişi olur insan.

Elindeki kitaba vuruyor: Bir Dinler Tarihi bu.

"Bu geniş sentezi yapmak konusunda Nouçapié'den daha uygun kimse olamazdı. Öyle değil mi efendim?"

Yorgun bir hali vardı, elleri titriyordu.

"Pek iyi görünmüyorsunuz," diyorum.

"Evet efendim haklısınız. Başıma iğrenç bir olay geldi de."

Kitaplık memuru bize doğru yaklaşıyor. Ufak tefek, öfkeli bir Korsikalıdır bu; askeri mızıka şeflerininki gibi bıyıkları vardır. Ayakkabılarını gıcırdatarak, masaların arasında saatlerce dolaşır. Kışın mendillere tükürür durur,

sonra onları sobanın üzerinde kurutur.

Autodidacte yanıma sokuluyor. Nerdeyse soluğunu yüzümde duyacağım.

Bir sır veriyormuş gibi: "Bu adamın önünde hiçbir şey söyleyemem size," diyor. "Lütfetseydiniz..."

"Neyi?"

Kızarıyor. Kalçaları kadınca sallanıyor:

"Beyefendi, ah beyefendi! Peki açıkça söyleyim. Çarşamba günü benimle birlikte öğle yemeğine gelmek lütfunda bulunur musunuz?"

"Sevinerek..."

Kendimi asmaya ne kadar isteğim varsa, onunla yemeğe gitmeyi de o kadar istiyorum.

"Beni mutlu kıldınız," diyor Autodidacte. Sonra hemen ekliyor: "İsterseniz, gelip sizi evden alayım." Birden ortadan kayboluyor. Düşünmek için zaman bırakırsa düşüncemi değiştireceğimden korkuyor herhalde.

Saat on bir buçuk. İkiye çeyrek kalaya kadar çalıştım. Verimsiz bir çalışma. Önümdeki kitaba bakıyordum, ama düşüncem Mably kahvesinden ayrılmıyordu. Bay Fasquelle aşağı indi mi acaba? Aslında onun ölmüş olduğuna pek inanmıyordum, canımı sıkan da buydu. Bu kaypak düşünceden ne kurtulabiliyor, ne de ona inanabiliyordum. Korsikalının ayakkabıları döşemenin üstünde gıcırdayıp duruyordu. Birkaç kere gelip önümde dikildi; benimle konuşmak istiyor gibi bir hali vardı. Ama düşüncesini değiştirip uzaklaşıyordu yeniden.

Saat bire doğru kimse kalmadı. Acıkmamıştım, dışarı çıkmak istemiyordum hiç. Biraz daha çalıştım; sonra birden yerimden sıçradım, sessizliğin altında kalmışım gibi bir duygu kaplamıştı içimi.

Başımı kaldırdım, yapayalnızdım. Korsikalı, kitaplığın kapıcısı olan karısının yanına inmiş olmalıydı. Onun ayak seslerini duymak isterdim. Oysa, sobanın içinde, düşen bir kömürün çıkardığı hafif gürültüyü duydum. İçersini sis kaplamıştı. Ama çoktan kalkmış olan gerçek sis değildi bu. Duvarlardan ve kaldırımlardan yükselen, sokakları hâlâ dolduran öteki sisti. Bu, eşyanın yumuşayışının bir çeşidiydi. Kitaplar yine yerlerindeydi. Abece sırasına göre dizilmişler rafların üzerinde. Kara ya da kah-

verengi sırtları ve etiketleri görülüyor, UP lf.7996 (Genel Kullanım - Fransız Edebiyatı) ya da UP sn (Genel Kullanım - Doğa Bilimleri). Ama... nasıl açıklayacağımı bilemiyorum. Genel olarak, bu tıkız kitaplar, soba, yeşil lâmbalar, koca pencereler ve merdivenlerle birlikte geleceği sınırlarlar. Bu duvarlar arasında kalındıkça, gerçekleşecek olan her olay, sobanın ışığında, ya da solunda gerçekleşecektir. Başını elinde taşıyan Saint Denis bile içeri girse; sağdan girmesi, Fransız Edebiyatına ayrılmış raflar ile kadın okurların masası arasından geçmesi gerekecektir. Yere basmayıp da, yirmi santim yüksekten uçsa bile, kanlı boynu tam üçüncü rafın hizasına gelecektir. Bu nesneler, böylece, hiç olmazsa olasılığın sınırlarını belirliyorlar.

Oysa bugün hiçbir şey belirledikleri yok. Hattâ kendi varlıkları bile sorguya çekilmişe benziyor. Bir andan ötekine geçerken, güçlük çekiyorlar sanki. Okuduğum kitabı avucumda kuvvetle sıkıyordum, ama en güçlü duyum bile körelmiş. Hiçbir şey gerçek değil gibi; birden kaldırılabilecek bir karton dekorun ortasındayım sanki. Dünya, dertop olarak, soluğunu tutarak bekliyordu. Geçen gün, bay Achille'in beklediği gibi, bunalımını, Bulantısı'nı bekliyordu.

Kalktım. Bu gücünü yitirmiş nesnelerin arasında duramıyordum. Pencereden, İmpétraz'ın kellesine bir göz atmaya gittim. Mırıldanıyordum. Her şey olabilir; her şey gelebilir başıma. İnsanların uydurduğu korkunç şeyler değil tabii. Sözgelimi, İmpétraz, birden dans etmeye başlayacak değildi. O başka.

Belki bir saat, belki bir dakika sonra yıkılıp gidecek olan bu sallantılı varlıklara korkuyla bakıyordum. Evet, orada, kimi hayvan türlerinin değişmeyen şekillerini, kimi evrendeki enerji niceliğinin tüm olarak saklandığını açıklayan bu bilgi dolu kitapların arasındaydım; orada, camları, ışığı belli bir oranla yansıtan bir pencerenin önünde ayakta duruyordum. Ne var ki, bunlar sağlam engeller değildi. Dünya, her gün aynı yüzle ortaya çıkıyorsa, bunun nedeni tembelliktir sanırım. Ama bugün, değişmek istiyor sanki. Öyleyse, her şey, evet her şey olabilir.

Kaybedecek vaktim yok; bu tedirginliğin temelinde Mably kahvesindeki olaylar yatıyor. Oraya dönmeli, bay

Fasquelle'i dipdiri karşımda görmeli ve gerekirse sakalına ya da ellerine dokunmalıyım. Belki o zaman kurtulurum.

Pardesümü alıp, acele sırtıma attım; fırlayıp çıktım. Parkı geçerken pelerinli adamın hâlâ aynı yerde olduğunu gördüm. Soğuktan kızarmış kulaklarının arasında koskoca, solgun bir yüzü var.

Mably kahvesi, uzaktan ışık saçıyor, on iki lâmba da yanmış olmalı. Adımlarımı sıklaştırdım; bir an önce bitirmeliydim bu işi. Önce büyük camdan içeri baktım, kimsecikler yoktu. Kasiyer de, garson da yoktu. Bay Fasquelle de yok.

İçeri girmek için büyük bir çaba harcadım. Ama oturmadım. "Garson!" diye seslendim. Kimse karşılık vermedi. Bir masada boş bir fincan. Tabağın içinde bir tek şeker.

"Kimse yok mu?"

Askıda bir manto asılı. Alçak bir masanın üstünde, siyah karton kutular içinde dergiler var. Soluğumu tutarak, çevremi dinliyorum. Özel merdiven hafifçe çıtırdadı. Dışardan, bir vapur düdüğü. Gözlerimi merdivenden ayırmadan, geri geri giderek dışarı çıktım.

Biliyorum, öğleden sonra saat ikide tek tük müşteri olur. Bay Fasquelle gripe yakalanmış; alış-veriş yapsın diye, garsonu dışarı göndermiştir. Belki de, doktor getirsin diye gönderdi. Evet, ama, bay Fasquelle'i görmek gereksinimini duymuştum işte. Tournebride sokağının ağzında, geriye dönüp ıssız ve ışıklı kahveyi tiksintiyle seyrettim. Birinci katın panjurları kapalıydı.

Sınırsız bir korku kapladı içimi. Nereye gittiğimi bilmiyordum. Rıhtım boyunca koştum; Beauvoisis mahallesinin bomboş sokaklarına döndüm; evler, üzgün gözlerle kaçışımı seyrediyorlardı. Boğuntu içinde durmadan tekrarlıyordum: Nereye gitmeli? Nereye gitmeli? Her şey olabilir. Arasıra, yüreğim korkuyla çarparak ansızın geri dönüyordum; neler oluyordu arkamda? Korktuğum belki de arkamda başlayacaktı ve ben döndüğüm zaman iş işten geçecekti artık. Nesnelere baktığım sürece bir şey ortaya çıkmayacaktı. Her şeye bakmaya çalışıyordum; kaldırımlara, evlere, gaz lâmbalarına. Bakışlarım, onları ya-

kalamak ve değişimlerini, tam gerçekleşirken durdurmak için, nesnelerin birinden ötekine hızla gidip geliyordu. Her zamanki doğal halleri yok ama ben, bu bir gaz lâmbasıdır, bu bir çeşmedir deyip duruyor ve bakışımın gücüyle onları günlük görünüşlerine indirmeye çalışıyorum. Yolumun üzerinde, sık sık kahvelere rastladım: Café des Bretons, Bar de la Marine. Duruyor, pembe tül perdelerin önünde, karar veremiyordum. Bu kapalı yerler belki başkaydı. Belki onlar, hâlâ dünkü dünyanın, kıyıda kalmış, unutulmuş bir bölümünü barındırıyorlardı. Ama kapıyı itmek, içeri girmek gerekiyordu. Yapamıyordum bunu; çekip gidiyordum. Evlerin kapıları hepsinden fazla korkutuyordu beni. Kendiliklerinden açılmalarından korkuyordum. Sonunda, sokağın ortasından yürümeye koyuldum.

Ansızın Bassins du Nord'un rıhtımına çıktım: balıkçı kayıkları, küçük yatlar. Ayağımı taşa gömülmüş bir demir halkanın üzerine dayadım. Burada, evlerden ve kapılardan uzakta bir an rahat edecektim. Yer yer kara lekelerle kaplı durgun suyun üzerinde, bir mantar yüzüyordu.

"Ya suyun altında. Suyun altında neler olabileceğini düşünmedin."

Belki de bir hayvan! Yarısı çamura gömülmüş, koca bir kabuk! Bir düzine ayak, çamuru ağır ağır eşeliyor. Hayvan, arasıra şöyle bir kalkıyor. Suyun dibinde bir kıpraşma, bir dalgalanma arıyarak yaklaştım. Kara lekelerin arasında, mantar kıpırdamadan duruyor.

O sırada, sesler duydum. Zamanıydı. Geri dönüp yeniden koşmaya başladım.

Castiglione sokağında, konuşan iki adama yetiştim. Ayak seslerimi duyunca, sapır sapır titreyip, ikisi birden geriye döndüler. Kaygı dolu gözlerle önce bana, sonra herhangi bir şey geliyor mu diye arkama baktıklarını gördüm. Demek onlar da benim gibiydi, demek onlar da korkuyorlardı? Yanlarından geçtiğim sırada bakıştık; nerdeyse konuşacaktık. Ama bakışlarda ansızın bir çekingenlik belirdi; böyle bir günde, her önüne gelenle konuşulmaz.

Kendimi, soluk soluğa, Boulibet sokağında buldum. Zarlar atılmıştı bile. Kitaplığa dönüyordum. Bir roman alacak, okumaya çalışacaktım. Parkın parmaklıkları boyun-

ca ilerlerken, pelerinli adamı yeniden gördüm. Hâlâ bomboş parkta oturuyordu; burnu kulaklarına kadar kızarmıştı.

Kapıyı açacağım sırada, yüzündeki anlam, durdurdu beni. Gözlerini kısıyor ve yüzünde, budalaca tatlı bir gülüş yarım yamalak beliriyordu. Aynı zamanda, bakışlarını, tam önünde bulunan ama göremediğim bir şeye dikmişti. Bakışları öyle sert ve şiddetliydi ki, ansızın dönmekten kendimi alamadım.

Bir ayağı havada, ağzı açık, on yaşlarında bir küçük kız, karşısında, sanki büyülenmiş gibi eşarbını çekiştirerek adamı seyrediyor ve sivri yüzünü ileriye uzatıyordu.

Adam, sanki güzel bir şaka yapacakmış gibi, kendi kendine gülümsüyordu. Birden, elleri, eteği ayaklarına kadar inen pelerininin ceplerinde, yerinden kalktı. Bir iki adım attı; gözlerinin akları göründü. Yere yıkılacak sandım. Ama uykulu bir halde gülümsemeye devam ediyordu.

Birden anladım: Pelerin! Önüne geçmek isterdim bunun. Öksürmem ya da kapıyı itmem yeterdi. Ama küçük kızın yüzündeki anlam, bu kez beni büyülemişti. Korkudan, kaşı gözü gerilmiş, yüreği küt küt atıyor olmalı. Ama faremsi çenesinde güçlü ve kötü bir şey de görüyordum. Bu merak değil, bir çeşit güvenli bekleyişti. Güçsüz hissettim kendimi; dışardaydım, parkın kıyısında, onların minicik dramının karşısındaydım; oysa, onlar isteklerinin karanlık gücüyle birbirlerine kenetlenmişlerdi; bir çifttiler. Soluğumu kesiyorum, adam pelerininin eteklerini açtığı zaman bu çok bilmiş yüzde ne gibi bir anlam belireceğini görmek istiyorum.

Ama kız, birdenbire kendini toparlayıp koşmaya başladı. Pelerinli herif beni görmüştü; yoksa devam edecekti. Bir an yolun ortasında hareketsiz durdu, sonra iki büklüm yürüdü. Pelerini baldırlarına çarpıyordu.

Kapıyı açıp hemen ona yetiştim.

"Hey, baksana," diye seslendim.

Titremeye başladı.

Yanından geçerken, kibarca:

"Kentin üzerinde büyük bir tehlike dolaşıyor," dedim.

Kitaplığa girdim masalardan birinin üzerinde duran Parma Manastırı'nı aldım. Okuyup çevremi unutmaya,

Stendhal'in duru İtalya'sında bir sığınak bulmaya çalışıyordum. Arasıra, kısa sanrılara dalıp unutuyordum kendimi, ama sonra, durmadan boğazını temizleyen ufak tefek bir ihtiyarla, iskemlesinin arkalığına dayanıp düşler kuran bir delikanlının karşısında, bu korkutucu günün içinde yeniden düşüyordum.

Saatler geçiyordu, pencereler kararmıştı. Kitaplığa gelen son kitapları odasında damgalayan Korsikalıyı saymazsak dört kişiydik. Ufak tefek ihtiyar, sarışın delikanlı, üniversiteyi bitirecek bir genç kadın ve ben. Arasıra, içimizden biri, başını kaldırıyor, sanki korkuyormuş gibi ötekilere güvençsizlikle göz atıyordu. Bir ara, ihtiyar gülmeye koyuldu; genç kadının tepeden tırnağa titrediğini gördüm. Ama ihtiyarın elindeki kitabın adını tersinden okudum; güldürücü bir romandı bu.

Yediye on var. Kitaplığın yedide kapandığını birden düşündüm. Bir kere daha kentin içine fırlatılıp atılacaktım. Nereye gidecektim? Ne yapacaktım?

İhtiyar romanını bitirmişti. Ama gitmiyordu. Düzenli ve sert sesler çıkararak, parmağını masaya vuruyordu.

Korsikalı: "Beyler, birazdan kapatıyoruz," dedi.

Delikanlı irkildi; bana şöyle bir baktı. Genç kadın Korsikalıya dönmüştü, sonra kitabını yeniden eline aldı ve okumaya dalmış gibi göründü.

Beş dakika sonra, Korsikalı: "Kapatıyoruz," dedi.

İhtiyar kararsız bir halde başını salladı. Genç kadın, ayağa kalkmaksızın kitabını itti.

Korsikalı şaşırmıştı. Ne yaptığını bilmeden bir iki adım attı, sonra bir elektrik düğmesini çevirdi. Okurların masasındaki lâmbalar söndü. Yalnız ortadaki elektrik yanıyor.

Delikanlı esefle, ağır ağır yerinden kalkıyor. Önemli olan, paltosunu kimin daha uzun zamanda giyeceği. Dışarı çıktığım zaman kadın hâlâ oturuyordu; bir elini kitabının üzerine koymuştu.

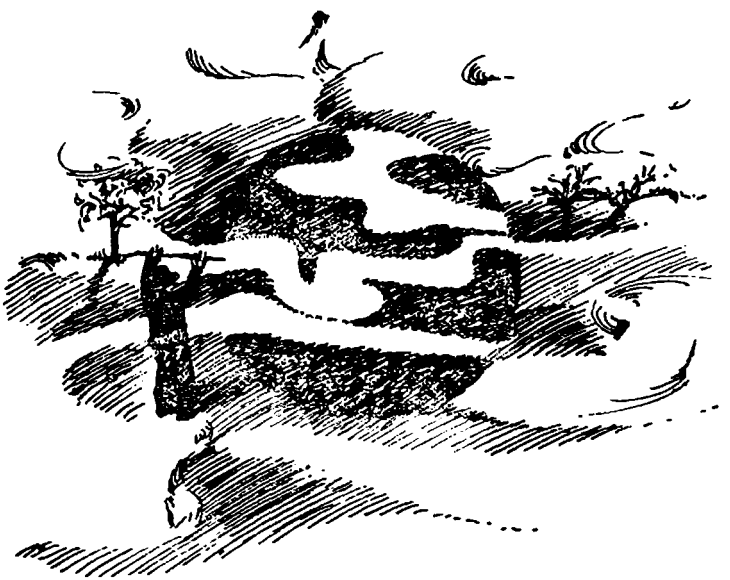
Aşağıda, giriş kapısı, geceye açılıyordu. En önde giden delikanlı döndü, merdivenden ağır ağır indi, holü geçti, eşikte bir an durduktan sonra gecenin içine dalarak gözden kayboldu.

Merdivenin bitimine gelince, başımı kaldırdım. Biraz sonra, ihtiyar, pardesüsünü ilikleyerek okuma salonundan

çıktı. İlk üç basamağı indiği zaman, bütün gücümü toplayıp, gözlerimi kapayarak karanlığa daldım.

Serin bir okşayış duydum yüzümde. Uzakta birisi ıslık çalıyordu. Gözlerimi açtım: yağmur yağıyordu. Tatlı ve durgun bir yağmur. Alan, dört lâmbayla usul usul aydınlanıyordu. Yağmur altında bir taşra alanı. Delikanlı büyük adımlarla ilerliyordu; ıslık çalan oydu. Durumdan habersiz olan öteki iki kişiye, korkusuzca dışarı çıkabileceklerini ve tehlikenin geçmiş olduğunu anlatmak için bağırmak geldi içimden.

Ufak tefek ihtiyar, eşikte göründü. Sıkıntılı bir halde yanağını kaşıdı, sonra ağız dolusu gülümseyip şemsiyesini açtı.

Cumartesi Sabahı

Tatlı bir güneş, bütün gün havanın güzel geçeceğini gösteren hafif bir sis. Kahvaltımı Mably kahvesinde yaptım.

Kasada duran bayan Florent, tatlı tatlı gülümsedi bana.

Oturduğum yerden seslendim:

"Bay Fasquelle hasta mı?"

"Evet, şiddetli bir gripe yakalanmış. Birkaç gün yataktan çıkmaması gerekiyor. Bu sabah kızı, Dunkerque'ten geldi. Ona bakmak için burada kalıyor."

Mektubu alalı beri, Anny'i yeniden göreceğim diye ilk olarak açıktan açığa mutluyum. Altı yıldır neler yaptı acaba? Karşılaştığımız zaman sıkılacak mıyız? Anny, tedirginlik nedir bilmez. Sanki dün yanından ayrılmışım gibi karşılayacak beni. Yeter ki budalalık yapıp da başlangıçta kızdırmayayım onu. Yanına gittiğim zaman elimi uzatmamaya dikkat etmeliyim; bundan tiksinir.

Acaba kaç gün birlikte kalacağız? Belki de Bouville'e getireceğim onu. Burada birkaç saat yaşaması, Printania otelinde bir gece kalması yeter. Ondan sonra her şey değişebilir; bir daha korkmayabilirim.

Öğleden Sonra

Geçen yıl, Bouville müzesini ilk gezişimde Olivier Blévigne'in portresi şaşırtmıştı beni. Oranları mı bozuktu? Yoksa perspektivi mi? Bilmiyorum, ama bir şey tedirgin ediyordu beni; tuvalinde iğreti duruyordu bu milletvekili.

Sonraları, onu sık sık seyretmeye gittim. Ama tedirginliğim geçmedi. Roma ödülünü kazanmış ve altı kere madalya almış Bordurin'in bir desen hatası yapmış olacağını kabul edemiyordum.

Bu öğleden sonra, sahibi savaş sırasında vatana hıyanetten sanık tutulmuş bir şantaj dergisinin, yani **Satirique Bouvillois**'nın koleksiyonunu karıştırırken gerçeği yakaladım. Hemen Kitaplıktan çıkıp, şöyle bir dolaşmak üzere müzeye gittim.

Loş holü hızla geçtim. Beyaz ve siyah renkli zemin taşları üzerinde hiç ses çıkarmadan yürüyordum. Çevremde alçıdan bir kalabalık kollarını büküp duruyordu. Geçerken, iki büyük kapıdan, kırık vazolar, tabaklar; kai-

desinin üzerinde mavi ve sarı renkli bir satir gördüm. Burası, seramiğe ve küçük sanatlara ayrılmış olan Bernard-Palissy salonuydu. Ama seramikten hoşlanmam ben. Bir adam ve karalar giyinmiş bir kadın, bu pişirilmiş nesneleri saygıyla seyrediyorlardı.

Büyük salonun —ya da Bordurin-Renaudas salonu— girişinin üstüne, bilmediğim koca bir tuval asmışlar. Yeni olmalı bu. Richard Séverand imzasını taşıyor. Adı Bekârın Ölümü. Bir devlet bağışı.

Yarı beline kadar çıplak, gövdesi ölülerde olduğu gibi yeşile çalmış olan bekâr, toplanmamış bir yatağın üzerine yığılmıştı. Karmakarışık çarşaflar ve örtüler, uzun zaman cançekiştiğini gösteriyordu. Bay Fasquelle'i düşünerek gülümsedim. Yalnız değildi o, kızı bakıyordu ona. Tuvalde, suratından kötülük akan bir hizmetçi; yani bekârın hem metresi hem hizmetçisi olan bir kadın, bir komodinin gözünü açmış, paraları sayıyordu bile. Açık kalmış bir kapıdan, alt dudağında bir sigara sallanan kasketli bir adamın yarı karanlık içinde belirdiği görülüyordu. Duvarın yanında, bir kedi ilgisizce sütünü içiyordu.

Bu adam yalnız kendisi için yaşamıştı. Hak ettiği acı cezanın sonucu olarak gözlerini kapamak için ölüm döşeğinin başına kimse gelmemişti. Bu resim, beni son bir kere uyarıyordu; vakit vardı henüz, geri dönebilirdim. Ama ileri gidersem şunu aklımdan çıkarmamalıydım: gireceğim salonda, yüzelli portre asılıydı ve aileleri yanında, ya da yetimler okulunda gencecik ölen birkaçı sayılmazsa, bu portrede görülenlerin hiçbiri bekâr olarak; çoluk çocuksuz, vasiyetini bırakmadan ve son din törenleri yapılmadan ölmemişti. O gün her zaman olduğu gibi, Tanrı ve insanlarla uyuşmuş olarak, hakları olan ölümsüz hayatı istemek üzere, yavaşça ölümün içine süzülmüşlerdi.

Çünkü onların her şeye; hayata, çalışmaya, zenginliğe, buyruk vermeye, saygı duyulmaya ve sonunda ölümsüzlüğe hakları olmuştu.

Bir an toparlanıp içeri girdim. Bir müze bekçisi, pencerenin yanında uyukluyordu. Pencerelerden giren sarışın bir ışık, tabloların üzerinde lekeler bırakıyordu. Bu koskoca, dörtköşe salonda, girdiğimi görüp korkarak kaçan bir kediden başka canlı şey yok. Ama yüzelli çift gözün üs-

tüme dikildiğini hissediyordum.

1875 ile 1910 yıllarında, Bouville'in bütün ileri gelenleri, kadın erkek, Renaudas ve Bordurin tarafından canlandırılmış olarak burada bulunuyorlar.

Erkekler, Sainte-Cécile-de-la-Mer'i yapmışlardı. "Bütün iyi niyetli kimseleri güçlü bir topluluk halinde bir araya getirmek, ulusal kalkınışa yardım etmek ve kargaşalık çıkarmak isteyen partileri başarısızlığa uğratmak amacıyla," 1882'de Bouville Tâcir ve Armatörleri Federasyonu'nu kurmuşlardı. Bouville'i, odun ve kömür boşaltılması bakımından en iyi araçlara sahip Fransız ticaret limanı haline getirmişlerdi. Rıhtımların uzaltılıp genişletilmesini de onlar sağlamışlardı. Limana gerekli genişliği vermişler ve sürekli temizlemeler sayesinde, denizin çekilmesi halinde, 10 metre 70 santimlik demirleme derinliği elde etmişlerdi. 1869'da 15000 ton olan ticaret filosu, yirmi yıl içinde onlar sayesinde 50000 tona yükselmişti. İşçi sınıfının en iyi temsilcilerinin yükselmesini kolaylaştırmak konusunda hiçbir fedakârlıktan çekinmeyerek, kendi başlarına, çeşitli teknik ve meslek bilgileri veren merkezler açtılar. Onların ilgisi sayesinde bu merkezler gelişip, yayıldı. 1898 yılında, ünlü doklar grevini başarısızlığa uğratıp 1914'te oğullarını vatan uğruna feda ettiler.

Bu savaşkan insanlara uygun olan karıları da; yardımsever dernekleri, çocuk bakımevleri, ihtiyar kadınlara ve genç kızlara örgü işleri sağlayan kurumlar açtılar. Ama her şeyden önce, onlar birer zevce ve anneydiler. Güzel evlâtlar yetiştirip, Fransa'yı Fransa yapan gelenek saygısını, dini, hak ve ödevlerini onlara öğrettiler.

Portrelerin genel rengi koyu kahverengiye çalıyor. Ağırbaşlılığı sağlamak kaygusuyla canlı renklerden kaçınılmış. İhtiyarların resimlerini yapmaktan hoşlanan Renaudas'ın portrelerinde, kır düşmüş saçların ve favorilerin kara fonlar üzerinde kesin bir biçimde belirdiği görülüyor. Hele el resmi yapmakta herkesi geride bırakıyor. Daha az bilgiç olan Bordurin'de eller pek umursanmıyor, ama takma yakalar ak mermer gibi parlıyor.

Hava çok sıcaktı. Bekçinin hafifçe horladığı duyuluyordu. Duvarlar boyunca şöyle bir bakıyorum; eller ve gözler görüyorum: ötede beride bir ışık lekesi bir yüzü yi-

yordu. Olivier Blévigne'in portresine yönelirken, bir şey durdurdu beni. Duvarın üst tarafından, tacir Pacome duru bakışlarını üzerime dikmişti.

Ayakta, başı hafifçe arkaya atılmış olarak, gri pantalonuna dayadığı elinde bir silindir şapka ve bir çift eldiven tutuyordu. Belli bir hayranlık duymaktan alıkoyamadım kendimi. Hiçbir bayağılık yoktu onda. Eleştirilecek bir yanı da yoktu: küçücük ayaklar, incecik eller, savaşkanlara özgü geniş omuzlar, fanteziyle karışık gösterişsiz bir incelik. Ziyaretçilere, yüzünün buruşuksuz netliğini kibarca sunuyordu; bir gülüşün gölgesi dudaklarının üzerinde salınıyordu bile. Ama gri renkli gözlerinde gülümseyiş yoktu. Elli yaşlarında olmalıydı. Oysa otuz yaşında gibi genç ve tazeydi. Yakışıklıydı.

Onda, bir eksiklik aramaktan vazgeçtim. Ama o, yakamı bırakmadı. Gözlerinde durgun ve değişmez bir yargı gördüm.

Bizi, birbirimizden ayıran gerçeği kavradım birden; onun üzerine düşünebileceklerim ona erişmiyordu; romanlarda görülen ruhbilimden fazlasını yapamamıştım. Oysa, onun yargısı beni bir kılıç gibi biçiyor ve varolma hakkımı bile sorguya çekiyordu. Doğruydu bu. Farkına varmıştım zaten; benim varolmaya hakkım yoktu. Rastgele ortaya çıkmıştım; bir taş, bir bitki, bir mikrop gibi varolup gidiyordum. Hayatım her bakımdan önemsiz mutluluklara yöneliyordu. Kimi zaman neidüğü belirsiz işaretler gönderiyordu; kimi zaman da sonuçsuz bir vızıltıdan başka bir şey duyulmuyordu.

Oysa, Milli Savunma'dan Pacome'un oğlu olan ve bugün ölmüş bulunan şu kusursuz güzel adam, yani Jean Pacome için böyle olmamıştı. Yüreğinin çarpışları ve organlarının boğuk mırıltıları, anlık ve katışıksız küçük haklar gibi ulaşıyordu kulağına. Altmış yıl boyunca, yaşamak hakkını kullanmaktan bir an geri durmamıştı. O güzel gri gözler! Tek bir kuşku bile karartmamıştı onları. Üstelik Pacome bir kere bile aldanmamıştı.

Ödevini; bütün ödevlerini, evlât, koca, baba ve şef olarak ödevlerini yapmaktan geri kalmamıştı. Haklarını da istemekten çekinmemişti. Çocuk olarak, sağlam bir aile hayatı içinde yetiştirilmek; mirasçı olarak lekesiz bir ad

ve iyi bir işe sahip olmak; koca olarak iyi bakılmak, sevgi ve şefkatle karşılanmak; baba olarak saygı görmek; şef olarak tez söz söylenmeden baş eğilmek haklarını da istemişti. Çünkü hak, ödevin öteki yüzünden başka şey değildir. Kazandığı eşsiz başarı (Pacome'lar bugün, Bouville'in en zengin ailesidir) hiçbir zaman şaşırtmamıştı onu. Mutlu olduğunu bir kere bile söylememişti kendine. Bir şeyden tat aldığı zaman kendini kapıp koyvermemiş; "dinleniyorum biraz," demişti, herhalde. Böylece, tat almak da haklarının arasında yer alarak saldırgan boşunalığını kaybetmişti. Solda, mavimsi gri saçlarının hizasından biraz yukarda, bir etajerin üzerinde duran kitaplar gözüme çarptı. Ciltleri çok güzeldi; bunların klâsikler olduğu besbelli. Pacome, geceleri, uyumadan önce, "ihtiyar Montaigne"nden birkaç sayfa ya da Lâtinceden Horace'ın bir şiirini okuyordu kuşkusuz. Arasıra, sırf bilgi edinmek için, bir çağdaş eser de okumuş olmalıydı. Barrès ve Bourget'yi böyle tanımıştı. Biraz sonra elindeki kitabı bir yana koyuyor ve gülümsüyordu. Bakışı, o güzel canlılığını kaybederek dalgınlaşıyordu. "İnsanın ödevini yerine getirmesi hem ne güç, hem ne kolay," diyordu kendi kendine.

Bunun dışında hiçbir zaman dönüp kendine bakmamıştı; bir şefti o.

Duvarlarda asılı başka şefler de vardı. Şeflerden başka bir şey yoktu zaten. Koltuğunda oturan şu bakırçalığı, iri ihtiyar da şefti. Beyaz yeleği, altın rengi saçlarına iyi uymuş. (Ahlâk örnekleri vermek amacıyla yapılmış ve aslına uygunluk tasasıyla dolup taşan bu portrelerde, sanat kaygusu da yer almıştı). İnce uzun elini bir erkek çocuğunun başına koymuş. Atkıyla örtülü dizlerinin üzerinde açık bir kitap duruyordu. Ama bakışları uzaklarda dolaşıyordu. Gençlerin görmediği her şeyi görüyordu o. Portresinin altındaki yaldızlı tahta plâkaya adı yazılıydı. Pacome, Parrottin, ya da Chaigneau olmalı. Adını okumak aklıma gelmedi. Çünkü, ne yakınları, ne şu çocuk ve ne de kendisi için Büyük Baba'dan başka şey değildi. Torununa gelecekteki ödevlerinin genişliğine ilişkin bilgiler vermek zamanının geldiğini düşünürse; kendisinden üçüncü kişi gibi söz ederdi:

"Canım yavrucuğum, gelecek yıl daha çalışkan, daha

uslu olacağını söyle bakayım büyük babaya. Gelecek yıl büyük baba belki burada olmaz."

Hayatının sonunda, çevresindekilere bağışlayıcı iyiliğini saçıp duruyordu. Beni bile görseydi, —ama ben, onun bakışlarına saydam gelirdim— gözlerinde bir iyilik belirir; bir zamanlar benim de büyük annemle büyük babam olduğunu düşünürdü. Büyük baba, hiçbir şey istemiyordu. Bu yaşta istek kalmaz insanda. İçeri girdiği zaman biraz daha yavaş konuşulması; gülümseyişlerde kendisine azıcık farklı şefkat ve saygı gösterilmesi; gelinin arasıra: "Büyükbaba bir tanedir. Hepimizden daha dinç," demesi; büyük babanın, elini başına koyarak torununun öfkelerini yatıştıran biricik kimse olması ve "bu üzüntüleri yatıştırmayı yalnız ben bilirim," diyebilmesi; oğlunun, yılda birkaç kere ince sorular üzerinde kendisine akıl danışması ve huzur içinde, bilgelik dolu sâkin bir hayat sürmesi yeterdi ona. Yaşlı adamın eli torununun buklelerine ancak değiyordu; onu kutsuyordu sanki. Ne düşünüyordu acaba? Her şeyden söz etmek ve her konuda kendisine son sözü söylemek hakkını veren şerefli geçmişini düşünüyordu tabii. Geçen gün düşüncemi sonuna vardırmamıştım aslında. Deney, denilen şey ölüme karşı bir savunma olmaktan fazla bir şeydi; deney, bir haktı; ihtiyarların hakkı.

Koca kılıcıyla, duvarda asılı duran General Aubry de bir şefti. İmpétraz'ın dostu; engin kültürlü Başkan Hébert de öyle. Tam dudağının altında sivri sakalla noktalanmış bitimsiz bir çenesi var; yüzü, simetrik ve upuzun. Gözden kaçan bir ayrımı ortaya koymuş ya da hafifçe geğirirmişçesine esaslı bir itirazda bulunmuş gibi çenesini neşeli bir şekilde ileri uzatmış. Hayallere dalmış gitmiş; elinde bir tüy kalem var: Hey yüce Tanrım! Bu adam da manzumeler yazarak dinleniyordu. Ama gözleri şahin gözünü andırıyor: Tam şef gözü bunlar.

Ya askerler? Salonun tam ortasındaydım; bütün bu ağır başlı bakışlar benim üzerimde toplanıyordu. Ben ne büyükbaba, ne baba, hattâ ne de kocaydım. Oy vermiyordum, ödediğim vergiler önemsizdi; seçmen ya da vergi ödeyen bir kimse olduğumu söyleyip övünemezdim. Yirmi yıllık baş eğmenin bir memura kazandırdığı saygı-

değerlik hakkım bile yoktu. Hayatım, beni gerçekten kaygılandırmaya başlamıştı. Yoksa sadece bir dışgörünüş müydüm ben?

Birden: "Yahu, askerim ben!" dedim kendi kendime. Bu içtenlikle gülmeme yol açtı.

Ellilik bir şişko, kibarca, tatlı tatlı gülümsüyor bana. Renaudas severek resmini yapmıştı onun. Bu biçimli küçücük tombul kulakları, uzun ince parmaklı gerçek bilgin ya da sanatçı ellerini canlandırmak için en yumuşak fırça vuruşları bile yeterli değildi. Adamın yüzünü tanımıyordum; önünden birçok kere geçtiğim halde gözüme çarpmamış olmalı. Tuvale yaklaştım, altında, 'Rémy Parrottin, 1849'da Bouville'de doğdu. Paris Tıp Fakültesinde profesörlük yaptı." yazılıydı.

Doktor Wakefield, bana, Parrottin'den şöyle söz etmişti: "Büyük adama, hayatımda bir kere rastladım. Bu adam Rémy Parrottin'di. 1904 yılının kışında derslerine devam etmiştim. (Doğum konularını incelemek için iki yıl Paris'te kaldığımı biliyorsunuz). Bir şefin ne demek olduğunu bana o gösterdi. Mayasında vardı bu. Bizi sanki büyülüyordu; istese, dünyanın öbür ucuna götürebilirdi. Ama aynı zamanda bir centilmendi. Çok zengindi. Parasının büyük bir kısmını, yoksul öğrencilere yardım etmek için kullanıyordu."

Bu bilim prensi, hakkında ilk kez bilgi edindiğimde, böyle güçlü duygular uyandırmıştı bende. Şu anda önündeydim; bana gülümsüyordu. Gülüşünde öyle bir zekâ, öyle bir uygarlık var ki! Etli gövdesi büyük bir meşin koltuğun çukurunda tembelce dinleniyor. Bu alçakgönüllü bilgin, karşılaştığı kimselerin ezilip büzülmelerine meydan vermezdi. Bakışlarındaki incelik olmasa, onu adamcağızın biri sanabilirdiniz.

Gördüğü saygı ve sevginin nedenini kavramak için uzun boylu düşünmek gerekmiyordu. Her şeyi anladığı, her şey kendisine açıklanabildiği için seviliyordu. Kısacası, Renan'a benziyordu, ama daha da seçkindi. Şöyle konuşanlardan biriydi:

"Sosyalistler mi? Ben onlardan da ileri gidiyorum." Bu tehlikeli yolda ardından gidildiği zaman, korkudan tiril tiril titreyerek aile, vatan, mülkiyet hakkı ve en kut-

sal değerler gibi şeylerin bir yana bırakılması gerekiyordu. Hattâ bir aralık burjuva seçkinlerinin yönetim hakkından bile kuşkulanılıyordu. Ama bir adım daha atınca, ansızın her şey, sağlam nedenler, yani eskiden beri ileri sürülen nedenler üzerinde kusursuz biçimde yeniden kuruluyordu. Geri dönülünce, sosyalistlerin ta arkada minimmacık kaldıkları ve mendillerini sallayarak,

"Bizi beklesenize," diye seslendikleri görülüyordu.

Üstat Parrottin'in, hafifçe gülümseyerek söylediği gibi, "ruhları doğurtmak"tan hoşlandığını Wakefield'den öğrenmiştim. Ruhu genç olduğu için gençlerle ahbaplık ediyordu. Tıp öğrenimini yapan iyi aile çocuklarını sık sık evine çağırırdı. Wakefield, birkaç kere üstadın evine öğle yemeğine gitmişti. Yemekten sonra, sigara salonuna geçiliyordu. Üstat, yeni yeni sigara içen bu öğrencilere yetişkin birer erkekmişler gibi davranıyordu. Pürolar veriyordu onlara. Bir divana uzanır, çevresinde heves dolu öğrenciler, gözleri yarı kapalı bir halde uzun uzun konuşurdu. Anılardan söz eder, hikâyeler anlatır, bunlardan etkili ve derin ahlâk örnekleri çıkarırdı. Bu iyi yetişmiş delikanlılar arasından dikbaşlı biri çıkarsa, Parrottin onunla özel olarak ilgilenirdi. Delikanlıyı konuştururdu; dikkatle dinler; üzerinde düşünmesi için düşünceler ve konular verirdi. Yakınlarının anlayışsızlıklarından bıkmış olan yüce düşüncelerle dolu bu delikanlı, bir gün, üstadın kendisini yalnızca kabul etmesini ister ve çekingenlikten kekeleyerek en içten düşüncelerini; kızgınlıklarını, umutlarını ona açıklardı. Parrottin anlayışla kucaklardı onu. "Anlıyorum sizi, daha ilk görüşümde anlamıştım zaten," derdi. Sonra konuşmaya başlardı. Parrottin, delikanlıdan daha ileriye gider; uzaklaştıkça uzaklaşırdı. Öyle ki, delikanlı onun ardından gelmekte güçlük çekerdi. Bu çeşit birkaç görüşmeden sonra, genç isyankârın durumunda gözle görülür bir düzelme ortaya çıkardı. Delikanlı kendini iyice kavrar, varlığını ailesine bağlayan derin ilişkileri görmeye alışır ve seçkinlerin o güzel görevini anlardı. Parrottin'in adım adım arkasından gelen bu yoldan çıkmış genç, her şeyi anlamış ve pişman olmuş durumda, kendini ansızın Yuva'ya dönmüş bulurdu sonunda. Wakefield: "O, benim iyileştirdiğim vücutlardan daha fazla

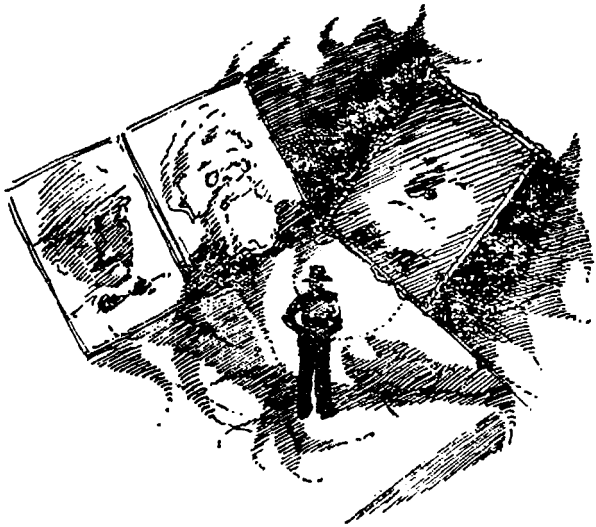
ruhu iyileştirmiştir," derdi sözünü bitirirken.

Rémy Parrottin, uygarca gülümsüyordu. Duraksıyor, durumumu anlamaya çalışıyor. Anlayıp, beni de yavaşça Yuva'ya döndürmek istiyor. Ama korkmadım ondan; ben yoldan çıkmış bir genç değildim. Kırışıksız güzel alnına, küçücük göbeğine, dizinin üzerine koymuş olduğu eline baktım. Gülümseyişine karşılık verip yanından ayrıldım.

S.A.B.'nin başkanı olan kardeşi Jean Parrottin, ellerini, üzeri kâğıtlarla dolu bir masanın kenarlarına dayamıştı; duruşu, ziyaretçilere, toplantının sona ermiş olduğunu anlatıyordu. Olağanüstü bir bakışı vardı. Soyuttu sanki ve katışıksız bir hakla parlıyordu. Parıltılı gözleri, bütün yüzünü kaplayıp bitirmişti. Bu yangının altında, yapışık ve incecik iki dudak gördüm. Mistiklerin dudaklarını andırıyordu. "Çok garip," dedim kendi kendime, "Rémy Parrottin'e benziyor." Büyük üstada döndüm, bu benzerlik bakımından ele alınınca, üstadın tatlı yüzünde neidüğü belirsiz bir çaresizlik ve kuruluğun ansızın ortaya çıktığını gördüm. Jean Parrottin'e döndüm yine.

Bu adam bir düşüncenin yalınçlığını edinmişti. Ondan, geriye yalnız kemikler, cansız etler ve katışıksız Hak kalmıştı. Tam bir büyüleniş diye düşündüm. Hak bir kimseyi ele geçirmesin; kurtuluş diye bir şey yoktur artık. Jean Parrottin, bütün hayatını Hakkını düşünmeye vermişti, başka bir şeye değil. Müzeyi her gezişimde ortaya çıktığını duyduğum hafif başağrısına karşılık, bu adam da, o acı dolu iyi bakılma hakkını şakaklarında duymuş olmalıydı. Onu fazlaca düşündürmek; dikkatini, tatsız gerçeklere, ölebileceğine; başkalarının acılarına çekmek gerekmiyordu. Sokrat'tan beri, birkaç yüce söz söylemenin gelenek haline geldiği ölüm döşeğine uzandığında, amcalarımdan birinin karısına dediği gibi, o da: "Thérèse sana teşekkür etmiyorum, çünkü sen sadece ödevini yaptın," demiştir. Bir insan bu kadar ileri gidince, onu saygıyla selâmlamaktan başka yapacak şey yoktur.

Şaşkın şaşkın seyrettiğim gözleri, artık gitmem gerektiğini, belirtiyordu. Ama gitmedim, açıkça kabalık ettim. Escurial Kitaplığında Philippe II'nin bir tablosunu uzun uzadıya seyrettiğim için, hakla pırıldayan bir yüze dosdoğru bakılınca, bu pırıltının kaybolduğunu ve yerini

küllü bir kalıntının aldığını biliyordum. Beni ilgilendiren bu kalıntıydı.

Parrottin iyi dayanıyordu. Ama birden bakışı söndü, tablo karardı. Ne kalmıştı geriye? Kör gözler, ölü bir yılan gibi ipince ağız ve yanaklar. Solgun ve değirmi çocuk yanakları, tuvalin üzerinde yayılıp duruyordu. S.A.B.'nin memurları böyle bir şeyden kuşkulanınamışlardı hiç. Çünkü Parrottin'in bürosunda gerektiği kadar uzun zaman kalamıyorlardı. İçeri girdiklerinde, o korkunç bakış bir duvar gibi yükseliyordu önlerinde. Yumuşak ve beyaz yanaklar, bu bakışın ardında saklanmışlardı. Karısı acaba kaç yıl sonra farketmişti onları? İki yıl? Beş yıl? Bir gün, kocası yanında yatarken ve burnu bir ay ışınıyla aydınlanmışken ya da sıcak bastırdığı sırada, çenesinin üzerinde bir güneş birikintisi, bir koltukta arkaya kaykılmış, zorlukla sindirim yaparken, ona dosdoğru bakabilmiş ve o zaman bu et yığını; zavallı, şişmiş, salyalı ve müstehcen görünmüştü ona. İşte bu olaydan sonra, bayan Parrottin'in komutayı ele aldığından kuşku duyulamazdı.

Bir iki adım geriledim. Bir bakışta, bütün bu büyük kişilikleri, Pacome'u, başkan Hébert'i, Parrottin'leri, ge-

neral Aubry'i gözden geçirdim. Silindir şapka giymişler, pazar günleri, Sainte-Cécile'i düşünde görmüş olan bayan Gratien ile, yani belediye başkanının karısıyla Tournebride sokağında karşılaşmışlardı. Bu bayanı, sırrı bugün kaybolmuş olan kandilli temennalarla selâmlıyorlardı.

Resimleri asıllarına tıpatıp uygun olarak yapılmıştı ama, fırçanın etkisi insan yüzlerinin o sır dolu zavallılığını onların yüzlerinden silmişti. En yumuşak yüzler bile birer fayans gibi duruyordu. Onlarla, ağaçlar ve hayvanlar, toprak ya da su tasarımları arasında bir benzerlik bulmaya boşuna çalışıyordum. Yaşadıkları sürece buna gereksinimleri olmamıştı, tabii. Ama gelecek kuşaklara kalacakları sırada, Bouville'in çevresinde, denizi ve tarlaları temizleme, kazma ve sulama yoluyla başkalaşıma uğrattıkları gibi, aynı işler yüzlerinde de ustaca yapılsın diye kendilerini ünlü bir ressamın eline bırakmışlardı. Böylece Renaudas ve Bourdin'in katılmasıyla bütün Doğayı, hem dışlarındaki, hem de kendilerindeki Doğayı buyrukları altına almışlardı. Bu karanlık resimler, bana tek süs olarak, insanın en güzel kazancıyla, yani İnsan ve Yurttaş Hakları buketiyle bezenmiş ve insan tarafından düşünülmüş insanı gösteriyordu. İnsan çağına içtenlikle hayran oluyordum.

Bir bayla bir bayan içeri girdi. Siyahlar giyinmişlerdi. Ezilip büzülüyorlardı. Büyülenmiş gibi eşikte durdular; adam hemen şapkasını çıkardı.

İyice heyecanlanmış olan bayan: "Ah!" dedi.

Adam kendini daha çabuk toparladı. Saygılı bir halle: "Bütün bir çağ burda!" dedi.

"Evet, benim büyükannemin çağı bu," diye karşılık verdi kadın.

Bir iki adım atınca, Jean Parrottin'in bakışlarıyla karşılaştılar. Kadın ağzı açık duruyordu; adam gurursuz, alçakgönüllü bir kimseye benziyordu. Pusturucu bakışları ve kısa kesilen görüşmeleri yakından biliyordu herhalde. Karısının kolundan hafifçe çekti.

"Şuna bak," dedi.

Rémy Parrottin'in gülümseyişi, alçakgönüllülerin içini her zaman rahat ettirmişti. Kadın yaklaştı ve dikkatle okumaya koyuldu.

"Rémy Parrottin'in portresi. 1849'da Bouville'de doğdu. Paris Tıp Fakültesinde profesörlük yaptı. Renaudas'ın yapıtı."

"Bilimler Akademisinden Parrottin'in resmini Enstitü'den Renaudas yapmış. Tarihten bir yaprak."

Kadın başını salladı, sonra Büyük Üstada baktı.

"Ne kadar hoş bir adam. Gözlerinden zekâ fışkırıyor," dedi.

Kocası geniş bir hareket yaparak alçakgönüllülükle: "Bouville'i Bouville yapan bunlar işte," dedi.

Kadın içlenmişti: "Hepsini bir araya koymakla iyi etmişler."

Bu koca salonda manevra yapan üç asker gibiydik. Ses çıkarmadan, saygıyla gülümseyip duran adam, bana tedirginlikle baktı ve gülümsemesini kesti. Geri dönüp, Oliver Blévigne'in portresinin karşısına gittim. Tatlı bir neşe doldurdu içimi; evet, haklıydım. Gerçekten eğlenceli bir şeydi bu.

Kadın bana yaklaştı.

Birden cesaretlenmiş gibi: "Gaston, gelsene buraya!" dedi.

Adam bize doğru geldi.

"Bu adamın adını alan bir sokak da var. Olivier Blévigne sokağı. Hani şu, Jouxtebouville'e gelmeden önce Coteau Vert'e çıkan sokak."

Biraz sonra ekledi:

"Ceçimsiz bir kimseye benziyor."

"Doğru! Tam, menfi ruhlulara göre!"

Bu söz, bana söylenmişti. Adam benden yana göz ucuyla bakıp, kendini beğenmiş, ince eler sık dokur biri gibi gürültüyle gülmeye başladı bu kez. Olivier Blévigne kendiydi sanki.

Olivier Blévigne gülmüyordu ama. Kasılmış çenesini ve sipsivri ademelmasını bize doğru uzatıyordu.

Bir an sessizlik ve kendini kaybetmişlik içinde geçti.

"Nerdeyse konuşacak," dedi kadın.

Kocası kibarca açıkladı:

"Büyük bir pamuk taciriydi. Sonra politikaya atıldı. Milletvekili oldu."

Bunu ben de biliyordum. İki yıl önce, hakkında bilgi

edinmek için, papaz Morellet'nin, "Bouville'in büyük adamlarının küçük sözlüğü" adındaki kitabına bakmış, orada yazılanları not etmiştim.

"Öncekinin oğlu Blévigne Olivier-Martial, Bouville'de 1849'da doğdu ve yine Bouville'de 1908'de öldü. Paris'te hukuk okuyarak, 1871'de üniversiteyi bitirdi. Birçok Paris'li gibi kendisini de, Millet Meclisinin koruyuculuğunda, Versailles'a sığınmak zorunda bırakmış olan Komün ayaklanmasının iyice etkisinde kaldığı için, gençlerin eğlenceden başka şey düşünmedikleri yaşta, 'hayatını, düzenin yeniden kurulması uğruna harcamaya' adadı. Sözünü tutarak, kentimize döner dönmez, uzun yıllar boyunca, her akşam Bouville'in belli başlı tacir ve armatörlerini bir araya getiren ünlü Düzen Kulübü'nü kurdu. İçine girilmesi Jockey Kulüb'den daha zor olduğu şaka olarak söylenen bu aristokratlar kulübü, büyük ticaret limanımızın geleceği üzerinde 1908 yılına kadar önemli bir rol oynadı. Olivier Blévigne, 1880 yılında, tacir Charles Pâcome'un (şu ada bak) küçük kızı Marie-Louise Pacome ile evlendi ve kayınbabası ölünce Pacome-Blévigne ve oğulları firmasını kurdu. Biraz sonra politikaya atılarak milletvekilliğine adaylığını koydu.

"Ünlü bir nutkunda şöyle diyordu: "Ülkemizi, öldürücü bir hastalık yiyip bitiriyor. Yani yönetici sınıf artık yöneticilik etmek istemiyor. Aileleri, öğrenimleri ve deneyleri dolayısıyla iktidara en yatkın kimseler baş eğmek ve bezginlik yüzünden bu işten yüzçevirirlerse, ülkeyi kim yönetecek efendiler? Her zaman söyledim: Yönetmek, seçkinlerin bir hakkı değil, temel ödevidir. Efendiler, rica ederim, otorite ilkesini yeniden kuralım."

"4 Ekim 1885'te ilk turda seçilmiş, daha sonra sürekli olarak seçimleri kazanmıştı. Enerjik ve acı bir şekilde konuşarak çeşitli parlak nutuklar vermişti. Korkunç 1898 grevi patlak verdiği sırada Paris'te bulunuyordu. Hemen Bouville'e gelerek karşıkoyma hareketinin başına geçti. Grevcilerle görüşmeye ön ayak oldu. Geniş bir uzlaşma anlayışına dayanan bu görüşmeler, Jouxtebouville ayaklanmasından ötürü yarıda kaldı. Askeri kuvvetlerin gereğince işe karışmalarının ortalığı yatıştırdığı bilinmektedir.

"Bir 'şef yapmak' istediği oğlu genç Politeknik Okulu öğrencisi Octave'ın erken ölümü, Olivier Blévigne'yi feci şekilde sarstı. Bu acıdan kurtulamayıp iki yıl sonra 1908 Şubatında öldü.

"Derlenmiş nutukları: Manevi Güçler (1894. Tükenmiştir). Cezalandırma Hakkı (1900: bu nutukların hepsi Dreyfüs olayıyla ilgilidir. Tükenmiştir). İrade (1902. Tükenmiştir). Ölümünden sonra, son nutukları ve yakınlarına yazdığı birkaç mektup Labor İmprobus (1910, Plon) adı altında toplanmıştır. Resimbilim: Olivier Blévigne'in, Bordurin tarafından yapılmış güzel bir portresi Bouville müzesinde bulunmaktadır."

Güzel bir portre! Oyle olsun! Olivier Blévigne'in küçük siyah bıyıkları vardı. Zeytin rengine çalan yüzüyle Maurice Barrès'e biraz benziyordu. Birbirlerini tanıdıklarından kuşku duyulamaz; aynı mecliste bulunmuşlardı. Ama Bouville milletvekilinde, Yurtseverler Topluluğu başkanındaki gevşeklik yoktu. Kazık gibi dimdikti ve tuvalin içinden, kutusundan çıkan bir yaylı oyuncak şeytan gibi fırlıyordu. Gözleri kıvılcımlı, gözbebekleri kara, akları kızarmıştı. Ufacık etli dudaklarını sımsıkı kapamış, sağ elini göğsüne bastırmıştı.

Bu portre, amma da canımı sıkıyordu! Blévigne bana, kimi zaman çok iri, kimi zaman çok ufak tefek görünmüştü. Ama bugün işin iç yüzünü biliyordum.

Satirique Bouvillois'yi karıştırırken, gerçeği öğrenmiştim. Derginin 6 Kasım 1905 tarihli sayısı baştan başa Blévigne ile ilgiliydi. Kapakta, Blévigne, Rahip Combes'un yelesine asılı minicik bir yaratık gibi gösterilmişti. Resmin altında şu yazı vardı: Aslanın Biti. Daha birinci sayfadan her şey anlaşılıyordu. Olivier Blévigne'in boyu bir metre elli üç santimdi. Boyunun kısalığıyla ve Meclisteki Milletvekillerini birçok kereler katılta katılta güldüren çatlak sesiyle, alay ediyorlardı. Ayakkabılarının içine kauçuk parçaları koymakla suçluyorlardı onu. Oysa, Pacome'ların kızı bayan Blévigne, at gibiydi. Dergi yazarı: "Karısı insanın yarısıdır derler. Ama onun yarısı, tam iki misli," diyordu.

Bir elli üç! Evet öyle; Bordurin, kıskanç bir titizlikle, onun çevresini, boyunu küçültmek tehlikesi göstermeyen

nesnelerle çevirmişti: Bir puf, alçak bir koltuk, üzerinde birkaç küçük kitap bulunan bir acem masası. Ama Bordurin onu, hemen yanında duran Jean Parrottin kadar büyük çizmişti. Tuvallerin boyutları da aynıydı. Bu yüzden, birinde bulunan alçak masa, ötekinde koskoca masa kadar büyük gösterilmişti ve alçacık puf, karşılaştırma yapılınca, Parrottin'in omuzuna geliyordu. Göz, bu iki portre arasında kendiliğinden bir karşılaştırma yapıyordu; duyduğum tedirginlik bundan ötürüydü.

Gülmek gelmişti içimden. Bir elli üç! Blévigne ile konuşmak isteseydim eğilmek ya da dizlerimi bükmek zorunda kalacaktım. Burnunu böyle şiddetle havaya kaldırmasına şaşmıyordum artık. Bu boyda insanların yazgısı, başlarının birkaç santim üstünde belirlenir hep.

Sanatın, insanı hayran bırakan bir gücü var. Şu çatlak sesli küçümen adamdan, geleceğin insanlarına, tehdit eden bir yüz, yüce bir hareket ve kanlı boğa gözleri kalacak yalnız. Komünden korkmuş öğrenciyi, ufak tefek öfkeli milletvekilini ölüm silip götürmüş. Ama Bordurin sayesinde, Düzen Kulübü başkanı, "Manevi Güçler" yazarı ölümsüzlüğe kavuşmuş.

"Zavallı öğrenci!"

Kadın hafifçe haykırmıştı: "Bir öncekinin oğlu" Octace Blévigne'in portresinin altında saygılı bir elin yazdıklarını okumuştu.

"1904'te Politeknik'te öldü."

"Ölmüş! Arondel gibi o da ölmüş. Zeki bir delikanlıya benziyor. Annesi kimbilir ne kadar üzülmüştür! Bu büyük okullar çok zordur zaten. Uykuda bile kafaları çalışır çocukların. Şu iki köşeli şapkaları severim. Ne kadar biçimli değil mi? Bunlara 'casoar' denmez mi?"

"Hayır, casoar'ı Saint-Cyr öğrencileri giyer."

Genç yaşta ölmüş Politeknik öğrencisini ben de seyretmeye koyuldum. Balmumu gibi teni ve düşük bıyıkları, yakında öleceğini düşündürmeye yeterdi herhalde. Alın yazısını önceden bilmiş olmalı, duru gözlerinde geleceği gören bir boyun eğme beliriyordu. Ama başını yükseklerde tutuyordu. Bu üniformanın içinde Fransız Ordusunu temsil ediyordu.

Tu Marcellus eris! Manibus date lilia plenis...

Kopmuş bir gül; ölmüş bir Politeknik öğrencisi! Bundan daha hüzün dolu bir şey olabilir mi?

Uzun galeriyi ağır ağır geçtim. Alaca karanlıkta beliren seçkin yüzleri, durmaksızın selâmladım. Ticaret Mahkemesi Başkanı bay Bossoire; bağımsız Bouville limanı yönetim kurulu başkanı bay Faby; tacir bay Boulange, ailesiyle birlikte; Bouville belediye başkanı bay Rannequin, Fransa'nın, Bouville'de doğmuş olan Amerika büyükelçisi ve şair M. de Lucien; vali kıyafetinde bilinmedik biri; Yetimler Evi'nin yöneticisi Mère Sainte-Marie-Louise; bay ve bayan Théréson; Meslek Kurulu Başkanı bay Thiboust-Gouron; İnscription Maritime'in başlıca yöneticisi bay Bobot; bay Brion, Minette, Grelot, Lefebvre; Dr. ve bayan Pain; oğlu Pierre, Bordurin tarafından portresi yapılmış olan Bordurin'in kendi resmi. Soğuk ve duru bakışlar; incecik yüz çizgileri ve ağızlar. Bay Boulange, kapı gibi ve sabırlıydı; Mère Sainte-Marie-Louise'de çalışkan bir dindarlık görülürdü. Bay Thiboust-Gouron, başkasına olduğu gibi kendine de sert davranırdı. Bayan Théréson, üstesinden gelinmez bir hastalığa karşı cesurca savaşıyordu. Yorgun ağzı, çektiği acıları dile getiriyordu. Ama bu dindar kadın, "Acı çekiyorum," dememişti hiç. Yenik düşmüyordu; yemek listeleri hazırlıyor ve iyiliksever derneklere yöneticilik yapıyordu. Kimi zaman, bir söz söylediği sırada, gözkapaklarını yavaşça kapatıyor ve hayatın, yüzünden uçup gittiği görülüyordu. Bu baygınlık birkaç saniyeden fazla sürmüyor; biraz sonra, bayan Théréson gözlerini açıyor; sözüne kaldığı yerden devam ediyordu. İş Verme Kurumunun salonunda bulunanlar bunu görünce: "Zavallı bayan Théréson, şikâyet nedir bilmez!" diye fısıldaşıyorlardı.

Bordurin-Renaudas salonunu baştan başa geçtim. Geri döndüm. Küçücük, renkli tapınakları içinde incelikten nerdeyse kopacak olan güzel zambaklar; hoşça kalın! Gururumuz ve yaşama nedenimiz olan güzel zambaklar, hoşça kalın! Hoşça kalın Kodoşlar!

Rollebon'la ilgili kitabımı yazmıyorum artık; bu iş bitti, artık yazamam onu. Hayatımı ne yapacağım şimdi?

Saat üçtü. Masamın başına geçmiştim, Moskova'da çalmış olduğum mektupları yanıma koymuştum; yazıyordum.

"En korkunç söylentilerin yayılmasını sağlamak için her şey yapılmıştı. 13 Eylülde, yeğenine, vasiyetnamesini hazırlamış olduğunu yazdığına göre, M. de Rollebon'un bu dalavereye bile bile kendini bırakmış olması gerekiyordu."

Marquis buradaydı, onu, tarihsel varoluşun içine kesin olarak yerleştirmeyi beklerken, hayatımı kendisine ödünç veriyordum. Midemin çukurunda bir hafif sıcaklık gibi duyuyordum onu.

İleri sürdüğüm düşünceye yöneltilebilecek bir itiraz, ansızın aklıma geldi. Şöyle denebilirdi: Rollebon, yeğenine karşı içtenlikli davranmıyordu. Hazırlanmış olan plân başarısızlığa uğrayacak olursa, yeğenini savunma tanığı olarak kullanmak istiyordu. Kendini masum göstermek için bu vasiyetname hikâyesini uydurmuş olabilirdi.

Önemsiz bir itirazdı bu; kolaylıkla karşılanabilirdi. Ama beni hüzünlü düşüncelere salmaya yetti. Birden, Chez Camille'deki şişman garson kızı, bay Achille'in bitkin yüzünü, şu anda içinde bırakılmış ve unutulmuş bulunduğumu kesinlikle duyduğum salonu yeniden gördüm. Yorgunluk içinde, şöyle dedim:

"Kendi geçmişimi elimde tutamamış olan ben, bir başkasının geçmişini kurtaracağımı nasıl umabilirim?"

Kalemi elime alıp yeniden bir şeyler yazmaya çabaladım. Geçmiş, şimdi ve dünya üzerine çeşitli düşüncelere dalmaktan bıkmıştım artık. Bir tek şey istiyordum yalnız. Kitabımı rahatça bitirmemi hiçbir şey engellemesin istiyordum.

Ama beyaz sayfalara bakar bakmaz durakladım. Kâğıtların görünüşü duraklatmıştı beni. Kalemim elimde, bu göz kamaştırıcı kâğıdı seyretmeye koyuldum. Öylesine sert ve uzağı görücü; öylesine burada bulunan bir şeydi ki! Şimdi'den başka bir şey yoktu onda. Üzerine biraz

önce yazdığım sözcükler kurumamıştı daha, ama artık benim olmaktan çıkmıştılar.

"En korkunç söylentilerin yayılmasını sağlamak için her şey yapılmıştı..."

Bu cümleyi ben düşünmüştüm; başlangıçta, benden bir parça gibiydi. Oysa şimdi, kâğıdın üzerinde yer almıştı; bana karşı duruyordu. Artık tanımıyordum onu. Onu yeniden düşünmek bile elimden gelmiyordu. Orada karşımdaydı; kaynağını gösteren bir belirtiyi aramam boşunaydı. Bir başkası yazmış olabilirdi onu. Ama ben, evet ben onu yazmış olduğumdan emin değildim. Harfler artık parıldamıyordu; kurumuştu. Bu da kaybolmuştu. Geçici parlayışlarından bir şey kalmamıştı geriye.

Çevreme kaygulu gözlerle baktım; şimdi'den başka tek şey yoktu. Şimdi'leri içinde kabuk bağlamış, hafif ve sağlam mobilyalar; bir masa, bir yatak, bir aynalı dolap ve... ben. (Şimdi'nin gerçek özü kendini açığa vuruyordu. Şimdi varolandı, şimdi olmayan hiçbir şey varoluşmuyordu. Geçmiş varolan bir şey değildi. Hem de hiç değildi. Ne eşyada hattâ ne de düşüncemde varoluşmuyordu. Kendi geçmişimin benden kaçmış olduğunu çoktan beri anlamıştım. Ama benim alanımın dışına kaçmış olduğuna inanmıştım. Benim gözümde geçmiş, bir çeşit emekliye çıkarma; bir başka varoluşma biçimi, bir tatil ve hareketsizlikti. İşi biten her olay, kendi kendine bir kutunun içine usulca giriyor ve bir fahri olay niteliği alıyordu. Hiçliği düşünmek bu kadar zordur işte. Ama şimdi anladım, eşyanın, görünüşünü aşan bir varlığı yok. Onların ardında... hiçbir şey yok.

Bu düşünce daha birkaç dakka etkisinde tuttu beni. Sonra ondan kurtulmak için sert bir kol hareketi yaparak kâğıtları kendime doğru çektim.

".... vasiyetnamesini hazırlamış olduğunu"

Sınırsız bir sıkıntı içimi kapladı birden. Kalem, mürekkep salarak parmaklarımın arasından kayıp düştü. Ne olmuştu acaba? İçimi Bulantı mı sarmıştı? Hayır, böyle olmamıştı; içinde bulunduğum oda, her zamanki babacan halini kaybetmemişti. Masa her zamankinden daha ağır ve som; dolmakalemim daha dolgun gelmiyordu bana. Sadece M. de Follebon ikinci kez ölmüş bulunuyordu.

Biraz önceye kadar burada, durgun ve sıcak bir halde içimdeydi. Arasıra kıpraştığını duyuyordum. Adamakıllı canlıydı. Benim gözümde, Autodidacte'tan, ya da Rendez-vous de Cheminots'nun patronundan daha canlıydı. Onun da huysuzlukları vardı tabii. Kimi zaman günlerce ortaya çıkmazdı; ama esrarlı güzel havalarda, sık sık boy gösterirdi. O zaman solgun yüzünü ve mavi yanaklarını görüyordum. Ortaya çıkmadığı zaman yüreğimin üzerine çöküyor; bana bir doluluk duygusu veriyordu.

Şimdi, bunlardan bir iz bile yok. Şu kuru mürekkep izlerinin taze parıldayışları nasıl kalmadıysa, onların da izi kalmadı. Benim kabahatimdi bu. Söylenmemesi gereken biricik sözü söylemiştim. Yani geçmiş diye bir şey yoktur demiştim. Böylece, birden, M. de Rollebon öz hiçliğine geri dönmüştü.

Yazmış olduğu mektupları elime aldım, bir çeşit umutsuzlukla yokladım onları.

"Kendisi, dedim, evet kendisi bu çizgileri bir bir çizmişti. Bu kâğıda eğilmiş, kalemin etkisiyle sayfalar buruşmasın diye parmağını onların üzerine koymuştu."

Çok geç artık; bu sözlerin artık anlamı yok! Avuçlarımda sıktığım bir tomar sarı kâğıt vardı yalnız. Şu karmaşık hikâyeden de söz edilebilirdi tabii: Rollebon'un yeğeni 1810'da Çar polisi tarafından öldürülmüş, kâğıtlarına el konmuş, daha sonra bu kâğıtlar gizli arşive alınmış; iktidarı ele geçiren Sovyetler tarafından, yüz on yıl sonra Devlet Kitaplığına verilmiş, ben de onları bu kitaplıktan 1923'te çalmıştım. Ama bu hikâyeye kolayca inanılmazdı. Üstelik mektupları çalmış olduğum halde, bu hırsızlıkla ilgili kesin bir anım yoktu. Bu kâğıtların odamda bulunuşunu açıklamak için, akla daha yakın, yüz hikâye bulmak zor olmazdı. Ama bütün bu hikâyeler, şu kabarmış kâğıtların karşısında sabun köpüğü gibi bomboş ve hafif kalacaktı. Rollebon'la ilgi kurabilmek için bunlara güveneceğime, ruh çağırma işine girişsem daha iyi olacaktı. Rollebon yoktu; evet yoktu artık. Geriye birkaç kemiği kalmışsa, bu kemikler tam bağımsızlık içinde, kendileri için varolacaklar ve biraz fosfat ve kalsiyum karbonatla, tuzlardan ve sudan başka bir şey olmayacaklardı.

Son bir çaba gösterdim. Marquis'yi gözümde canlandır-

mak için, Mme de Genlis'in her zaman hatırladığım sözlerini tekrarladım: "Çiçek bozuğuyla çopurlaşmış ufacık, belirli bir yüz. Özel bir kötülük dile getiriyor. Ne yapsa başkalarının bunu fark etmesinin önüne geçemiyor."

Yüzü, sivri burnu, mavi yanakları, gülümseyişi gözümün önünde uysallıkla canlandı. Yüz hatlarını istediğim gibi oluşturabiliyordum; hattâ eskisinden daha kolaylıkla yapıyordum bunu. Ama bu, düşüncemdeki bir imgeden, bir kuruntudan başka şey değildi artık. Göğüs geçirip geriye bıraktım kendimi; iskemlenin arkalığına yaslandım. Dayanılmaz bir yoksunluk duygusu kapladı içimi.

Saat dördü vuruyor. Bir saattir, kollarım iki yanıma sarkmış, iskemlemin üzerinde oturup duruyorum. Karanlık bastırmaya başladı. Bundan başka, değişen şey yok odada: beyaz kâğıt, yine masanın üzerinde, dolmakalemin ve mürekkep şişesinin yanında duruyor... Ama başladığım bu sayfaya artık bir tek sözcük bile yazmıyacağım. Mutillés sokağını ve Rodeute bulvarını geçerek, arşivlere bakmak için bir daha Kitaplığa gitmeyeceğim.

Ayağa fırlayıp, dışarı çıkmak, kendimi sersemletmek için herhangi bir şey yapmak geliyor içimden. Ama biraz kıpırdasam, durgunluğumu biraz bozsam, başıma ne geleceğini biliyorum. Onun, başıma gelmesini istemiyorum

henüz. Her zaman çok erken gerçekleşir bu. Kıpırdamıyorum; sayfanın üzerinde yarım bıraktığım paragrafı hiçbir şey düşünmeden okuyorum:

"En korkunç söylentilerin yayılmasını sağlamak için her şey yapılmıştı. 13 Eylülde, yeğenine, vasiyetnamesini hazırlamış olduğunu yazdığına göre, M. de Rollebon'un, bu dalavereye bile bile kendini bırakmış olması gerekiyordu."

Koca Rollebon olayı, yüce bir tutku gibi sona erdi. Başka bir şey bulmak gerekiyor. Birkaç yıl önce, Şanghay'da, Mercier'nin bürosunda, bir düşten ansızın sıyrılmış, uyanmıştım. Sonra, bir başka düş kurmuştum: Kışın, kapıları üzerinde buz sarkıntıları belirecek kadar soğuk, köhne Çar saraylarında yaşadığımı görüyordum. Bugün, bir beyaz kâğıt tomarı karşısında uyanıyorum. Meşaleler, buz eğlenceleri, üniformalar, soğuktan titreyen güzelim omuzlar, ortadan kayboldu. Onların yerine, ılık odada bir şey kaldı, görmek istemediğim bir şey.

M. de Rollebon benim ortağımdı, Varolmak için onun bana, kendi varlığımı hissetmemek için de benim ona gereksinimim vardı. Ben, ham maddeyi; yeniden satmak zorunda kaldığım, ne yapacağımı bilmediğim şu maddeyi, yani varoluşu, kendi varoluşumu veriyordum. Ona düşen iş, ortaya koymaktı, yansıtmaktı. Marquis karşımda duruyordu ve kendi hayatını bana yansıtmak için benim hayatımı ele geçirmişti. Varolduğumu farketmiyordum artık; kendimde değil, onda varoluşuyordum, Onun için yemek yiyor, onun için nefes alıyordum. Her hareketimin anlamı kendi dışında, orada, tam karşımda, onda bulunuyordu. Kâğıdın üzerine harfler yazan elimi de, yazdığım cümleyi de görmüyordum artık. Ama kâğıdın ardında, ötesinde, bu hareketi istemiş olan ve bu hareketle varoluşunu uzatıp pekiştiren Marquis, varlık nedenim olmuş; beni kendimden kurtarmıştı. Peki şimdi ne yapacağım?

En önemlisi kıpırdamamak, kıpırdamamak... Ah!

Şu omuz hareketinin önüne geçemedim...

Bekleyip duran şey toparlandı; üzerime atıldı, içime akıyor, dopdoluyum... Bir şey değilmiş; bekleyip duran şey kendiminişim. Özgürlüğe kavuşmuş, bağlarını koparmış varoluş üstüme taşıyor. Varoluşmaktayım.

Varoluşmaktayım. Tatlı; öyle tatlı, öyle ağır bir şey ki bu! Hem de hafif; sanki kendi kendine havalarda uçup duruyor. Kıpraşıyor. Her yanda eriyip kaybolan sürtünmeler sanki. Öyle tatlı, öyle tatlı ki! Ağzımda köpüklü bir su var. Yutuyorum, boğazımdan aşağı kayıyor; okşuyor beni. İşte yeniden doğuyor, dilime değip geçen küçük beyazımsı bir su birikintisi (belli belirsiz) eksilmiyor ağzımdan. Bu birikinti de benim. Dil de, boğaz da benim.

Masanın üzerinde açılmış elimi görüyorum. Yaşıyor; o da ben. Açılıyor; parmaklar ayrılıp, düzeliyorlar. Tersine dönmüş. Tombul karnını gösteriyor bana. Sırtüstü düşmüş bir hayvanı andırıyor. Parmaklar bacakları. Ters dönmüş bir yengecin ayakları gibi onları hızla hareket ettirip eğleniyorum. Yengeç öldü; bacaklar çekilip toplanıyor, elimin karnı üzerinde birleşiyorlar. Tırnakları görüyorum. Canlı olmayan tek parçam onlar. Bir kere daha. Elim dönüyor, karın üstü yayılıyor, sırtını gösteriyor şimdi. Gümüşlenmiş, biraz parlak bir sırt. Parmak boğumlarında tüyler olmasa bir balık diyeceği geliyor insanın. Elimi hissediyorum. Kollarımın ucunda hareket edip duran bu iki hayvan da benim. Elim, bir bacağının tırnağıyla öteki bacaklarından birini kaşıyor. Benden bir parça olmayan masanın üzerinde elimin ağırlığını hissediyorum. Bu ağırlık izlenimi sürüp duruyor, bir türlü kaybolmuyor. Kaybolması için neden yok. Uzayınca dayanılmaz bir şey oluyor bu... Elimi, çekip cebime koyuyorum. Ama, kumaşın altındaki baldırımın sıcaklığını duyuyorum birden. Elimi cebimden hızla çıkarıyorum, iskemlenin arkalığına dayanarak sallandırıyorum. Kolumun ucunda, ağırlığını duyuyorum şimdi. Biraz aşağı çekiyor, buna çekmek demek zor; tembel, uyuşuk, yumuşak bir çekiş. Elim varoluşmakta. Üzerinde durmuyorum bunun, çünkü nereye koysam varoluşmakta devam edecek, ben de onun varoluştuğunu duyacağım. Ortadan kaldıramam onu. Gövdemin geri kalan bölümlerini, gömleğimi kirleten yaş sıcaklığı, sanki birisi kaşıkla karıştırıyormuş gibi tembelce dönen şu sıcak yağlılığı da; içimde dolaşıp duran, gidip gelen, yanlarımdan koltukaltlarıma yükselen, ya da, her zamanki köşelerinde sabahtan akşama kadar körü körüne yaşayıp giden izlenimlerimi de ortadan kaldıramam.

İrkilerek ayağa fırlıyorum. Düşünmemin önüne geçebilsem, hiç de fena olmayacak. Düşünceler her şeyden daha tatsız. Yaşayan etten bile tatsız. Uzanıp dururlar, tükenmezler ve insanın ağzında acayip bir tat bırakırlar. Sonra, düşüncelerin içinde sözcükler var; tamamlanmamış sözcükler, eksik kalmış cümleler. Durmadan geri gelirler. "Bitirmem gere... Varolu... Ölüm... M. de Rollebon öldü. Değilim... Varolu..." Böyle sürüp gidiyor, bitmek bilmiyor bir türlü. Bu hepsinden kötü, çünkü kendimi bu işe katışmış ve sorumlu buluyorum. Sözgelimi şu bir çeşit acılı geviş getirmeye benzeyen varoluşmaktayım yok mu, işte onu sürdüren benim. Evet ben. Gövde, bir kere yaşamaya başlayınca, bu işe kendi kendine devam edip gider. Ama düşünce öyle değil. Düşünceyi ben sürdürür, ben geliştiririm. Varoluşmaktayım. Varoluşmakta olduğumu düşünüyorum, Şu varoluşma duygusu ne kıvıl kıvıl bir şey! Onu, ben sürdürüyorum, yavaşça. Düşünmemi durdurabilseydim... Çabalıyorum buna, başarıyorum. Kafamın içi dumanla doluyor gibi... ama işte yeniden başladı. "Duman... düşünmemek... Düşünmek istemiyorum. Düşünmek istemediğimi düşünüyorum. Düşünmek istemediğimi düşünmemem gerek." Bitmek bilmeyecek mi bu?

Düşüncem, ben'den başka bir şey değil. Bu yüzden duramıyorum. Düşündüğüm ile varoluşmaktayım... Oysa düşünmekten alıkoyamıyorum kendimi. Şu anda bile (korkunç bir şey) varoluşmaktaysam, bu varoluşmaktan ürküntü duymamdan ötürüdür. Özlediğim hiçlikten kendimi çekip alan benim. Nefret ya da varoluşmak tiksıntısı, kendimi varoluşturma, varoluşun içine oturtma biçimlerinden başka şey değil. Düşünceler, büyük bir başdönmesi gibi ardımda doğuyorlar, başımın arkasında doğduklarını duyuyorum... karşı durmazsam, önüme geçiyorlar, gözlerimin arasına geliyorlar. Çoğu kere, karşı koyamıyorum, düşünce büyüyor, büyüyor ve birden, sınırsızlaşarak, tepeden tırnağa dolduruyor beni, varoluşumu yeniliyor.

Tükürüğüm şekerli, gövdem ılık; tatsız duyuyorum kendimi. Çakım masanın üstünde. Açıyorum onu. Neden olmasın? Hiç olmazsa biraz değişiklik olur. Elimi not defterinin üzerine koyup, ayasına sallıyorum çakıyı. Sinirlivdim, bu yüzden çakının ağzı yana kaydı; yara derin de-

ğil. Kanıyor. Peki sonra? Ne değişti sanki? Ama beyaz kâğıdın ve biraz önce yazdığım satırların üzerinde biriken ve artık ben olmaktan çıkan küçük kan birikintisine doygunlukla bakıyorum. Bir beyaz kâğıt üzerinde dört satır; bir kan lekesi; güzel anı dediğin budur işte. Üzerine şöyle yazmalıyım: "Bugün, Marquis de Rollebon ile ilgili kitabımı yazmaktan vazgeçtim."

Elime bir şeyler sürecek miyim? Duraksıyorum. Kanın tekdüze sızışına bakıyorum. İşte pıhtılaşmaya başladı. Bitti. Kesiğin çevresinde, derim paslanmış gibi bir renk aldı. Derinin altında, ötekilere benzeyen, öteki de onlardan daha tatsız bir duyum kaldı geriye.

Saat beş buçuğu çalıyor şimdi. Kalkıyorum; buz gibi gömleğim etime yapışıyor. Çıkıyorum. Niçin? Niçin mi? Çıkmamam için neden yok da ondan. Kalsam da, bir köşede sessizliğe gömülsem de kendimi unutamayacağım. Orada olacağım, ağırlığım döşemenin üzerine çökecek. Varım ben.

Yolda bir gazete alıyorum. Müthiş! Küçük Lucienne'in cesedi bulundu. Mürekkep kokusu; kâğıt parmaklarımın arasında buruşuyor. Ahlâksız adam kaçtı. Küçük kız tecavüze uğramış. Cesedi bulundu, parmakları çamura kenetlenmişti. Gazeteyi tostoparlak ediyorum, parmaklarım gazetenin üzerinde kenetlenmiş; mürekkep kokusu, tanrım, bugün her şey ne kadar güçle varoluşmakta! Küçük Lucienne tecavüze uğradı. Boğulmuş. Cesedi, morarmış ama hâlâ varoluşuyor. Ne var ki, kendisi varolmuyor, artık. Elleri. Kendisi yok. Evler arasında yürüyorum, evler arasında kaldırımın üzerindeyim; ayağımın altında kaldırım varoluşuyor; su üzerime kapanır gibi evler üzerime kapanıyor. Benim, varım, düşünüyorum öyleyse varım, varım çünkü düşünüyorum, peki niçin düşünüyorum? Düşünmek istemiyorum artık, varolmak istemediğimi düşündüğüm için varım, düşünüyorum... çünkü... uff! Kaçıyorum, ahlâksız adam kaçtı; gövdesi tecavüze uğradı. Lucienne gövdesine süzülen öteki gövdeyi duydu. Ben... işte ben... Kız tecavüze uğradı. Kanlı bir duygu, tatlı bir tecavüz duygusu ensemden yakalıyor beni, çok tatlı, kulaklarımın ardından, kulaklar ardımdan kaçıyor, kızıl saçlar, kafamın üstünde tarçını renktedirler, ıslak otlar, onlar da mı be-

nim bir parçam? Bu gazete de benden bir parça mı? Gazeteyi tutmak, varoluş varoluş üstünde, nesneler birbiri üstünde var, gazeteyi bırakıyorum. Ev birden beliriyor, ev var, önümde, geçtiğim duvar boyunca varım, duvarın önünde, bir adım, duvar önümde var, bir, iki, ardımda, bir parmak iç çamarışını tırmalıyor, tırmalıyor, tırmalıyor, ve küçüğün çamurlu parmağını çekiyor, çamurlu dereden çıkan parmağımın üzerinde çamur, ve yavaşça düşüyor, yavaşça, ağırlaşıyor, boğulan küçüğün parmaklarından daha az güçle tırmalıyor, ahlâksız, çamuru tırmalıyorlardı, toprak daha az sert, parmak yavaşça giriyor, başaşağı düşüyor ve okşuyor yuvarlanarak sıcakça baldırımı, varoluş yumuşaktır, yuvarlanır ve gidip gelir, evler arasında gidip geliyorum, varım, varoluşmaktayım, düşünüyorum öyleyse, gidip geliyorum, varım, varoluş düşen bir düşüştür, düşmeyecek, düşecek, parmak pencereyi tırmalıyor, varoluş bir yetkinsizliktir. Beyefendi. O güzel beyefendi var. Beyefendi varolduğunu duyuyor. Hayır, bir kahkaha çiçeği gibi tatlı ve kurumlu yürüyen beyefendi, varolduğunu duymuyor. Açılmak, kesilen elim acıyor, var, var, var. Güzel beyefendi var. Légion d'honneur, bıyık da var, hepsi bu kadar. Bir Légion d'honneur ve bıyıktan başka şey olmamak kimbilir ne kadar mutlu bir şey, gerisini kimse görmüyor. Beyefendi, burnunun iki yanındaki bıyık uçlarını görüyor; düşünmüyorum şu halde, bir bıyığım ben. Ne sıska vücudunu ne de koca ayaklarını görüyor, pantalonunun içi iyice araştırılsa bir çift küçük boz yuvarlak bulunur. Légion d'honneur'ü var onun, Kodoşiar varolmak hakkına sahiptirler: "Varım, çünkü bu benim hakkımdır". Varolmak hakkım var, öyleyse düşünmemek hakkım da var. Parmak kalktı. Yoksa... beyaz çarşafların açılışında, yavaşça düşen ak teni okşayacak, koltuklarının çiçeklenmiş ıslaklığına, etin iksirlerine, tatlı sularına, fosforlanışına dokunacak, başkasının varoluşuna, ağır kırmızı yavşak salgılarda, varoluşun o tatlı kokusuna girecek, ıslanmış yumuşak dudakların, solgun kanla kızarmış, varoluşla saydam bir cerahatle ıpıslak esneyen, titrek dudakların, gözler gibi yaşlanan şekerli yaş dudakların arasında varoluşmayı duyacak mıyım birazdan? Yaşayan et gövdem, guruldayan, suları yavaşça döndüren göv-

dem, yağı döndüren, dönen dönen, dönüp duran etim, etimin tatlı ve şekerli suyu, eilmin kanı, canım acıyor, morarmış etime tatlı, yürüyen, yürüyorum, kaçıyorum, eti morarmış bir ahlâksızım ben, eti bu duvarlara varoluştan morarmış. Üşüyorum, bir adım atıyorum, üşüyorum, bir adım sola dönüyorum, sola dönüyor, sola döndüğünü düşünüyor, deli, deli miyim? Delirmekten korktuğunu söylüyor, varoluş, duruyor, vücut duruyor, durduğunu düşünüyor, nerden geliyor o? Ne yapıyor? Gidiyor, korkuyor, çok korkuyor, ahlâksız, istek, bir sis gibi, istek, tiksinti, varolmaktan tiksindiğini söyledi. Tiksiniyor mu? Varolmaktan tiksinmekten yorgun. Koşuyor. Ne umuyor? Kaçmak için, kendini göle atmak için mi koşuyor? Koşuyor, yüreği çarpıyor, çarpıyor, bir bayram bu. Yürek var, bacaklar var, soluk var, koşarken, solurken, yavaşça vururken varlar, yavaşça soluksuz, soluksuzum, soluğunun kesildiğini söyledi, varoluş düşüncelerimi arkadan yakalıyor, yavaşça onları açıyor geriden, arkadan zorluyorlar düşünmeye beni, yani bir şey olmaya, hafif varoluş kabarcıkları soluyan benim arkamda, istek sisinin kabarcığıdır o, aynada bir ölü gibi solgun, Rollebon öldü. Antoine Roquentin ölmedi, bayılsam, bayılmak istediğini söyledi. Koşuyor, koşuyor dağ gelinciği (arkadan) arkadan, arkadan, küçük Lucienne zorlandı, arkadan varoluşla tecavüze uğradı, yalvarıyor, yalvardığı için utanç duyuyor, acıyın, imdat, imdat, demek ki varım. Bar de la Marine'e giriyor küçük genelevin küçük aynaları, banketin üzerine yığılan koca kızıl saçlı lagar herif, küçük genelevin küçük aynalarına sopsolgun, pikap çalıyor, var, her şey dönüyor, pikap var yürek çarpıyor: Dönün, dönün hayatın suları, vücudumun pelteleri, tatlı sıvıları, tatlılar... pikap...

When the low moon begins to beam
Every night I dream a little dream.

Ağır ve boğuk ses birden yükseliyor ve dünya ortadan kalkıyor, varoluşların dünyası ortadan kalkıyor. Etten, kemikten bir kadınındı bu ses, bir plâğın önünde şarkı söylemişti, en güzel elbisesini giymiş, sesi plâğa alınmıştı. Kadın, oh! o da benim gibi, Rollebon gibi varolmuştu, onu tanımak isteğini duymuyorum. Ama şu. Şu-

nun varoluştuğu söylenemez ki. Dönen plâk var. sesle titreşen hava var, plâğa kazılan ses var. Onu dinleyen ben de varım. Her şey dopdolu, varoluş her yerde, yoğun ağır ve tatlı. Ama bütün bu tatlılığın ardında, ele geçmez, yakın, ama yine de uzak, genç, acımasız ve durgun şu... evet, şu eğilip bükülmezlik var.

Salı

Hiçbir şey. Varolmaklık.

Çarşamba

Kâğıt masa örtüsünün üzerinde, yuvarlak bir güneş ışını. Yuvarlağın içinde bir sinek zar zor yürüyor; sersemlemiş, ön ayaklarını birbirine sürtüyor ve ısınıyor. Ezersem ona iyilik etmiş olacağım. Yaldızlı tüyleri güneşle parlayan şu koca parmağın ortaya çıktığını görmüyor.

Autodidacte: "Öldürmeyin beyefendi!" diye bağırıyor.

Eziliyor; küçücük beyaz bağırsakları karnından dışarı fırlıyor, varoluştan kurtardım onu. Kuru bir sesle, Autodidacte'a:

"Ona iyilik ettim," diyorum.

Burada ne işim var? Ama niçin burada olmayayım? Vakit öğle, uyku saatinin gelmesini bekliyorum. (İyi ki uykusuzluk çekmiyorum). Dört gün sonra Anny'i göreceğim. Şimdilik tek yaşama nedenim bu işte. Peki sonra? Anny benden ayrıldığında? Gizli gizli neler umduğumu biliyorum. Benden hiç ayrılmayacağını umuyorum. Oysa, Anny'nin benim önümde yaşlanmayı hiçbir zaman kabul etmeyeceğini iyice bilmem gerekiyor. Güçsüz ve yalnızım; ona gereksinimim var. Güçlü halimde görmek isterdim onu. Anny, yıkılmış kimselere hiç acımaz.

"İyi misiniz efendim? Kendinizi iyi hissediyor musunuz?"

Autoddacte, gülen gözlerle bakıyor bana. Yorgun bir köpek gibi, ağzı açık, soluyor biraz. Saklamayacağım; bu sabah onu gördüğüm için sanki mutluluk duymuştum, ko-

nuşmak istiyordum.

"Sizi masamda görmek beni nasıl sevindiriyor bilemezsiniz," diyor. "Üşüyorsanız kaloriferin yanına oturabiliriz. Bu baylar birazdan kalkacaklar, hesaplarını istediler."

Birisi benimle ilgileniyor, üşüyüp üşümediğimi soruyor; bir başka adamla konuşuyorum, yıllardır böyle bir şey olmamıştı bana.

"Gidiyorlar, yer değiştirelim mi? İster misiniz?"

Kalkan iki adam sigaralarını yaktılar. Çıkıyorlar; işte açık havaya, güneşe kavuştular. Şapkalarını iki elleriyle tutarak, büyük vitrinler boyunca ilerliyorlar. Gülüyorlar, rüzgâr paltolarını şişiriyor. Hayır yer değiştirmek istemiyorum. Neye yarar? Sonra, camların ardında, plâj kabinelerinin, beyaz damlarının arasından denizi görüyorum; yemyeşil, sımsıkı.

Autodidacte, cüzdanından, dikdörtgen şeklinde, mor renkli iki kart çıkarıyor. Birazdan kasaya verecek onları. Kartlardan birinin üzerinde yazılı olanları, tersinden okuyorum:

Maison Bottanet, kent yemekleri.
Tek fiatla öğle yemeği: 8 frank.
İsteğe göre çerezler.
Garnili et.
Peynir, ya da Soğukluk.
20 kart 140 frank.

Kapının yanında, yuvarlak masada yemek yiyen adamı tanıdım şimdi. Sık sık Printania oteline gelir, gezici bir tacirdir. Dikkatli ve güleç bakışlarını arada bir bana çeviriyor, ama görmüyor beni, yediklerini incelemeye dalmış. Kasanın öte yanında, kırmızı yüzlü, tıknaz iki kişi, şarap içerek midye yiyorlar. İncecik sarı bir bıyığı olan kısa boylusu, bir hikâye anlatıyor ve yalnız kendisi gülüyor. Arasıra susuyor, sonra pırıl pırıl beyaz dişlerini göstererek gülüyor. Öteki gülmüyor, bakışları kaskatı. Ama "evet" demek için başını sık sık sallıyor. Pencerenin yanında, güzel beyaz saçları geriye taranmış, seçkin yüzlü, esmer, zayıf bir adam, düşünceli bir halde gazetesini okuyor. Yanına, banketin üzerine deri bir çanta koymuş.

Vichy suyu içiyor. Birazdan bütün bu insanlar dışarı çıkacaklar, yemeğin verdiği ağırlığı ve rüzgârın yüzlerine değişini duya duya, pardesü açık, başları biraz dumanlı, biraz gürültülü, kıyıdaki çocuklara ve denizdeki gemilere bakarak, parmaklık boyunca yürüyecek, işlerine gidecekler. Ben hiçbir yere gitmeyeceğim; işim yok benim.

Autodidacte, masum masum gülümsüyor, güneş seyrek saçlarının arasında oynaşıp duruyor.

"Yemeğinizi seçmek ister misiniz?"

Listeyi bana uzatıyor. Çerezlerden birini seçme hakkım var. Beş sucuk dilimi, kırmızı turp, karides, ya da hardallı kerevizden birini seçeceğim. Escargot de Bourgogne, bunların dışında.

Garson kıza: "Bana kırmızı turp verin," diyorum.

Autodidacte listeyi elimden kapıyor.

"Daha iyi bir şey yok mu? İşte Escargot de Bourgogne."

"Ben salyangoz sevmem de."

"Ah! İstiridye, yemez misiniz?"

Garson kız: "Dört frank pahalıdır o," diyor.

"Olsun, istiridye getirin lütfen. Bana da kırmızı turp."

Kızararak açıklıyor:

"Turpu çok severim de."

"Ben de öyle."

"Daha sonra ne yemek istersiniz?" diye soruyor.

Et yemeklerine bakıyorum. Sığır kızartması yemek isterdim. Ama liste dışı biricik yemeği, yani tavuğu yemek zorunda kalacağımı önceden biliyorum.

"Beyefendiye bir tavuk vereceksiniz. Bana da sığır kızartması," diyor garson kıza.

Listeyi çeviriyor, şaraplar arkada yazılı.

Ağırbaşlılıkla: "Şarap içelim," diyor.

"Doğrusu zahmete giriyorsunuz. Siz hiç içmezsiniz," diyor garson kız.

"Gerektiği zaman, bir bardak şaraba dayanabilirim. Bize küçük şişe rosé d'Anjou getirir misiniz?"

Autodidacte listeyi bırakıyor, ekmeğini küçük lokmalar haline getiriyor, çatal kaşığını peçetesine siliyor. Gazetesini okuyan beyaz saçlı adama bir göz attıktan sonra bana gülümsüyor.

"Doktorum yasak ettiği halde buraya yanımda bir kitapla gelirim. Yerken okumak iyi değil, insan lokmalarını iyice çiğneyemiyor. Ama demir gibi bir midem vardır; taş yesem öğütür. 1917 kışında, tutsaklığım sırasında, yiyecek o kadar kötüydü ki, herkes hasta olmuştu. Ben de hastalar listesinde yer aldım tabii, ama hiçbir şeyim yoktu."

Savaşta tutsak olmuş... Bundan ilk olarak söz ediyor bana. Şaşırıyorum. Onu Autodidacte'tan başka bir kimse olarak tasarlayamıyorum.

"Nerede tutsaktınız?"

Yanıt vermiyor. Çatalını koyup, sınırsız bir şiddetle bakıyor bana. Dertlerini anlatacak işte: Kitaplıkta başından kötü bir şey geçmiş olduğunu hatırlıyorum şimdi. Kulak kesiliyorum. Bütün istediğim, başkalarının dertlerini dinleyip, acınmak. Bu beni değiştirecek. Derdim yok benim, mirasyedi gibi param da var. Patronum da, karım da, çocuklarım da yok, sadece varım, hepsi bu. Bu dert öyle belirsiz, öyle metafizik bir şey ki; utanıyorum doğrusu.

Autodidacte konuşmak istemiyor gibi. Bakışı çok acayip; görmek için değil bu bakış, ruhça anlaşmayı sağlamak için. Autodidacte'ın ruhu, belli belirsiz göründüğü o

ulu kör gözlerine kadar yükselmiş. Benimki de öyle yapsın, gelip burnunu camlara yapıştırsın: ikisi de kibarca kırıtıp dursunlar.

Ruhça anlaşma istemiyorum; daha bu kadar düşmedim. Geri çekiliyorum. Gözlerini gözlerimden ayırmadan, Autodidacte, belinden yukarısını masanın üzerinden ileriye eğiyor. Garson kız, iyi ki turplarını getirdi. İskemlesine yeniden yığılıyor; ruhu gözlerinden siliniyor, uysal uysal yemeğe başlıyor.

"Dertlerinizi giderebilirdiniz mi?"

İrkiliyor:

"Hangi dertler efendim?" diyor korku içinde.

"Biliyorsunuz canım. Geçen gün sözünü etmiştiniz."

Kıpkırmızı kesiliyor, kuru bir sesle:

"Ha, evet, geçen gün, hatırladım," diyor. "Efendim, şu Kitaplıktaki Korsikalı yok mu, işte o Korsikalı..."

Bir koyun dikkafalılığıyla, bir kere daha duraksıyor.

"Bu dedikoduları anlatarak canınızı sıkmak istemem efendim."

Üzerinde durmuyorum. Hiç belli etmeden, olağanüstü bir hızla yiyor. Bana istiridyeler geldiği zaman, turplarını bitirmişti bile. Tabağının üzerinde bir yığın yeşil sapla, biraz ıslanmış tuzdan başka şey yok.

Dışarda, iki genç, kartondan yapılmış aşçı mankeninin sağ elinde tuttuğu yemek listesine bakmak için duruyorlar. (Karton aşçının sol elinde bir tava var). Karar veremiyorlar. Kadın üşüyor; çenesini kürk yakasının içine sokuyor. Delikanlı önce karar veriyor; kapıyı açıyor ve kadının geçmesi için kenara çekiliyor.

Kadın giriyor. Çevresine sevimli bir şekilde bakıyor. Titriyor biraz.

Ağırbaşlılıkla: "Sıcak burası," diyor.

Delikanlı kapıyı kapıyor.

"Günaydın!" diyor.

Autodidacte dönüp, kibarca karşılık veriyor:

"Günaydın!"

Öteki müşteriler yanıt vermiyorlar ama seçkin beyefendi, gazetesini biraz indirip, yeni gelenleri gözden geçiriyor.

"Teşekkür ederim, zahmet etmeyin."

Yardım etmek için koşmuş olan garson kız, daha elini kaldırmadan, delikanlı çevik bir hareketle pardesüsünü çıkardı. Ceket yerine fermuarlı bir deri kazak giymiş. Biraz hayal kırıklığına uğramış olan garson kız, genç kadına dönüyor. Ama delikanlı yine atılarak, yumuşak ve yerinde hareketlerle, kadının mantosunu çıkarmasına yardım ediyor. Yakınımızda bir yerde yanyana oturuyorlar. Birbirleriyle yeni tanışmışa benziyorlar. Genç kadının bezgin ve saf bir yüzü var, biraz küskün. Birden şapkasını çıkarıp, siyah saçlarını gülümseyerek tarazlıyor.

Autodidacte, iyilik dolu bakışlarla, onları uzun uzun seyrediyor, sonra bana dönerek, sevgiyle göz kırpıyor. Sanki, "Ne kadar güzel bir çift," demek istiyor.

Çirkin değiller. Susuyorlar, birlikte olmaktan, birlikte görünmekten mutluluk duyuyorlar. Kimi zaman, Anny ve ben, Piccadilly'de bir lokantaya girdiğimizde, duygulu bakışların üzerimize çevrildiğini hissederdik. Anny'nin canı sıkılırdı ama, doğrusunu söyleyeyim, benim koltuklarım kabarırdı biraz. Ozellikle şaşırırdım buna. Çünkü ne şu delikanlıya bunca yaraşan akpaklık vardı bende, ne de başkalarını duygulandıracak kadar çirkindim. Gençtik sadece, başkalarının gençliğinden duygulanacak çağa gelmiş bulunuyorum şimdi. Ama duygulanmıyorum. Kadının koyu renkli tatlı gözleri var. Delikanlının tunç rengi, hafif tüylü teni, irade gücü gösteren küçük, sevimli çenesi göze çarpıyor. Beni ilgilendirdikleri doğru, ama biraz canımı da sıkıyorlar. Onları kendimden öyle uzak hissediyorum ki. Sıcaktan gevşiyorlar; yüreklerinde, aynı hafif ve tatlı düş sürüp gidiyor. Tedirgin değiller, sarı duvarlara ve insanlara güvençle bakıyorlar; dünyayı şu haliyle iyi ve yerinde buluyorlar, herbiri, belli bir süre için, hayatının anlamını, ötekinin hayatında buluyor. Yakında, ikisinin tek bir hayatı olacak; ağır ve ılık bir hayat, anlamsız bir hayat. Ama bunun farkına varmayacaklar.

Birbirlerinden çekiniyor gibi davranıyorlar. Bu durumu sona erdirmek için, delikanlı, kararlı ama tedirgin bir hareketle, parmaklarının ucuyla kadının elini tutuyor. Kadın ağır ağır soluyor; ikisi birden yemek listesinin üzerine eğiliyorlar. Evet, ikisi de mutlu. Peki sonra?

Autodidacte, neşeli bir hal alıyor, bir şeyler biliyormuş gibi:

"Önceki gün gördüm sizi," diyor.

"Nerede?"

Kibarca takılarak: "Ha, ha!" diyor.

Beni biraz bekletiyor: "Müzeden çıkıyordunuz."

"Ha, evet," diyorum, "Önceki gün değil, cumartesi günü."

Önceki gün, müzeleri gezecek halim yoktu benim.

"Orsini suikastını gösteren şu ünlü odun oymasını gördünüz mü?"

"Böyle bir şey bilmiyorum."

"Nasıl olur? Giderken, yandaki küçük odalardan birindedir. Bu, af çıkana kadar Bouville'de bir tavan arası odasında saklanarak yaşamış Komün isyancılarından birinin eseridir. Amerika'ya gitmek istiyordu bu adam. Ama liman polisi açıkgözdür. Ne var ki, adam da yamanmış. İster istemez işsiz olduğu için, boş zamanlarını, büyük bir kayın ağacı levhayı işlemekle geçirdi. Elindeki bütün avadanlık, bir çakıyla bir tırnak törpüsüydü. Gözler, eller gibi ince ayrıntıları tırnak törpüsünü kullanarak yapıyordu. Levha bir metre genişliğinde, birbuçuk metre uzunluğundadır. Yekparedir. Kralın arabasını çeken atları saymayacak olursak, herbiri el büyüklüğünde yetmiş figür bulunduğunu görürüz. Hele çehreler, tırnak törpüsüyle yapılmış olan o çehrelerin hepsinde bir anlam, bir insanca yan var. Beyefendi, haddim olmayarak, görülmeye değer bir yapıt diyeceğim."

Bu konuda konuşmaya girmek istemiyorum.

"Ben sadece, Bordurin'in tablolarını görmek istemiştim."

Autodidacte birden üzüntülü bir hal alıyor, titrek bir gülüşle:

"Büyük salondaki portreler mi?" diyor. "Doğrusu resimden hiç anlamam. Ama Bordurin'in büyük bir sanatçı olduğunu, ustaca fırça kullandığını kavramıyor değilim. Ne var ki, tat alabilmek, estetik tadı duymak elimden gelmiyor, efendim."

Yakınlık duyarak yanıt veriyorum:

"Aynı şeyi ben de heykel sanatı için söyleyebilirim."

"Ah, efendim yazık ki benim için de öyle. Müzikten de, danstan da tat alamıyorum. Oysa, bu konularda tüm bilgisiz sayılmam. Benim bildiğimin yarısını bile bilmeyen gençlerin, bir tablo karşısında, tat alır göründüklerine bakıyor, bunun nasıl olduğuna akıl erdiremiyorum."

Cesaretlendirici bir hal takınarak:

"Öyle görünmek zorundalar," diyorum.

"Evet, belki."

Autodidacte, bir ara düşlere dalıyor:

"Canımı sıkan şey, belli bir tada varamamaktan çok, insanın geniş bir çalışma alanının bana yabancı oluşudur. Oysa, ben bir insanım ve bu tabloları yapanlar da insanlar."

Birden yine söze başlıyor. Sesi değişti:

"Efendim, güzelliğin bir beğeni sorunundan başka şey olmadığını düşünmek cüretini bir kere göstermiştim. Her çağ için ayrı kurallar yok mu? İzin verir misiniz efendim?"

Cebinden, siyah deri kaplı küçük bir defter çıkardığını şaşkınlıkla görüyorum. Bir an karıştırıyor onu, sayfaların çoğu beyaz, arada bir kırmızı mürekkeple yazılı birkaç satır sar. Sapsarı kesildi. Defteri masanın üzerine koyarak, iri elini açık sayfanın üzerine bastı. Sıkıntıyla öksürüyor.

"Arasıra aklıma, (söylemeye cesaret edemiyorum) düşünceler geliyor. Acayip bir şey bu. Oturmuş, bir şeyler okurken, nasıl oluyor bilmem, ansızın aydınlanmış gibi oluyorum. Önceleri önem vermedim buna, ama sonra bir not defteri almaya karar verdim."

Susup, bana bakıyor; bekliyor.

"Ha!" diyorum.

"Efendim, bu özdeyişler henüz taslak halinde, çünkü öğrenimim daha bitmedi."

Defteri titreyen elleriyle tutuyor, çok heyecanlı:

"İşte resimle ilgili bir şey. Okumama izin verirseniz beni mutlu kılarsınız."

"Sevinçle," diyorum.

Okuyor:

"Onsekizinci yüzyılda doğru denilen şeylere bugün kimse inanmıyor. Öyleyse, bu yüzyılın güzel dediği şeyler-

den hâlâ tat almamız niçin isteniyor?"

Yalvarır gibi bakıyor bana.

"Bu söz nasıl acaba? Belki biraz aykırı bir düşünce. Düşünceme, bir nükte havası vermek için böyle yaptım."

"Doğrusu... çok ilgi çekici geldi bana."

"Bu düşünceye başka yerde rastladınız mı?"

"Hayır, kesin olarak bilmiyorum."

'Sahi mi, hiçbir yerde rastlamadınız mı?" diyor. Sonra yüzü kararıyor. 'Demek ki doğru değil bu sözler. Doğru olsaydı, bunu daha önce birisi mutlaka düşünürdü."

"Durun bir dakka," diyorum. "Düşününce aklıma geliyor. Buna benzer bir şey okuduğumu hatırlıyorum."

Gözleri parlıyor. Kalemini çıkardı.

Sağlam bir sesle soruyor: "Hangi yazarda?"

"Ee... Renan'da."

Sevinçten uçuyor.

Kalemin ucunu emerek: "Tam nerede olduğunu söylemek lütfunda bulunur musunuz?"

"Doğrusu, bunu çok eskiden okumuştum."

"Olsun, üzülmeyin siz."

Renan adını, defterine, özdeyişinin tam üstüne yazıyor.

"Renan'la aynı düşünceye varmışım," diyor. Sonra sevinç dolu bir sesle: "Adını kurşun kalemle yazdım, ama bu gece üzerinden kırmızı mürekkeple geçeceğim," diye ekliyor.

Bir an, kendinden geçerek bakıyor defterine; başka özdeyişler okumasını bekliyorum. Ama defteri sakınganlıkla kapayıp cebine yerleştiriyor. Bu seferlik bu kadar mutluluğun yeterli olduğunu düşünmüş olmalı.

Yakınlık dolu bir sesle: "Arasıra böyle rahat rahat konuşabilmek ne güzel," diyor.

Bu yersiz söz, bezgin konuşmamızın köküne kibrit suyu ekiyor. Uzun bir sessizlik geliyor ardından.

Genç kadın ve erkek geldikten sonra lokantanın havası değişti. Kırmızı yüzlü iki adam konuşmayı kestiler, hiç sıkılmadan genç kadının güzel yanlarını gözden geçiriyorlar. Seçkin bay, gazetesini bıraktı, gençlere hoşgörüyle, hattâ onlardan yana çıkarak bakıyor. Yaşlılığın bilge, gençliğin güzel olduğunu düşünüyor; cilveyle başını sallıyor. Hâlâ yakışıklı ve şaşılacak kadar dinç oldu-

ğunu, esmer teni ve ince vücuduyla kadınları hâlâ baştan çıkarabileceğini biliyor. Ama babaca duygular yaşayan birisi gibi davranıyor. Garson kızın duydukları daha yalınkat. Gençlerin karşısına dikilmiş, ağzı bir karış açık, seyrediyor onları.

Alçak sesle konuşuyorlar.

"Hayır Jean, olmaz."

Delikanlı tutku dolu bir canlılıkla mırıldanıyor:

"Niçin?"

"Söyledim size."

"Bu bir neden değil."

Birkaç sözcük söylüyorlar, duyamıyorum. Sonra genç kadın yorgunluk dolu, tatlı bir hareket yapıyor.

Delikanlı alaylı alaylı gülüyor. Kadın devam ediyor:

"Bir... aldanışa dayanamam da."

"Güvenç duymak gerek," diyor delikanlı. "Sizin şu andaki hayatınız yaşamak sayılmaz."

Kadın göğüs geçiriyor:

"Biliyorum!"

"Jeanette'e baksanıza."

Kadın, bir yüz hareketi yaparak: "Evet," diyor.

"Onun yaptığını beğeniyorum doğrusu, güzel bir şey. Cesaretli davrandı."

Genç kadın: "Biliyor musunuz, onun yaptığı fırsatı kaçırmamaktan başka şey değil," diyor. "İsteseydim, ben de böyle yüzlerce fırsat bulurdum. Ama beklemeyi tercih ettim."

Delikanlı tatlı bir şekilde: "Haklısınız, beni beklemekle doğru davrandınız," diyor.

Bu kez kadın gülüyor:

"Ne saçma söz. Bunu söylemek istemedim ki."

Onları dinlemiyorum artık, canımı sıkıyorlar. Birazdan yatacaklar. Biliyorlar bunu. Herbiri, bunu, ötekinin bildiğini de biliyor. Ama genç, temiz ve kibar oldukları; her biri kendisine ve karşısındakine duyduğu saygıyı sürdürmek istediği ve aşk ürkütülmemesi gereken şiirsel bir şey olduğu için, haftada birkaç kere, balolara ya da lokantalara gidip o küçük törensel ve mekanik danslarını gösteriyorlar...

Zaman öldürmek gerekiyor zaten. İkisi de genç ve

sağlıklı, daha otuz yılları var. Bu yüzden acele etmiyorlar; bekliyorlar. Hakları var. Yattıkları zaman, hayatlarının sınırsız saçmalığını kapamak için başka bir şey bulmaları gerekecek. Peki... Kendi kendini aldatmak, gerçekten kaçınılmaz bir şey mi?

Salona göz gezdiriyorum. Tam bir komedi bu. Bütün bu adamlar, ciddi bir surat takınarak oturmuş, yemek yiyorlar. Hayır, yemiyorlar, üzerlerine düşen ödevleri yerine getirmek için güçlerini pekiştiriyorlar. Her biri, bir inatçılığa kapılmış; bu, varoluştuklarını duymaktan alıkoyuyor onları. İçlerinden hiçbiri herhangi bir kimse, ya da bir şey için gerekli olmadığını düşünmeye kalkışmıyor. Geçen gün Autodidacte bana: "Bu büyük sentezi yapmak için kimse Nouçapie'den daha uygun değildir," dememiş miydi? Hepsi küçücük bir iş görüyor ve bu işe kendinden daha elverişli insan bulunmadığını düşünüyor. Kimse, Swann diş macunlarını satmak konusunda, karşıdaki gezgin satıcıdan daha elverişli değildir. Yanındaki kadının, etek altlarını yoklamak konusunda kimse şu ilgi çekici delikanlıdan daha elverişli değildir. Ve ben onların arasındayım; bana baksalar, yaptığım iş konusunda kimsenin benden elverişli olmadığını düşünürler. Ama ben biliyorum. Onlardan farkım yok, ama ben kendimin ve onların varoluştuğunu biliyorum. İnsanları inandırmak sanatını edinmiş olsaydım, beyaz saçlı yakışıklı bayın yanına gidip varoluşun ne olduğunu açıklardım ona. Suratının ne hale geleceğini düşününce katılıyorum gülmekten. Autodidacte şaşkınlıkla bakıyor. Durmak istiyorum ama beceremiyorum; gözlerimden yaş geliyor.

Sakıngan bir halle: "Çok neşelisiniz beyefendi," diyor.

"Düşünüyorum da," diyorum gülerek, "hepimiz şurda, oturmuşuz, o değerli varoluşumuzu sürdürmek için yiyip içiyoruz. Oysa, varolmaya devam etmemiz için hiçbir, ama hiçbir neden yok."

Autodidacte ciddileşti, söylediklerimi anlamak için çaba harcıyor. Çok hızlı gülmüşüm, birçok başların benden yana döndüğünü görüyorum. Gerektiğinden fazla konuştuğumu düşünüp üzülüyorum da. İşin aslına bakarsanız kimseyi ilgilendirmez bu.

Autodidacte ağır ağır tekrarlıyor:

"Varolmaya devam etmemiz için hiçbir neden yok... Hayatın hiçbir amacı olmadığını söylemek istiyordunuz, kuşkusuz. Kötümserlik denilen şey budur, değil mi?"

Bir an düşünüyor, sonra tatlılıkla:

"Birkaç yıl önce bir Amerikalı yazarın kitabını okumuştum," diyor. "Adı Hayat yaşamaya değer mi?'ydi. İleri sürdüğünüz soru bu değil mi?"

İleri sürdüğüm soru bu değil tabii. Ama hiçbir şey açıklamak istemiyorum.

Autodidacte, avutucu bir biçimde: "Yazar, iradeye dayanan bir iyimserliği salık vererek bitiriyor kitabını," diyor. "Anlam verilmek istenirse, hayatın bir anlamı vardır. Önce hareket etmek; bir işe girişmek gerekiyor. Daha sonra düşünüldüğü zaman, zarlar atılmış, insan bağımlanmış olur. Bu konuda ne düşündüğünüzü bilmiyorum, efendim."

"Hiçbir şey," diyorum.

Daha doğrusu, bunun, gezginci satıcı, genç erkek ve kadın ile beyaz saçlı bayın kendilerine uydurup durdukları yalanın ta kendisi olduğunu düşünüyorum.

Autodidacte, biraz şeytanca, ama ağırbaşlılıkla gülümsüyor:

"Ben de bu yazarın düşüncesine katılmıyorum. Hayatımızın anlamını bu kadar uzaklarda aramak zorunda değiliz."

"Ya?"

"Amaç var, efendim, amaç var... İnsanlar var."

Doğru. Onun humanist olduğunu unutuyordum. Bir an sessiz duruyor; bu arada sığır kızartmasının yarısıyla bir dilim ekmeği gerektiği gibi ve kaçınılmaz biçimde gövdeye indiriyor. Bu duygulu kişi, "insanlar var..." diyerek kendini tepeden tırnağa dile getirdi. Ama bu sözü gerektiği gibi söylemesini bilmiyor. Ruhu gözlerinden taşıyor, doğru. Ne var ki ruh yeterli değil. Eskiden Paris'li hümanistlerle ahbaplık etmiştim. Onların "insanlar var..." deyişini belki yüz kere duydum; ama o başka bir şeydi. Hiçbiri Virgan gibi olamazdı. İnsansal çıplaklığında görünmek ister gibi gözlüklerini çıkarır, sonra, insansal özümü yakalamak ister gibi görünen yorgun bakışlı, etkileyici gözlerini bana dikerek, bir türkü çağırır gibi mırıldanırdı:

"insanlar var, dostum, insanlar..." İnsanlara duyduğu her zaman yenileşen o hayret dolu sevgisi, devâsâ kanatları yüzünden tedirgin oluyormuş gibi "var" sözcüğüne beceriksiz bir güç yüklerdi.

Autodidacte'ın yüz hareketleri henüz bu yumuşaklığı kazanmamış, insanlara duyduğu sevgi, çocuksu ve sert; ne de olsa bir taşra hümanisti.

"İnsanlar, evet insanlar ama... onlarla pek ilgileniyor gibi görünmüyorsunuz," diyorum. "Daima yalnızsınız; bir kitap alıp okuyorsunuz."

Autodidacte ellerini çırpıyor, şeytanca gülmeye başlıyor:

"Yanılıyorsunuz efendim. İzin verirseniz açıklayayım. Ne büyük yanılgı!"

Bir an toparlanıp, kibarca yutkunuyor. Bir şafak gibi aydınlanıyor yüzü. Ardında, genç kadın hafif bir kahkaha atıyor. Delikanlı kadına doğru eğilmiş kulağına bir şeyler fısıldıyor.

Autodidacte: "Yanılmanızda şaşırtıcı bir şey yok. Size şimdiye kadar söylemiş olmalıydım. Ama çok çekingenimdir! Bir fırsat çıksın diye bekliyordum," diyor.

"İşte şimdi çıktı," diyorum kibarlıkla.

"Ben de öyle sanıyorum, efendim ben de öyle sanıyorum! Efendim söylemek istediğim..." Kıpkırmızı kesilerek susuyor. "Sizi sıkmış olmayım!"

Böyle olmadığına inandırıyorum onu. Mutlulukla göğüs geçiriyor.

"Sizin gibi, hem görüş genişliğine hem de zekâ keskinliğine sahip kimselere her zaman rastlanmaz efendim. Aylardır sizinle konuşmak ve daha önce nasıl bir kimse olduğumu, şimdi ne durumda bulunduğumu açıklamak istemiştim."

Tabağı sanki değiştirilmiş gibi tertemiz ve bomboş. Kendi tabağımın yanında, içinde koyu renk salçalı piliç bulunan kalaylı bir kap görüyorum birden. Pilici yemek gerek.

"Biraz önce, Almanya'daki tutsaklığımdan söz etmiştim. Her şey orada başladı. Savaştan önce yalnızdım, bu işleri hiç düşünmüyordum, anababamla birlikte yaşıyordum; iyi insanlardı, ama onlarla anlaşamıyordum. O yıl-

ları düşündükçe... Nasıl olmuş da öyle yaşayabilmişim? Ölüydüm, ama farkında değildim bunun, bir pul koleksiyonum vardı."

Bana bakıp susuyor.

"Yüzünüz solgun, çok yorgun görünüyorsunuz. Canınızı sıkmıyorum, değil mi?"

"Hayır, çok ilgilendiriyorsunuz beni."

"Savaş gelmiş, niçin olduğunu bilmeden askere gitmiştim. İki yıl geçmiş, hiçbir şey anlamamıştım, çünkü, cephe hayatı düşünmeye zaman bırakmıyordu; üstelik askerler kaba kimselerdi. 1917 yılının sonunda, tutsak düştüm. Tutsaklık hayatında, birçok askerin çocukluk inançlarına geri döndüğünü işittim daha sonraları."

Autodidacte, gözkapaklarını alevlenmiş gözbebeklerinin üzerine indirerek: "Efendim, Tanrıya inanmıyorum ben, varlığı bilim tarafından yalanlanmış bulunmaktadır," diyor. "Ama toplama kampında, insanlara inanmayı öğrendim."

"Başlarına gelene cesaretle dayanıyorlardı değil mi?"

Belirsiz bir şekilde: "Evet, bu da vardı," diyor. "Bize iyi davranıyorlardı zaten. Ama ben başka şeyden söz etmek istiyorum. Savaşın son aylarında bizi hemen hemen

hiç çalıştırmıyorlardı. Yağmurlu havalarda, ahşap bir hangara sokuyorlardı. İki yüz kişi, orada yanyana duruyorduk. Kapıyı kapıyorlar, nerdeyse zifiri karanlıkta, orada bizi, üstüste bırakıyorlardı."

Bir an duraksıyor.

"Nasıl açıklayacağımı bilemiyorum efendim. Düşünün, bu insanların hepsi orada, iyice göremiyorsunuz onları ama size değdiklerini, soluduklarını duyuyorsunuz... Bir kere hangara kapatıldığımızda öyle sıkışmıştık ki, boğulacağımı sanmıştım. Ama birden sınırsız bir sevinç doldurdu içimi. Nerdeyse bayılacaktım. Çünkü bu adamları kardeş gibi sevdiğimi duymuştum, onları teker teker kucaklamak istemiştim. Bundan sonra oraya her gidişimde, aynı neşeyi duydum."

Soğumuş pilicimi yemem gerek. Autodidacte yemeğini çoktan bitirdi, garson kız tabakları değiştirmek için bekliyor.

"Bu hangar, benim gözümde bir kutsallık kazanmıştı. Kimi zaman, nöbetçileri atlatıp, tek başıma hangara gidiyor, orada karanlığın içinde, yapayalnız duruyor, tatmış olduğum neşeyi hatırlayarak sanki kendimden geçiyordum. Saatlerin akışını farketmiyordum. Ağladığım bile oluyordu."

Hastalanmış olmalıyım. İçimi altüst eden bu korkunç öfkeye başka ne ad verilebilir? Evet, bir hasta öfkesi bu. Ellerim titriyordu. Yüzüm kıpkırmızı olmuştu, sonunda, dudaklarım da titremeye başladı. Bütün bunların nedeni, pilicin soğuk olması. Ben de soğuktum. İşin en kötüsü bu zaten. İçim, otuz altı saatten beri, böyle, buz gibi donmuş olarak kalmış. Öfke fırdolayı geçmişti içimden, ürperiş gibi bir şeydi bu; ısının düşüşüne karşı savaşmak, ona tepki göstermek isteyen bilincimin bir çabasıydı. Ama boşunaydı bu. Autodidacte'ı ya da garson kızı, bir hiç yüzünden haşlayıp, dövebilirdim. Ama bu oyuna büsbütün düşecek değildim. Öfkem yüzeyde kalıyordu. Bir aralık ateşle çevrili bir buz parçası, bir omelette - suprise* olmanın dayanılmaz duygusu kapladı içimi. Son-

* Omelette - sürprise: Lüks lokantalarda alevler içinde masaya getirilen bir tür tatlı (Can Yay.).

ra bu sığ depreşme, oltadan silindi ve Autodidacte'ın şunları söylediğini duydum:

"Her pazar, kilisedeki törene gidiyordum. Ben dine bağlı bir kimse olmadım hiçbir zaamn. Ama kilise törenindeki gerçek sırrı insanların bir araya gelişinde aramak doğru olmaz mı? Tek kollu bir Fransız papazı töreni yönetirdi. Bir küçük orgumuz da vardı. Baş açık, ayakta dinlerdik. Orgun seslerine kapıldığım zaman, çevremdeki insanlarla tek bir gövde haline girdiğimi duyardım. Ah, beyefendi, bu törenleri nasıl sevmiş olduğumu bilseniz. Şimdi bile, onları hatırlayarak, arasıra, pazar sabahları kiliseye giderim. Sainte-Cécile'de çok iyi bir orgcumuz var."

"Bu hayatı sık sık özlemiş olmalısınız."

"Evet efendim. 1919'da, yani tutsaklıktan kurtulduğum yıl, çok kötü aylar geçirdim. Ne yapacağımı bilmiyor, yitip gidiyordum. Nerede bir insan topluluğu görsem aralarına katılıyordum. Bir gün, tanımadığım bir kimsenin cenaze törenine bile katıldım," diyor gülümseyerek. "Umutsuzluğa kapıldığım bir gün de pul koleksiyonumu ateşe attım. Ama tutacağım yolu buldum."

"Öyle mi?"

"Birisi salık verdi bana... Sizin sır saklayacağınızdan eminim efendim. Ben (belki bu konuda başka türlü düşünüyorsunuz ama geniş görüşlü bir kimsesiniz), evet ben sosyalistim."

Gözlerini yere eğiyor, uzun kirpikleri titriyor:

"1921'den beri sosyalist parti, S.F.İ.O. üyesiyim. Size söylemek istediğim buydu."

Neşeden yüzü pırıl pırıl. Bana bakıyor, başı geriye atılmış, gözler yarı kapalı, dudaklar hafifçe aralık, bir din kurbanını andırıyor.

"Çok güzel, çok iyi!" diyorum.

"Davranışımı doğru bulacağınızdan emindim. Hayatımı şu biçimde harcadım ve şimdi adamakıllı mutluyum diyen bir kimseyi nasıl olur da kabahatli bulabiliriz?"

Kollarını açıyor, sanki damga yemeyi bekler gibi, ayalarını bana gösterecek biçimde ellerini uzatıyor. Gözleri cam gibi, ağzının içinde koyu ve pembe renkli bir kitlenin dönüp durduğunu görüyorum.

"Mutlu olduktan sonra..." diyorum.

"Mutlu mu dediniz?" Bakışı sıkıcı, gözkapaklarını iyice açtı, sert bir şekilde gözlerini üzerime dikiyor:

"Bu konuda bir yargıya varabilirsiniz efendim. Partiye girme kararını vermeden önce öyle korkunç bir yalnızlık duyuyordum ki, canıma kıymayı bile düşünmüştüm. Bu işten caymamın nedeni, ölümümden kimsenin duygulanmayacağını, ölümde, hayatta olduğumdan daha yalnız olacağımı düşünmemdir."

Doğruluyor, yanakları şişiyor.

"Artık yalnız değilim beyefendi. Hiç yalnız kalmayacağım."

"Ha, demek çok tanıdığınız var?" diyorum.

Gülümsüyor. Yaptığım çocukluğu hemen kavrıyorum.

"Kendimi artık yalnız duymuyorum demek istedim. Tabii, herhangi bir kimseyle birlikte bulunmam zorunlu değil."

"Ama, parti örgütünde..." diyorum.

"Evet, orada herkesi tanırım. Ne var ki, çoğunun adlarını bilirim yalnız." Kurnaz bir tavırla ekliyor: "İnsan, dostlarını, böyle dar bir anlayışa dayanarak seçmek zorunda mıdır? Benim dostlarım, bütün insanlardır. Sabahleyin işime gittiğim zaman, önümde, arkamda insanlar görüyorum; onlar da işlerine gidiyorlar. Cesaret etsem gülümserim onlara; sosyalist olduğumu, bu insanları hayatıma amaç edindiğimi, ama onların bunu bilmediklerini düşünürüm. Bu benim için bir kutsal eğlencedir efendim."

Bakışlarıyla bir şeyler soruyor bana, başımı sallayarak, söylediklerini doğru bulduğumu belirtiyorum; ama hayal kırıklığına uğradığını anlıyorum; daha fazla coşkunluk göstermemi isterdi. Elimden ne gelir? Söylediklerinde yeni ve değişik bir şey bulamadımsa, bu benim kabahatim mi? Konuştuğu sırada, daha önce tanımış olduğum hümanistlerin hepsi gözümün önünden bir bir geçtiyse, bu da benim kabahatim mi? O kadar çok hümanist tanıdım ki! Radikal hümanist özellikle memurların dostudur. 'Solcu" hümanist diye adlandırılan da her şeyden fazla, insansal değerlerin korunmasını dert edinmiştir; hiçbir partiden değildir, çünkü insansal olana hıya-

net etmek istemez, ama yine de küçük insanlara yakınlık duyar. O güzelim klâsik kültürünü alçakgönüllülerin emrine verir. Hümanist, genel olarak, karısını kaybetmiş, gözleri yaşlı bir kimsedir; yıldönümlerinde ağlar durur. Kedileri, köpekleri ve bütün gelişmiş memeli hayvanları da sever. Komünist yazar, insanları ikinci beş yıllık plândan sonra sevmektedir; sevdiği için cezalandırmaktan kaçınmaz. Bütün güçlü kişiler gibi gösterişsizdir ve duygularını saklamasını bilir, ama bir bakış, ya da sesine verdiği bir anlamla, adaletle dolu acı sözlerinin ardında bulunan duyguları; insan kardeşleri için duyduğu o buruk ve tatlı duyguları hissettirir. Ortaya en son çıkmış olan en genç hümanist, yani katolik hümanist, insanlardan şaşkınlık ve hayranlıkla söz açar. "Bir Londra'lı liman işçisinin ya da ayakkabı fabrikasında çalışan kızın: bu küçük insanların hayatı ne güzel bir binbirgece masalıdır" der. O, meleklerin hümanizmini seçmiştir, onlar din ve ahlâk bakımından yücelsin diye, güzel ve kasvetli uzun romanlar yazar. Bu romanlar sık sık Femina ödülünü kazanırlar.

Sözünü ettiklerimiz en önemli rollerdir. Bunların yanında bir yığın hümanist daha var: İnsan kardeşlerine bir ağabey gibi eğilen ve sorumluluklarını bilen hümanist filozof; insanları oldukları gibi seven hümanist; olmaları gerektiği gibi seven hümanist; insanları isteklerini gözönünde tutarak kurtarmak isteyen ve tutmayarak kurtarmaya çalışan hümanistler; yeni mitler yaratmak isteyen hümanist ve eskileriyle yetinen hümanist; insanın ölümünü ve insanın hayatını seven hümanistler; her zaman güldürücü sözler söyleyen neşe dolu hümanist; ölüm törenlerinde ve bekleyişlerinde rastlanan ağırbaşlı hümanist. Hepsi birbirinden nefret eder bunların, ama birer insan olarak değil, birer birey olarak, tabii. Ne var ki, Autodidacte bilmiyor bunu; bütün bu hümanistleri, torbaya konmuş kediler gibi içinde taşıyor, onlar birbirlerini paralıyorlar, ama Autodidacte farketmiyor.

Daha şimdiden güvencini kaybetmiş gibi bakıyor bana.

"Benim gibi hissetmiyor musunuz acaba?"

"Hay Allah!.."

Tedirginliğini, bana kızar gibi olduğunu görünce, onu

hayal kırıklığına uğratmış olduğum için bir an üzülüyorum. Ama canayakınlıkla yeniden söze başlıyor:

"Biliyorum efendim, sizin araştırmalarınız, kitaplarınız var. Aynı dâvaya kendi yönünüzden yardım ediyorsunuz."

Kitaplarım, araştırmalarım, sersem herif! Daha büyük bir çam deviremezdi.

"Bunun için yazmıyorum ben."

Autodidacte'ın yüzündeki anlam birden değişti; düşman kokusu aldı sanki, bu halini hiç görmemiştim. Birbirimizden uzaklaştık.

Şaşırmış gibi görünmeye çalışarak, soruyor:

"Peki... Niçin yazıyorsunuz acaba, sorabilir miyim?"

"Doğrusu... ben de bilmiyorum; gelişigüzel bir şey bu, yazmış olmak için yazıyorum."

Beni sıkıştırdığını sanarak, gülümsüyor:

"Issız bir adada olsanız yazar mıydınız? Başkaları tarafından okunmak için yazmaz mı insan?"

Sözüne sorgu biçimi vermesi alışkanlıktan. Aslında sormuyor, bir şey ileri sürüyor. Yapmacık çekingenliği ve yumuşaklığı ortadan kayboldu; onu tanıyamıyorum artık. Sarsılmaz bir inatçılık beliriyor yüzünde, bir güvenç kumkuması haline girmiş. Şaşkınlığım geçmeden, şunları söylediğini duyuyorum:

"Birisi, belli bir toplumsal çevre, bir arkadaş topluluğu için yazıyorum derse, ona sözüm yok. İyi bir iş yapıyor demektir. Siz de belki, gelecek kuşaklar için yazıyorsunuz... Kendinize rağmen, bir başkası için yazdığınızdan eminim."

Yanıt bekliyor. Konuşmadığımı görünce, hafifçe gülümsüyor:

"Belki de insanlardan tiksinen bir kimsesiniz."

Bu yanıltıcı uzlaşma çabasının altından ne çıkacağını biliyorum. Benden pek az bir şey istiyor; bir yaftayı kabullenmemi istiyor sadece. Ama bir tuzak bu; isteğine baş eğersem Autodidacte kazanacak, beni sınırlamış, yeniden kurmuş ve aşmış olacak. Çünkü hümanizm, bütün insansal davranışları kendi malı haline getirir ve hepsini birbirine katıştırır. Ona dosdoğru karşı gelirseniz, oyununa düşmüş olursunuz; çünkü hümanizm karşıtlıklarına dayanarak yaşar. Dikbaşlılar, dargörüşlüler, yasadinle-

mezler, ona yenilip dururlar; onların bütün sertliklerini, bütün kötü aşırılıklarını, hümanizm sindirir ve köpüklü beyaz bir lenfa haline sokar. Düşünce-düşmanlığını, manişeizmi, mistisizmi, kötümserliği, anarşizmi, bencilliği sindirmiştir. Bunlar, varoluşlarını ancak hümanizm içinde haklı çıkaran tamamlanmamış düşünceler ve aşamalardır. Bu topluluk içinde insanlardan tiksinen kimse de yerini bulur; bütünün uyumunu sağlayacak bir uyumsuzluktur sadece. Başkalarından tiksinen, bir insanoğludur, öyleyse hümanistin de belli bir yere kadar başkalarından tiksinmesi gerekmektedir. Ama o, tiksinme ve nefretini dozunda kullanan bilimsel bir insansevmezdir. İnsanlardan, onları daha iyi sevebilmek için, önce nefret etmiştir.

Bir bütün içine sokulmak istemiyorum. Kırmızı kanımın, bu lenfasal hayvana yem olmasını da istemiyorum. "Hümanist-düşmanı" olduğumu söylemek budalalığına düşecek değilim. Hümanist değilim ben, hepsi bu.

"İnsanın, başkalarından, onları sevdiğinden daha çok nefret edemeyeceğini sanırım," diyorum.

Autodidacte, koruyucu, uzak bir bakışla süzüyor beni. Sözlerine dikkat etmiyormuş gibi:

"İnsanları sevmek gerek, sevmek gerek..." diye mırıldanıyor.

"Kimleri? Şuradaki insanları mı?"

"Onları da. Herkesi sevmek gerek."

Genç çifte dönüyor; işte sevilmesi gereken şey. Bir an, beyaz saçlı bayı seyrediyor. Sonra bana bakıyor. Yüzünde sessiz bir sorgunun belirdiğini görüyorum. Başımla "hayır" der gibi bir hareket yapıyorum. Bana acır gibi bir hali var.

Sıkıntı içinde: "Onları siz de sevmiyorsunuz," diyorum.

"Öyle mi efendim? Başka türlü düşünmeme izin verir misiniz?"

Tepeden tırnağa saygı kesildi, ama gözlerinde, adamakıllı eğlenen birinin alaycı bakışı var. Nefret ediyor benden. Bu manyağa yakınlık duyup acısaydım büyük bir hata işlemiş olurdum. Bu kez ben sorguya çekiyorum onu:

"Şu arkanızda iki genç var ya, onları seviyor musu-

nuz siz?"

Delikanlıyla genç kadına yeniden bakıp, düşünüyor.

"Onları tanımadığımı söyletmek istiyorsunuz bana," diyor, kuşkulu bir tavırla. "Evet efendim, onları tanımadığımı saklayacak değilim... Çünkü sevgi gerçek bir tanıyış değildir," diye ekliyor ukalâca gülerek.

"Peki, sevdiğiniz nedir?"

"Genç olduklarını görüyorum; onlarda sevdiğim gençliktir. Başka şeyler de var tabii."

Sözünü kesip, kulak kabartıyor.

"Söylediklerini anlıyor musunuz?" diyor.

Hem de nasıl! Çevresindeki yakınlıktan yüreklenen delikanlı, kendi takımının geçen yıl Le Havre kulüplerinden birine karşı kazandığı futbol maçını yüksek sesle anlatıyor.

"Bir hikâye anlatıyor," diyorum.

"Ya! İyice anlayamıyorum. Ama sesleri duyuyorum. Biri tatlı öteki kalın; sırayla işitiyorum onları. Öyle... Öyle yakınlık dolu bir şey ki bu!"

"Ama ne yazık ki, ben konuştuklarını da anlıyorum."

"Yani?"

"Ne olacak, komedi oynuyorlar."

'Öyle mi?" Alaycı bir şekilde. "Gençlik komedisidir belki de. İzin verirseniz bunun yararlı bir şey olduğunu söyleyeceğim. Onların yaşına dönebilmek için komedi oynamak yeter mi acaba?"

Alayını duymazlıktan gelerek, sözüme devam ediyorum:

"Sırtınız onlara dönük olduğu için söylediklerini anlayamıyorsunuz. Kadının saçlarının rengini söyleyebilir misiniz, peki?"

Şaşırıyor:

"Doğrusu... (gençlere bakıp kendini toparlıyor) siyah!"

"Gördünüz mü?"

"Efendim?"

"Orada oturan iki insanı sevmediğinizi gördünüz mü şimdi? Sokakta görseniz tanımazdınız onları. Çünkü onlar, sizin için, birer simge sadece. Şu anda duygulanışınızın konusu onlar değil.(Siz İnsanın Gençliği, Erkeğin ve Kadının Aşkı, İnsan Sesi üzerinde duygulanıyordunuz."

"Peki bunlar yok mu?"

"Hayır, bunların hiçbiri yok. Ne Gençlik, ne Olgunluk, ne İhtiyarlık, ne de Ölüm."

Autodidacte'ın ayva gibi kaskatı ve sarı yüzü, sitem edercesine kasıldı. Aldırmadan devam ediyorum:

"Ardınızda oturan ve Vichy suyu içen ihtiyar adam gibi. Onda sevdiğiniz şeyin Olgun Adam olduğunu sanıyorum. Çöküşüne doğru cesaretle ilerleyen ve kendini kapıp koyvermek istemediği için özentiyle giyinen Olgun Adam, değil mi?"

"Ta kendisi," diyor cesaretle.

"Bu adamın, kodoşun biri olduğunu farketmiyor musunuz?"

Gülüyor; aklımı kaçırdığımı düşünüyor, beyaz saçlarla çerçevelenmiş güzel yüze şöyle bir göz atıyor.

"Sizin söylediğiniz anlamı taşıdığını kabul edelim; ama nasıl oluyor da, bu insan hakkında yüzüne bakarak yargıya varıyorsunuz? Dinlenme halinde bir yüz hiçbir şey açıklamaz, beyefendi."

Burnunun ucundakini görmeyen hümanistler! Bu yüz öyle açıklayıcı bir yüz ki! Ama hümanistlerin yumuşak ve soyut ruhu, bir yüzdeki anlamın etkisinde kalmaz hiç.

Autodidacte: "Bir kimseyi nasıl belirleyebilir; onun, şu ya da bu olduğunu nasıl söyleyebilirsiniz? Bir insanın niteliklerini kim tüketebilir? Kim, bir insanın güçlerinin, olanaklarının hepsini tanıyabilir?" diyor.

Bir insanı tüketmek! Autodidacte'ın farkında olmadan bu sözü ödünç aldığı katolik hümanizmini, giderayak selamlıyorum.

"Bütün insanların, evet bütün insanların hayranlık değer olduklarını biliyorum. Siz de hayranlık değersiniz, ben de. Tanrının yaratıkları olmamız bakımından tabii," diyorum.

Anlamadan bakıyor bana, sonra ince bir gülüş beliriyor yüzünde:

"Şaka ettiğinizden eminim. Ama bütün insanların hayranlığımıza hak kazandıkları doğrudur. İnsan olmak güç efendim, çok güç!"

Bütün insanları Tanrı'da sevmek düşüncesinden farkında olmadan ayrıldı, başını sallıyor, acayip bir benzeşim

olayıyla, şu zavallı Guéhenno'yu andırıyor şimdi.

"Özür dilerim," diyorum. "Ben bir insan olduğumdan pek emin değilim öyleyse. Çünkü insan olmayı hiçbir zaman güç bulmamışım ve kendini koyuvermek yeter diye düşünmüşümdür."

Autodidacte içtenlikle gülüyor ama gözlerindeki kötülük silinmiyor.

"Çok alçakgönüllüsünüz efendim. İçinde bulunduğumuz hale, yani insansal hale dayanmanız için, başkaları gibi sizin de sınırsız bir cesarete ihtiyacınız var. Biraz sonra belki ölebilirsiniz; bunu biliyorsunuz, ama yine de gülebiliyorsunuz. Nasıl, hayran olunacak bir davranış değil mi bu? En önemsiz davranışınızda bile," diyor sertlikle, "sınırsız bir kahramanlık var."

Garson kız, "Soğukluk olarak ne istersiniz?" diyor.

Autodidacte bembeyaz kesildi, taşımsı gözleri yarı kapalı.

Yiyecek bir şey seçmeye çağırır gibi, hafif bir el hareketi yapıyor.

Sınırsız bir kahramanlık göstererek, "Bir peynir," diyorum.

"Siz ne istersiniz?"

Autodidacte irkiliyor.

"Ne? Evet, şey... ben bir şey istemiyorum. Yemeğimi bitirdim."

"Louise!"

İki şişman adam hesaplarını ödeyip gidiyorlar. Birisi topallıyor. Patron kapıya kadar götürdü onları: önemli müşteriler bunlar, içtikleri bir şişe şarap buz kovasında gelmişti.

Autodidacte'ı biraz pişmanlık duyarak seyrediyorum. Bir başka insana, insanlar için duyduğu sevgiyi açıklayabileceği bu yemeği hayal ederek sevinmişti. Konuşmak fırsatını o kadar az buluyor ki! Oysa ben bu zevkini berbat ettim. Aslında o da benim kadar yalnız; kimsenin kendisiyle ilgilendiği yok. Ama yalnızlığının farkında değil o. Evet öyle. Ne var ki, onun gözlerini açacak olan ben değilim. İçim içimi yiyor, öfkeden çıldırıyorum, ama Autodidacte'a değil, şu zavallı beyni zehirleyenlerin hepsine: Virgan'a ve benzerlerine öfkeleniyorum. Onları karşıma

alabilseydim, çok şeyler söylerdim. Autodidacte, bay Achille gibi birisi, yani, o da bizden, ama bilmeden ve iyi niyetle hıyanet ediyor!

Autodidacte'ın bir kahkahası, içine daldığım kara düşüncelerden uyandırıyor beni.

"Özür dilerim... İnsanlara karşı beslediğim sevginin derinliğini, beni onlara iten atılışların gücünü düşündükten sonra, burada, karşı karşıya geçerek tartıştığımızı düşününce tutamıyorum kendimi... gülmek geliyor içimden."

Susuyorum, zorla gülümsüyorum. Garson kız, üzerinde tebeşir rengi bir Camembert peyniri bulunan tabağı önüme koyuyor. Salona şöyle bir göz atıyorum ve içimi korkunç bir tiksinti kaplıyor. Ne işim var burada? Ne diye kalkıp hümanizm üzerinde konuştum? Bu insanlar niçin burada? Neden yemek yiyorlar? Onların, varolduklarını bilmedikleri besbelli. Çıkmak, herhangi bir yere gitmek istiyorum. Gerçekten kendi yerimi bulacağım, içine yerleşeceğim bir yere... Ama benim yerim diye bir şey yok; ben fazlalığım.

Autodidacte yumuşadı. Daha fazla karşı koyacağımdan korkmuştu. Söylediklerimin hepsine bir çizgi çekmek istiyor. Sır veriyormuş gibi bir halle eğiliyor:

"Aslında siz de onları seviyorsunuz efendim, benim gibi siz de seviyorsunuz: ayrılığımız yalnız sözcüklerde."

Konuşamıyorum; başımı eğiyorum. Autodidacte'ın yüzü nerdeyse yanağıma değecek. Ukalâca gülümsüyor. Karabasanlarda olduğu gibi ta burnumun dibinde. Yutmaya karar veremediğim bir lokmayı güçlükle çiğneyip duruyorum. İnsanlar. İnsanları sevmek gerek. İnsanlar hayranlık duyulacak yaratıklardır. Kusmak istiyorum... ve birden, tamam işte: Bulantı.

Yaman bir bunalım: tepeden tırnağa sarsıyor beni. Bir saatten beri geldiğini görüyordum, ama bunu söylemek istemiyordum kendime. Ağzımdaki şu peynir tadı... Autodidacte çene çalıp duruyor, sesi tatlı bir vızıltı gibi geliyor. Ama neden söz ettiğini hiç mi hiç anlamıyorum. Başımı sallayıp duruyorum. Elim, peynir bıçağının sapında kenetlenmiş. Bu siyah tahtadan sapı duyuyorum. Onu benim elim tutuyor. Benim elim. Aslında ben bu bıçağı rahat bırakmak istiyorum; her zaman bir şeye dokunmak neye yarar? Nesneler dokunulsunlar diye yapılmamışlardır ki! Onlardan elden geldiğince kaçınarak, aralarından süzülüp geçmek daha iyi. Kimi zaman insan onlardan birini eline alır ve hemen bırakmak zorunda kalır. Bıçak tabağın üzerine düşüyor. Beyaz saçlı bay, gürültüyü duyunca irkiliyor, bana bakıyor. Bıçağı alıyorum, ucunu masaya dayayıp yaylandırıyorum.

Demek ki, bu gözkamaştırıcı besbellilik, Bulantı. Üzerinde kafa patlattım! Yazılar yazdım. Şimdi biliyorum. Varım (dünya da var) ve dünyanın varolduğunu biliyorum. Hepsi bu. Benim için önemli değil. Benim için hiçbir şeyin önemi olmaması çok acayip; korkuyorum bundan. Denizde taş kaydırmak istediğim gün yok mu; işte o günden beri böyle. Çakıl taşını atarken, durup ona bakmıştım; her şey işte o zaman başlamıştı: onun varolduğunu hissetmiştim. Bundan sonra başka Bulantılar da oldu. Arasıra, bakıyorsunuz, nesneler elinizde varoluşuveriyorlar. Rendez-vous des Cheminots'da Bulantı duymuştum; daha önce bir başkası da ortaya çıkmıştı: bir gece pencereden dışarı baktığım sırada. Parkta da bir başka Bulantı duymuştum, pazar günü. Daha başkaları da var. Ama hiçbir zaman bugünkü gibi kuvvetli olmamıştı.

"....eski Roma'nın, değil mi efendim?"

Autodidacte bir şey soruyor galiba. Ona dönüp gülümsüyorum. Ne oldu? Nesi var? İskemlenin üstünde niçin dertop oldu? Demek, başkalarını korkutuyorum artık. Sonunda bu olacaktı zaten. Ama önemli değil. Korkmakta pek haksız değiller: aklıma esen her şeyi yapabileceğimi hissediyorum. Sözgelimi şu peynir bıçağını Autodidacte'ın gözüne sokabilirim. Ondan sonra, burdakiler beni ayaklarının altına alıp tekmeyle dişlerimi kırabilirler. Ama beni alıkoyan bu değil; şu peynirin tadı yerine ağzımda kan tadını duysam da fark etmez benim için. Bir harekette bulunsam, gereksiz bir olayın ortaya çıkmasına neden olacağım; işte o durduruyor beni. Autodidacte'ın haykırışı da, yanağından akacak kan da, şurdakilerin yerlerinden fırlayışı da fazlalık olacak. Böyle fazladan varolup giden bir yığın şey var.

Hepsi bana bakıyor; gençliğin iki temsilcisi, o tatlı konuşmalarını yarıda bıraktılar. Kadının ağzı, bir tavuğun gerisini hatırlatıyor. Kimseye zararım olmadığını anlayacaklardır yine de.

Ayağa kalkıyorum; çevremde her şey dönüyor. Autodidacte, çıkarmayacağım o iri gözleriyle bakıyor bana.

"Gidiyor musunuz yoksa?" diye mırıldanıyor.

"Biraz yorgunum. Davetiniz için çok teşekkür ederim. Hoşça kalın."

Ayrılırken, bıçağı sol elimde tutmuş olduğumu farkediyorum. Tabağımın üzerine atıyorum; tabak tınlamaya başlıyor. Kimse çıt çıkarmıyor, salonu geçiyorum. Yemeklerini bırakmışlar, bana bakıyorlar, iştahları kesildi. "Huh!" diyerek genç kadına yaklaşsam, haykırmaya başlayacağı besbelli. Ama değmez.

Yine de, belleklerine iyice kazısınlar diye, çıkmadan önce geriye dönüp yüzümü gösteriyorum onlara.

"Hoşça kalın."

Yanıt vermiyorlar. Çıkıyorum. Yanaklarına renk gelir şimdi; hemen çene çalmaya başlarlar.

Nereye gideceğimi bilmiyorum; kartondan yapılmış aşçının yanında dikilip duruyorum. Camın öte tarafından bana baktıklarını görmek için dönmem gerekli değil. Şaşkınlık ve tiksintiyle sırtımı gözlerler şimdi; kendileri

gibi bir kimse, bir insan olduğumu düşünüyorlardı, ama onları aldattım ben. Bir adam görünüşünü ansızın kaybettim; bu insansal salondan bir yengecin kıçın kıçın dışarı çıktığını gördüler. Maskesi düşmüş yabancı kaçtı artık; oyun devam ediyor. Ardımda bir yığın gözün ve korkuya kapılmış düşüncenin kaynayıp durduğunu düşünmek canımı sıkıyor. Sokağın öte yanına geçiyorum. Öteki kaldırım plâj ve soyunma kabineleri boyunca uzuyor.

Deniz kıyısında dolaşan, içleri bahar dolu, şiirsel yüzlerini denize çeviren bir yığın insan var: güneşten ötürü bu, sanki bayram yapıyorlar. Geçen ilkbaharlıklarını giyinmiş kadınlar görülüyor, keçi derisinden yapılmış eldivenler gibi bembeyaz ve upuzun geçip gidiyorlar. Liseye ya da Ticaret Okuluna giden yetişkin delikanlılar ve madalyalarını takmış ihtiyarlar da var. Tanımıyorlar birbirlerini, ama hava bunca güzel, kendileri de erkek oldukları için, gizli bir anlaşmayla bakışıyorlar. Savaşın açıldığı gün erkekler tanışmasalar da kucaklaşırlar, her bahar gelince de gülüşürler. Bir papaz, dua kitabını okuyarak, ağır ağır ilerliyor. Arasıra başını kaldırıp, denize beğenerek bakıyor: deniz de bir dua kitabıdır; Tanrıdan söz eder. Hafif renkler, hafif kokular, ilkbahar ruhları: "Hava güzel, deniz yemyeşil. Bu kuru soğuğu nemli havalara tercih ederim." Hepsi şair bunların! İçlerinden birini, eteğinden yakalayıp, "bana yardım edin," desem, "bu yengeç de nerden çıktı?" der ve paltosunu elimde bırakarak kaçar.

Sırtımı dönüyorum onlara, iki elimle parmaklığa dayanıyorum. Gerçek deniz soğuk ve karadır, içinde hayvanlar kaynaşır, insanları aldatmak için yapılmış şu incecik yeşil zarın altında sürünerek ilerler Çevremdeki şu havaperileri, kendilerini bu aldanışa bırakmışlar, yalnız ince zarı görüyorlar; Tanrının varlığını bu ince zar kanıtlıyor. Ben altını görüyorum! Cilâlar eriyor, parlak, kadifemsi ufak deriler; Tanrı babanın tuttuğu balıkların ufak derileri, bakışımın altında, her yandan fırtlıyor, yarılıp, açılıyor. İşte Saint-Élémir tramvayı; arkama dönüyorum, nesneler de benimle birlikte dönüyor; istiridyeler gibi solgun ve yeşil. Tramvaya atlamam boşunaydı, evet boşuna. Çünkü hiçbir yere gitmek istemiyorum.

Camların ardından, mavimsi, katı ve gevrek nesneler, sert ve kesikli hareketlerle geçip gidiyor. İnsanlar, duvarlar, açılmış pencerelerinden bir ev kara yüreğini sunuyor bana. Camlar kara renkli her şeyi maviletiriyor. Duraksayarak, ürpererek, ilerleyen ve birden duran şu sarı tuğlalı koca yapıyı da mavileştiriyor. Bir beyefendi bindi. Tam karşıma oturdu. Sarı yapı gidiyor; bir atılışta camlara abanıyor, o kadar yakın ki yalnız bir bölümü görülüyor; karardı. Camlar titriyor. Kara yürekler üzerine açılmış yüzlerce penceresiyle yapı, ezercesine, görülmeyecek kadar yukarılara yükseliyor; vagon boyunca kayıyor, sürtünüyor ona; titreyen camlar arasında gece bastırdı. Durmadan uzuyor yapı, çamur gibi sarı; camlar gök mavisi. Birden ortadan kayboluyor, geride kaldı, vagonu canlı gri bir aydınlık kapladı; aydınlık şaşmaz bir eşitlikle her yana dağılıyor; gökyüzü bu, camların ardında hâlâ gökyüzünün derinlikleri seçiliyor, çünkü Éliphar tepesine çıkıyoruz; buradan her iki taraf da apaçık görülür: sağ tarafta denize, solda hava alanına kadar. Bir Gitane sigarası içmek bile yasak.

Elimi banketin üzerine dayıyorum ama çekiniyorum hemen; banket varolan bir şey. Üzerine oturulmak amacıyla yapmışlar bunu. Deri, yay, kumaş alıp, oturulacak bir yer yapmak düşüncesiyle çalışmaya koyulmuşlar. Çalışmalarını bitirdikleri zaman, ortaya çıkan şey bu olmuştu. Onu buraya, vagonun içine koymuşlardı. Vagon şu anda, titreyen camlarıyla sarsılarak ilerliyor ve içinde şu kırmızı nesneyi taşıyor. Büyü yapar gibi. "Bu bir banket-tir," diye mırıldanıyorum. Ama sözcükler dudaklarımda kalıyor, gidip nesneye yapışmak istemiyorlar. Nesne, kırmızı tüylü derisi, havaya dikilmiş, kaskatı, kırmızı renkli binlerce küçük ölü bacağıyla; ne ise öyle kalıyor. Ters dönmüş, kanlı ve şişmiş haliyle vagonun içinde, şu gri gökyüzünde salınıp duran bu karın, bir banket değil. Sözgelimi bu, taşmış bir ırmağın gri renkli sularında, karnı ters dönmüş, şişmiş ve suyun akıntısına kapılmış ölü bir eşek de olabilir. Ben de eşeğin karnına oturmuş ve ayaklarımı duru suya sokmuş olabilirim. Nesneler, adlarından kurtuldular. Kaba, dik kafalı, koskoca görünüşleriyle buradalar; onlara banket diye ad takmak ya da onlarla il-

gili herhangi bir şey söylemek budalalık gibi görünüyor. Nesnelerin; o adlandırılamayanların arasındayım. Yapayalnız, sözcüksüz, güçsüz olan beni kuşatıyorlar; altımı, üstümü, ardımı dolduruyorlar. Bir şey istedikleri yok, kendilerini kabul de ettirmiyorlar; buradalar sadece. Banketin oturulacak yerinin altında, tahta kısımda küçük bir gölge çizgisi var; banket boyunca, esrarlı ve şeytanca uzayan bir ince kara çizgi, bir gülüş sanki. Bunun bir gülüş olmadığını biliyorum ama yine de var bu; beyazımsı camların ve korkunç gürültülerin altında uzuyor; camlarda beliren duran ve sonra yeniden uzaklaşan mavi imgelerin altında ayak direyip duruyor; bir gülüşün belirsiz hatırası, ya da yalnız birinci hecesi hatırlanan, kendisini bir yana bırakıp başka şeyler düşünmemizin daha iyi olacağını sezdiğimiz yarı unutulmuş bir sözcük gibi ayak diriyor. Başka şeyle ilgileneyim; sözgelimi karşımda banketin üzerinde yarı yatmış durumdaki adamla ilgileneyim. Pişirilmemiş topraktan mavi gözlü kafa. Sağ yanı çökmüş, sağ kolu gövdesine yapışmış, vücudunun bu yanı zar zor yaşıyor; güçlükle, cimrilikle, sanki inme inmiş gibi. Ama bütün sol yanda, ufak, asalak bir varoluş var, bir yara. Kol titremeye başladı; yükseldi, ucunda el kaskatıydı. Sonra el de titremeye başladı, kafanın hizasına gelince, bir parmak uzanıp, tırnağıyla saç dibini kaşımaya başladı. Tat duyuşu dile getiren bir anlam, ağzın sağ köşesinde belirdi; sol köşesi eskisi gibi ölgün. Camlar titriyor, kol titriyor, tırnak kaşıyor, kaşıyor, dikilmiş gözler altında ağız gülümsüyor ve adam gerçekleşebilmek için sağ koluyla sağ yanağını ödünç almış olan ve vücudunun sağ yanını şişiren şu küçük varoluşu fark etmeden hoşgörüyor. Biletçi yolumu kesti.

"Durağı bekleyin."

Onu itip atlıyorum tramvaydan. Dayanamıyordum. Nesnelerin bunca yakın olmalarına dayanamıyordum. Bir kapıyı itiyor, içeri giriyorum; tüm varoluşlar bir atılışta doruklara konuyorlar. Kendime geldim şimdi, nerede olduğumu biliyorum, Parktayım. Koca koca gövdeler, gökyüzüne uzanan kara ve boğumlu eller arasında bir sıranın üzerine bırakıyorum kendimi. Bir ağaç, ayaklarımın altında, toprağı bir kara tırnakla kaşıyor. Kendimi bı-

rakmak, unutmak, uyumak istiyorum. Ama yapamıyorum bunu; boğuluyorum: varoluş her tarafımdan, gözlerimden, burnumdan, ağzımdan içeri dalıyor.

Ve birden, perde yırtılıyor, anladım artık, kavradım.

Akşam saat 6

Rahatlık ya da hoşnutluk duyduğumu söyleyemem, tam tersine, beni eziyor bu. Ama amacıma ulaştım, öğrenmek istediğimi biliyorum artık; Ocak ayından beri başımdan geçenlerin tümünü anladım. Bulantı yakamı bırakmadı. O kadar çabuk bırakacağını da sanmıyorum. Ama onu, bir dert gibi duymuyorum artık. Bu geçici bir huysuzluk ya da bir hastalık değil; kendi öz varlığım.

Biraz önce Parktaydım. Atkestanesinin kökü, oturduğum sıranın tam altında toprağa gömülüyordu. Bunun bir kök olduğunu hatırlamıyordum artık. Sözcükler ortadan kaybolmuş ve onlarla birlikte, nesnelerin belirttiği anlam, kullanılış biçimleri ve insanların, üzerlerine çizmiş oldukları hafif işaretler de ortadan kaybolmuştu. Başım öne eğik, iki büklüm, oturmuştum. İçime korku salan, bu kapkara, boğumlu ve yaban kitlenin karşısında yapayalnızdım. Sonra birden o kavrayışa vardım.

Soluğumu kesti bu. Şu son günlerden önce, 'Varoluşma"nın ne demek olduğunu hiç sezmemiştim. Ben de, deniz kıyısında baharlık elbiseleriyle dolaşanlar gibiydim. Ben de onlar gibi "Deniz yeşildir, yüksekteki şu beyaz nokta bir martıdır," diyordum, ama bunun var olduğunu, martının bir "varolan-martı" olduğunu sezmiyordum; çünkü genel olarak varoluş kendini saklar. Varoluş şuradadır, çevremizdedir, bizdedir; bizdir, ondan söz açmadan iki sözcük söyleyemeyiz, ama ona dokunulmaz da. Varoluş üzerine düşündüğümü sandığımda, hiçbir şey düşünmemiş olduğumu söyleyebilirim; kafamın içi bomboştu ya da bir sözcük vardı yalnız; yani "varlık" sözcüğü vardı. Ya da düşündüğüm... bilmem ki nasıl söylesem? Evet düşündüğüm ilişkinlikti; denizin, yeşil renkli nesneler sınıfından olduğunu ya da yeşilin, denizin niteliklerinden biri olduğunu söylüyordum kendime. Nesnelere baktığım

zaman bile, onların varoluştuklarını düşünmekten çok uzaktım; bana sanki bir dekor gibi görünüyorlardı. Onları elime alıyor, araç olarak kullanıyordum; dirençlerini önceden kestiriyordum. Ama bütün bunlar yüzeyde kalıyordu. Varoluş nedir diye sorulsaydı, özlerini değişime uğratmadan, nesnelere dıştan eklenen boş bir biçimdir derdim. Sonra birden ortaya çıkmış, belirivermişti işte; apaçıktı, varoluş kendini açığa vuruvermişti. Zararı dokunmayan soyut bir kategori havasını kaybetmişti; nesnelerin hamuruydu o, şu kök varoluştan yoğrulmuştu. Daha doğrusu; kök, bahçenin kapıları, sıra, yer yer güvermiş çimenler ortadan silinmişti; nesnelerin çeşitliliği ve bireyselliği bir dışgörünüş, bir cilâdan başka şey değildi. Bu cilâ erimiş, karmakarışık, devâsâ ve yumuşacık kitleler kalmıştı geriye; çıplak, hem de müstehcen ve ürkütücü biçimde kitleler.

Ufacık bir hareket yapmaktan bile alıkoyuyordum kendimi. Ama ağaçların ardındaki, müzik çalınan yerin mavi sütunlarını ve fener direğini, meşe kümelerinin içinde Velléda'yı görmek için kımıldamam gerekmiyordu. Bütün nesneler... nasıl söylesem? Beni tedirgin ediyorlardı, daha hafifçe, daha kuru ve soyut biçimde, daha derli toplu varolmalarını isterdim. Atkestanesi gözlerime abanıyordu. Yeşil bir küf, gövdesini yarı beline kadar sarıyordu; kararmış ve şişmiş kabuğu, kaynamış deriyi andırıyordu. Masqueret fıskiyesinin şırıltısı kulaklarıma akıyor, orada yuvarlanıyor ve onları iççekişleriyle dolduruyordu; burun deliklerimden çürümüş ve yeşil bir koku taşıyordu. Her şey, kendilerini gülüşlere bırakan ve ıslak dudaklarıyla "gülmek iyidir" diyen kadınlar gibi usul usul varoluşa kayıyor; karşı karşıya geçip yayılıyor, varoluş en aşağılık sırlarını birbirine açıyordu. Varoluşmayış ile şu baygın bolluk arasında bir orta yerin bulunmadığını anlamıştım. Varolunuyorsa, buraya kadar varolmak; küfe, şişkinliğe, müstehcenliğe kadar varolmak gerekiyordu. Bir başka dünyada, daireler, müzik havaları, saf ve eğilip bükülmez çizgilerini sürdürüp duruyorlar. Oysa, varoluş bir bükülmedir. Ağaçlar, koyu mavi sütunlar, bir fıskiyenin mutlu mırıltıları, canlı kokular, soğuk havada çalkanan sıcak sis parçaları, bir sıra üzerinde sindirim yapan kızıl

saçlı bir adam; bütün bu gevşeklikler, birlikte ele alınınca, gülünç bir durum gösteriyordu. Gülünç... hayır, oraya kadar varmıyordu bile; varolan hiçbir şey gülünç olamaz, bu durum kimi vodvillerdeki belli durumları çok uzaktan yarım yamalak andırıyordu. Bir yığın tedirgin, kendinden sıkılmış varolandan başka bir şey değildik. Burada bulunmamız için tek bir neden yoktu; hiçbirimiz böyle bir neden ileri süremezdi. Utanç içinde bulunan ve belirsiz bir tedirginlik duyan her varolan, ötekilerin karşısında kendini fazlalık olarak hissediyordu. Fazlalık. Bu ağaçlar, bu kapılar, bu çakıl taşları arasında kurabildiğim tek bağıntı işte buydu. Atkestanelerini saymaya, onları Velléda'ya göre konumlamaya, yüksekliklerini çınar ağaçlarının yüksekliğiyle karşılaştırmaya, boşu boşuna uğraşıyordum. Çünkü herbiri, kendisini içine sokmak istediğim bağlantıdan kaçıyor, bir kenara çekiliyor, taşıyordu. Bu bağlantıların (ki onları, insansal dünyanın, ölçülerin, niceliklerin ve yönlerin dağılıp gitmemesi için sürdürmekte inat ediyordum), benim tarafımdan uydurulduğunu hissediyordum; onlar nesnelere işlemiyorlardı. Şurada karşımda, biraz solda duran atkestanesi fazlalıktı. Velléda da fazlalıktı.

Ve ben, (yumuşak, güçsüz, müstehcen, sindirim yapıp duran, kara düşüncelerle salınan) ben de fazlalıktım. İyi ki hissetmiyordum bunu, daha çok anlıyordum: ama içim rahat değildi, hissetmekten korkuyordum. (Hâlâ korkuyorum şimdi, beni ardımdan yakalayıp bir deprem dalgası gibi havaya kaldırmasından korkuyorum.) Şu gereksiz varoluşlardan hiç olmazsa birini ortadan kaldırmak için, canıma kıymayı düşünür gibi oluyordum. Ama ölümüm bile fazlalık olacaktı. Cesedim de; şu güleç bahçenin dibinde, çınar ağaçlarının arasında, şu çakıl taşlarının üzerinde, kanım da fazlalık olacak; en sonunda, temizlenmiş, kabuğu çıkarılmış, dişler gibi temiz ve akpak kemiklerim de fazlalık olarak kalacaktı. Her zaman için fazlalıktım ben.

"Saçmalık" sözcüğü kalemimin ucuna geliyor şimdi, biraz önce, Parkta bulamamıştım onu; ama aramıyordum da, gereği yoktu. Çünkü sözcüklere gereksinim duymadan, nesnelerin üstünde, nesnelerle düşünüyordum. Saç-

malık ne kafamda bir düşünce, ne de bir insan sesinin tınlayışıydı. Saçmalık, ayaklarımın dibinde ölmüş olan o uzun, ağaçtan yılandı. Yılan, pençe kök ya da akbaba pençesi... bunların hangisi olursa olsun önemi yok. Kesin bir açıklama yapmaksızın, Varoluşumun, Bulantılarımın ve öz hayatımın sırrını ele geçirdiğimi anlıyordum. Nitekim, daha sonra kavradıklarımın hepsi de bu kökel saçmalığın alanına girdi. Saçmalık: işte bir sözcük daha, sözcüklerle cebelleşip duruyorum; oysa orada, nesnenin kendisine dokunuyordum. Ama şimdi, bu saçmalığın salt olma özelliğini taşıdığını açıklamak istiyorum. İnsanların küçücük renkli dünyasında bir olay, ancak bir başka gerçeğe göre saçmadır; yani kendisine eşlik eden durum ve koşullara göre saçmadır. Örneğin, bir delinin konuşması deliliğine göre değil, içinde bulunduğu durum bakımından saçmadır. Ama ben biraz önce, salt olanı yaşadım; salt olanı ya da saçmayı yaşadım. Şu kökün, kendisine göre saçma olmadığı hiçbir şey yoktu. Ah! Bunu sözcüklerle nasıl dile getireceğim? Çakıl taşlarına, sarı ot kümelerine, kurumuş çamura, ağaca, gökyüzüne ve beyaz sıralara göre Saçma. Hiçbir şey (doğanın gizli ve derin bir çılgınlığı bile) açıklayamaz onu. Her şeyi bilmiyordum tabii; tohumun gelişimini de, ağacın büyüyüşünü de görmemiştim. Ama bu yer yer kabarmış koca ayağın karşısında ne bilginin ne de bilgisizliğin önemi vardı: açıklamaların ve nedenlerin dünyası varoluşun dünyası değildir. Bir daire saçma değildir; düz bir çizginin uçlarından biri üzerinde dönüşüyle kolayca açıklanabilir. Ama bir daire aynı zamanda varolan bir şey değildir. Oysa bu kök, tam tersine, onu açıklayamadığım ölçüde varoluyordu. Boğumlu, hareketsiz, adsız; bu kök beni büyülüyor, gözlerimi dolduruyor, durmadan kendi varoluşuna çekiyordu. "Bu bir köktür," diye boşuna tekrarlıyordum; bir işe yaramıyordu. Onun işlevinden, yani emici bir pompa oluşundan, buna, bu katı ve dolgun fok derisine, bu yağlı, nasırlı, dikkafalı görünüşe geçilemeyeceğini iyice biliyordum. İşlev hiçbir şey açıklamıyordu: bir kökün ne olduğunu kabataslak anlamamızı sağlıyordu ama karşımdaki kökün ne olduğunu anlamamı sağlamıyordu. Bu kök, rengi, biçimi, donmuş hareketiyle, bir... açıklanmaz nesneydi. Ni-

teliklerinin her biri ondan biraz kaçıyor; dışına akıyor, yarıyarıya katılaşıyor ve nerdeyse bir nesne haline geliyordu. Niteliklerin her biri kökte fazlalık olarak bulunuyordu. Kök tepeden tırnağa, kendi dışında dolanıyor, acayip bir aşırılık içinde kendini kaybediyor ve inkâr ediyor gibime geliyordu. Ayakkabımın topuğuyla bu kara pençeye vurdum, derisini biraz kaldırmak istemiştim. Gerek yokken, sırf karşı gelmek, tabaklanmış derinin altından sıyrığın saçma pembeliğini ortaya çıkarmak, dünyanın saçmalığı ile oynamak için yapmıştım bunu. Ama ayağımı çektiğim zaman kabuğun hâlâ kara renkte olduğunu görmüştüm.

Kara mı? Sözcüğün söndüğünü, olağanüstü bir hızla anlamından boşaldığını hissettim. Kara? Kök kara değildi, bu ağaç parçasının üstündeki kara değildi, bu... başka bir şeydi. Kara, tıpkı daire gibi varoluşmayan bir şeydi. Köke bakıyordum: karadan fazla bir şey miydi, yoksa karaya mı çalıyordu? Ama biraz sonra kendimi sorguya çekmekten vazgeçtim, çünkü bilgi dünyasına girdiğimi sezmiştim. Evet daha önceleri, bu tedirginlikle, adsız nesneleri irdelemiş, onlar üzerinde düşünmeye (boşuna) çalışmış, soğuk ve hareketsiz niteliklerinin bir yana saklandıklarını, elimden kurtulduklarını da hissetmiştim. Sözgelimi, geçen akşam, Rendez-vous des Cheminots'da Adolphe'un askılarını görmüştüm. Bu askılar mor değildi. Gömleğin üzerindeki, o iki tanımlanmaz leke, gözümün önünde yeniden belirdi. Ya çakıl taşı, bütün bu hikâyenin başlangıcı olan şu ünlü çakıl taşı yok mu, o da... ne olmak istemediğini şimdi daha iyi hatırlayamıyordum. Ama onun edilgin direncini unutmamıştım. Ya Autodidacte'ın eli, bir gün Kitaplıkta bu eli sıkmış ve bunu bir ele benzemediğini duymuştum. Kocaman beyaz bir kurt gelmişti aklıma, ama tam bu da değildi. Hele Mably kahvesindeki bira bardağının neidüğü belirsiz saydamlığı. Neidüğü belirsiz! İşte, seslerin, kokuların, tadların özelliği. Yuvalarından uğratılmış tavşanlar gibi, önünüzden hızla geçtikleri ve onlara fazla dikkat etmediğiniz zaman, güven verici ve düpedüz varlıklar olduklarına inanabilirdiniz. Yeryüzünde, gerçek mavi, gerçek kırmızı, bir gerçek kayısı, ya da menekşe kokusu olduğuna inanabilirdiniz. Ama onları

bir an durdurduğunuzda, bu güvenç ve rahatlık duygusu yerini derin bir tedirginliğe bırakıyordu: renkler, tatlar ve kokular hiçbir zaman gerçek değildi, hiçbir zaman kendileri ve sadece kendileri olarak kalmıyorlardı. En yalınç niteliğin bile, kendinde, kendisi bakımından ta içinde bir fazlalık vardı. Şurada, ayağımın altında duran şu siyah, siyahtan çok; bu rengi hiç görmemiş, ama hayal gücünü durdurmasını beceremeyen bir kimsenin, siyahı hayal etmek için harcadığı çabayı hatırlatıyordu. Bu çabayla, o kimse, renklerin ötesinde neidüğü belirsiz bir varlık düşünmüştü. Bu, bir renge benziyordu ama aynı zamanda... bir çürüğe, bir salgıya, bir sızıntıya da benziyordu. Başka bir şeye, sözgelimi bir kokuya da benziyordu. Çünkü bu, ıslak toprak, yaş ve ısınmış odun kokusu, şu sinirli ağaç parçası üzerine cilâ gibi yayılmış siyah koku, çiğnenmiş şekerli lif tadı içinde eriyordu. Bu siyah rengi tek başına görmüyordum, görme gücü soyut bir icat; temizlenmiş, yalınçlaştırılmış bir düşünce; insanların bir düşüncesidir. Şuradaki siyah, şu biçimden yoksun ve tüylü bulunuş; görme, koklama ve tatma güçlerini aşıp geçiyor, onlardan taşıyordu. Ama bu zenginlik, bir kargaşa haline giriyor ve fazlalık olduğu için, sonunda bir hiçlik ortaya çıkıyordu.

Olağanüstü bir andı bu. Hareketsiz, donmuş, korkunç bir kendinden geçmeye kapılmış halde, şuradaydım. Ama bu kendinden geçişin tam içinde, yepyeni bir şey beliriyordu. Bulantıyı anlıyor, onu elime geçiriyordum. Aslında, buluşlarımı söz haline getirmiyordum. Ama şu anda, onları sözcük haline getirmenin kolay olacağını sanıyorum. Bütün bunların özü olumsallıktır. Yani, varoluş zorunluluk değildir demek istiyorum. Varolmak, burada olmaktır sadece, varolanlar ortaya çıkarlar, onlara rastlanabilir, ama hiçbir zaman çıkarsayamayız onları. Bunu anlamış kimselerin olduğunu sanıyorum. Ama onlar, kendi kendinin nedeni olan zorunlu bir varlık uydurarak bu olumsallığı aşmaya çalışmışlardı. Oysa, hiçbir zorunlu varlık, varoluşu açıklayamaz. Çünkü olumsallık bir sahte görünüş; ortadan kaldırılabilecek bir dışgörünüş değildir; saltolanın kendisidir; bu yüzden yetkin bir temelsizliktir. Şu bahçe, şu kent, ben kendim, her şey temelsiz ve nedensiz-

dir. Bunun farkına vardığınız zaman yüreğiniz bulanır; geçen akşam Rendez-vous des Cheminots'da olduğu gibi her şey salınmaya başlar. Bulantı budur işte. Kodoşların (Coteau Vert'dekiler ve benzerleri), hak düşüncesi ile kendilerinden saklamak istedikleri işte budur. Ne aptalca bir avunuşl Oysa kimse haktan söz edemez; onlar da öteki insanlar gibi tepeden tırnağa temelsizler, ama fazlalık olduklarını duyamıyorlar. Oysa kendilerinde, gizliden gizliye fazlalık onlar da; yani biçimden yoksun, belirsiz ve kasvetliler.

Bu büyü ne kadar zaman sürdü? Atkestanesinin kökündeydim ben. Ya da daha çok, onun bilinciydim tepeden tırnağa. Yine de ondan ayrıydım (çünkü bunun bilincindeydim), ama onda kaybolmuş, onunla tek bir gövde olmuştum. Tedirgin bir bilinç, ama yine de şu hareketsiz ağaç parçasının üzerine çökmekten alıkoyamıyor kendini. Zaman durmuştu: ayağımın dibinde kara bir birikinti; bu andan sonra herhangi bir şeyin gelmesi düşünülemezdi. Bu korkunç zevkten kurtarmak istiyordum kendimi ama bunun elden gelebileceğini bile düşünemiyordum, içindeydim onun; kara kök geçmiyordu, insanın boğazında kalan iri bir lokma gibi gözlerimde tıkanmıştı. Onu ne yutabiliyor ne de atabiliyordum. Gözlerimi kaldırmak için nice çabalar harcamıştım? Acaba gözlerimi kaldırmış mıydım? Daha çok, başım arkaya devrilmiş, gözlerim yukarı çevrik bir halde yeniden ortaya çıkabilmek için, bir önceki an kendimi ortadan kaldırmamış mıydım? Gerçekten de, bir andan ötekine nasıl geçtiğimin farkında değildim. Ama birden, kökün varoluşunu düşünemez hale gelmiştim. Ortadan kaybolmuştu; hâlâ şurada, sıranın altında, sağ ayağımla ona değiyorum diye tekrarlayıp durmam bir işe yaramıyordu. Varoluş uzaktan uzağa düşünülebilecek bir şey değildir. Sizi birden kaplaması, üzerinizde duraksaması, kıpırdamaz koca bir hayvan gibi yüreğinizin üstüne çökmesi gerekir... ya da hiçbir şey yoktur artık.

Evet hiçbir şey yoktu artık, gözlerim bomboştu. Kurtuluşum içimi sevinçle dolduruyordu. Sonra, birden, gözlerimin önünde hafif ve belirsiz hareketlerle kıpırdamaya koyuldu: rüzgâr ağacın tepesini sallıyordu.

Bir şeyin kıpırdanışını görmek hiç de fena olmuyor-

du: bir çift göz durmadan üzerime dikilen bütün şu hareketsiz varoluşlardan kurtarıyordu beni. Dalların sallanışına bakıp kendi kendime şöyle diyordum: hareket dediğimiz şey de yok; hareket, geçişlerden, iki varoluş arasındaki aracılardan, güçsüz anlardan başka bir şey değil. Onların hiçlikten çıkıp, yavaş yavaş olgunlaşmalarını, gelişmelerini görmeye hazırlanıyordum. Varoluşları, doğuş ânında yakalayacaktım sonunda.

Bütün umutlarımın ortadan kalkması için üç saniye yetti bile. Körler gibi çevrelerini yoklayan şu duraksamalı dalların üzerinde, varoluşa geçişi kavrayamıyordum bir türlü. Bu geçiş düşüncesi de bir insan icadıydı. Apaçık bir düşünce. Bu ufak kıpraşmaların hepsi bir yana gidiyor; kendileri için var oluyordu. Dallardan ve yapraklardan taşıp duruyorlar; bu kuru ellerin çevresinde dört dönüyor, onları küçük tayfunlarla çeviriyorlardı. Bir hareketin, bir ağaçtan farklı olduğu apaçıktı tabii. Ama o, yine de bir saltolandı. Bir nesne. Gözlerim doluiuktan başka bir şeye rastlamıyordu. Dalların ucunda, varoluş kaynıyordu; durmadan yenilenen ama hiçbir zaman doğmayan varoluş. Varolan rüzgâr gelip, ağacın üzerine koca bir sinek gibi konuyordu ve ağaç ürperiyordu. Ama ürperiş ortaya çıkan bir nitelik; bir gizligüçten varlığın kendisine geçiş değildi; bir nesneydi, bir nesne-ürperiş ağacın içine akıyor, onu ele geçiriyor, sarsıyor, sonra birden bırakarak, kendi üzerinde fırdolayı dönmek için ileriye gidiyordu. Her şey dopdoluydu, açıkça varolan bir şeydi; güçsüz bir an yoktu. Her şey hattâ en farkedilmez irkiliş bile varoluştan yapılmıştı. Ağacın çevresinde depreşip duran bütün bu varolanlar hiçbir yerden gelmiyor ve hiçbir yere gitmiyorlardı. Birden varoluyorlar ve sonra birden varoluştan kesiliyorlardı: Varoluş bellekten yoksundur, kaybolmuşlarla ilgili tek bir anısı bile yoktur. Her yanda varoluş; bitimsiz, fazladan, her yerde ve her zaman varoluş; ancak yine varoluşla sınırlanan varoluş! Sıranın üzerine bıraktım kendimi, kökü olmayan bu varlıkların başıboşluğu beni sersemletmiş ve köreltmişti. Her yerde açılışlar, gelişmeler görülüyordu; kulaklarım varoluşun uğultusuyla doluydu; etim zonkluyor ve açılıyor, kendini bu evrensel uğultuya bırakıyordu; iğrenç bir şeydi bu. "Peki

ama, birbirlerine bu kadar benzedikleıine göre, niçin bu kadar varolan var?" diye düşünüyordum. Birbirinin eşi bunca ağaç neye yarar ki? Bunca boşa gitmiş ve inatla yeniden başlayarak yine boşa gitmiş bunca varolan niye? Sırtüstü düşmüş bir hayvanın güdük çabalarını andıran bu uğraşına niye? (Bu çabalardan biri de bendim). Bu bolluk, yüce bir elaçıklığına benzemiyordu. Tersine, kasvetli, acı çeken, kendi kendinden sıkılan bir bolluktu bu. Şu ağaçlar, şu koca beceriksiz gövdeler... Gülmeye başladım, kitaplarda anlatılan, o çiçeklenişler, çıtırtılar ve devâsâ açılışlar ile dolu güzelim baharlar gelmişti aklıma. Güçlü olma isteğinden ve hayat çatışmasından söz eden budalalar da görmüştük. Bir ağaca ya da bir böceğe acaba hiç bakmamışlar mıydı? Kabuğu yer yer kabarmış şu çınar ağacını ya da yarısına kadar çürümüş atkestanesini, gökyüzüne yükselen genç ve acı kuvvetler gibi görmemi istiyorlardı. Ya şu kök? Onu da, toprağı paralayan ve besinini ondan koparan yırtıcı bir pençe gibi görmem gerekecekti.

Nesneleri bu biçimde görmek olacak iş değil! Yumuşaklıklar, güçsüzlükler, derseniz, kabul. Ağaçlar salınıyordu. Gökyüzüne doğru fışkırmış mı? Bir çöküş daha çok; ağaç gövdelerinin yorgun organlar gibi buruş buruş olmasını, dertop olarak kat kat kara ve yumuşak bir yığın halinde toprağın üzerine çökmesini bekliyordum. Varolmak istemiyorlardı, ama bundan da kaçınamıyorlardı. İşin esası bu. Böylece, usul usul, uyuşuk bir şekilde kendi işlerini sürdürüp duruyorlardı. Özsu, damarlarda ağır ağır yükseliyor; kökler toprağa ağır ağır giriyordu. Ama her an, bütün bunları bir yana atıp, kendilerini ortadan kaldırmak ister gibi görünüyorlardı. Yorgun ve yaşlı; istemeye istemeye varolmaya devam ediyorlardı. Çünkü ölmek için yeterince güçlü değillerdi, çünkü ölüm onlara ancak dışardan gelebilirdi. Ölümlerini, bir iç zorunluk gibi kendilerinde sevinçle taşıyan yalnız melodilerdir. Ama melodi varoluşan bir şey değildir. Varolan her şey, nedensiz ortaya çıkar, zavallılığı yüzünden varoluşunu sürdürür ve rastgele ölüm. Kendimi geriyo doğru verip gözlerimi kapıyorum. Ama o anda, imgeler kendilerini toparlayıp, sıçrıyor ve kapalı gözlerimi varoluşla dolduruveri-

yorlar: varoluş insanın sıyrılamadığı bir doluluktur.

Acayip imgeler. Bir yığın şeyi dile getiriyorlardı. Gerçek şeyleri değil, onlara benzeyen başka şeyleri. Takunyalara, iskemlelere benzeyen tahta nesneler, bitkilere benzeyen başka nesneler. Sonra karşımda iki insan yüzü beliriyor; geçen pazar, Vézelize birahanesinde, yanımda yemek yiyen karıkoca bunlar. Kırmızı kulaklarıyla; şişman, sıcak, zevk düşkünü, saçma bir görünüşleri var. Kadının omuzlarını ve gerdanını görüyorum. Çıplak varoluş. Bu ikisi (birden içime yılgı saldılar), evet, bu ikisi Bouville'de bir yerde varoluşup duruyorlar (kimbilir hangi kokular içinde); o yumuşak gerdan serin kumaşlara sürünerek kendini okşamaya, dantellere gömülmeye ve kadın sütyenin içinde göğüslerinin varolup durduğunu duymaya; "benim güzel turunçlarım" diye düşünmeye; gizli bir havayla gülümsemeye, gıdıklanan göğüslerinin yayılışına dikkat etmeye devam ediyor ve birden haykırdım; gözlerim yuvalarından uğramış.

Bu koskoca bulunuş üzerine bir düş mü kurdum yoksa? Bulunuş burada, parkın üstünde, ağaçların üzerine devrilmişti, yumuşacıktı; her şeyi yapış yapış ediyordu; ağdalı bir reçel gibi. Ve ben bütün bu bahçeyle birlikte onun içindeydim. Korkmuştum, ama nasıl öfkelenmiştim; bunu öyle tatsız öyle yersiz buluyordum ki. Bu iğrenç marmelâttan nefret ediyordum. O kadar çoktu ki! Gökyüzüne kadar yükseliyor, dört bucağa yayılıyordu; jelatinimsi kayışıyla her şeyi dolduruyordu: parkın sınırlarından, evlerden, Bouville'den uzaklara kadar derinleştiğini görüyordum; ben ne Bouville'de, ne de başka bir yerdeydim, çalkanıp duruyordum. Şaşırmış değildim, bunun Dünya olduğunu iyice biliyordum; kendimi birden çırçıplak gösteren dünya. Bu saçmasapan koca varlığın karşısında öfkeden bayılacaktım. Bütün bunların nereden çıktığını, nasıl olup da hiçlik yerine bir dünyanın bulunduğunu bile soramıyordu insan. Bunun anlamı yoktu; dünya her yanda bulunuyordu, önde, arkada. Ondan önce hiçbir şey yoktu. Hiçbir şey. Onun varolmadığı bir an yoktu. Beni tedirgin eden buydu işte; şu kadar kurtçuğun varolmaklığı için hiçbir neden yoktu kuşkusuz. Ama varolmamış olması da olanaklı değildi. Düşünülemez bir şeydi bu: hiçliği ta-

sarlamak için, önceden burada, dünyanın ortasında, gözler faltaşı gibi açılmış, canlı olarak bulunmak gerekiyordu; hiçlik benim kafamdaki bir düşünceydi sadece, bu sınırsızlık içinde salınıp duran bir düşünce: bu hiçlik varoluştan önce gelmemişti, o da ötekiler gibi bir varoluştu ve birçoğundan sonra ortaya çıkmıştı. "Ne pislik, ne iğrenç şey!" diye bağırdım. Bu yapışkan pislikten kurtulmak için sarsaladım kendimi ama iyice yapışmıştı; tonlarca varoluş vardı çevremde, bitip tükenmiyordu, bu koca sıkıntının dibinde boğuluyordum. Sonra birden, ortasında bir delik açılmış gibi bahçe boşalıverdi; dünya geldiği gibi ortadan kayboldu, ya da ben uyandım. Her neyse, onu bir daha görmedim. Çevremde, içinden sarı dalların çıkıp dimdik durduğu sarı bir toprak kalmıştı yalnız.

Ayağa kalktım. Dışarı çıktım. Kapıya gelince arkama döndüm. O zaman bahçe gülümsedi bana. Kapıya abanıp uzun uzun baktım. Ağaçların, meşe kümelerinin gülümseyişi bir şeyler söylemek istiyordu, varoluşun gerçek sırrı buydu. Bir pazar günü (üç haftadan fazla olmadı), nesnelerin üzerinde, bir çeşit elbirliği yapmak ister gibi bir hal olduğunu kavramıştım. Bu hal acaba bana mı yöneltilmişti? Anlamaya ulaştıracak araçlardan yoksun olduğumu sıkıntı içinde hissetmiştim. Elimde böyle bir tek araç yoktu. Ama o buradaydı, bekliyordu, bir bakışı andırıyordu. Burada, atkestanesinin gövdesi üzerindeydi... atkestanesinin kendisiydi. Nesneler, yarı yolda duraklayan, kendilerini ve düşünmek istediklerini unutan, öylece kalıveren, kendilerini aşan bir anlamcıkla, bir o yana bir bu yana giden düşüncelerdi sanki. Bu anlamcık canımı sıkıyordu, onu kavrıyordum, kapıya abanmış durumda yüz yıl kalsam sonuç değişmeyecekti; varoluşla ilgili olarak edinebileceğim bütün bilgiyi öğrenmiştim. Ayrıldım, otele döndüm, yazdım işte.

Gece

Kararımı verdim: kitabımı yazmayacağıma göre Bouville'de kalmam için neden yok, Paris'te yaşayacağım. Cuma günü saat beş treniyle yola çıkacağım, cumartesi Anny'yi göreceğim, belki birkaç gün birlikte kalırız. Son-

ra bazı işlerimi bitireceğim, bavullarımı hazırlayacağım. En geç 1 Marta kadar Paris'te yerleşmiş olacağım.

Cuma

Rendez-vous des Cheminots'dayım. Trenim yirmi dakika sonra kalkıyor. Gramofon. Güçlü bir serüven duygusu var içimde.

Cumartesi

Üzerinde siyah renkli uzun bir elbise, Anny kapıyı açıyor. Her zamanki gibi ne elini uzatıyor, ne de günaydın diyor. Sağ elimi pardesümün cebinden çıkarmadım. Söylenmesi gereken ilk sözlerden kurtulmak için, hızla ve sanki surat asıyormuş gibi:

"İçeri gir, istediğin yere otur, yalnız pencerenin yanındaki koltuğa oturma," diyor.

Anny'nin ta kendisi; evet ta kendisi. Kollarını iki yanına bırakıyor, yüzü yaslı; bu ona, ergenlik çağında bir kız hali verirdi eskiden. Ama şimdi küçük bir kıza benzemiyor. Şişmanlamış, göğsü iyice gelişmiş.

Kapıyı kapıyor, düşünceli bir halle kendi kendine:

"Yatağa mı otursam acaba..." diyor.

Sonunda, üzerine halı örtülmüş, sandık gibi bir şeyin üzerine bırakıyor kendini. Yürüyüşü değişmiş; yüce bir ağırlık var hareketlerinde, yine de bir incelik göze çarpıyor; bu yaşta şişmanlamış olmasından sıkılıyor gibi.

Anny gülmekten katılıyor:

"Niçin gülüyorsun?"

Her zamanki gibi birden karşılık vermiyor, kavgacı bir hal alıyor.

"Söylesene niçin gülüyorsun?"

"Buraya geldiğinden beri sırıtıp durduğun için. Kızını evlendirmiş bir babaya benziyorsun. Haydi, ayakta durma. Paltonu koy da bir yere otur. Evet, istersen oraya."

Bir sessizlik kovalıyor bunu. Anny konuşmaya kalkışmıyor. Bu oda ne kadar çıplak! Anny, eskiden, bütün yolculuklarında, şallar, türbanlar, İspanyol atkıları, Japon maskeleri, Epinal resimlerle dolu koca bir bavul taşırdı

yanında. Bir otele iner inmez —orada bir gece kalacak olsa bile— ilk işi, bu bavulu açmak ve içindekileri çıkarmak, sonra değişken ve karmaşık bir düzene göre bunları duvarlara, lâmbalara asmak ya da masaların üzerine ve yere sermek olurdu. Yarım saat içinde, en bayağı oda bile, dayanılmayacak kadar ağır ve iç gıdıklayıcı bir kişilik kazanırdı. Belki bu bavul kayboldu ya da emanette kaldı... Banyoya yarı açık kapısıyla bu soğuk odanın uğursuz bir görünüşü var. Biraz daha lüks ve daha kasvetli ama, yine de benim Bouville'deki odama benziyor.

Anny hâlâ gülüyor. Genizden gelen bu kısa ve tiz gülüşü iyice hatırlıyorum.

"Doğrusu, hiç değişmemişsin. Şaşırmış gibi ne arıyorsun böyle?"

Gülümsüyor, ama üzerime çevrilen bakışında düşmanca bir merak var.

"Burası, senin içinde oturduğun bir odaya benzemiyor diye düşünüyorum."

Belli belirsiz bir halle: "Ya, öyle mi?" diyor.

Yeniden susuyoruz. Yatağın üzerinde şimdi, siyah elbisesi içinde sopsolgun görünüyor. Saçlarını kesmemiş. Kaşlarını biraz kaldırarak, durgun bir halle bana bakıyor hâlâ. Söyleyecek bir şeyi yok mu? Öyleyse beni buraya niçin getirdi? Dayanılmaz bir sessizlik bu.

Birden, acınacak bir halle:

"Seni gördüğüme sevindim," diyorum.

Son sözcük boğazımda düğümleniyor; bunu söyleyeceğime sussaydım, daha iyi. Kızacak besbelli. İlk on beş dakikanın çok güç geçeceğini düşünmüştüm. Eskiden, ister yirmi dört saat sonra, ister sabah uyanınca Anny'yi yeniden gördüğümde, onun beklediği sözcükleri; elbisesine, havaya, bir gün önce söylediğimiz son sözlere uygun düşen sözcükleri bir türlü bulamazdım. Peki ne istiyor? Kestiremiyorum bunu.

Başımı kaldırıyorum, Anny bir çeşit şefkatle bakıyor.

"Demek hiç değişmedin! Demek, her zamanki gibi salaksın!"

Yüzünde bir doygunluk okunuyor. Ama öyle yorgun görünüyor ki!

"Sen bir kilometre taşısın," diyor, "yolun kıyısında.

bir kilometre taşı. Hiç istifini bozmadan, Melun'un yirmi yedi, Montargis'in seksen iki kilometre uzakta olduğunu belirtirsin. Bütün hayatın boyunca da böyle yapacaksın. Sana işte bu yüzden çok ihtiyacım var."

"Bana ihtiyacın mı var? Seni görmediğim şu dört yıl boyunca bana ihtiyacın mı oldu? Ama hiçbir şey duyurmadın."

Gülerek konuştum, kendisine kin beslediğim sanısına kapılmasın diye. Bu gülüşün pek iğreti olduğunu hissediyorum, rahat değilim.

"Anıma aptalsın! Seni görmek ihtiyacını duymuyorum tabii. Bunu demek istiyordun değil mi? İnsanın içini açan bir görünüşün yoktur, bilirsin. Benim ihtiyacını duyduğum senin yaşayıp gitmen ve değişmemendir. Sen, Paris'te, ya da oraya yakın bir yerde duran şu platin metre gibisin. Herhangi bir kimsenin onu görmek istediğini hiç sanmam."

"Seni aldatan bu zaten."

"Neyse, önemli değil; ben istemiyorum ya. Ben, o metrenin varolduğunu, Yeryüzükuşağının kırk milyonda birini tam olarak ölçtüğünü bilerek sevinç duyuyorum. Bir ev ölçüldüğü ya da kumaş satın aldığım zaman düşünüyorum onu."

Soğuk bir halle, "Ya, öyle mi?" diyorum.

"Seni, sadece bir soyut erdem, bir çeşit sınır gibi düşünebileceğimi bilirsin. Her sefer suratını hatırladığım için, bana teşekkür etmelisin."

Eskiden, kendisini sevdiğimi söylemek ya da onu kollarımın arasına almak için yalınç ve sıradan isteklere kapıldığım zaman sonuna kadar uzatmak zorunda kaldığım şu kılı kırk yaran tartışmalar işte yine ortaya çıktı. Ama şimdi bu çeşit bir isteğim yok. İstediğim tek şey, susmak ve Anny'nin karşımda bulunuşunun, bu olağanüstü olayın bütün önemini sessizlik içinde kavramak belki. Onun gözünde, bugünün ötekilerden farkı yok mu? Elleri titremiyor onun. Bana mektup yazdığı gün söyleyecek bir şeyi olmalıydı, belki de aklına öyle esmişti. Şimdi, bu unutulup gitmişti bile.

Anny, birden öyle sevgiyle gülümsüyor ki, ağlayacak gibi oluyorum.

"Platin metreden daha sık düşünüyorum seni. Seni düşünmediğim gün yok. En önemsiz görünüşünü bile açıkça hatırlıyordum."

Ayağa kalkıp yanıma geliyor, ellerini omuzlarıma koyuyor.

"Yakınıp duran sen, yüzümü hatırladığını söylemeye kalkışabilir misin?"

"Haksızlık ediyorsun," diyorum, "hatırlama gücümün zayıf olduğunu bilirsin."

"Söyledin işte! Beni büsbütün unutmuşsun. Yolda görsen tanır mıydın?"

"Tabii. Söz konusu olan bu değil."

"Saçlarımın rengini hatırlıyor musun bari?"

"Elbette! Saçların sarıdır."

Gülmeğe başlıyor.

"Kabara kabara söylüyorsun bunu. Ama saçlarımı görüyorsun şimdi, büyük bir iş yapmış sayılmazsın."

Eliyle saçlarımı tarazlıyor.

Benim gibi konuşarak, "Senin saçların da kızıl," diyor. "Seni ilk gördüğümde, bunu hiç unutmam, eflâtun rengi bir şapkan vardı; saçlarına hiç uymuyor, bakınca insanın mıdesi bulanıyordu. Şapkan nerede? Eskisi kadar beğenisiz olup olmadığını anlamak istiyorum."

"Giymiyorum artık."

Gözlerini kısarak, hafifçe ıslık çalıyor:

"Kendin mi karar verdin buna? Öyle mi? Aferin, kutlarım. Tabii! Ama bunu düşünmek gerekirdi. Senin saçların hiçbir şeye uymaz. Şapkalara, koltuk yastıklarına, hattâ arkalarında görünen duvar halılarına bile uymaz. Ya da Londra'da satın aldığın şu İngiliz fötrü gibi, şapkanı kulaklarına kadar geçirmen gerekir. Perçemlerini de içine sokuyordun. Dazlak olup olmadığın bile anlaşılmıyordu."

Eski kavgaları sona erdiren kesin bir sesle ekliyor:

"Hiç yakışmıyordu sana."

Hangi şapkadan söz ettiğini bilmiyorum.

"Yakıştığını mı söylüyordum yoksa?"

"Tabii söylüyordun! Bundan başka söz ettiğin yoktu. Görmediğimi sandığın zaman da gizlice aynalara bakıyordun."

Geçmiş üzerine bu bilgiler utandırıyordu beni. Anny'nin anılardan söz eder gibi bir hali yok, bu iş yapılırken beliren uzak ve içli anlam yok sesinde. Sanki bugünden; hiç olmazsa dünden söz ediyor gibi. Eski düşüncelerini, inatçılıklarını, kinlerini dipdiri saklamış. Oysa benim için, her şey şiirsel bir belirsizlik içinde kaybolup gitti; her isteneni kabul etmeye hazırım.

Birden, kaskatı bir sesle:

"Görüyorsun, şişmanladım, yaşlandım, kendime bakmam gerek," diyor.

Evet. Öyle yorgun görünüyor ki! Tam konuşacağım sırada, söze başlıyor:

"Londra'da, tiyatroda çalışıyorum."

"Candler'le birlikte mi?"

"Hayır, Candler'le değil. Nasıl bilirim seni! Candler'le birlikte tiyatroda çalışacağımı kafana koymuştun bir kere. Candler'in bir orkestra şefi olduğunu kaç kere söyleyeceğiz? Soho Square'de küçük bir tiyatroda çalışıyorum. İmparator Jones'u, Sean O'Casey'in ve Synge'in piyeslerini, Britannicus'u oynadık."

"Britannicus'u mu?" diyorum şaşarak.

"Evet, öyle Britannicus'u. Bu yüzden ayrıldım zaten. Britannicus'u oynamak düşüncesini ben verdim onlara, sonra bana Junie rolünü oynatmaya kalkıştılar."

"Peki ne oldu?"

"Tabii, ben Agrippine'den başkasını oynayamazdım."

"Şimdi ne yapıyorsun?"

Bunu sormayacaktım. Yüzü bir anda cansızlaşıyor. Ama, hemen yanıtlamaktan geri kalmıyor:

"Oynamıyorum artık. Yolculuklara çıkıyorum. Birisi var, o bakıyor bana."

Gülümsüyor:

"Of! Böyle acır gibi bakma. Durumum o kadar feci değil. Başkasının parasını yemek önemli mi sanki! Sana her zaman söylemiştim bunu. Yaşlı bir adam zaten, canımı sıkmıyor."

"İngiliz mi?"

Tedirgin olmuştu, "Sana ne bundan?" diyor. "Bu adamcağızdan söz edecek değiliz. Ne senin ne de benim için önemli. Çay ister misin?"

Banyoya giriyor. Gidip geldiğini, kapkacağı tıkırdattığını, kendi kendine konuştuğunu duyuyorum. Anlaşılmaz ve tiz bir mırıltı duyuyorum. Yatağının yanındaki masanın üzerinde, her zamanki gibi, Michelet'nin Fransa Tarihinin bir cildi duruyor. Yatağın yukarısında, bir fotoğraf asmış olduğunu fark ediyorum şimdi. Emily Bronte'nin, kardeşi tarafından yapılmış portresi bu.

Anny geri dönüp, birden:

"Şimdi sen kendinden söz etmelisin bana," diyor.

Sonra banyoya girip yine gözden kayboluyor. Hafızam zayıf olduğu halde hatırlıyorum. Bu çeşit sıkıcı sorular sorardı hep. Bu sorular beni çok sıkıyordu, çünkü hem içtenlikle ilgi duyuyor, hem de hemen kurtulmak istiyordum. Ne olursa olsun, bu sorudan sonra, artık kuşku duyamam, benden bir şey istediği apaçık. Şimdilik, bunların hepsi hazırlık, önce kendini sıkan her şeyden sıyrılır insan, ikinci derecede önemli sorular kesin olarak bir yana atılır. "Şimdi, sen kendinden söz etmelisin bana." Birazdan o kendisinden söz edecek. Birden, ona hiçbir şey anlatmamak isteği kaplıyor içimi. Neye yarar? Bulantı, korku, varoluş... Bütün bunları kendime saklasam daha iyi.

Olduğu yerden, "Hadi, söyle bakalım!" diye sesleniyor.

Elinde bir çaydanlık, geri dönüyor.

"Neler yapıyorsun? Paris'te misin şimdi?"

"Hayır, Bouville'deyim."

"Bouville'de mi? Neden? Evli değilsin inşallah."

İrkilerek. "Evli mi?" diyorum.

Anny'nin bunu düşünebilmesi hoşuma gidiyor. Bunu, açıklıyorum ona.

"Saçma bir söz. Eskiden bende bulunduğunu söyleyip, beni suçladığın doğalcı hayalgücünün sonuçları bunlar. Seni iki çocuk sahibi, bir dul olarak tasarlardım hani; hatırlıyorsun değil mi? Hele, ne hale geleceğimiz üzerine sana anlattığım hikâyeler! Bütün bunlardan nefret ederdin."

Anny hiç bozulmadan, "Sen de hoşlanıyordun bunlardan," diye karşılık veriyor. "Güçlü görünmek için anlatıyordun hepsini. Zaten konuşurken böyle öfkelenip kızarsın, ama bir gün gizliden gizliye evlenecek kadar da dönek bir kimsesin. Bir yıl boyunca, öfkelenerek, Violettes impériales'i görmeyeceğini söylemiştin. Sonra bir gün, ben hastalandığım sırada, yakınımızdaki küçük bir sinemada bu filmi görmeye tek başına gittin."

Ağır başlılıkla, "Bouville'deyim, çünkü M. de Rollebon üzerine bir kitap yazıyorum," diyorum.

Anny ilgiyle bakıyor bana.

"M. de Rollebon mu? Onsekizinci yüzyılda yaşamadı mı?"

"Evet."

"Bana bundan söz etmiştin," diyor dalgın bir şekilde. "Demek bu bir tarih kitabı?"

"Evet."

"Ya! Güzel!"

Bir soru daha sorsa her şeyi anlatacağım. Ama sormuyor artık. Benim hakkımda yeterince bilgi edindiğini düşündüğü besbelli. Anny dinlemesini çok iyi bilir, ama yalnız istediği zaman. Bakıyorum ona; göz kapakları dik, bana söyleyeceğini, söze nasıl başlaması gerektiğini düşünüyor. Onu, şimdi benim sorguya çekmem mi gerekiyor? Bunu istediğini sanmıyorum. Sırası geldiğini düşününce kendiliğinden konuşmaya başlayacak. Kalbimin küt küt attığını duyuyorum.

Birden:

"Ben değiştim," diyor.

İşte başladı. Ama şimdi susuyor. Beyaz porselen fincanlara çay koyuyor. Konuşmamı bekliyor: bir şey söylemem gerek. Herhangi bir şey değil, onun beklediğini söylemem gerek. İçim içimi yiyor. Gerçekten değişti mi acaba? Şişmanladığı, yorgun göründüğü besbelli, ama söylemek istediği bu değil.

"Bilmem, ama sanmıyorum. Gülüşün, ayağa kalkışın, ellerini omuzuma koyuşun ve kendi kendine konuşuşun da eskisi gibi. Michelet'nin Tarihi'ni okuyorsun yine. Başka şeyler de var..."

Her zaman kalacak olan öz varlığıma gösterdiği derin ilgi, ama hayatta başıma gelecek şeylerle hiç ilgilenmeyişi (sonra hem tatlı hem bilgiç yapmacık edaları), insanlar arasındaki bağlantıları kolaylaştıran her şeyi, dostluk ve kibarlık formüllerini daha ilk baştan bir yana bırakışı, kendisiyle konuşanları sürekli bir yaratışa zorlayışı.

Omuzlarını silkiyor, heyecansız:

"Hayır, değiştim ben," diyor. "Tepeden tırnağa değiştim. Aynı insan değilim artık. İlk görünüşte anlayacağını sanmıştım. Oysa sen kalkıp Michelet'nin Tarihi'nden söz ediyorsun."

Gelip önümde dikiliyor:

"Bu adam kendi sandığı kadar güçlü mü bakalım? Şimdi anlarız. Bilsene, ne bakımdan değiştim?"

Duraksıyorum, ayağını yere vuruyor. Anny, hâlâ gülüyor ama, gerçekten canı sıkılmış halde.

"Eskiden seni kıvrandıran bir şey vardı. Hiç olmazsa öyle görünüyordun. Bu yok şimdi, kaybolmuş. Bunu farketmiş olmalısın. Kendini daha rahat hissetmiyor musun?"

Ona hayır demeye cesaret edemiyorum. Yine eskisi gibi, iskemleye ilişmişim; tuzaklardan, açıklanmaz öfkelerden kaçınmak kaygusuyla doluyum.

Yeniden oturuyor. İnançla başını sallayarak:

"Ne yapalım, bunu anlamıyorsan, birçok şeyler unutmuşsun demektir," diyor. "Eskiden yaptığın densizlikleri hatırlamıyor musun? Geliyordun, konuşuyordun, gidiyor-

dun. Bunların hiçbirini sırasında yapmıyordun. Hiçbir şeyin değişmediğini düşün: içeri giriyorsun, duvarlarda maskeler, şallar asılı, ben yatağın üzerindeyim, sana (başını arkaya atıyor, burun delikleri genişliyor, kendisiyle alay etmek ister gibi tiyatroya uygun bir sesle konuşuyor), "Ne bekliyorsun, hadi otursana diyorum." Tabii, "pencerenin yanındaki koltuktan başka bir yere otur," demekten kaçınıyorum."

"Demek bana tuzaklar kuruyordun."

"Tuzak değildi bunlar... Ben sözümü bitirince sen, dosdoğru bu koltuğa gidip otururdun."

Koltuğa merakla bakarak, "Peki o zaman başıma ne gelirdi?" diye soruyorum.

Koltuk, ötekilerden farklı değil; babacan, kullanışlı bir hali var.

Anny kısaca yanıtlıyor: "Kötülükten başka şey gelmezdi."

Üzerinde durmuyorum. Anny'nin çevresinde, dokunulmaz nesneler bulundurduğunu bilirim.

"Bir şey anladım galiba," diyorum birden, "ama olağanüstü bir şey olacak bu. Dur biraz, araştırayım hele. Evet, bu oda çırçıplak. Bunu girer girmez farkettiğimi kabul etmelisin. Evet, içeri girince duvardaki o maskeleri, şalları, hepsini görecektim. Çünkü otel, senin odanın kapısında biterdi. Odan bambaşka bir yerdi... Gelip kapıyı açmayacaktın. Seni bir köşede büzülmüş ya da yanından ayırmadığın kırmızı halının üzerinde, yerde oturmuş, bana taşyüreklilikle bakıp beklerken bulacaktın... Bir söz söyler, bir hareket yapar ya da şöyle bir nefes alır almaz sen hemen kaşlarını çatacak, ben de kendimi tepeden tırnağa kabahatli hissedecektim. Üstelik bunun nedenini de bilmeyecektim. Sonra her geçen dakika, bir densizlik yapacak ve hatalarımın içine gömülüp gidecektim..."

"Kaç kere oldu bu?"

"Belki yüz kere."

"Evet, en azından yüz kere. Peki bu konuda şimdi daha usta, daha anlayışlı mısın?"

"Hayır."

"Bunu söylemen hoşuma gidiyor. Peki sonra?"

"Demek ki bundan böyle..."

Tiyatro sesiyle, "Ha! Ha!" diyor. "Zar zor inanabiliyorsun değil mi?"

Yumuşaklıkla devam ediyor:

"İnanabilirsin bana, bundan böyle onlar yok artık."

"Yetkin anlar yok mu artık?"

"Hayır."

Serseme dönüyorum. Yine soruyorum:

"Yani sen... Bütün o... anlık trajediler, içinde maskelerin, şalların, mobilyaların ve benim birer küçük rol, senin de büyük bir rol oynadığın trajediler bitti mi artık?"

Gülümsüyor:

"Nankör! Oysa, kendisine benimkinden daha büyük roller vermiştim arasıra, ama bunu sezememiş. Evet, bitti bunlar. Çok şaşırdın mı?"

"Tabii, çok şaşırdım. Onların senin bir parçan olduklarını, ve elinden alındıklarında, sanki yüreğin koparılmış gibi olacağını sanıyordum."

Hiçbir şeye aldırmaz gibi, "Ben de öyle sanıyordum," diyor. Sonra hiç hoşuma gitmeyen bir çeşit alaycılıkla, ekliyor:

"Onlarsız yaşayabileceğimi görüyorsun işte."

Ellerini kenetleyip dizlerinden birini avuçları içine alıyor. Yüzünü gençleştiren dalgın bir gülüşle havaya bakıyor. Esrarlı ve doygun, şişman bir kız çocuğuna benziyor şimdi.

"Senin değişmeyişin hoşuma gidiyor. Seni alıp başka bir yere götürseler, boyayıp, başka bir yolun kıyısına dikselerdi yönümü kestirmek için elimde hiçbir işaret bulunmayacaktı. Gereklisin bana; ben değişiyorum, oysa sen nasılsan öyle kalıyorsun; değişmelerimi sana bakarak ölçüyorum."

Yine de biraz tedirginim.

"Söylediklerin baştan başa yanlış," diyorum hemen. "Tam tersine, bu arada ben de büsbütün değişikliğe uğradım, aslında, ben..."

Ezici bir küçümseyişle, "Aman biliyorum, düşünce açısından değişikliğe uğramışsındır," diyor, "oysa ben iliğime kadar değiştim."

İliğine kadar değişmiş... Sesinde, beni böyle tersbürs

eden neydi acaba? Ne olursa olsun, ansızın bir atlayış yaptım; kaybolmuş bir Anny'yi aramıyorum artık. Beni etkileyen, şu karşımdaki kız, şu yitmiş görünüşlü kız, onu seviyorum ben.

"Bir çeşit kesinlik... fiziksel bir kesinlik içindeyim: yetkin anların olmadığını duyuyorum. Yürüdüğüm zaman ta ayaklarımda bile duyuyorum bunu. Her zaman, hattâ uykuda bile duyuyorum, unutamıyorum. Bir anda anlamış değilim bunu; hayatım şu gün, şu saatte birden bire değişti diyemem. Ama şu anda, sanki bu, bana dün açıklanmış gibiyim. Şaşkınım, tedirginim, alışamıyorum."

Durgun bir sesle konuşuyor. Bunca değişmesinden gururlanıyor gibi bir anlam da var sesinde. Oturduğu sandığın üzerinde olağanüstü bir incelikle sallanıyor. Odaya girdiğimden beri o eski Anny'ye; Marsilya'daki Anny hiç bu kadar benzememişti. Yine yakaladı beni; gülünçlüğün, yapmacıkların, kılı kırk yarmaların ötesinden, o acayip dünyasına soktu.

Ellerini açıp koyveriyor. Susuyor. Önceden düzenlenmiş bir sessizlik bu. Opera'da, orkestranın tam sekiz mezür çaldığı sırada mezür boyunca sahnenin boş kalması gibi. Çayını içiyor. Sonra fincanı bir yere koyuyor ve iki eliyle sandığın kenarlarına abanarak dimdik duruyor.

Bir zamanlar o kadar sevdiğim, kinden şişmiş, kasılmış, zehirli Meduza çehresini takınıyor birden. Anny'nin yüzünde anlam değişmez, çehre değiştirir o. Antik çağ aktörlerinin, bir anda maske değiştirmesi gibi. Bu maskelerden her biri, hava yaratmak, ortaya çıkacak olan şeyin tonunu ayarlamak için kullanılır. Maske ortaya çıkar ve Anny konuştuğu sürece değişmeden öylece durur. Sonra birden düşer ve Anny'den ayrılır.

Gözlerini bana dikiyor, ama görmüyor gibi bir hali var. Konuşacak şimdi. Maskenin yüceliğine uygun, trajik bir konuşma bekliyorum; bir ölüm şarkısı.

Tek bir söz söylüyor:

"Ölümümden sonra yaşıyorum."

Sesindeki aksan yüzüne uymuyor. Trajik değil... ürkünç bu, gözyaşsız, acımasız, kupkuru bir umutsuzluğu dile getiriyor. Evet, onda, bir daha canlanmayacak bir kuruluk var.

Maske düşüyor, gülümsüyor.

"Üzüntülü değilim hiç. Buna şaşıyorum kimi zaman, ama haksızlık ediyorum, niçin üzüntülü olacağım? Bir zamanlar güzel tutkular yaşayabilmiştim. Annemden sınırsızca nefret etmiştim." Meydan okur gibi, "Seni de, evet seni de tutkuyla sevmiştim."

Bir yanıt bekliyor. Hiçbir şey söylemiyorum.

"Bütün bunlar geçip gitti tabii."

"Nasıl biliyorsun bunu?"

"Biliyorum. Bana tutku verecek herhangi bir şeye ya da kimseye artık rastlamayacağımı biliyorum. Birisini sevmeye kalkışmak önemli bir işe girişmek gibidir, bilirsin. Enerji, kendini veriş, körlük ister... Hattâ başlangıçta, bir uçurumun üzerinden sıçramanın gerektiği bir an vardır. Düşünmeye kalkarsa atlayamaz insan. Bundan böyle artık bu gerekli sıçrayışı yapamayacağımı biliyorum."

"Niçin?"

Alay dolu bakışlarını çeviriyor bana, karşılık vermiyor.

"Şimdilik, ölü tutkularımla çevrili olarak yaşıyorum. On iki yaşındayken, annemden dayak yediğim bir gün, kendimi üçüncü kattan aşağı atmama neden olan o korkunç öfkeyi yeniden bulmaya çalışıyorum."

İlgisiz bir söz söylüyormuş gibi, dalgın bir halle ekliyor:

"Nesnelere uzun uzadıya bakmak da iyi olmuyor benim için. Ne olduklarını anlamak için bakıyorum, sonra bakışlarımı çevirmem gerekiyor."

"Peki, niçin?"

"Tiksindiriyorlar beni."

Neredeyse... Hiç olmazsa benzerlikler olduğu besbelli. Bir kere Londra'da da olmuştu bu; aşağı yukarı aynı zamanlarda, aynı konular üzerinde, aynı şeyleri tek başımıza düşünmüştük. İsterdim ki... Ama Anny'nin düşünceleri dolanıp durur, iyice anladığından hiçbir zaman emin olamaz insan. İyice anlamam gerek.

"Dinle, bir şey söylemek istiyorum. Yetkin anların ne olduğunu hiçbir zaman iyice anlamamıştım, biliyorsun. Bana açıklamamıştın onları."

"Evet, biliyorum, hiçbir çaba harcamazdın. Yanımda kazık gibi dururdun."

"Yazık! Bana neye mal oldu bu, biliyorum."

"Başına gelenlerin hepsini hakettin sen; çok kabahatliydin; o sapasağlam halinle canımı sıkıyordun. Ben normalim, der gibi bir halin vardı. Her yanından sağlık fışkırıyordu; ruhsal sağlamlık içinde yüzüyordun."

"Ama belki yüz kere, açıklamanı istemiştim, sormuştum."

Öfkeyle, "Evet, ama nasıl sormuştun?" diyor, "Bilgi istemek alçakgönüllülüğünü gösteriyordun, gerçek bu. Küçükken ne oynadığımı soran ihtiyar kadınlar gibi dalgın bir canayakınlıkla istiyordun bu bilgiyi." Düş kurar gibi ekliyor: "Aslında, en fazla nefret ettiğim sen değil miydin diye soruyorum kendime."

Kendini zorluyor, toparlanıp, gülümsüyor. Yanakları hâlâ pençe pençe. Öyle güzel ki!

"Sorduğunu açıklamak istiyorum şimdi. Artık, senin gibi ihtiyar kadıncağızlara, çocukluk oyunlarımdan, öfke duymaksızın söz açacak kadar yaşlıyım. Haydi, söyle, ne öğrenmek istiyorsun?"

"Onların ne olduğunu."

"Seçkin anlardan söz etmemiş miydim sana?"

"Hayır, sanmıyorum."

"Söz ettim," diyor güvençle. "Aix'te, şimdi adını unuttuğum alanda söz etmiştim. Bir kahvenin bahçesindeydik, yakıcı bir güneş vardı, portakal rengi şemsiyelerin altında oturuyorduk. Hatırlamıyor musun? Limonata içiyorduk, hani toz şekerin içinde sinek ölüleri bulmuştum."

"Ha, evet, belki de..."

"İyi ya, sana bu kahvede söz etmiştim işte. Çocukluğumda okuduğum Michelet'nin Tarihi'nin büyük bir baskısından söz açarken bu konuya değinmiştim. Şu baskıdan çok daha büyüktü; yaprakları soluk bir renkteydi, mantarların iç tarafı gibi, üstelik mantar gibi kokuyordu. Babam ölünce, amcam ona el koymuş, bütün ciltleri alıp götürmüştü. Amcama o gün 'moruk' demiştim, annem de beni dövmüştü, pencereden atlamıştım bu yüzden."

"Evet, bu Fransa Tarihi'nden bana söz açmış olman gerekir... Bir tavan arası odasında okuyordun değil mi? Gördün mü, hatırlıyorum. Biraz önce beni her şeyi unutmakla suçlamıştın, haksızlık ettiğini görüyorsun şimdi."

"Kapa çenenil Evet! Hatırladığın gibi bu koca ciltleri tavan arasına taşıyordum. İçlerinde pek az resim vardı; bir ciltte üç ya da dört tane. Ama her sayfayı kaplayacak kadar büyüktü. Sayfanın arka tarafı bomboştu. Bu, öteki sayfalarda, yer kazanmak için, yazının iki sütun olarak dizilmiş olması dolayısıyla beni daha fazla etkiliyordu. Bu gravürleri delice seviyordum. Ezberlemiştim hepsini. Michelet'nin bir kitabını okuduğum zaman, daha elli sayfa önceden beklerdim onları. Onları yeniden bulmak, benim için bir mucizenin gerçekleşmesi gibiydi. Sonra bir incelik de düşünülmüştü, gravürlerin dile getirdiği sahnelerle ilgili yazı hemen önceki ya da sonraki sayfalarda yer almıyordu, yazılarını otuz kırk sayfa ilerde aramak gerekiyordu.

"Yalvarırım sana, yetkin anlardan söz etsene."

"Onlardan söz ediyorum. Gravürlerde dile getirilmiş olan şeyler onlardı. Onları seçkin diye ben adlandırmıştım. Bu birkaç resmin konusu olarak seçildiklerine göre, çok önemli olmaları gerekir diye düşünüyordum. Çünkü birçok olay arasından onlar seçilmişti; oysa plâstik bakımdan daha değerli ya da tarih bakımından daha ilgi çekici olaylar vardı. Sözgelimi, bütün onaltıncı yüzyıl için üç resim vardı. Biri Henri II'nin ölümünü, öteki Duc de Guise'in öldürülüşünü, üçüncüsü de Henri IV'ün Paris'e girişini gösteriyordu. Bu olayların ötekilerden apayrı olduğunu düşünüyordum. Gravürler de bu düşüncemi doğruluyordu zaten. Desen kötüydü, kollar ve bacaklar gövdelerin üzerinde iğreti duruyordu. Ama bir yücelik vardı onlarda. Sözgelimi Duc de Guise'in öldürülüşünde, seyirciler şaşkınlık ve kızgınlıklarını, hepsi avuçlarını açıp kollarını uzatarak ve başlarını yana çevirerek belirtiyorlardı; çok güzeldi bu, insanın bir koro diyeceği geliyordu. Eğlendirici ayrıntıların unutulduğunu sanma. Yere düşen içoğlanları, kaçışan köpekler ve tahtın basamaklarına oturmuş soytarılar görülüyordu. Ama bütün bu ayrıntılar, o kadar yücelik ve acemilikle ele alınmıştı ki, resmin geri kalan yanıyla tam bir uyum halinde bulunuyordu. Böyle sağlam bir birlik taşıyan başka resim görmediğimi sanıyorum. İşte, hepsi bundan çıkıyor."

"Seçkin anlar mı bundan çıkıyor?"

"Onlar hakkında düşündüğüm bundan çıkıyor. Seçkin durumlar, çok değerli ve az rastlanır bir niteliği taşıyan, daha doğrusu, güzel bir deyişle dile gelen durumlardı. Sözgelimi, kral olmanın seçkin bir durum olduğunu düşünüyordum. Ölmeden de öyle olduğunu düşünüyordum. Gülüyorsun, ama unutma, ölüm döşeğinde resimleri yapılmış ya da ölürken yüce lâflar söylemiş o kadar çok insan vardı ki, ben... evet ben, can çekişme sırasında insanın kendi varlığının üstüne yükseldiğine safça inanıyordum. Bir ölünün yanında bulunmak bile yetiyordu. Ölüm, seçkin bir durum olduğu için ondan yayılan bir şey orada bulunanların hepsine geçiyordu. Bir çeşit yücelikti bu. Babam öldüğü zaman, son bir kere göreyim diye beni odasına çıkardılar. Merdivenden çıkarken hem sonuna kadar umutsuz hem de bir çeşit dinsel sarhoşlukla doluydum; artık ben de bir seçkin durumun içine giriyordum çünkü. Duvara dayandım, gerekli hareketleri yapmaya çalıştım. Ama, yatağın kenarında diz çökmüş olan annemle halam, hıçkırıklarıyla her şeyi berbat ediyorlardı."

Son sözlerini, anısı sanki hâlâ etkiliyormuş gibi kızgınlıkla söylüyor. Susuyor, gözleri bir yere dikili, kaşlar kalkık, o sahneyi bir daha yaşamak için fırsattan yararlanıyor.

"Daha sonraları seçkinliğin alanını genişlettim. Önce yeni bir durum ekledim ona, yani aşkı (sevişmek olayını demek istiyorum) ekledim. Bak işte, eskiden senin bazı... isteklerini niçin yerine getirmediğimi anlamadıysan işte bir fırsat; anlayabilirsin şimdi. Benim için, kurtarılması gereken bir şey söz konusuydu. Sonraları, daha birçok seçkin durumun bulunması gerektiğini düşündüm. En sonunda bu durumların sayısız olduğunu kabul ettim."

"Evet, ama bunun özü neydi?"

"Söyledim ya!" dedi şaşkınlıkla, "Onbeş dakikadır bunu anlatıyorum sana."

Kişilerin tutkuyla dolu olmaları, sözgelimi, nefret ya da aşka kapılıp sürüklenmeleri mi gerekiyordu? Yoksa olayın dış görünüşünün, yani görülebilen yanının yüce olması mı gerekiyordu..."

"Her ikisi de... duruma bağlı," dedi kaba bir şekilde.

"Peki yetkin anların bununla ne ilgisi var?"

"Onlar daha sonra geliyor. Önce haber veren işaretler ortaya çıkıyor. Sonra seçkin durum, tantanayla, ağır ağır, insanların hayatına giriyor. O zaman, bu durumu bir yetkin an haline getirmek isteyip istemediğini bilmek sorusu ortaya çıkıyor."

"Evet anladım," diyorum. "Seçkin anların her birinde, yapılması gereken belli hareketler, edinilmesi gereken belli davranışlar var. Başka davranışlar ve sözler yasak. Öyle değil mi?"

"Böyle denebilir..."

"Yani durum, üzerinde işlenmesi gereken bir madde."

"Tamam," diyor. "Önce olağanüstü bir şeyin içine girmiş olmak ve ona düzen verdiğini duymak gerekiyordu. Bütün bu koşullar gerçekleştiğinde, an, yetkin bir an olacaktı."

"Bir çeşit sanat eseri desene."

"Bunu daha önce de söylemiştin," diyor canı sıkılarak. "Hayır, sanat eseri değil, bir... ödevdi bu. Seçkin durumları, yetkin anlar haline getirmek gerekiyordu. Bir ahlâk sorusuydu bu. İstersen gül, evet bir ahlâk sorusu."

Oysa gülmüyorum.

"Dinle beni," diyorum birden. "Ben de kabahatlerimi kabul edeceğim. Seni hiçbir zaman iyice anlamamıştım; hiçbir zaman içtenlikle yardım etmeye çalışmamıştım sana. Bilseydim ki..."

Alaycı bir halle, "Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim," diyor. "Umarım, şu geç kalmış pişmanlıklarının karşılığını beklemiyorsundur. Zaten sana kızdığım yok. Hiçbir şeyi açıkça anlatmamıştım sana, kördüğüm olmuştum; kimseye söz edemiyordum bundan, hele sana hiç. O anlarda yürümeyen bir şey vardı. Yolumu kaybetmiş gibiydim. Oysa elimden gelen her şeyi yaptığımı da hissediyordum."

"Peki ne yapmak gerekiyordu? Hangi hareketleri?"

"Ne budalasın, örnek verilemez ki, duruma bağlı bu."

"Yapmaya çalıştığını anlatsana bana."

"Anlatmak istemiyorum. İstersen, okula gittiğim sıralarda beni çok etkilemiş bir hikâyeyi anlatayım sana: Bir savaş kaybedip tutsak düşmüş bir kıral vardı. Savaşı ka-

zananların ordugâhında, bir köşede duruyordu. Kızının ve oğlunun zincire vurulmuş halde geçtiklerini gördü ama ağlamadı; tek bir söz de söylemedi. Biraz sonra, yine zincire vurulmuş olarak hizmetkârlarından birinin geçtiğini gördü. O zaman haykırmaya, saçını başını yolmaya başladı. Sen de bu çeşit örnekler uydurabilirsin. Kimi zaman ağlamamak gerekiyor değil mi, yoksa insan aşağılık bir yaratık haline düşüyor. Ama ayağına bir odun parçası düşürdüğün zaman ne istersen onu yapabilir, haykırabilir, ağlayabilir, öteki ayağının üzerinde sekip durabilirsin. Her zaman stoacılar gibi davranmak budalalıktan başka bir şey değildir; boşuna harcamış olursun kendini."

Gülümsüyor:

"Kimi zaman da stoacıdan daha fazla bir şey olmak gerekiyordu. Seni ilk öptüğüm zamanı hatırlamazsın tabii."

Bir zafer kazanmış gibi, "Hatırlıyorum, çok iyi hatırlıyorum. Thames kıyısında, Kiew bahçelerindeydi," diyorum.

"'Ama hiçbir zaman bilmediğin bir şey varsa, o da, benim dikenler üzerine oturmuş olduğumdu; eteklerim sıyrılmıştı, bacaklarım delik deşik olmuştu, kıpırdasam daha fazla batıyordu. Orada stoacılık para etmezdi işte. Bana dünyayı unutturmuş değildin, seni öpmek için büyük bir istek de duymuyordum, sana vereceğim öpücük çok daha önemliydi; bir anlaşma, bir bağlantı olacaktı bu. Duyduğum acı ne kadar kaba bir şeydi değil mi? Böyle bir anda bacaklarımı düşünemezdim. Duyduğum acıyı göstermemek yetmiyordu, acı duymamak gerekiyordu."

Yaptıklarına hâlâ şaşıyormuş gibi, kurularak bakıyor bana:

"Sana vermeye kesin olarak kararlı olduğum bu öpücüğü almak için inat edip durduğun yirmi dakikadan fazla; seni yalvarttığım bütün bu (çünkü bu öpücüğü kurallara uygun biçimde vermek istiyordum) süre boyunca hiçbir acı duymayacak hale girmiş bulunuyordum. Oysa tenim çok naziktir. Evet, ayağa kalktığımız ana kadar hiçbir şey hissetmemiştim."

Tamam, evet, ta kendisi. Serüven diye bir şey yok; yetkin an yok... ikimiz de aynı aldanışları yitirdik, aynı yol-

lardan geçmişiz. Gerisini biliyorum, onun yerine söz alıp bundan sonra söyleyeceklerini ben söyleyebilirim.

"Böylece, çabalarını boşa çıkarmak için ya gözü yaşlı kadıncağızlar, ya kızıl saçlı bir adam, ya da herhangi bir şey bulunduğunu kavradın değil mi?" diyorum.

"Evet, öyle," diyor coşkunluğa kapılmadan.

"Öyle değil mi?"

"Kızıl saçlı bir adamın acemiliğini kabullenebilirdim sonunda. Çünkü, başkalarının rollerini nasıl oynadıkları beni her zaman ilgilendirmiştir... aslında..."

"Seçkin durumlar yoktu, değil mi?"

"Doğru. Nefretin, aşkın ve ölümün, üzerimize, Kutsal Cuma'nın alev dilleri gibi indiğine inanıyordum. İnsanın nefretle ya da ölümle ışıyabileceğini sanıyordum. Nasıl yanılmışım! Evet, 'Nefretin' gerçekten varolduğuna, gelip insanlara eklendiğine, onları kendilerinin üzerine yükselttiğine gerçekten inanıyordum. Oysa, nefret eden benden başka, seven benden başka bir şey yok ortaya. Üstelik şu ben, hep aynı şey; uzayan, bir türlü sona ermeyen bir hamur parçası... kendine öyle benziyor ki, insanların nasıl olup da adlar yarattıklarına, ayrımlar gözettiklerine şaşmamak elden gelmiyor."

Benim gibi düşünüyor. Ondan sanki hiç ayrılmamışım.

"Dinle beni," diyorum. "Deminden beri bir şey düşünüyorum. Bu, bana cömertçe verdiğin kilometre taşı rolünden daha fazla hoşuma gidiyor. Yani birlikte ve aynı biçimde değiştiğimizi düşündüm. Seni gittikçe uzaklaşır görmek ve her zaman, hareket noktanı gösteren bir işaret olarak kalmaktan daha fazla hoşuma gidiyor, tabii. Şu anlattıklarının hepsini, ben sana başka sözcüklerle anlatmak için gelmiştim. Doğru bu. Varış noktasında buluştuk. Bundan ne kadar hoşlandığımı anlatamam."

Tatlı ve inatçı bir halle: "Ya, demek öyle?" diyor. "Değişmemiş olman daha hoşuma gidecekti. Bu daha uygun olurdu. Senin gibi değilim ben. Bir başkasının benimle aynı şeyleri düşündüğünü görmek hoşuma gitmez. Aldanıyorsun sanırım."

Ona, serüvenlerimden, varoluştan söz ediyorum. Belki sözü uzatıyorum biraz. Dikkatle dinliyor, kaşlar kalkık, gözler açılmış.

Sözümü bitirdiğim zaman içi rahatlamış gibi görünüyor.

"Benim düşündüklerimin aynısını düşünmüyorsun ki! Kılını bile kıpırdatmadan, nesnelerin çevrende bir çiçek demeti gibi düzenlenmesini istiyorsun sen. Ben, bu kadarını istemedim hiçbir zaman; istediğim, bir şeyler yapmaktı. Serüvencilik oynadığımız zaman, sen başından serüvenler geçen, bense serüvenleri geçirten kimseydim, bilirsin. 'Bir eylemciyim', derdim. Hatırlıyor musun? Oysa şimdi, yalnız şunu söylüyorum: eylemci olunamaz."

Söylediklerine inanıyor gibi görünmüyor olmalıyım ki, yeniden çabayla söze girişiyor:

"Sonra daha bir yığın şeyi sana söylememiştim, çünkü bunları sana anlatmak uzun sürecekti. Sözgelimi, tam eylem halindeyken, yaptığım şeyin... korkunç sonuçları olacağını kendime söyleyebilmem gerekiyordu. İyice anlatamıyorum..."

Kuşkuyla bakıyor bana.

"Sana inanacak olursam, her şeyi benim gibi düşünmüş olduğunu kabul etmek gerek. Doğrusu şaşırtıyorsun beni."

İnandıramam onu, tedirgin ederim sadece. Susuyorum. Onu kollarımın arasına almak istiyorum.

Birden, kaygulu bir halle bakıyor bana:

"Bütün bunları düşündüysen, yapacak ne var?"

Başımı eğiyorum.

"Ben... Ben ölümümden sonra yaşıyorum," diyor yeniden.

Ona ne söyleyebilirim ki? Yaşama nedenleri diye bir şey biliyor muyum? Ben onun gibi umutsuz değilim, çünkü beklediğim fazla bir şey yoktu. Ben, daha çok... bana verilmiş, hem de bir hiç için verilmiş olan hayat karşısında şaşırmış durumdayım. Başımı kaldırmıyorum. Anny'nin gözlerini görmek istemiyorum şu anda.

Yaslı bir sesle devam ediyor: "Yolculuk ediyorum ben. İsveçten geldim. Berlin'de sekiz gün kaldım. Bana bakan adam var işte..."

Onu kollarımın arasına alsam mı... neye yarar? Hiçbir yararım dokunamaz ona. O da benim gibi yapayalnız.

Daha neşeli bir sesle:

"Ne homurdanıp duruyorsun öyle?" diyor.

Başımı kaldırıyorum. Tatlı tatlı bakıyor bana.

"Önemli değil. Bir şey düşünüyordum da."

"Ey anlaşılmaz adam! Ya konuş ya da sus, bunlardan birini seç!.."

Rendez-vous des Cheminots'dan, gramofonda çaldırdığım eski rag-time'dan, bana duyurduğu mutluluktan söz ediyorum.

"İnsan, acaba bu yönde bulamaz mı, ya da arayamaz mı, diye düşünüyordum..."

Yanıt vermiyor, söylediklerim onu ilgilendirmedi sanırım.

Ama biraz sonra söze başlıyor. Düşüncelerini mi sürdürüyor, yoksa kendisine söylediğime mi yanıt veriyor, anlayamıyorum.

"Tablolar, heykeller işe yarayan şeylerdir. Karşımda bulunduklarında güzeldirler. Müzik..."

"Ama tiyatroda..."

"Tiyatroda ne olmuş? Bütün güzel sanatları sayacak mısın yoksa?"

"Sahnede yetkin anlar gerçekleştirmek gerektiği için tiyatroda oynamak istediğini söylerdin eskiden."

"Evet, gerçekleştirdim onları, ama başkaları için. Ben toz içinde, hava akımlarında, çiğ ışıklar altında ve kartondan dayangaçlar arasında bulunuyordum. Genel olarak Thorndyke ile birlikte oynuyordum. Onu, Covent Garden'de oynarken gördün sanırım. Suratına gülmekten kaçınamayacağım diye korkup dururdum."

"Peki hiç rolüne kapıp koyvermedin mi kendini?"

"Pek az; arasıra. Kendimi unuttuğum olmadı. Bizim için önemli olan, dibinde göremediğimiz insanların bulunduğu, kara delikti; tam önümüzdeki kara delik. Onun içinde bulunanlara bir yetkin an sunuluyordu tabii, ama bunun içinde yaşamıyorlardı onlar; yetkin an gözlerinin önünde gerçekleşip duruyordu. Sanki biz yaşıyor muyduk? Hayır. Yetkin an, sahnenin ne bu yanında, ne de öte yanında değildi. Yoktu o. Ama herkes onu düşünüyordu. Anladın mı yavrum?" diyor bezgin ve yosma bir halle, "hepsine boşverdim bu yüzden."

"Ben şu kitabı yazmaya çalıştım..."

Sözümü kesiyor:

"Geçmişte yaşıyorum. Başımdan geçmiş olan her şeyi yeniden ele alıp düzene koyuyorum. Uzaktan uzağa kötülüğü dokunmuyor bunun; insanın kendini bırakacağı bile geliyor. Hikâyemizin bütünü yeterince güzel bir şey. Ona şöyle bir dokunduğumda, bir yetkin anlar dizisi çıkıyor ortaya. O zaman gözlerimi kapıyor ve hâlâ içinde yaşadığımı tasarlamaya çalışıyordum. Başka kişilerim de var. Kendimi bir nokta üzerinde toplamayı becermek gerek. Ne okuduğumu biliyor musun? Loyola'nın Ruhsal Egzersizleri'ni okuyorum. Çok yararlandım bundan. Önce dekoru düşüneceksin, ondan sonra kişileri. Sonra görüyor insan," diyor büyü yapar gibi.

"Beni doyurmazdı bu."

"Beni doyuruyor mu sanıyorsun?"

Bir an konuşmuyoruz. Karanlık bastırıyor. Yüzünün solgun lekesini zar zor seçebiliyorum. Siyah elbisesi, odayı dolduran karanlığa karışıyor. Hiçbir şey düşünmeden, içinde biraz çay bulunan fincanımı tutup, dudaklarıma götürüyorum. Çay soğumuş, sigara içmek istiyorum ama cesaret edemiyorum. Birbirimize söyleyecek şeyimiz kalmadı gibime geliyor; sıkılıyorum. Daha dün, ona soracak bir yığın sorum vardı, daha önce nerede bulunmuştu, ne yapmıştı, kimlerle karşılaşmıştı? Ama bütün bunlar Anny'nin kendini onlara verdiği ölçüde önemliydi benim için. Meraklanmıyorum şimdi. Bütün bu ülkeler, geçtiği bütün kentler, kendine kur yapan ve belki de sevdiği bütün erkekler içine işlememişti, tüm ilgisizlikle karşılamıştı hepsini; karanlık ve soğuk bir denizin yüzünde güneşin şöyle bir yansıyışını andırıyordu onlar. Anny karşımda, dört yıldır birbirimizi görmedik ama, birbirimize söyleyecek sözümüz yok artık.

Anny birden, "Artık gitmelisin," diyor. "Birini bekliyorum."

"Şeyi mi?"

"Hayır, bir Almanı bekliyorum. Bir ressam."

Gülmeye başlıyor. Karanlık odada bu gülüş acayip yankılar bırakıyor.

"Al işte, bize benzemeyen biri, henüz benzemiyor. Bir şeyler yapıyor; kendini harcıyor bu adam."

İstemeye istemeye kalkıyorum:

"Seni ne zaman göreceğim?"

"Bilmem, yarın akşam Londra'ya gidiyorum."

"Dieppe'ten mi?"

"Evet. Sonra Mısır'a gideceğimi sanıyorum. Bir daha kışa Paris'ten geçerim belki. Mektup yazarım sana."

Çekinerek: "Yarın, bütün gün boşum," diyorum.

Kuru bir sesle, "Evet, ama benim bir yığın işim var," diye karşılık veriyor. "Seni göremem. Mısır'dan yazacağım. Adresini ver bana, yeter."

"Peki."

Alaca karanlıkta, adresimi bir zarf parçasının üzerine yazıyorum. Bouville'den ayrıldıktan sonra, mektuplarımı yeni adresime göndermeleri için Printania otelindekilerden rica etmeli. Aslında, bana mektup göndermeyeceğini biliyorum. Belki on yıl sonra görürüm onu. Belki de son olarak görüyorum. Yalnız ondan ayrılıyorum diye üzüntülü değilim; yeniden yalnızlığıma düşeceğim diye de korkmuyorum.

Ayağa kalkıyor, kapıda, dudaklarımdan hafifçe öpüyor.

Gülümseyerek, "Dudaklarını hatırlamak için yaptım bunu," diyor. "Ruhsal Ezgilerim" için anılarımı tazelemem gerek."

Kolundan tutup kendime çekiyorum onu. Karşı koy-

muyor ama başıyla hayır diyor.

"Hayır. Bu beni ilgilendirmiyor artık. Yeniden başlanmaz... İnsanların yaradığı iş gözönüne alınınca, ilk rastladığım güzelce bir delikanlı senin yerini tutabilir zaten."

"Peki, sen ne yapacaksın?"

"Söyledim ya, İngiltere'ye gideceğim."

"Hayır, canım, şey demek istiyorum..."

"Ha. hiçbir şey!"

Kolunu bırakmadan, tatlılıkla:

"Demek, seni yeniden bulduktan sonra terk etmem gerekiyor," diyorum.

Yüzünü iyice seçiyorum şimdi. Birden soluyor, çöküveriyor. İhtiyar bir kadın yüzü, tiksindirici bir yüz. Bu yüzü, bile bile takınmadığından eminim, Anny bilmediği halde, belki de kaçındığı halde, beliriyor bu yüz.

Ağır ağır, "Hayır," diyor, "Hayır sen beni yeniden bulmadın."

Kolunu kurtarıyor. Kapıyı açıyor. Koridor ışık içinde. Anny gülmeye başlıyor.

"Zavallı! Hiç talihi yok. Rolünü ilk olarak iyi oynadığı halde kimse alkışlamıyor onu. Hadi, yürü bakalım."

Ardımdan kapının kapandığını duyuyorum.

Pazar

Bu sabah tren tarifesine baktım. Bana yalan söylemediyse beşi otuz sekiz geçe kalkan Dieppe treniyle gidecek. Ama belki de dostu, onu otomobille getirir. Sabah, Ménilmontant sokaklarında dolaştım durdum, öğleden sonra da rıhtımlarda. Birkaç adım, birkaç duvar var aramızda. Saat beşi otuz sekiz geçe, dünkü görüşmemiz bir anı olacak, dudakları ağzıma şöyle bir değmiş olan zengin kadın, geçmişin içinde Meknès'te ve Londra'daki küçük zayıf kıza katılacak. Ama, henüz orada olduğu, onu yeniden görmek, inandırmak ve her zaman birlikte yaşamak üzere alıp götürmek elimden gelebileceğine göre hiçbir şey bitmiş sayılamaz. Kendimi yalnız hissetmiyordum, henüz.

Düşüncemi Anny'den başka yöne çevirmek istedim, çünkü yüzünü ve vücudunu gözümün önüne getire getire,

deli gibi sinirlenmiştim: ellerim titriyordu, ürpermeler geçiriyordum. Elden düşme kitap satıcılarının sergilerindeki kitapları karıştırmaya başladım; özellikle müstehcen kitaplara bakıyordum; ne olursa olsun insan dalıyor onlara.

Gare d'Orsay'in saati beşi çaldı, Kamçılı Doktor adında bir kitabın gravürlerine bakıyordum. Gravürlerin hepsi birbirine benziyordu, çoğunda, elindeki kamçıyı, koskoca çıplak kalçaların yukarısında tutmuş iriyarı sakallı bir adam görülüyordu. Saatin beş olduğunu anlayınca, elimdeki kitabı ötekilerin arasına atıp bir taksiye atlayarak Saint-Lazare garına gittim.

Yirmi dakika kadar peronda dolaştım, sonra onları gördüm. Anny, kendisine bir hanımefendi havası veren kalın bir kürk manto giymişti. Yüzünde kısa bir tül de vardı. Dostunun sırtında da deve tüyü bir palto. Güneşten yanmış, hâlâ genç, iri ve çok yakışıklı bir adamdı. Bir yabancı olduğu besbelli ama İngiliz değil; belki bir Mısırlı. Beni görmeden trene bindiler. Konuşmuyorlardı. Sonra adam inip birkaç gazete satın aldı. Anny kompartımanın camını indirdi; gördü beni. Öfkelenmeksizin, anlamsız gözlerle uzun uzun baktı. Sonra adam yeniden vagona bindi; tren kalktı. O anda, eskiden birlikte yemek yediğimiz Piccadilly'deki o lokanta gözümün önüne geldi; sonra her şey kararıp kayboldu. Yürüdüm. Yorulduğumu duyunca bir kahveye girdim; uyumuşum. Garson biraz önce uyandırdı beni; bunları yarı uykulu bir halde yazıyorum.

Yarın öğle treniyle Bouville'e döneceğim. Bavullarımı hazırlamak ve bankadaki işlerimi düzenlemek için iki gün kalmam yetecek. Ayrılacağımı önceden haber vermediğim için otelden, onbeş günlük fazla kira vermemi isteyecekler sanırım. Ödünç aldığım kitapları, kitaplığa geri vermem de gerekecek. Ne olursa olsun, hafta sonundan önce Paris'e dönmüş olacağım.

Değişiklikten ne kazanacağım? Bu da bir kent; birisini bir ırmak ikiye ayırıyor, öteki deniz kıyısında; bu sayılmazsa birbirlerine benziyorlar. Çırçıplak, kısır bir toprak seçilir; içi boş kocaman taşlar yuvarlanarak getirilir oraya. Bu taşlarda, kokular, havadan daha ağır kokular tutsaktır. Kimi zaman bu kokular pencereden dışarı fır-

latılırlar; sokaklarda rüzgârdan yırtılana kadar öylece kalırlar. Açık havalarda, gürültüler kentin bir ucundan girer, bütün duvarları geçtikten sonra öteki ucundan çıkarlar, kimi zaman da güneşin kavurduğu, donun çatlattığı bu taşların arasında dört dönerler.

Kentlerden korkarım. Ama onlardan dışarı çıkmamak gerek. Uzaklaşmaya kalkışacak olursanız bitkiler çemberiyle karşılaşırsınız. Bitkiler kentlere doğru kilometrelerce sürünerek yaklaşmıştır. Beklemektedir. Kent ölünce, bitkiler onu kaplayacak; taşların üzerine tırmanacak, onları sıkıştıracak, her yanlarına girecek, uzun kara kıskaçlarıyla onları parçalayacak, delikleri tıkayacak ve her yandan yeşil ayaklar sallandıracak. Canlı oldukları sürece kentlerde kalmak gerek; kapılarına dayanmış o koca saç yığınının içine tek başına girmemek gerek; onu bir başına kıvrılmaya ve çıtırdamaya bırakmamalı. Kentlerde, hayvanların deliklerinde, organik artıklarının birikintileri ardında sindirim yaptıkları ya da uyudukları saatleri seçmeyi becerirseniz, en az korkunç varlıklardan yani minerallerden başka şeye pek rastlamazsınız.

Bouville'e döneceğim. Bitkiler, Bouville'i yalnız üç yandan sarar. Dördüncü yanında, tek başına kıpırdanıp duran kara bir suyla dolu koca bir delik var. Rüzgâr evlerin arasından eser. Kokular her yerde olduğundan daha kısa bir süre kalırlar oldukları yerde. Çünkü rüzgâr onları denizin üstüne sürer, suyun yüzünde delişmen sis parçaları gibi uzaklaşır giderler. Yağmur yağar. Parmaklıklar arasında bitkiler boy atmıştır. Budanmış, evcil, kararsız, adamakıllı etli bitkiler. Kulaklar gibi sarkan kocaman beyazımsı yaprakları vardır. Dokunsanız, kıkırdak sanırsınız. Gökyüzünden düşen şu su yüzünden Bouville'de her şey beyaz ve tombuldur. Bouville'e gideceğim. Ne korkunç.

İrkilerek uyandım. Gece yarısı. Anny Paris'ten ayrılalı altı saat oldu. Gemi denize açılmıştır. Bir kamarada uyuyordur şimdi ve güneşten yanmış yakışıklı adam güvertede sigara içmektedir.

Bouville'de Salı

Özgürlük bu mu? Ta yukarlarda, bahçeler kente doğ-

ru tembelce iniyor; her bahçede bir ev yükseliyor. Ağır ve hareketsiz denizi görüyorum; Bouville'i görüyorum. Hava güzel.

Özgürüm: hiçbir yaşama nedeni kalmadı artık bana; denediğim bütün nedenler beni bıraktı; başkalarını da tasarlayamıyorum. Daha genç sayılırım; yeniden başlamaya yetecek gücüm var. Ama nereden başlamalı? En şiddetli korkulara, bulantılara düştüğümde, beni kurtarır diye Anny'ye ne kadar güvenmiş olduğumu ancak şimdi anlıyorum. Geçmişim öldü, M. de Rollebon öldü, Anny sadece bütün umutlarımı kırmak için geri geldi. Bahçeler boyunca uzayan şu beyaz sokakta yalnızım. Yalnız ve özgür. Ama bu özgürlük ölüme benziyor biraz.

Bugün hayatım sona eriyor. Yarın, içinde bunca zaman yaşadığım ve ayaklarımın ucunda uzanan şu kenti terkedeceğim. Burası, tıkız, burjuva, tüm Fransız bir ad olarak kalacak yalnız; hafızamda bir ad. Florence, Bağdat adlarından daha yoksul bir ad. Bir zaman gelecek, "Bouville'deyken bütün gün boyunca ne yapardım?" diye soracağım. Şu güneşten, şu öğle sonrasından geriye hiçbir şey; bir anı bile kalmayacak.

Bütün hayatım arkamda kaldı. Onu tepeden tırnağa görüyorum. Onunla ilgili pek az şey var söylenecek, kaybedilmiş bir partidir hayatım; hepsi bu. Bouville'e tantanayla girişimin üzerinden üç yıl geçti. Birinci partiyi kaybetmiş, ikincisini oynamak istemiş, onu da kaybetmiştim. Birden, insanın her zaman kaybettiğini öğrendim. Kazanacaklarına inanan yalnız kodoşlardır. Ben de Anny gibi yapacağım artık, öldükten sonra yaşamaya devam edeceğim. Yemek, uyumak; uyumak, yemek. Ağır ağır, usul usul varolup gitmek; ağaçlar, bir su birikintisi, tramvaydaki kırmızı banket gibi.

Bulantı biraz yakamı bıraktı. Ama geri döneceğini biliyorum; benim normal halim o. Ne var ki bugün, vücudum onu kaldıramayacak kadar bitkin. Hastalar da, kimi zaman, acılarını duymayacak kadar bitkin düşerler. Canım sıkılıyor; başka bir şey değil. Arasıra öyle şiddetle esniyorum ki, gözlerimden yaş geliyor. Derin, kopkoyu bir sıkıntı bu; varoluşun ta kendisi; benim yapıldığım hamur. Ama işi kalenderliğe vurmuyorum, tam tersine, bu

sabah yıkandım, traş oldum. Bu minicik bakım işlerini düşününce, onları nasıl olup da yapabildiğimi kavrayamıyorum; o kadar boşuna şeyler ki! Onları, benim yerime alışkanlıkların yaptıkları besbelli. Alışkanlıklar hâlâ canlı; uğraşıp duruyorlar, ağlarını usul usul belli etmeden kuruyorlar, sütanneler gibi yıkıyor, kuruluyor, giydiriyorlar. Yoksa beni bu tepeye getiren de mi onlar? Nasıl geldiğimi hatırlamıyorum. Dautry merdiveninden çıktığım besbelli: peki o yüz on basamağı teker teker çıktım mı? Bu merdiveni, birazdan ineceğimi tasarlamak belki daha da güç. Oysa biliyorum bunu, biraz sonra Coteau Vert'in aşağısında bulacağım kendimi, başımı kaldırdığımda, şimdi bu kadar yakınımda bulunan evlerin ta uzakta aydınlanmış pencerelerini göreceğim. Ta uzakta. Yukarlarda göreceğim ve içinden çıkamadığım, beni her yandan kuşatan, benliğimi yapan şu an, karmakarışık bir düşten başka şey olmayacak.

Ayağımın altında uzayan, Bouville'in gri kıvılcımlanışlarına bakıyorum. Güneş altında, deniz kabukları yığınına, kemik parçalarına, kum tepelerine benziyor. Bu yıkıntılar arasında kaybolmuş ufacık cam ya da mika yansıları arasıra hafif alevler saçıyor. Deniz kabukları arasında uzayan harklar, kanallar, çukurlar, ince çizgiler bir saat sonra sokak haline girecek, bu sokaklarda duvarlar arasında yürüyeceğim. Boulibet sokağında seçebildiğim şu küçük kara adamcağızlar var ya; bir saat sonra ben de onlardan biri olacağım.

Şu tepenin üstünde, kendimi onlardan ne kadar uzak hissediyorum! Sanki başka bir türdenim ben. Bütün gün çalıştıktan sonra bürolardan çıkıyor, evlere ve alanlara neşeyle bakıp, bu kentin, kendi kentleri olduğunu, bir "güzel burjuva kenti" niteliği taşıdığını düşünüyorlar. Korkmuyorlar; kendi yurtlarında olduklarını duyuyorlar. Musluklardan akan evcil kent suyundan, düğme çevrilince ampullerden yayılan ışıktan, dayanaklarla desteklenmiş melez ağaçlardan başka şey bilmezler. Her şeyin bir mekanizmaya uyarak ortaya çıktığını; dünyanın belli ve değişmez yasalara göre işlediğini günde yüz kere görürler: boşlukta, bütün nesneler aynı hızla düşer; park yazın her gün saat altıda, kışın da dörtte kapanır; kurşun 335

derecede erir; son tramvay Hotel ve Ville'den on biri beş geçe kalkar. Durgun, biraz asık suratlı kimselerdir. Yarın'ı yani bugünün bir tekrarını düşünürler; kentlerde her sabah yeniden ortaya çıkan tek bir gün vardır. Pazarları, bu tek günü azbuçuk süslerler. Avanaklar! Güvenç dolu, kalın suratlarını göreceğimi düşündükçe tiksinti kaplıyor içimi. Yasalar yaparlar, bayağı romanlar yazarlar, çocuk yapmak budalalığına düşmekten kurtulamazlar. Ama, o koskoca, neidüğü belirsiz doğa, kentlerine girmiş; her tarafa, evlerine, bürolarına, kendilerine bile sızmıştır. Doğa kıpırdamaz, olduğu gibi durur; onlar, içleri dolduğu, doğayı soludukları halde farkında değillerdir. Kentin dışında, yirmi kilometre uzakta olduğunu sanırlar doğanın. Onu görüyorum ben, bu doğayı görüyorum. Baş eğişinin tembellikten geldiğini biliyorum; yasaları olmadığını da biliyorum, onun düzenliliği sandıkları şey... Doğanın alışkanlıkları var yalnız, yarın değiştirebilir onları.

Bir değişiklik olsa, doğa birden kıvranmaya başlasa, ne olur? O zaman doğanın şuracıkta olduğunu anlar, yüreklerinin çatlayacak gibi çarptığını duyarlar. Dalgakıranları, savunma duvarları, elektrik santralları, izabe fırınları, şahmerdanları o zaman ne işlerine yarayacak? Her zaman gerçekleşebilir bu, hattâ biraz sonra bile; işaretleri var zaten. Sözgelimi, gezmeye çıkmış bir aile babası, kırmızı renkli bir paçavranın, rüzgâra kapılmış gibi sokağın öte yanından kendine doğru geldiğini görecek. Paçavra yanına geldiği zaman bunun, sürünüp duran, sıçrayan, toza bulanmış, kokmuş bir et parçası; kasılıp gevşedikçe, kan fışkırtarak su akıntılarında yuvarlanıp giden işkenceye uğramış bir vücut parçası olduğunu görecek. Ya da bir anne, çocuğunun yanağına bakarken, "Ne olmuş yanağına, sivilce mi çıkıyor?" diyecek ve etin biraz şişip yarılarak, ortaya çıkan çatlağın dibinde bir üçüncü gözün; güleç bir gözün belirdiğini görecek. Ya da ırmakta yüzen birinin kamışlara değdiği zaman duyduğu okşayışlara benzer okşayışlar kaplayacak gövdelerini. O zaman, elbiselerinin birer canlı haline geldiğini anlayacaklar. Bir başkası ağzını bir şeyin tırmaladığını duyacak; aynaya yaklaşıp bakınca, dilinin, ayaklarını oynatıp damağını tırmalayan capcanlı, kocaman bir kırkayak haline gir-

miş olduğunu görecek. Tükürmek isteyecek onu, ama kırkayak gövdesinin bir parçası haline gelmiş olduğu için elleriyle çekip koparmak zorunda kalacak. Yeni sözler kullanarak adlandırılması gereken bir yığın şey ortaya çıkacak; taş-göz, üç-köşeli-kocaman kol, ayak-parmağı-koltukdeğneği, örümcek-çene. Sıcak yatağında uykuya varmış olan kimse, mavimsi bir toprak üstünde, Jouxtebouville'in bacalarını hatırlatan, göğe doğru kırmızı ve bembeyaz yükselen, yarısı toprağa gömülü tüylü ve soğan gibi yuvarlak kocaman yumruları olan uğultulu bir erkek organları ormanında çırçıplak uyanacak. Ve kuşlar onların çevresinde uçuşacak; onları gagalayacak ve kanatacak. Yaralardan tohumlar akacak ağır ağır; küçük kabarcıklarla dolu ılık cam gibi saydam, kanla karışmış tohumlar. Ya da böyle bir şey olmayacak, göze görünür bir değişiklik çıkmayacak ortaya ama insanlar, bir sabah, pencerelerini açınca, nesnelerin üzerine çökmüş olan ve bekler gibi duran bir çeşit korkunç anlamla şaşıracaklar. Yalnız bu olacak ama kısa bir zaman sürse de insanlar yığın yığın intihara kalkışacaklar. Evet böyle! Değişik olsun biraz, görelim; daha fazlasını istemiyorum. Birden yalnızlığa gömülmüş kimseler de görülecek. Yapayalnız, korkunç iğrençlikleri içinde yapayalnız insanlar sokaklarda koşuşacak; gözleri bir yere dikili, dertlerinden hem kaçıp hem onu içlerinde taşıyarak, ağızları açık, kanatlarını çırpan dil-böcekleriyle önümden yorgun argın geçecekler. O zaman katıla katıla güleceğim; gövdem, düğün çiçekleri ve kasımpatları gibi açılan neidüğü belirsiz pis kabuklarla kaplı olsa bile, güleceğim. Sırtımı bir duvara dayayıp, önümden geçtikleri sırada, "Biliminiz nerede? Hümanizminiz ne oldu? Düşünen kamış onurunuzdan ne haber?" diye haykıracağım. Korkmayacağım; hiç olmazsa şu anda korktuğumdan fazla korkmayacağım. Hangi değişiklik olursa olsun, bu, varoluşun şu ya da bu biçime girmesi olacak. Bir yüzü ağır ağır yiyen bütün gözler, fazlalık olacak ama ilk ikisinden daha fazlalık değil. Benim asıl korkum varoluştan.

Karanlık bastırıyor, kentte ilk ışıklar yandı. Tanrım! Kent, bütün geometrisine rağmen ne kadar doğal görünüyor: gecenin altında nasıl da ezilmiş gibi. Öyle... bes-

belli ki; buradan onu gören yalnız ben miyim? Ayaklarının altında, doğanın derinliklerine gömülmüş bir kenti, bir tepenin doruğundan seyreden başka bir Cassandre yok mu? Olsa ne olur sanki? Ona ne söyleyebilirim ki?

Gövdem yavaşça Doğuya dönüyor; biraz sallanıyor, sonra yürümeye koyuluyor.

Çarşamba, Bouville'de son günüm

Autodidacte'ı bulmak için kenti baştan başa dolaştım. Eve gitmediği besbelli. İnsanların sevmediği bu zavallı hümanist, utanç ve korku içinde rastgele dolaşıp duruyordur şimdi. Başına gelenlere pek şaşırmadım, çünkü yumuşak ve korku dolu kafasının, bir rezaleti üzerine çeker gibi olduğunu uzun zamandır hissediyordum. Kabahati o kadar az ki; genç çocuklar için duyduğu o alçakgönüllü ve uzak aşka, şehvet adı verilemez bile; hümanizmin bir çeşidi sayılabilir bu. Ama bir gün kendisini yapayalnız bulması gerekiyordu; bay Achille gibi, benim gibi. Bizim türümüzden o, iyi niyetli bir kimse. Artık yalnızlığın içine girdi; bir daha çıkmamak üzere. Kültür düşleri, insanlarla anlaşma üzerine kurduğu düşler, birden yıkılıp gitti. Önce korkuyu, yılgıyı duyacak, uykusuz geceler geçirecek; sonra bitip tükenmeyen sürgün günleri art arda sökün edecek. Akşamları, Kitaplığın avlusuna gelip dolaşacak, pırıl pırıl yanan pencerelere uzaktan bakacak ve uzun kitap raflarını, deri ciltlerini, sayfalarından tüten

kokuyu hatırlayınca içi gidecek. Onunla birlikte çıkmadım diye üzülüyorum ama kendi istemedi, hattâ kendisini yalnız bırakmamı rica etti; yalnızlık denilen meslekte çıraklığa başlıyordu. Mably kahvesinde yazıyorum bunları. Kahveye önemseyerek girdim; patronu, kasadaki kızı seyretmek ve onları son olarak gördüğümü iyice hissetmek istiyordum. Ama Autodidacte'ı unutamadım bir türlü. Tersbürs olmuş sitem dolu yüzü; kana bulanmış yakası gözümün önünden gitmedi. Bu yüzden kâğıt istedim, başına gelenleri yazacağım şimdi.

Öğleden sonra, saat ikiye doğru Kitaplığa gittim. Şöyle düşünüyordum: "İşte Kitaplık. Buraya son olarak giriyorum."

İçerde pek az insan vardı. Burasını görmek içimi sızlatıyordu. Çünkü bu Kitaplığa bir daha hiç gelmeyeceğimi biliyordum. Salon sanki buhardan yapılmış gibi hafifti; gerçek değildi sanki, al renge bulanmıştı; batan güneş, kadınlara ayrılmış okuma masalarını, kapıyı, kitapların sırtlarını kızıla boyuyordu. Bir an, yaldızlı yapraklarla dolu bir ormanın bitkileri arasında yürüyormuşum gibi tatlı bir duyguya kapıldım; güldüm. "Çoktan beri gülmemiştim" diye düşündüm. Korsikalı, ellerini arkasına kavuşturmuş, pencereden bakıyordu. Ne görüyordu acaba? İmpétraz'ın kellesini mi? "Ben ne İmpétraz'ın kellesini, ne silindir şapkasını, ne de redingotunu göreceğim bir daha; altı saat sonra Bouville'den ayrılmış olacağım." Geçen ay ödünç almış olduğum iki kitabı, Korsikalı'nın yardımcısına ayrılmış masanın üzerine bıraktım. Yeşil bir fiş koparıp verdi bana.

"Buyrun bay Roquentin."

"Teşekkürler."

Şöyle düşündüm: "Onlara borcum yok artık. Burda hiç kimseye bir şey borçlu değilim. Birazdan, **Rendez-vous des Cheminots**'nun patronu kadınla da vedalaşacağım. Özgürüm." Biraz duraksadım, şu son saatleri Bouville'de uzun bir gezinti yapıp, Victor Hugo bulvarını, Galvani Caddesini, Tournebride sokağını görerek mi geçirsem acaba? Ama bir ormanın loş zeminini andıran Kitaplık öyle durgun, öyle katkısızdı ki varolan bir yer bile denemezdi ona; Bulantı da uğramamıştı semtine. Sobanın yanına otur-

dum. Journal de Bouville'i masanın üzerine bırakmışlar. Uzanıp aldım:

"Köpeği tarafından kurtarılan...

"Remiredon'un sahibi, bay Dubosc, dün akşam, bisikletiyle Naugis fuarından dönerken..."

Şişman bir kadın, gelip yanıma oturdu. Şapkasını yanına koydu. Burnu, bir bıçağın elmaya saplandığı gibi yüzüne saplanmış sanki. Burnun altında, müstehcen bir delik, her şeyi küçümsercesine büzülüyor. Çantasından ciltli bir kitap çıkardı, çenesini tombul ellerine dayayarak dirseklerini masanın üzerine koydu. Karşımda, ihtiyar bir adam uyuyordu. Tanıyordum onu; çok korktuğum o gece, bu adam da Kitaplıktaydı. O da korkmuştu sanırım. "Bütün bunlar ne kadar uzakta kaldı şimdi," diye düşündüm.

Saat dört buçukta Autodidacte içeri girdi. Elini sıkıp onunla vedalaşmak istedim. Ama son konuşmamız pek hoşuna gitmemiş olmalı ki, şöyle uzaktan bir selâm verip her zamanki gibi içinde bir dilim ekmek ve bir çukulata bulunması gereken küçük beyaz bir paketi benden epeyce uzağa koymak üzere yürüdü. Biraz sonra, resimli bir kitapla geri döndü ve kitabı paketinin yanına koydu. "Son olarak görüyorum onu," diye düşündüm. Yarın akşam, daha ertesi günün akşamı, ondan sonraki akşamlar, bu masaya gelecek ve ekmeğiyle çukulatasını yiyerek kitap okuyup duracak. Bir fare gibi kemirip durmaya devam edecek; Nabaud'nun, Nadeau'nun, Nodier'nin, Nys'in kitaplarını okuyacak. Okurken, arasıra, küçük defterine bir özdeyiş yazmak için duracak. Oysa ben Paris'te, Paris sokaklarında yürüyeceğim; yeni insanlar göreceğim. O burada bulunduğu, düşünceli, ablak yüzünü lambalar aydınlattığı sırada, benim başımdan neler geçecek acaba? Serüven denen aldanışa kapılmak üzere olduğumu tam zamanında hissettim. Omuzlarımı silkip gazeteyi okumaya koyuldum:

"Bouville ve çevresi.

"Monistiers.

"1932 yılı boyunca jandarma kuvvetlerinin yapmış olduğu çalışmalar: Monistier jandarma komutanı başçavuş Gaspard ile yanındaki dört jandarma; yani Lagoutte, Nizan,

Pierpont ve Ghil, 1932 yılı boyunca boş durmadılar. Gerçekten de jandarmalarımız, 7 ağır suç, 82 suç, 159 uygunsuzluk, 6 intihar ve üçü ölümle sonuçlanan 15 otomobil kazasıyla uğraşmışlardır."

"Jouxtebouville.

"Jouxtebouville trompetçileri dostluk derneği.

"Bugün, genel prova ve yıllık konser için kart dağıtımı yapılacak."

"Compostel.

"Belediye başkanına Legion d'honneur verme töreni."

"Bouville'li turist. (Bouville İzciler Birliği, 1924)

"Bu akşam, saat 20.45'te aylık toplantı, 10. Ferdinand-Byron sokağı, Salon A. Gündem: son tutanağın okunması. Mektuplaşmalar, yıllık ziyafet, 1932 ödentileri, mart ayı gezilerinin programı, çeşitli sorular, yeni üyeler."

"Hayvanseverler (Bouville Kurulu)

"Gelecek perşembe, saat 15'ten 17'ye kadar, salon C, 10. Ferdinand-Byron sokağı, Bouville, Genel toplantı. Mektuplarınızı, Başkana, Kurul merkezine; Galvani caddesi, 154'e gönderiniz."

"Bouville çoban köpekleri kulübü... Bouville savaş sakatları birliği... Taksi patronları sendikası... Bouville Ecoles normales dostları komitesi..."

Ellerinde çantaları, iki liseli çocuk içeri girdi. Korsikalı, lise öğrencilerini sever, çünkü onları babaca gözaltında tutabilir. Sık sık, sırf zevki için, iskemlelerinin üzerinde kıpırdanıp durmalarına, gevezelik etmelerine göz yumar, sonra hırsız gibi yaklaşarak arkalarına dikilir ve çıkışmaya başlar: "Sizin gibi yetişkin delikanlılar böyle mi davranır? Bu halinizi düzeltmezseniz Kitaplık yöneticisi olan bay, Müdürünüze şikâyette bulunacak." Çocuklar karşı gelecek olurlarsa, korkunç gözleriyle bakar onlara: "Adlarınızı söyleyin bakayım!" Okudukları kitaplarla da ilgilenir. Kitaplıktaki bazı kitaplar, kırmızı bir haçla işaretlenmiştir; Cehennemin ta kendisidir onlar. Gide'in, Diderot'nun, Baudelaire'in yapıtları ve tıp kitapları bunlar arasındadır. Liseli bir öğrenci, bu kitaplardan birini okumak isterse, Korsikalı hemen işaret ederek öğrenciyi bir köşeye çağırır ve sorguya çeker. Biraz sonra parlar; sesi bütün okuma salonunu doldurur: "Siz yaştakiler için

çok daha ilgi çekici kitaplar var. Öğretici kitaplar var. Ödevlerinizi yaptınız mı bakalım? Hangi sınıftasınız? Onda mı? Peki, saat dörtten sonra yapacak bir şeyiniz yok mu? Öğretmeniniz buraya sık sık gelir, sizi söyleyeceğim ona."

Öğrenciler sobanın yanında dikilmiş duruyorlardı. Küçüğünün çok güzel koyu renk saçları vardı, teni nerdeyse saydam; küçücük ağzı yaramaz ve gururlu. Bıyıkları yeni terlemiş irikıyım arkadaşı, dirseğine dokunup bir şeyler fısıldadı ona. Küçük yanıt vermedi, ama yüzünde güvenç ve küçümseyiş dolu hafif bir gülümseyiş belirdi. Sonra ikisi birden, acele etmeksizin raflardan bir sözlük seçtiler ve kendilerine yorgun bakışlarını çevirmiş olan Autodidacte'a yaklaştılar. Sanki onu görmüyor gibiydiler ama gelip Autodidacte'ın tam yanına oturdular. Küçük esmer öğrenci Autodidacte'ın solunda, irikıyım arkadaşı da onun solunda yer almıştı. Ellerindeki sözlüğü hemen karıştırmaya başladılar. Autodidacte, salona şöyle bir göz gezdirdi. Sonra okumaya devam etti. Hiçbir okuma salonu, bundan daha güven verici bir görünüşte olamazdı; çıt bile çıkmıyordu; şişman kadının soluğunu duyuyordum yalnız, kitaplara eğilmiş başlardan başka şey görülmüyordu. Bununla birlikte, daha o anda tatsız bir olayın ortaya çıkacağını sezdim. Kitaplara dalmış gibi başlarını eğmiş olan bütün bu insanlar bir komedi oynuyorlardı sanki: biraz önce üstümüzden bir acımazlık soluğunun geçişini duymuştum.

Okumam sona ermişti, ama gitmeye karar veremiyordum; gazetemi okur gibi yaparak bekliyordum. Meraklımı ve tedirginliğimi artıran şey, ötekilerin de beklemesiydi. Yanımdaki kadın kitabının sayfalarını daha çabuk çeviriyor gibi geliyordu bana. Birkaç dakika geçti, sonra fısıltılar işittim. Başımı yavaşça kaldırdım. Çocuklar önlerindeki sözlüğü kapamışlardı. Küçük esmer konuşmuyordu, kibarlık ve ilgiyle dolu yüzünü sağa doğru çevirmişti. Omuzunun arkasında yarı yarıya saklanmış olan sarışın arkadaşı kulak kabartıyor ve kıs kıs gülüyordu. "Acaba konuşan kim?" diye düşündüm.

Konuşan Autodidacte'tı. Yanındaki genç çocuğa eğilmiş, gözleri gözlerinde, ona gülümsüyordu; dudaklarının

kıpırdadığını ve arasıra uzun kirpiklerinin titrediğini görüyordum. Böyle genç görünüşlü halini bilmiyordum onun; hoş bir adam oluvermişti. Ama arasıra sözünü kesiyor ve arkasına korkuyla bakıyordu. Öğrenci onun söylediklerini sanki bir su gibi içiyordu. Bu sahnenin olağanüstü bir yanı yoktu, yeniden okumaya başlamak üzereydim ki öğrencinin, elini, arkasından, masanın kenarında ağır ağır kaydırdığını gördüm. Autodidacte'ın göremediği bu el bir süre yoluna devam etti ve çevresini yoklamaya koyuldu; sonra şişman sarışının koluna rastlayınca ona bir çimdik attı. Autodidacte'ın söyledikleriyle, sesini çıkarmadan dalga geçen sarışın, boş bulunmuştu. Birden yerinden fırladı, şaşkınlık ve hayranlıkla ağzı adamakıllı açıldı. Esmer öğrenci saygılı ilgi halini bozmamıştı. Bu yaramaz elin, onun eli olduğuna inanmak zordu. "Ona ne yapmak istiyorlar acaba?" diye düşündüm. İğrenç bir şeyin ortaya çıkmak üzere olduğunu anlıyordum. Bunu engellemek için henüz geç olmadığının da farkındaydım. Bir ara, ayağa kalkıp, Autodidacte'ın yanına gitmeyi ve omuzuna vurarak onunla konuşmayı düşündüm. Ama tam o sırada kendisine baktığımı gördü; konuşmasını hemen kesti ve tedirgin bir halle dudaklarını sımsıkı kapattı. Cesaretim kırılmış bir halde, başımı hemen döndürdüm ve gazetemi okuyormuş gibi yaptım. Ama şişman kadın kitabını itmiş ve başını kaldırmıştı. Sanki büyülenmiş gibiydi. Kadının boşanacağını hissediyordum. Oradakilerin hepsi, durumun patlak vermesini istiyorlardı. Ne yapabilirdim? Korsikalıya göz attım: penceredon bakmıyordu artık, bize doğru yarı dönmüş, duruyordu.

On beş dakika geçti. Autodidacte yeniden fısıldamaya başlamıştı. Ona bakmaya cesaret edemiyordum, ama gençleşmiş, sevgi dolu halini ve üzerine çöktüğü halde fark etmediği ağır bakışları gözümün önüne kolayca getiriyordum. Bir aralık güldüğünü duydum, çocukça, tiz bir gülüştü bu; içimi korkuyla doldurdu. Pis çocuklar, bir kediyi suda boğmaya hazırlanıyorlardı sanki. Sonra birden fısıltılar kesildi. Bu sessizlik korkunç geldi bana; işin sonuydu bu, öldürücü andı. Gazetenin üzerine eğilmiştim, okuyor gibi yapıyordum; ama bir şey okuduğum yoktu, kaşlarımı kaldırıp, elimden geldiğince yukarı ba-

karak, sessizliğin içinde, karşımda olup bitenleri görmeye çalışıyordum. Başımı hafifçe çevirince, göz ucuyla bir şey yakaladım; bu demin masa boyunca ilerlemiş olan halde sırt üstü duruyordu; denize girdikten sonra güneşte ısınan bir kadının tembel çıplaklığı vardı üzerinde. Esmer ve tüylü bir nesne korka korka yanına geliyordu onun. Tütünden sararmış kalın bir parmaktı bu; küçük ve beyaz elin yanında bir erkeklik organının bütün kabalığıyla görünüyordu. Parmak bir aralık durdu; kaskatıydı, yumuşak avuca yönelmişti, sonra birden çekinerek okşamaya başladı onu. Şaşırmıştım. Şaşırmamıştım ama öfkelenmiştim Autodidacte'a; budala, içine düştüğü tehlikeyi anlamıyor muydu? Bir kurtuluş yolu vardı, bir tek şansı vardı: iki elini masanın üzerine, kitabının iki yanına koyup hiç kıpırdatmadan dursaydı başına gelecekler-den bu seferlik kurtulurdu. Ama bu şansını kaçıracağını biliyordum. Parmak, hareketsiz duran elin üzerinde usul usul, alçakgönüllülükle gidip geliyordu, üzerine çökmeye cesaret edemeyip ona hafifçe değiyordu; sanki kendi çirkinliğinin bilincindeydi. Birden başımı kaldırdım, bu inatçı gidiş gelişe dayanamıyordum. Uyarmak için, Autodidacte'ın bakışlarını yakalamağa çabalıyor ve hızla öksürüyordum. Ama Autodidacte, gözlerini kapamış, gülümsüyordu. Öteki eli masanın altında kaybolmuştu. Öğrenciler gülmüyorlardı artık; sapsarı kesilmişlerdi. Küçük esmerin dudakları kenetlenmişti, korkuyordu; olayların kendi gücünü aştığını hissetmişe benziyordu. Ama elini çekmiyordu; masanın üzerinde, biraz kasılmış halde hareketsiz tutuyordu onu. Arkadaşı korkmuş ve aptallaşmış bir halle ağzını açıyordu.

Korsikalı o sırada haykırmaya başladı. Kimse duymadan gelip Autodidacte'ın iskemlesinin arkasında durmuştu. Yüzü pancar gibiydi, güler gibi bir hali vardı, ama gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Oturduğum yerde sıçradım, ne var ki üzerimden ağır bir yük kalkmış gibi oldu: Bekleyiş dayanılmayacak kadar ağırdı. Bunun bir an önce sona ermesini istiyordum. İsterlerse Autodidacte'ı dışarı atsınlar, ama bu bir an önce sona ersin. Çarşaf gibi bembeyaz kesilmiş iki öğrenci, göz açıp kapayıncaya

kadar çantalarını alıp ortadan kaybolmuşlardı.

Öfkeden çılgına dönmüş olan Korsikalı, "Gördüm sizi, bu kez gördüm," diye haykırıyordu. "Yalan diyemezsiniz artık. Söyleyecek misiniz, bunu da inkâr etmeye kalkışacak mısınız ha? Yaptığınız dümeni görmüyorum sanıyordunuz değil mi? Benim gözlerim kör değil aslanım. Dur bakalım, sırası gelecek, biraz sabırlı ol, yakaladığım zaman ona pahalıya mal olacak bu diyordum. Adınızı da adresinizi de biliyorum. Patronunuz bay Chuillier'i de tanıyorum. Kitaplık yöneticisinden mektup alınca, yarın asıl o şaşıracak. Değil mi? Susun!" diye haykırdı gözlerini devirerek. "Bu işin burada kalacağını da sanmayın sakın. Fransa'da mahkemeler var; sizin gibi herifler için. Beyefendi bilgi ediniyordu sözümona; kültürünü arttırıyordu. Kitaplar için ya da bir şey sormak için gelip beni rahatsız ediyordu. Bunları hiçbir zaman yutmadım, ne sandınız siz?"

Autodidacte şaşırmış görünmüyordu. Bunu yıllardır beklemiş olmalı. Korsikalının çıt çıkarmadan gelip arkasında duracağı ve kulaklarında öfkeli bir sesin çınlayacağı günü yüz kere gözünün önüne getirmiş olmalı. Ama her akşam kitaplığa gelmekten ve harıl harıl okumaktan geri kalmıyordu. Arada bir, hırsız gibi, beyaz eli ya da belki de küçük bir çocuğun bacağını okşuyordu. Yüzünde daha çok bir baş eğiş görüyordum.

"Ne demek istediğinizi anlamadım," diye kekeledi, "ben buraya yıllardır gelirim."

Kızmış gibi, şaşırmış gibi görünmek istiyor ama inançla yapmıyordu bunu. Olayın burada olduğunu, hiçbir şeyin onu durduramayacağını, onu dakika dakika yaşamak gerektiğini biliyordu.

Yanımdaki kadın, "Aldırmayın söylediklerine, gördüm ben," dedi. Ağır ağır yerinden kalktı: "Hem de ilk görüşüm değil. Geçen pazartesi, bundan biraz geç, neler yaptığını gördüm, ama bir şey söylemek istemedim. Gözlerime inanamıyordum doğrusu. İnsanların bilgi edinmek için geldikleri ciddi bir yerde, bir Kitaplıkta yüz kızartıcı şeyler olabileceğine inanmazdım. Benim çocuğum yok ama, evlâtlarını çalışsınlar diye buraya gönderen ve onların rahatsız edilmediklerini sanan, üstelik bunun gibi

canavarların çocukların ödevlerini yapmalarına bile engel olduklarını bilmeyen annelere acıyorum doğrusu."

Korsikalı, Autodidacte'a yaklaştı:

"Hanımın dediklerini duydunuz, değil mi?" diye haykırdı suratına. "Numara yapmaya kalkışmayın. Aşağılık herif, sizi herkes gördü."

Autodidacte onurlu bir şekilde, "Ağzınızı bozmamanızı rica ederim," dedi. Bu da rolünün bir parçasıydı. Belki her şeyi açıklamak, kaçmak isterdi, ama rolünü sonuna kadar oynamak zorundaydı şimdi. Korsikalıya bakmıyordu, gözleri büsbütün kapalı gibiydi. Kolları iki yanına sarkmıştı, bir ölü gibi solgundu. Sonra birden yüzü kıpkırmızı kesildi.

Korsikalı öfkeden boğulacak gibiydi:

"Ağzımı bozmayayım mı? Pis herif! Sizi görmediğimi mi sanıyorsunuz? Gözetlediğimi söylemedim mi? Aylardır gözetliyordum sizi."

Autodidacte omuzlarını silkip, kitabına dalmış görünmeye çalıştı. Yüzü kızarmış, gözleri dolmuştu, çok ilgi duyuyormuş gibi bir hali vardı; bir Bizans mozayiğinin reprodüksiyonuna dikkatle bakıyordu.

Kadın, Korsikalıya bakarak, "Amma pişkin adam, okumaya devam ediyor," dedi.

Korsikalı kararsızdı. O sırada, Korsikalının yıldırdığı çekingen ve uysal bir delikanlı olan yardımcısı, masanın ardından ağır ağır ayağa kalkmış, sesleniyordu, "Paoli, ne oluyor?" Kararsızlık dolu bir an geçti, bu iş burada kalır diye umutlandım bile. Ama Korsikalı içinde bulunduğu durumu düşünüp kendini gülünç bulmuş olmalı. Sesini çıkarmayan kurbanına ne diyeceğini bilemeden sinirli bir halle, iyice gerilip boşluğa koca bir yumruk attı. Autodidacte korku içinde döndü. Ağzı açık, Korsikalıya bakıyordu; gözlerinde korkunç bir ürküntü vardı.

"Beni döverseniz şikâyet ederim," dedi güçlükle. "Kendi isteğimle gideceğim buradan."

Ben de ayağa kalktım, ama iş işten geçmişti. Korsikalı zevkle inleyerek, yumruğunu ansızın Autodidacte'ın burnuna yapıştırdı. Bir an esmer bir yumruk ve bir yenin üstünde, Autodidacte'ın utanç ve acıyla açılmış güzelim gözlerinden başka şey göremedim. Korsikalı yum-

ruğunu çekince Autodidacte'ın burnu kanamaya başladı. Ellerini yüzüne kapamak istedi, ama Korsikalı ağzının kenarına bir kere daha vurdu. Autodidacte iskemlesine yığılarak çekingen ve tatlı gözlerle önüne baktı. Burnundan akan kan elbisesine bulaşıyordu. Sol eliyle kanayan burnunu silmeye çabalarken, sağ elini masanın üzerinde gezdirerek paketini bulmaya çalışıyordu.

Kendi kendine konuşuyormuş gibi, "Gidiyorum," dedi.

Yanımdaki kadının benzi atmıştı, gözleri parıldıyordu: "Pis herif, çok iyi oldu!" dedi.

Öfkeden titriyordum. Masanın çevresini dolanıp, bacaksız Korsikalıyı yakasından tutarak havaya kaldırdım; masanın üzerine çalacaktım. Masmavi olmuştu, çırpınıp duruyor, beni tırmalamaya çalışıyordu ama kısa kolları yüzüme yetişmiyordu. Hiçbir şey söylemiyordum, burnunun üzerine bir yumruk yapıştırıp yamyassı etmek istiyordum sadece. Anlamıştı bunu; yüzünü korumak için dirseğini kaldırdı. Korktuğunu görünce sevinmiştim. Birden bağırıp çağırmaya başladı:

"Yabani herif, bırak beni! Sen de mi onun gibisin yoksa?"

Onu niçin bıraktım; hâlâ şaşıyorum. İşlerin karışmasından mı korkmuştum? Yoksa Bouville'de geçirdiğim tembellik yılları beni yumuşatmış mıydı? Eskiden olsa, çenesini dağıtmadan bırakmazdım onu. Ayağa kalkabilmiş olan Autodidacte'a döndüm. Ama bana bakmak istemiyordu, başı önüne eğik, paltosunu askıdan almak üzere ilerledi. Kanı dindirmek ister gibi sol eliyle biteviye burnunu yokluyordu. Ama kan durmuyordu. Autodidacte'ın fenalaşmasından korkuyordum. Kimseye bakmadan mırıldandı:

"Yıllardır gelirim buraya..."

Ayaklarını yere basar basmaz, bacaksız Korsikalı durumu egemenliği altına almıştı:

"Defolun burdan," dedi Autodidacte'a, "Bir daha da adımınızı atmayın; yoksa sizi polisle dışarı attırırım."

Autodidacte'a merdivenin altında yetiştim. Tedirgindim, utancından utanıyordum, ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Beni görmüyormuş gibi bir hali vardı. En sonunda mendilini çıkardı, içine bir şeyler tükürdü. Burnu daha az kanıyordu:

"Gelin, bir eczaneye gidelim," dedim beceriksizce.

Yanıt vermedi. Okuma odasından gürültüler geliyordu. Hepsi birden konuşuyor olmalı. Kadın tiz bir kahkaha attı.

Autodidacte: "Bir daha hiç gelmeyeceğim buraya," dedi. Arkasına dönüp, ne yapacağını bilmez gibi merdivene, okuma salonunun girişine bakıyordu. Başını çevirince burnundan gelen kan, takma yakasıyla boynunun arasından aşağı aktı. Ağzı ve yanakları kana bulanmıştı.

Kolundan tutarak: "Gelin," dedim.

Ürpererek, şiddetle çekti kendini:

"Bırakın beni!"

"Yalnız kalmanız doğru olmaz. Yüzünüzü yıkamak, ilâç sürmek gerek."

Biraz önce söylediklerini tekrarlıyordu: "Bırakın beni rica ederim efendim, bırakın beni."

Nerdeyse bir sinir buhranına tutulacaktı. Uzaklaşmasına engel olmak istemedim. Batan güneş bir ara kambur sırtını aydınlattı, sonra gözden kayboldu. Kapının eşiğinde, yıldız biçiminde bir kan lekesi vardı.

Bir saat sonra

Ortalık alacakaranlık, güneş batıyor, tren iki saat sonra kalkacak. Parkı, bir uçtan öbür uca ilk olarak geçtim. Boulibet sokağında dolaşıyorum. Buranın Boulibet sokağı olduğunu biliyorum, ama tanımıyorum onu. Genel olarak, bu sokakta yürüdüğümde, kapkalın bir sağduyu yığınından geçiyormuşum gibi gelirdi bana. Hantal ve geniş Boulibet sokağı, kaba saba ciddiliği, katranlı kambur yüzeyiyle, zengin kasabalardan geçtikleri zaman, bir kilometreden fazla, her iki yanlarında kocaman iki katlı binaların uzadığı kentlerarası yolları hatırlatıyordu. Köy yolu diye adlandırdığım bu sokak, bir ticaret limanına hiç uymadığı ve iğreti durduğu için hoşuma gidiyordu. Evler, bugün de yerli yerinde ama kır evi görünüşlerini kaybetmişler, birer apartıman haline girmişler. Biraz önce parkta da aynı izlenime kapılmıştım: bitkiler, çimenler, Olivier Masqueret fıskiyesi anlamsız olmak için çaba harcayarak bir inatçılık görünümüne bürünmüşlerdi. Anlıyo-

rum şimdi: beni ilk bırakan, kent. Daha Bouville'den ayrılmadım, ama şimdiden orada değilim. Bouville susuyor. Bana hiç aldırmadan, eşyasını, bu akşam ya da yarın yeni gelenlere taptaze sunabilmek için derleyip düzenleyerek örten bu kentte hâlâ iki saat kalmak zorunda oluşum garibime gidiyor. Her zamankinden daha fazla unutulmuş hissediyorum kendimi.

Birkaç adım atıp duruyorum. İçine düştüğüm bu tüm unutuluşu tadıyorum: İki kent arasındayım; biri bilmiyor beni, öteki artık tanımıyor. Beni kim hatırlar? Londra'da bulunan etine dolgun bir kadın belki. Peki ama düşündüğü ben miyim acaba? Sonra o adam da var; o Mısırlı. Belki şimdi odasına girmiş, onu kolları arasına almıştır. Kıskanç değilim; bu kadının öldükten sonra yaşamaya devam ettiğini biliyorum. Karşısındaki adamı bütün varlığıyla sevse bile bir ölü kadın aşkından başka şey olmaz bu. Onun son canlı aşkını ben yaşadım. Ama adam ona zevk duyurabilir. Kadın, ruhsal kargaşalık içine batıyor ve kendinden geçiyorsa, varlığında, kendisini bana bağlayan bir şey kalmamış demektir. Zevk duyuyorsa, ben onun için sanki hiç karşısına çıkmamış bir insandan farksızım, beni bir anda içinden çıkarıp attı demektir; dünyadaki bütün bilinçler de beni içlerinden attılar, boşadılar. Tuhafıma gidiyor bu. Oysa, varolduğumu iyice biliyorum, burada bulunduğumu biliyorum.

"Ben" deyince bir boşluk duygusuna kapılıyorum. Öyle unutulmuşum ki, kendimi iyice hissetmek elimden gelmiyor. Benden kalan bütün gerçeklik, varolduğunu hisseden varoluş sadece. Yavaş yavaş, uzun uzun esniyorum. Kimse, hiç kimse için! Antoine Roquentin ne ki? Soyut bir şey o. Bilincimde kendimle ilgili ufacık, renksiz bir anı sallanıyor. Antoine Roquentin... Birden, Ben soluyor, soluyor, işte söndü.

Pırıl pırıl, hareketsiz, bomboş bilinç, duvarların arasına konulmuş; kendi kendine sürüp gidiyor. Kimse yok bu bilincin içinde artık. Biraz önce birisi ben, benim bilincim diyordu. Kim? Dışarda gürültülü sokaklar vardı; bilinen renkleri ve kokuları ile sokaklar. Kimsenin olmayan duvarlar ve kimsenin olmayan bir bilinç kaldı geriye. Hepsi şu: duvarlar ve bu duvarlar arasında bir kişiliğe

bağlı olmayan canlı, ufacık bir saydamlık. Bilinç, bir ağaç gibi bir tutam ot gibi var. Uyuyup duruyor, sıkılıyor. Dallardaki kuşlar gibi, küçük varoluşlar bulunuyor içinde. Bir görünüyor, bir kayboluyorlar. Gri gökyüzü altında, şu duvarlar arasında unutulmuş ve bırakılmış bilinç. Varoluşunun anlamı da şu: bilinç, fazlalık olmanın bilincidir. Genişler, dört bucağa yayılır, koyu renkli duvarın üzerinde, lâmbalar boyunca, ya da karşıda akşamın sisleri içinde kendini kaybetmeye uğraşır. Ama hiçbir zaman unutmaz kendini, bu durumda bile kendini unutan bir bilinç olmanın bilincidir. Onun alınyazısı bu. Boğuk bir ses şunları fısıldıyor: "Tren iki saat sonra kalkacak." Sesle birlikte bu sesin bilinci de var. Bir yüzün bilinci de var. Kana bulanmış ağır ağır geçiyor; gözlerinden yaşlar akıyor. Bu yüz duvarlar arasında değil, hiçbir yerde değil. Ortadan kayboldu, onun yerini, başı kana bulanmış, kambur bir gövde alıyor, ağır adımlarla uzaklaşıyor, her adımda duruyor sanki, ama durmuyor. Karanlık bir sokakta yürüyen bu gövdenin bilinci de var. Gövde yürüyor ama uzaklaşmıyor. Karanlık sokak bitmiyor, hiçlik içinde kayboluyor. Bu sokak duvarların arasında değil, hiçbir yerde değil. Sonra, "Autodidacte kentte dolaşıp duruyor" diyen bir sesin bilinci var.

Ama aynı kentte değil, hayır, bu anlam taşımayan duvarların arasında değil; Autodidacte, kendisini unutmayan yırtıcı bir kentte dolaşıyor. Onu düşünenler var: Korsikalı, şişman kadın, belki de kentteki herkes. Henüz kaybolmuş değil o, ben dediği şeyi kaybedemez. İşkenceyle kıvranan; iyice öldürmedikleri kanlı benliğini unutamaz. Dudakları, burun delikleri acır durur. "Canım acıyor," diye düşünür. Yürür, yürümesi gerek. Bir an durursa, Kitaplığın duvarları dört bir yanını çevirir, hapseder onu; Korsikalı yanıbaşında biter ve aynı sahne, bütün ayrıntılarıyla yeniden başlar. Kadın pis pis gülümseyerek: "Bu aşağılık herifleri, prangaya vurmalı," der. Yürür, evine gitmek istemez; Korsikalı, iki öğrenci ve kadın, onu odada da beklemektedirler. Sahne yeniden başlar, "Yalan söylemeye kalkmayın, gördüm sizi." Şöyle düşünür: "Tanrım, keşke şunu yapmamış olsaydım, keşke yapmak elimden gelmeseydi, gerçek olmasaydı bu!"

Kaygulu yüz, bilincin önünde gelir ve gider. "Belki canına kıyacak." Hayır, bu yumuşak ve her yanı çevrili ruh ölümü düşünemez.

Bilincin, bilgisi de var. Duvarların arasında durgun ve bomboş olan, içini dolduran kimseden kurtulmuş ve hiçbir kişiliğe bağlı bulunmadığı için korkunçluk niteliğini edinmiş olan kendini, yer yer görür. Ses fısıldar: "Bavullar fişe geçirildi. Tren iki saat sonra kalkıyor." Duvarlar, sağa ve sola kayar. Asfaltın da, demir satan mağazaların da, kışla pencerelerinin de bilinci var. Ses fısıldıyor: "Son olarak."

Otel odasında, Anny'nin, tombul Anny'nin, yaşlanmış Anny'nin bilinci, acı çekişin bilinci var; ayrılık giden ve bir daha dönmeyecek olan duvarların arasında bilinçlidir acı. "Sonu gelmeyecek mi bunun?" Ses duvarlar arasında bir caz havası tutturmuş: "Some of these days". Bitmeyecek mi bu? Ve melodi arkadan, yavaşça, yakalamak için geliyor, sesi bastırıyor ve ses durmayı beceremeden şarkı söylüyor; gövde ilerliyor ve bütün bunların bilinci var; yazık ki bilincin de bilinci var. Acı çekecek, ellerini ovuşturacak, kendine acıyacak hiç kimse yok ama. Kimse. Bu dörtyol ağızlarının katışıksız bir acısı; unutulmuş bir acı. Ama kendini unutamayan bir acı. Sonra ses: İşte **Rendez-vous des Cheminots** diyor ve Ben, bilincin içinden fışkırıyor; **Benim** bu, yani Antoine Roquentin, birazdan Paris'e hareket edeceğim, patron kadına vedâ etmek için geldim buraya.

"Size Allahaısmarladık demeye geldim."

"Gidiyor musunuz bay Antoine?"

"Paris'e yerleşeceğim. Değişiklik olsun diye."

"Şanslısınız."

Bu koca yüze, nasıl değdirebiliyordum dudaklarımı? Vücudu artık benim değil. Dün bile, siyah yün elbisenin altında, vücudunu gözümün önüne getirebilirdim. Bugün elbise, öte yanına geçilmezlik niteliği kazanmış. Derisinin altında damarları belli olan bu beyaz vücut bir düş müydü?

"Sizi arayacağız," diyor patron kadın. "Bir şey içmez misiniz? Ben ısmarlıyorum."

Oturuyoruz; kadeh tokuşturuyoruz.

Sesini biraz alçaltıyor. Kibar bir acımayla:

"Size çok alışmıştım. Ne iyi anlaşıyorduk," diyor.

"Görmeye gelirim sizi."

"Tabii, bay Antoine. Bouville'den geçtiğiniz zaman, şöyle bir uğrayıp bizim de hatırımızı sorarsınız. Gidip bayan Jeanne'a bir merhaba diyeyim; hoşuna gider diye düşünmelisiniz. İnsanların ne olduklarını öğrenmek hoşa giden bir şey değil mi? Zaten, tanıdıklar gelip bizi görürler her zaman. Gemici müşterilerimiz vardır; açık denizlerde çalışırlar, kimi zaman iki yıl görmem onları, Brezilya'da, ya da New York'tadırlar, Bordeaux'da ulaştırma işleriyle uğraştıkları da olur. Sonra bir gün ansızın, ortaya çıkarlar: 'Günaydın bayan Jeanne' derler. Birlikte bir kadeh içeriz. İsterseniz inanmayın, ama hangi içkiyi sevdiklerini hatırlarım. Aradan iki yıl geçmiş olsa da, 'Bay Pierre'e susuz bir vermut, bay Leon'a da bir cinzano getirin' derim. 'Patron nasıl hatırladın?' derler. Ben de: 'Mesleğim bu benim,' diye karşılık veririm."

Salonun dibinde şişman bir adam var, Jeanne ile birkaç haftadanberi yatıyor. Çağırıyor kadını:

"Patroncuğum!"

Ayağa kalkıyor kadın:

"Özür dilerim bay Antoine."

Garson kız geliyor yanıma:

"Demek bizi bırakıp gidiyorsunuz?"

"Paris'e gidiyorum."

Kurula kurula: "Paris'te kaldım ben," diyor. "İki yıl, Siméon'da çalıştım. Ama burasını özledim."

Bir an duraksıyor, sonra, bana başka söyleyeceği olmadığını fark ediyor:

"Eh, öyleyse güle güle bay Antoine."

Elini önlüğüne silip uzatıyor.

"Hoşça kal Madeleine."

Gidiyor. Journal de Bouville'i alıyorum, ama o saat bırakıyorum; çünkü biraz önce, kitaplıkta baştan aşağı okudum bu gazeteyi.

Patron kadın geri gelmiyor: Tombul ellerini tutkuyla mıncıklayan dostunun avuçlarına bırakmış.

Tren kırk beş dakika sonra kalkıyor.

Vakit geçsin diye paramı sayıyorum.

Aylık bin iki yüz frank, fazla bir şey değil. Ama kendimi biraz zora sokarsam yetmesi gerek. Üç yüz franklık bir oda, yiyecek için günde on beş frank, geriye dört yüz elli frank kalıyor. Bu, çamaşır, ufak tefek masraflar ve sinema için. Şimdilik iççamaşırına ve elbiseye ihtiyacım yok. Dirsekleri biraz parlıyor ama, elbiselerimin ikisi de temiz; bakımlı giyersem daha üç dört yıl yeter bana.

Tanrım! Bu bitki hayatını sürecek olan ben miyim? Günlerimi nasıl geçireceğim? Dolaşacağım. Tuileries Parkına gidip bir demir iskemleye oturacağım; daha doğrusu para vermeyim diye bir taş sıraya. Bir şeyler okumak için kitaplıklara gideceğim. Sonra? Haftada bir kere sinema. Peki sonra pazar günleri kendime bir Voltigeur ısmarlayıp tüttürecek miyim, Luxembourg Parkındaki emeklilerle kroke oynamaya gidecek miyim? Otuz yaşında! Acıyorum kendime. Arasıra, elimde kalan üçyüz bin frangı bir yılda harcasam daha iyi etmiş olmaz mıyım? diye düşünüyorum. Sonra ne olacak? Bana ne sağlayabilir bu? Yeni elbiseler mi? Kadınlar mı? Yolculuklar mı? Hepsini gördüm; bunlar bitti artık, sağlayacakları sonuç çekmiyor beni. Bir yıl sonra, kendimi şimdiki kadar bomboş bulacağım; tek bir anı'm bile olmayacak; ölüm karşısında korkup duracağım.

Yaş otuz! 14.400 frank yıllık gelir. Her ay karşılığı alınan kuponlar. Oysa yaşlı bir kimse değilim ben. Bir şey versinler yapayım, ne olursa olsun... Başka şey düşünsem daha iyi, çünkü, şu anda, kendi kendime komedi oynuyorum. Hiçbir şey yapmak istemediğimi çok iyi biliyorum: bir şey yapmak, bir parça varoluş daha yaratmak demektir; oysa şu durumda gerektiği kadar varoluş var.

Aslında, kalemi elimden bırakamıyorum; Bulantı'ya kapılacağım diye korkuyorum, yazarken onu geciktiriyorum gibime geliyor. Bu yüzden aklıma geleni yazıyorum.

Beni sevindirmek isteyen Madeleine, bir plâk göstererek uzaktan sesleniyor:

"Sizin plâğınız bay Antoine, sevdiğiniz plâk, son olarak dinlemek ister misiniz?"

"Lütfen."

Kibarlık olsun diye böyle diyorum, yoksa caz dinleyecek durumda değilim pek. Ama yine de dikkat edeceğim, çünkü, Madeleine'in dediği gibi, bu plâğı son olarak dinliyorum. Çünkü, eski bir plâk bu; çok eski, taşra için bile eski sayılır; Paris'te boşuna arayacağım onu. Madeleine, plâğı gramofona koymaya gidiyor, şimdi dönecek; çelik iğne, çizgilerin içinde zıplamaya, gıcırdamaya başlayacak ve çizgiler onu helezon biçiminde, plâğın merkezine kadar getirdiklerinde sona erecek bu, 'Some of these days'i söyleyen boğuk ses her zaman için susacak.

Başlıyor.

Güzel sanatlarla acılarını avutan avanaklara ne buyrulur. "Zavallı amcan öldüğü zaman Chopin'in Prelüdleri bana acımı öyle unutturdu ki!" diyen Bigeois halam gibi, Konser salonları; gözlerini kapayarak, solgun yüzlerini alıcı anten haline getiren bu ezik, bu talihin sillesini yemiş kimselerle ağzına kadar doludur. Yakaladıkları seslerin, tatlı ve besleyici bir halde içlerine aktığını düşünürler. Acılarının, tıpkı genç Werther'in acıları gibi müzik haline girdiğini sanırlar. Güzelliğin, yaralarını sardığına inanırlar. İnekler.

Bu müzikte, acı dindirme niteliği bulup bulmadıklarını bana söylemelerini isterdim. Biraz önce mutluluk içinde yüzmekten çok uzaktım. Dıştan bakılınca, düşünmeden paramı sayıp duruyordum. Ama derinlerde, gece gündüz yakamı bırakmayan ve belirlenmemiş sorgular, dilsiz şaşkınlıklar şeklini almış olan bütün şu düşünceler kıpırdamadan duruyordu. Anny'le, boşa gitmiş hayatımla ilgili düşünceler. Daha altta da, Bulantı, bir şafak gibi çekingen duruyordu. Ama o anda müzik duyulmamıştı; üzüntülü ve durgundum. Çevremdeki bütün nesneler benimle aynı maddeden, yani bir çeşit sakil acıdan yapılmıştı. Dünya o kadar çirkindi; dışımda, masanın üzerindeki şu kirli bardak, aynanın ve Madeleine'nin şişman sevgilisi, dünyanın varoluşunun kendisi o kadar çirkindi ki, kendimi yakınlarımın yanında gibi rahat hissediyordum.

Şu anda saksafonun türküsü duyuluyor. Utanıyorum. Küçücük, parlak bir acı doğdu; bir örnek-acı. Saksafonun dört notası. Gidip geliyorlar: "Bizim gibi yapmak, ö!çüyle acı çekmek gerekir," diyorlar sanki. Evet, doğru! Ben de

bu biçimde acı çekmek isterim tabii. Ölçüyle, hoşgörürlüğe kapılmadan, kendime acımadan, kupkuru bir katışıksızlıkla acı çekmek. Ama bardağımın dibinde biram ılıksa, aynada koyu renkli lekeler varsa, fazlalıksam; en içten ve en katışıksız acım, ayı balığı gibi, hem bir yığın et, hem gepgeniş bir deriyle ve insanın içine dokunan ıslak, ama kötülük dolu gözlerle sürüklenip hantallaşıyorsa, bu benim kabahatim mi? Hayır, plâğın üzerinde çepçevre dönen ve gözlerimi kamaştıran bu ufak elmas acının, dindirici olduğu söylenemez kuşkusuz. Alaycı bile değil; kıvançla dönüyor, kendinden başkasıyla ilgilenmeyerek, bir orak gibi, dünyanın tatsız yakınlığını kesip attı, dönüyor şimdi ve hepimiz; Madeleine'i, şişman adamı, patron kadını, beni ve masaları, banketleri, lekeli aynayı, bardakları, birlikte bulunduğumuz, evet sadece birlikte bulunduğumuz için kendimizi varoluşa bırakmış olan hepimizi, düzensizliğimiz içinde, günlük aldırmazlığımız içinde yakaladı: kendim hesabına ve onun önünde varolanlar hesabına utanıyorum.

Bu ufak acı, varolan bir şey değil. İnsanın canını sıkıyor bu nitelik; yerimden kalkıp, plâğı üzerine konduğu yuvarlaktan çekip alsam, iki parça etsem bile ona dokunmuş olmam. O, ötede kalıyor, her zaman herhangi bir şeyin, bir sesin, ya da bir keman notasının ötesinde. Kat kat varoluşun ötesinden kendini açığa vuruyor; sımsıkı ve incecik. Onu yakalamak istediğinizde, varoluşlardan başka şeyle karşılaşmıyorsunuz; anlamsız varoluşlara çarpıp duruyorsunuz. Hepsinin ardında kalıyor, onu duyduğumu bile söyleyemem, ben onu açığa vuran sesleri, hava titreşimlerini duyuyorum. Varoluşmuyor o, çünkü fazlalık hiçbir yanı yok; onun dışında her şey ona göre fazlalık. O olan bir şey.

Ben de olmak istemiştim. Hattâ bundan başka bir şey istemedim. İşte hayatımın gizli temeli: Aralarında ilişki yok gibi görülen bütün çabalarımın altında aynı isteği buluyorum: Varoluşu içimden atmak, anları yağlarından sıyırmak, bükmek, kurutmak, kendimi temizlemek, katılaştırmak, sonunda bir saksafon notasının kesin ve belirli sesini verebilmek. Bu bir kıssa konusu bile olabilir. Şöyle anlatabiliriz: Yanlış dünyaya gelmiş bir zavallı

vardı. Öteki insanlar gibi, parkların, kahvelerin, ticaret kentlerinin dünyasında varolup gidiyor ve tabloların ardında Tintoret'in devlet adamları, Gozzoli'nin cesur Floransalarıyla; kitap sayfalarının ardında Fabrice Del Dongo ve Julien Sorel ile, gramofon plâklarının ardında kupkuru, uzun caz yakarışlarıyla birlikte, başbaşka dünyalarda yaşadığına kendini inandırmak istiyordu. İyice sersemlik ettikten sonra durumu kavradı; artık gözleri açılmıştı, bunda bir yanlışlık olduğunu anladı; aslında, bir kahvede, bir bardak ılık biranın karşısındaydı. Oturduğu yerde ne yapacağını bilmeden kaldı; ben bir budalayım diye düşündü. Tam bu sırada, varoluşun öbür yakasında, ancak uzaktan görülebilen ve yaklaşılamayan öteki dünyada, ufak bir melodi dans etmeye, şarkı söylemeye başladı. "Benim gibi olmak, ölçüyle acı çekmek gerek."

Ses söylüyor:

Some of these days
You'll miss me honey.

Plâğın burası çizilmiş olmalı, cızırdayıp duruyor. Ama insanın içini daraltan bir şey var. O da şu: iğnenin plâk üzerinde böyle kısacık öksürmesi, melodiye hiç dokunmuyor. Melodi öyle uzakta kil Bunu da anlıyorum, plâk çizik olup eskiyebilir, şarkıcı kadın belki de ölmüştür, ben birazdan buradan ayrılıp trenime bineceğim. Ama bir şimdi'den öteki şimdi'ye düşen geçmişsiz ve geleceksiz varoluş ardında, her gün biraz daha ayrışan, pul pul dökülen ve ölüme doğru kayan şu seslerin ardında melodi, hiç değişmeden, sımsıkı ve genç bir hâlde acımasız bir tanık gibi duruyor.

Ses kesildi. Plâk biraz gıcırdayıp duruyor. Yersiz bir düşten sıyrılan kahve, varoluş zevkini geniş getirip duruyor. Patron kadının yüzü kıpkırmızı; yeni dostunun koca beyaz yanaklarını çimdikliyor, ama bir türlü renk getiremiyor onlara. Ölü yanakları bunlar. Kılını kıpırdatacak halim yok; uyukluyorum. New York'ta bir apartımanın yirminci katında sıcaktan bunalan, yeni traş olmuş, kalın kara kaşlı bir Amerikalı'yı düşünüyorum. New York'un üzerinde gökyüzü kavrulmaktadır; gökyüzünün mavisi tu-

tuşmuştur, koskoca sarı alevler gelip damları yalar, Brooklyn'li çocuklar, mayolarıyla, sulama borularının karşısına geçecekler. Yirminci kattaki karanlık oda, sıcaktan kavrulmaktadır. Kalın kaşlı Amerikalı soluk soluğadır; ter damlaları yanaklarından aşağı süzülür. Sırtında bir gömlek, piyanosunun başına oturmuştur. Ağzında bir tütün tadı, düşüncesinde belli belirsiz bir melodi hayaleti vardır. "Some of these days". Tom, kıçcebindeki içki şişesiyle birazdan gelecek; ikisi birden deri koltuklara gömülüp ağzına kadar dolu bardaklarla viski içecekler ve gökyüzünün ateşi gelip göğüslerini yakacak; sıcak ve sınırsız bir uykunun ağırlığını duyacaklar. Ama önce şu melodiyi not etmeli. "Some of these days". Terli el piyanonun üzerindeki kalemi yakalıyor. "Some of these days, you'll miss me honey".

Böyle olmuştu. Böyle olmuş olsa da olmasa da önemi yok. Melodi böyle ortaya çıkmıştı. Kömür kaşlı Musevinin yitik vücudunu seçmişti ortaya çıkmak için. Adam, kalemi tembel tembel tutuyor ve ter damlaları yüzük dolu parmaklarında kâğıda damlıyordu. Niçin ben olmayayım bu? Bu mucizenin gerçekleşmesi için niçin ille de o bira ve viski fıçısı herif gerekli oluyordu?

"Madeleine, şu plâğı yeniden koyar mısınız? Gitmeden önce bir daha dinleyeyim."

Madeleine gülmeye başlıyor. Gramofonun kolunu çeviriyor; işte başladı. Kendimi düşünmüyorum ki. Bir Temmuz günü, odasının kara sıcağı içinde bu melodiyi yaratmış olan adamı düşünüyorum. Melodinin içinden saksafonun bembeyaz ve mayhoş sesleri içinden onu düşünmeye çalışıyorum. Bunu o yarattı. Dertleri vardı; işleri gerektiği gibi yürümüyordu: ödenecek faturalar (sonra herhangi bir yerde, kendisini, istediği gibi düşünmeyen bir kadın da olmalıydı), üstelik insanları erimiş yağ birikintilerine çeviren şu korkunç sıcak da vardı. Bütün bunlarda güzel, ya da yüce bir yan yoktu. Ama bu şarkıyı dinlediğim ve onu bu adamın ortaya koyduğunu düşündüğüm zaman, acısını ve terleyişini... duygulandırıcı buluyorum. Talihi varmış. Bunun farkına da varmamış olmalı. Şöyle düşünmüştür: talihim yaver giderse, bu dalga elli dolar kazandırır bana. Doğru! Yıllardan beri ilk ola-

rak bir adam duygulandırıcı görünüyor gözüme. Bu adamla ilgili bilgiler edinmek isterdim. Ne çeşit dertleri olduğunu; evli mi, yoksa bekâr mı olduğunu öğrenmek isterdim. Hümanizm dolayısiyle değil, tam tersine. Bu melodiyi yazdığı için. Onu tanımak isteğini duymuyorum. Belki de ölmüştür, zaten. İstediğim, onunla ilgili birkaç şey öğrenmek ve arasıra bu plâk çaldığı zaman kendisini düşünmek sadece. Öyle sanıyorum ki, Fransa'nın yedinci kentinde, bir garın yakınında kendisini düşünen birisinin bulunduğu ona söylenseydi, kılını bile kıpırdatmazdı. Ama onun yerinde olsaydım mutluluk duyardım. Gıpta ediyorum ona. Gitmem gerek. Kalkıyorum, ama bir an duraksıyorum; zenci kadının şarkısını dinlemek istiyorum. Son olarak.

Söylüyor. İşte kurtulmuş iki kişi: Musevi ve Zenci kadın. Kurtulmuş. Belki, tüm kaybolmuş olduklarına, varoluşun içine batıp gittiklerine inanmışlardı. Oysa, onları düşündüğüm gibi, tatlılıkla kimse beni düşünemez. Kimse düşünemez, Anny bile. Onlar benim için birer ölü, birer roman kahramanı sayılabilirler; varoluş günahından temizlemişler kendilerini. Baştan başa değil kuşkusuz, ama bir insanın elinden geldiğince temizlemişler. Bu düşünce, birden allak bullak ediyor beni; çünkü bundan umudumu kesmiş bulunuyordum. Bir şeyin hafifçe bana süründüğünü duyuyorum, ama kıpırdamaya cesaret edemiyorum; çünkü kaçmasından korkuyorum. Unutmuş olduğum bir şey bu: bir çeşit sevinç.

Zenci kadın söylüyor. İnsan, varoluşunu haklı çıkarabilir mi yani? Azıcık haklı çıkarabilir mi? Olağanüstü bir çekingenlik duyuyorum. Çok umutlu olmamdan gelmiyor bu. Karda saatlerce yürüdükten sonra, her yeri donmuş halde ılık bir odaya birdenbire giren bir kimseye benziyorum. Böyle bir adamın, kapının yanında, hâlâ üşüyerek duracağını ve ağır ürperişlerin bütün vücudunu saracağını düşünüyorum.

Some of these days
You'll *miss* me *honey*.

Deneyemez miyim ben?.. Bir müzik parçası söz konusu değil tabii... Ama başka bir türü deneyemez miyim?

Bir kitap olması gerekiyor bunun; başka şey ortaya koyamam ki. Ama bir tarih kitabı değil, çünkü tarih, varolmuş olan bir şeyden söz eder; oysa bir varolan bir başka varolanın varoluşunu haklı çıkaramaz. Benim yanılgım, M. de Rollebon'u canlandırmaya çalışmaktı. Başka çeşit bir kitap yazmalıyım. Ne çeşit olacağını pek iyi bilmiyorum ama, bu kitapta, basılmış sözcüklerin ardında, sayfaların ardında varoluşmayan; varoluşun üstünde bulunan bir şeyin bulunduğu sezilmeli. Gerçekleşmeyecek bir hikâye olabilir; ya da bir serüven. Bu kitabın çelik gibi sert ve güzel olması; insanlara, varoluşları yüzünden utanç duyurması gerek.

Gidiyorum, içimde bir belirsizlik duyuyorum. Karar verecek cesaretim yok. Yeteneğimden kuşku duymasaydım... Ama hiçbir zaman, evet hiçbir zaman bu çeşit bir şey yazmadım. Tarih yazıları yazdım, doğru, hem de yığınla. Bir kitap. Bir roman. Bu romanı okuyup, "Antoine Roquentin yazdı bunu. Kahvelerde vakit geçiren kızıl saçlı bir adammış," diyecek kimseler bulunacak ve zenci kadının hayatını nasıl düşünüyorsam, onlar da benim hayatımı öyle düşünecek: değerli ve yarı masalımsı bir şey olarak görecekler. Bir kitap. Bu, her şeyden önce sıkıcı ve yorucu bir çalışma olacak tabii, üstelik varoluşmaktan da, varolduğumu duymaktan da alıkoymayacak beni. Ama kitabın yazılıp bittiği, ardımda kaldığı bir an gelecek ve öyle sanıyorum ki, onun aydınlığının azıcığı geçmişimin üzerine düşecek. Belki o zaman, bu kitap sayesinde, hayatımı tiksinti duymadan hatırlayabileceğim. Belki bir gün, tam şu anı, trene binme zamanının gelmesini iki büklüm beklediğim şu kasvetli anı düşününce, yüreğimin hızla çarptığını duyacak ve "Her şey o gün, o anda başlamıştı," diyeceğim. Ve kendimi (geçmişte, yalnız geçmişte) kabul etmek elimden gelecek belki.

Gece bastırıyor. Printania otelinin birinci katında, iki pencere aydınlandı. Yeni Gar'ın şantiyesi buram buram ıslak tahta kokuyor: yarın Bouville'e yağmur yağacak.

SON

BULANTI

Jean-Paul Sartre

CAN YAYINLARI

Jean-Paul Sartre, yirminci yüzyıla damgasını vurmuş bir yazar. *Bulantı*, bu büyük yazarın başyapıtı sayılıyor. Bu önemli kitabın başarısını, biçim ve teknikle, getirdiği öz arasında ustaca sağlanmış denge ve bireşimde aramak gerekir. Geleneksel roman anlayışından ayrılan bu roman, Varoluşçu düşüncenin temel kitabıdır.

300 lira